

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้

โดย เลิศชาย ศิริชัย

30 กรกฎาคม 2560

สัญญาเลขที่ RDG5240007

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้

เลิศชาย ศิริชัย

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

บทที่	หน้า
1. การดำเนินโครงการ	1
การเริ่มต้นโครงการ	1
การบริหารโครงการ	3
การเตรียมทีมวิจัยให้มีความพร้อม	4
การสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการต่างๆ	9
การประชาสัมพันธ์โครงการ	12
คุณภาพผลงานวิจัย	15
การจัดพิมพ์หนังสือ	19
การจัดทำวิดีโอสารคดี	23
ประโยชน์ที่ได้รับ	23
ปัญหาที่ควรเรียนรู้	30
2. ผลงานของยูววิจัยโดยสรุป	36
เรื่องราวที่สามารถแสดงให้เห็นตัวตนของคนในท้องถิ่น	36
เรื่องราวของคนกลุ่มเล็กๆที่ไม่มีใครสนใจไยดี	69
เหตุการณ์ที่เป็นประสบการณ์สำคัญของคนในท้องถิ่น	71
การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจชุมชน	83
ความเป็นมาของชุมชนในแง่มุมที่สังคมยังไม่รู้มาก่อน	97
ทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรของชุมชน	110
การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม	122
การจัดการศึกษาในท้องถิ่น	125
สรุป	127
ภาคผนวก	128

บทที่ 1

การดำเนินโครงการ

ในบทนี้จะอธิบายให้เห็นว่าทางผู้รับผิดชอบโครงการได้ใช้วิธีดำเนินการโครงการนี้อย่างไร มีงานสำคัญของโครงการอะไรบ้าง และผลของโครงการเป็นอย่างไร

การเริ่มต้นโครงการ

1 ทางโครงการได้กำหนดพื้นที่ดำเนินโครงการ 6 จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัด สุราษฎร์ธานี จังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล การที่เลือกเพียง 6 จังหวัด ก็เพื่อให้มีขอบเขตพื้นที่ที่พอดีต่อการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ และเป็นพื้นที่ติดต่อกันซึ่งจะช่วยให้เห็นความเป็นกลุ่มก้อนเชื่อมโยงกันของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น

2. สกว. ได้กำหนดให้รับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเข้าร่วมโครงการ โดย สกว.ให้ความสำคัญในเรื่องการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียน คือโครงการนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย ด้วยเห็นว่าจะเป็นการเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นทั้งนักค้นคว้าและนักคิด ที่สามารถสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้ อย่างเป็นระบบ ที่เจาะจงที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ก็เนื่องจากเป็นช่วงการศึกษาที่อยู่ในช่วงอายุพอดีที่จะดำเนินโครงการนี้ เพราะในด้านหนึ่งเด็กในระดับนี้สามารถใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ได้ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งจะช่วยเป็นการเตรียมนักศึกษาเข้าสู่การเรียนระดับอุดมศึกษาซึ่งจะต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยการวิจัยอย่างมาก

ส่วนการเลือกสนับสนุนโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น สกว. มองว่าจะช่วยให้นักเรียนศึกษาและสร้างความรู้ทางสังคมศาสตร์ได้ เพราะ สกว. มีโครงการยุววิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์อยู่แล้ว เช่น ยุววิจัยยางพารา และหวังให้นักเรียนเกิดความสำนึกท้องถิ่นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ ซึ่งจะช่วยให้สามารถควบคุมตัวเองให้เป็นคนดีของสังคมได้มากขึ้น

ศูนย์ประสานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความคาดหวังเพิ่มขึ้นอีก โดยเห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตนเองของทีมยุววิจัยโรงเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ นั้นจะนำพาคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนออกมามีส่วนร่วม เพราะนักเรียนคือลูกหลานของคนในชุมชนเอง และตามปกติคนในชุมชนก็จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนดีอยู่แล้ว การที่คนในชุมชนออกมามีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์ของ

ตนเองเช่นนี้ จะทำให้สามารถรื้อฟื้นและสร้างสรรค์ความทรงจำร่วมของคนในชุมชนหรือในท้องถิ่นขึ้นมาได้ ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นรู้ว่าเขาคือใคร เขามีดีอะไร เขาจะใช้สิ่งที่เป็นและมีไปสร้างทางเลือกและสร้างความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆอย่างไร ซึ่งจะทำให้คนในท้องถิ่นสามารถคิดและสร้างทางเลือกของตนได้มากและเหมาะสมมากขึ้น พร้อมๆกันนี้ผลงานศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมื่อเผยแพร่ออกไปก็จะทำให้คนทั่วไปได้รู้จักเรื่องราวและคนในท้องถิ่นนั้นๆมากขึ้น ซึ่งจะทำให้คนในท้องถิ่นดังกล่าวเกิดตัวตนในความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ดังนั้นศูนย์ประสานงานจึงตั้งใจที่จะขับเคลื่อนโครงการนี้อย่างเต็มที่ โดยไม่ได้หวังผลเพียงการปฏิรูปการเรียนรู้นักเรียนเท่านั้น แต่หวังว่าจะมีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งและตัวตนให้แก่คนในท้องถิ่นด้วย

3. ในการสมัครเข้าร่วมโครงการของนักเรียนนั้นจะต้องสมัครในนามของโรงเรียน และสมัครเป็นทีม ทีมละ 3-5 คน การที่ให้สมัครในนามโรงเรียนก็เพื่อให้โรงเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการและสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักเรียนและถือว่าเป็นงานของโรงเรียนด้วย รวมทั้งกำหนดให้ทุกโครงการต้องมีอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างน้อย 1 คน อาจารย์ดังกล่าวจะเป็นเหมือนตัวแทนโรงเรียนที่เข้ามาร่วมดูแลและฝึกฝนนักเรียนให้สามารถทำวิจัยได้

เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่างๆและชุมชนต่างๆอย่างกว้างขวาง ทางโครงการจึงเชิญนักเรียนจากโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมเข้ามาร่วมอย่างเปิดกว้าง โดยเชิญทั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาทั่วไปที่สังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนขยายโอกาส(การศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่เปิดสอนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา) โรงเรียนเอกชนทั้งโรงเรียนเอกชนทั่วไปและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยทางโครงการหวังว่าการเชิญโรงเรียนที่ครอบคลุมเช่นนี้จะเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ประวัติศาสตร์ถิ่นได้รับการนำเสนออย่างหลากหลาย

จากโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการพบว่า มีโรงเรียนประเภทต่างๆเข้าร่วมโครงการจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีสถานศึกษาที่ทางโครงการไม่ได้มีหนังสือเชิญไป แต่ก็มีนักศึกษาที่เทียบได้กับระดับมัธยมศึกษา คือ นักศึกษาจากวิทยาลัยอาชีวศึกษาระดับ ปวช. และนักศึกษาจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โดยนักศึกษาดังกล่าวทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์ และเห็นว่าตัวเองน่าจะมีสิทธิ์สมัครจึงนำเรื่องไปปรึกษาอาจารย์

ทั้งนี้โรงเรียนต่างๆจะสามารถส่งทีมมาวิจัยกี่ทีมก็ได้ (ทีมหนึ่งก็ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องหนึ่ง) แต่ว่าจะได้รับทุนสนับสนุนเท่ากันหมดทุกโรงเรียน คือ โรงเรียนละ 15,000 บาท

หากพิจารณาจากโรงเรียนที่ทำสัญญากับทางโครงการพบว่า มีโรงเรียนประเภทต่างๆสมัครเข้ามาด้วยจำนวนดังต่อไปนี้

1) โรงเรียนมัธยมศึกษา	52	โรงเรียน
2) โรงเรียนขยายโอกาส	60	โรงเรียน
3) โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น	3	แห่ง
4) โรงเรียนเอกชน		
4.1) โรงเรียนเอกชนทั่วไป	4	โรงเรียน
4.2) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา	5	โรงเรียน
4) วิทยาลัยอาชีวศึกษา	1	แห่ง
5) ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย(กศน.)	1	แห่ง
รวม	126	แห่ง

ต่อมามีโรงเรียนขยายโอกาส 1 โรงเรียนขอเลิกสัญญาเนื่องจากครูที่ปรึกษาติดภารกิจ พร้อมคืนจำนวนเงินที่จ่ายไปแล้ว จึงเหลือโรงเรียนที่ดำเนินการจริง 125 โรงเรียน

การบริหารโครงการ

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีเวลาในการดำเนินโครงการ 15 เดือน สำหรับโรงเรียนจะมีเวลาดำเนินการประมาณ 1 ปี ดังนั้นการทำงานจึงต้องกระชับรัดกุม และมีประสิทธิภาพ ทางศูนย์ประสานงานได้เตรียมงานสนับสนุนโรงเรียนต่างๆ โดยการให้มีผู้ประสานงานจังหวัด จังหวัดละ 1 คน ผู้ประสานงานดังกล่าวจะทำหน้าที่ดูแลและสนับสนุนโครงการในจังหวัดที่ตนรับผิดชอบ ให้โครงการต่างๆสามารถดำเนินการไปด้วยดี มีปัญหาอะไรก็ช่วยหาทางแก้ไข และปรึกษาหารือกับศูนย์ประสานงานอย่างใกล้ชิด เพื่อหาทางพัฒนาคุณภาพของนักวิจัย กระบวนการทำวิจัย และผลงานวิจัยให้มีคุณภาพมากที่สุด โดยทางศูนย์ประสานงานพยายามหาผู้ประสานงานที่คุ้นเคยกับโรงเรียนและเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนได้ดี รวมทั้งพอเข้าใจมิติทางประวัติศาสตร์ด้วย โดยผู้ประสานงานจังหวัดเป็นครูในระดับมัธยมศึกษา 3 คน นักวัฒนธรรมจังหวัด 1 คน และนักวิชาการอิสระในจังหวัด 2 คน

ส่วนศูนย์ประสานงานกลางนั้นมีผู้ประสานงาน 1 และเจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน ซึ่งเมื่อปฏิบัติงานจริงทางศูนย์มีความจำเป็นต้องสนับสนุนการทำงานแก่ผู้ประสานงานจังหวัดต่างๆอย่างมาก ผู้ประสานงาน

โครงการคนเดียวไม่สามารถจะทำได้ทันและทั่วถึง ทางโครงการจึงได้วางตัวผู้ทรงคุณวุฒิไ้วช่วยงาน 2 ท่าน ทั้ง 2 ท่านเป็นนักวิชาการท้องถิ่น ท่านหนึ่งยังเป็นครูระดับมัธยมศึกษาอยู่ อีกท่านหนึ่งเป็นอดีตครูระดับมัธยมศึกษา โดยทางศูนย์ประสานงานไม่มีเงินเดือนประจำจ่ายให้ เนื่องจากไม่มีงบประมาณ แต่ใช้วิธีจ่ายค่าตอบแทนเป็นรายครั้งเมื่อลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง

ผู้ประสานงานนอกจากวางแผนและกำกับทิศทางการวิชาการและการดำเนินงานแล้วยังลงไปร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่โรงเรียนในจังหวัดต่างๆอย่างใกล้ชิด และร่วมกับผู้ประสานงานจังหวัดติดตามสนับสนุนและแก้ปัญหาโครงการของโรงเรียนต่างๆอย่างใกล้ชิดเช่นกัน ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการจะทำงานร่วมกับผู้ประสานงานโครงการและผู้ประสานงานจังหวัดสนับสนุนการทำงานของโรงเรียนในจังหวัดต่างๆในด้านความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อให้โครงการต่างๆมีความหนักแน่นทางวิชาการ

สำหรับเจ้าหน้าที่ประจำโครงการนอกจากจะทำงานด้านธุรการและด้านการเงินแล้ว ยังเป็นผู้จัดทำเว็บไซต์และพัฒนาเว็บไซต์ด้วย ซึ่งกล่าวได้ว่าเว็บไซต์ของโครงการมีการอัปเดตข้อมูลตลอดเวลา ทั้งที่เป็นกิจกรรมของศูนย์ประสานงานและผู้ประสานงานต่างๆ กิจกรรมของโครงการโรงเรียนต่างๆ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการที่ทางโครงการสื่อสารกับสังคม ซึ่งในขณะนั้นถือว่าเว็บไซต์ของโครงการได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากพอสมควร

กล่าวได้ว่าทุกฝ่ายในโครงการนี้ได้ร่วมกันทำงานอย่างเข้มแข็ง เพราะโครงการมีระยะเวลาทำงานในระยะสั้นคือเพียง 12 เดือน¹ ในขณะที่ปริมาณงานมีมาก ด้วยการดำเนินการอย่างจริงจังดังกล่าวการดำเนินงานของโครงการต่างๆเป็นไปด้วยดี

การเตรียมทีมวิจัยให้มีความพร้อม

1. จำนวนโครงการของโรงเรียนต่างๆ

ศูนย์ประสานงานได้ออกหนังสือเชิญโรงเรียนต่างใน 6 จังหวัดเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 747 โรงเรียน ครอบคลุมโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา ทั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วไป โรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนเอกชน โดยทางศูนย์ประสานงานตั้งเป้าว่าจะมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมกิจกรรมมากพอสมควร แล้วทางศูนย์ประสานงานจะคัดเลือกเหลือจังหวัดละ 20 โรงเรียน ปรากฏว่าเมื่อครบกำหนดแล้วจำนวนโรงเรียนที่สมัครเข้ามายังไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ที่โรงเรียน

¹ ในสัญญาจะระบุระยะเวลาดำเนินโครงการไว้ 15 เดือน แต่มีค่าตอบแทนและค่าจ้างเพียง 12 เดือน เวลาอีก 3 เดือนมีไว้เพื่อดำเนินการรวบรวมผลงานและส่งงานเท่านั้น

ยังสมัครมาไม่มากก็ด้วยเหตุผลที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ **ประการแรก** โรงเรียนมีกิจกรรมมาก ทั้งกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมการศึกษาของตนและของหน่วยงานบังคับบัญชาโดยตรง และของหน่วยงานอื่นๆ ที่ประกาศรับสมัครนักเรียนเข้าร่วมโครงการ รวมทั้งโรงเรียนขนาดใหญ่ที่เด็กเรียนเก่งมุ่งเข้าไปเรียนก็จะมีกิจกรรมกวดวิชาของตนเพิ่มขึ้นอีก หลายโรงเรียนนักเรียนจึงมีกิจกรรมมากเกินไปจนจะสนใจโครงการยุววิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงไม่แปลกที่จะพบว่าโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนระดับกลาง ลงมาจนถึงโรงเรียนขยายโอกาส เพราะโรงเรียนระดับนี้จะไม่มีเป้าหมายในการแข่งขันทางการเรียนจนถึงกับมุ่งเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กเก่งหรือการกวดวิชามากนัก จึงมีเวลาที่จะเข้าร่วมโครงการได้ **ประการที่สอง** โรงเรียนขาดความพร้อม โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขยายโอกาส รวมถึงโรงเรียนราษฎร์ เช่น บางโรงเรียนมีครูแต่หานักเรียนไม่ได้ บางโรงเรียนมีนักเรียนแต่หาอาจารย์ที่ปรึกษาไม่ได้ บางโรงเรียนพอมีครูมีนักเรียนแต่ผู้อำนวยการไม่เห็นด้วย ประการที่สาม เกิดจากระบบการสื่อสารภายในโรงเรียน โรงเรียนส่วนหนึ่งหนังสือไปไม่ถึงผู้อำนวยการจึงไม่มีการสั่งการ เนื่องจากไปรษณีย์ฝากหนังสือไว้กับการโรงบ้าง แล้วการโรงไม่ได้นำหนังสือส่งถึงระบบธุรการของโรงเรียน บางส่วนธุรการทำหนังสือหาย เนื่องจากไม่ใช่หนังสือสำคัญที่ต้องระมัดระวัง หลายโรงเรียนผู้อำนวยการแท่งหนังสือแบบไม่ได้ให้ความสำคัญ จึงแท่งเรื่องไปถึงครูที่ไม่ได้สนใจ ในขณะที่ครูที่สนใจก็ไม่รู้เรื่อง

เมื่อทีมผู้ประสานงานได้พิจารณาร่วมกันเห็นว่ามีอีกหลายโรงเรียนน่าจะสมัครเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากมีครูที่พอดำเนินการได้ จึงได้เข้าไปประสานงานกับโรงเรียนโดยตรง ทำให้ได้โรงเรียนเข้าร่วมโครงการอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งรวมกันแล้วก็ได้จำนวนมากพอตามที่คาดหวัง

อย่างไรก็ตามพบว่าจำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจะค่อยๆ ลดน้อยลงจากการยื่นใบสมัคร ถึงวันปฐมนิเทศ ถึงการร่วมดำเนินโครงการจริง ทั้งนี้ก็ด้วยเงื่อนไขดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ท้ายสุดก็ถือว่าได้จำนวนเกินเป้า คือตั้งเป้าไว้จังหวัดละ 20 โรงเรียน (6 จังหวัดเท่ากับ 120 โรงเรียน) แต่ทางศูนย์ประสานงานสามารถทำสัญญากับโรงเรียนต่างๆ ได้ทั้งหมด 126 โรงเรียน

ทั้งนี้ตัวเลขการเปลี่ยนแปลงของจำนวนโรงเรียนเป็นดังนี้

- 1) จำนวนโรงเรียนที่ยื่นใบสมัครมีทั้งสิ้น 151 โรงเรียน
- 2) จำนวนโรงเรียนที่มาปฐมนิเทศ 139 โรงเรียน
- 3) จำนวนโรงเรียนที่ทำสัญญาเข้าร่วมโครงการ 126 โรงเรียน

จำนวนโรงเรียนที่ทำสัญญา 126 โรงเรียน มาจากจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1. นครศรีธรรมราช 23 โรงเรียน

2. สุราษฎร์ธานี	23	โรงเรียน
3. ตรัง	21	โรงเรียน
4. พัทลุง	22	โรงเรียน
5. สงขลา	20	โรงเรียน
5. สตูล	17	โรงเรียน

2. การปฐมนิเทศ

ทางโครงการเปิดปฐมนิเทศที่มียุทธศาสตร์ของโรงเรียนต่างๆที่เข้าร่วมโครงการ โดยให้แต่ละโรงเรียนเข้าร่วมสัมมนาทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการทุกคน หากโรงเรียนหนึ่งมีมากกว่า 1 โครงการก็ให้อาจารย์ที่ปรึกษาและนักเรียนทุกโครงการเข้าร่วมประชุมด้วย ปรากฏว่ามีโรงเรียนเข้าประชุมทั้งหมด 139 โรงเรียน ประกอบไปด้วยอาจารย์ที่ปรึกษา 156 คน นักเรียน 593 คน นอกจากนี้ในการเข้าร่วมปฐมนิเทศดังกล่าวทางศูนย์ประสานงานได้ขอให้ทางโรงเรียนได้เสนอหัวข้อมาพร้อมกับชื่อนักเรียนและอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งพบว่าหัวข้อวิทยุประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนต่างๆน่าสนใจมากและสอดคล้องกับที่ทางโครงการมุ่งหวัง คือ ล้วนแต่เป็นหัวข้อประวัติศาสตร์ที่เป็นเรื่องราวในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความหลากหลายของหัวข้อตามความหลากหลายของพื้นที่

เนื่องจากมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวนมาก ทางโครงการจึงไปจัดประชุมที่หอประชุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง วิทยาเขตตรัง ซึ่งมีขนาดใหญ่พอบรรจุคน และเป็นพื้นที่ศูนย์กลางที่โรงเรียนทุกจังหวัดสามารถเดินทางเข้ามาได้สะดวก

ในการสัมมนาดังกล่าวทางโครงการได้ชี้แจงให้โรงเรียนต่างๆได้เข้าใจโครงการอย่างละเอียด และได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกและผู้ทรงคุณวุฒิภายในท้องถิ่นให้รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในประเด็นเกี่ยวกับ ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และวิธีศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกได้แก่ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ และ ดร.อมรวิทย์ นาคทรรพ ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นได้แก่อาจารย์สาธิต ฤทธิ์ชู และทั้งหมดได้รับการสรุปในลักษณะที่ทีมยุทธศาสตร์โรงเรียนต่างๆสามารถนำไปใช้ได้โดยทีมงานผู้ประสานงานโครงการจะช่วยทำให้แนวทางต่างๆมีความชัดเจนมากขึ้น

ข้อสรุปที่ชัดเจนที่ได้จากการปฐมนิเทศที่โครงการต่างๆจะต้องนำไปปฏิบัติก็คือ ประวัติศาสตร์ที่โครงการต่างๆจะต้องศึกษา จะต้องเป็นการศึกษาศึกษาความสัมพันธ์ของคนในแ่งมุมต่างๆ ต้องศึกษา

อย่างมีมิติเวลา ต้องศึกษาความสัมพันธ์ในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลง และต้องศึกษาอย่างมีเงื่อนไข คือ ศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดจากเงื่อนไขอะไร

กล่าวได้ว่าการปฐมนิเทศนี้ช่วยให้ทีมวิจัยได้เข้าใจมากขึ้นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ทีมของตัวเองจะต้องศึกษานั้นเป็นอย่างไร ทำให้บางโรงเรียนมอดใจไม่ทำต่อ แม้ว่าทางศูนย์ประสานงานพยายามทำความเข้าใจเพื่อให้โรงเรียนคลายความวิตกกังวล แต่โรงเรียนดังกล่าวไม่กล้าทำ แต่โรงเรียนที่ยอมมอดใจหลังจากมาร่วมปฐมนิเทศก็มีไม่มาก และจะเป็นโรงเรียนที่ไม่ค่อยมีความพร้อมอยู่แล้ว คือครูก็ไม่ค่อยอยากทำในขณะที่ที่รวมทีมเด็กได้ยาก เมื่อเห็นความเอาจริงเอจังของโครงการก็คิดว่าทำไม่ได้ และแต่เดิมคิดว่าเป็นการเขียนประวัติศาสตร์เพียงไม่กี่หน้าเหมือนที่เขียนบอกเล่าเรื่องของท้องถิ่นที่เห็นกันอยู่ทั่วไป

หลังจากปฐมนิเทศแล้วโรงเรียนต่างๆจะต้องเขียนโครงการวิจัยเสนอให้ศูนย์ประสานงานพิจารณาทำสัญญาต่อไป ซึ่งพบว่าทางโครงการต่างๆพอเข้าใจความคิด แต่ส่วนใหญ่ยังเขียนไม่ได้ เพราะอาจารย์ที่ปรึกษาไม่สามารถจะช่วยเหลือแนะนำได้ เนื่องจากไม่มีความรู้ในเรื่องการวิจัย ส่วนอาจารย์ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทก็มักจะมีประสบการณ์ทำวิจัยเชิงปริมาณแบบง่ายๆ ไม่สามารถจะออกแบบวิจัยแบบศึกษาข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหาได้ ดังนั้นผู้ประสานงานจังหวัดจึงต้องทำงานหนักในการช่วยให้โรงเรียนต่างๆพอเขียนโครงการเสนอได้ โดยบางจังหวัดใช้วิธีนำโรงเรียนต่างๆมาประชุมพร้อมกัน และฝึกฝนโครงการต่างๆให้สามารถเขียนโครงการได้ โดยผู้ประสานงานโครงการได้ลงไปช่วยอย่างใกล้ชิด บางจังหวัดผู้ประสานงานใช้วิธีลงไปแนะนำถึงโรงเรียนเป็นรายโรงเรียน และเมื่อโรงเรียนต่างๆส่งโครงการแล้วทางศูนย์ประสานงานโดยผู้ประสานงานได้ช่วยแก้ไขปรับปรุงให้อีกครั้งเพื่อให้โครงการชัดเจนขึ้น เพราะหากโครงการชัดเจนก็จะเป็นการง่ายต่อครูและนักเรียนในการทำวิจัย

ในการเขียนโครงการวิจัยนั้นทางศูนย์ประสานงานจะเน้นองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ส่วนแรกคือส่วนที่ทางโครงการจะต้องเขียนให้ชัดเจนว่าหัวข้อวิจัยดังกล่าวมีความสำคัญอย่างไรถึงต้องศึกษา ส่วนที่สองคือคำถามการวิจัย ซึ่งจะต้องชัดเจนและแสดงให้เห็นถึงการศึกษาศาสตร์ตามความหมายที่ทางโครงการได้สร้างความเข้าใจกับโรงเรียนต่างๆแล้ว ส่วนที่สามคือส่วนของการศึกษาข้อมูล ซึ่งโรงเรียนจะต้องแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการจะได้ข้อมูลมาตอบคำถามการวิจัยได้นั้นทางโครงการมีวิธีการรวบรวมข้อมูลอย่างไร ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นทางโครงการจะค่อยๆให้การเรียนรู้ในขณะที่โรงเรียนต่างๆกำลังศึกษาข้อมูลอยู่ เพื่อให้ทีมวิทยุวิจัยของโรงเรียนต่างๆสามารถเชื่อมโยงการศึกษาข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูลได้

ในที่สุดก็มีโรงเรียนต่างๆสามารถพัฒนาโครงการได้สำเร็จและสามารถทำสัญญากับศูนย์ประสานงานได้จำนวน 126 โรงเรียน รวม 149 โครงการ การที่มีจำนวนโครงการมากกว่าจำนวนโรงเรียนก็เนื่องจากบางโรงเรียนเสนอโครงการมากกว่า 1 โครงการ แต่เมื่อเริ่มโครงการจริงโรงเรียนส่วนใหญ่จะขอถอนโครงการให้เหลือโครงการเดียว เนื่องจากแต่เดิมบางโรงเรียนเข้าใจผิดว่าทำก็โครงการก็จะได้รับทุนเท่าจำนวนโครงการ บางโรงเรียนคิดว่าโครงการคงทำไม่ยาก แต่พอเข้าใจลักษณะงานจึงปรับตัวใหม่โดยการนำนักเรียนมาผสมกันให้เหลือทีมเดียว แต่ว่าก็ยังมีบางโรงเรียนที่ยืนยันทำมากกว่า 1 โครงการ โดยในที่สุดเหลือโครงการทั้งสิ้น 134 โครงการ โดยโครงการทั้งหมดสามารถจัดกลุ่มเนื้อหาเบื้องต้นได้ดังนี้ (ต่อมาขอถอนตัวไป 1 โรงเรียน จึงเหลือโรงเรียนดำเนินการจริง 125 โรงเรียน 131 โครงการ)

1. สถานที่และความสำคัญ	25	เรื่อง
2. การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง	25	เรื่อง
3. ศิลปะ กีฬา และการเปลี่ยนแปลง	10	เรื่อง
4. กลุ่มชาติพันธุ์	2	เรื่อง
5. ทรัพยากรและการผลิต	18	เรื่อง
6. พัฒนาการชุมชน	13	เรื่อง
7. ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี	24	เรื่อง
8. อาหารพื้นบ้านและสังคม	3	เรื่อง
9. บุคคลและผลงาน	9	เรื่อง
10. การดูแลรักษาสุขภาพ	2	เรื่อง

อย่างไรก็ตามเมื่อดำเนินการไปก็มีบางโรงเรียนที่หยุดดำเนินการต่อด้วยเหตุผลที่ต่างกัน แต่ก็มีไม่มากนัก ซึ่งก็ไปเกี่ยวเนื่องกับการสนับสนุนงบประมาณ โดยทางโครงการได้กำหนดการจ่ายเงินสนับสนุนโรงเรียนต่างๆเป็น 3 งวด งวดแรกหลังจากเซ็นสัญญาแล้วจ่าย 8,000 บาท งวดที่สองหลังจากรายงานความก้าวหน้าแล้วจ่ายอีก 5,000 บาท งวดที่สามจ่ายเมื่อส่งรายงานเล่มสมบูรณ์แล้วอีก 2,000 บาท ซึ่งโรงเรียนที่หยุดกิจกรรมระหว่างทางก็จะไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณส่วนที่เหลือ

กล่าวโดยสรุปมีโรงเรียนที่หยุดดำเนินโครงการระหว่างทาง และการจ่ายเงินสนับสนุนให้แก่โครงการดังกล่าวแยกเป็นรายจังหวัดได้ดังนี้

ลักษณะการหยุดดำเนินโครงการ	นครศรีฯ	สงขลา	ตรัง	สตูล	สุราษฎร์
1. ทำสัญญาและเบิกเงินงวดแรก แล้วขอยุติโครงการ พร้อมส่งผลงานงวดแรก หรือส่งรายงานความก้าวหน้างวดแรกซึ่งยังคงเป็นลักษณะแผนงาน แต่ไม่สามารถทำงานได้ตามแผนจึงขอยุติโครงการ	--	--	-	1	1
2. ทำสัญญาและเบิกเงินงวดแรก แต่มีปัญหาไม่สามารถดำเนินโครงการได้ และไม่มีผลงานส่ง จึงยุติโครงการไปโดยปริยาย	--	--	-	--	1
3. ทำสัญญาเบิกเงินงวดแรก มารายงานความก้าวหน้าด้วย powerpoint ในที่ประชุม เบิกเงินงวดที่สอง แต่ไม่สามารถเขียนรายงานได้ จึงไม่ได้รายงานความก้าวหน้าเพื่อเบิกเงินงวดที่สาม	--	-	..	--	2
4. ทำสัญญาเบิกเงินงวดแรก มารายงานความก้าวหน้าด้วย powerpoint ในที่ประชุม เบิกเงินงวดที่สอง แต่ไม่ส่งรายงาน และยังมีรายงานความก้าวหน้าเพื่อเบิกเงินงวดที่ 3 แต่ไม่ได้ทำงานอย่างจริงจังหรือไม่สามารถเขียนรายงานได้จึงไม่ได้ส่งรายงาน	--	--	..	1	

การสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการต่างๆ

ทางโครงการตระหนักมาตั้งแต่ต้นว่าโรงเรียนต่างๆคงมีปัญหาอย่างมากในการทำวิจัย เพราะเด็กเองก็ยากที่จะทำวิจัยเองได้ ในขณะที่ครูนอกจากจะขาดความรู้และทักษะในการทำวิจัยแล้วยังมีภาระงานมาก อีกทั้งภาระการทำวิจัยนี้ยังถือว่าเป็นภาระความสมัครใจ จะนำไปใช้แทนภาระงานตามปกติไม่ได้ ผลงานก็ไม่สามารถนำไปใช้ในการขอเลื่อนวิทยฐานะได้ อีกทั้งตามปกติครูสังกัด สพฐ. ทั่วไปก็ทำงานแบบขาดความกระตือรือร้น ซึ่งในการดำเนินโครงการก็ประสบปัญหาเช่นนี้เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นทางโครงการจึงวางน้ำหนักการดำเนินงานไว้ที่การสนับสนุนโครงการของโรงเรียนต่างๆอย่างใกล้ชิดและจริงจังโดยมีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การเข้าไปสนับสนุนเป็นรายโรงเรียน

วิธีนี้ถือว่าเป็นวิธีหลักและเป็นวิธีที่ได้ผลมากที่สุด คือผู้ประสานงานจังหวัดโดยการสนับสนุนของผู้ประสานงานโครงการได้เข้าไปติดตามสนับสนุนการดำเนินโครงการของโรงเรียนต่างๆทั้งในโรงเรียนและในพื้นที่จริง ซึ่งโรงเรียนหนึ่งได้เข้าไปหลายครั้ง ทั้งเข้าไปคุยกับทีมวิจัยและการลงไปสังเกตการณ์การศึกษาข้อ

ของทีมวิจัย โดยให้ข้อเสนอแนะและช่วยเหลือในการแก้ปัญหาอย่างใกล้ชิด ที่กล่าวว่าวิธีนี้ได้ผลมากที่สุด เพราะเป็นการได้พูดคุยกับบนปัญหาจริงของแต่ละโรงเรียนและมีโอกาสพูดคุยกันอย่างใกล้ชิด

2. การจัดประชุมทีมวิจัย

วิธีนี้คือผู้ประสานงานจะเชิญทุกโครงการวิจัยในจังหวัดมาประชุมร่วมกันเพื่อรายงานความก้าวหน้า แลกเปลี่ยนปัญหา และหาทางออกร่วมกัน โดยมีภาคบังคับที่ต้องจัดประชุมจังหวัดละ 2 ครั้ง คือรายงานความก้าวหน้า 6 เดือนแรก และรายงานความก้าวหน้า 6 เดือนหลัง โดยทั้ง 2 เวทีนี้ผู้ประสานงานโครงการจะเป็นวิทยากรหลักในการให้ข้อเสนอแนะ บางเวทีเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามาร่วมเป็นวิทยากรด้วย ซึ่งก็พบว่าในรายงานความก้าวหน้าของทีมวิจัยของโรงเรียนต่างๆจะมีความกระตือรือร้นในการเสนอผลงานของตน เพราะหมายถึงชื่อเสียงของโรงเรียน จุดเด่นของการประชุมลักษณะนี้คือโรงเรียนต่างได้ได้เห็นตัวอย่างซึ่งกันและกัน ผลที่ได้คือกำลังใจที่โครงการต่างๆได้รับและพยายามทำโครงการของตนให้บรรลุผลอย่างโรงเรียนอื่น แต่ผลที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพโครงการไม่ค่อยชัดเจน เพราะวิธีนี้ทีมวิจัยยังเชื่อมโยงไม่ค่อยได้ว่าโครงการอื่น ๆ จะมีประโยชน์ต่อโครงการของตนอย่างไร นักวิจัยระดับยุววิจัยต้องการคำแนะนำแบบใกล้ชิดมากกว่า แต่การประชุมดังกล่าวช่วยสร้างกำลังใจและความกระตือรือร้นให้นักเรียนได้มาก ทั้งนี้นอกจากการประชุมรายงานความก้าวหน้ารอบ 6 เดือนดังกล่าวแล้ว ในทุกจังหวัดจะมีการจัดประชุมเพิ่มเติมหลายครั้ง แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ประชุมโรงเรียนทั้งหมดในคราวเดียว แต่เรียกประชุมเป็นกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ใกล้กัน

3. การเชิญผู้ประสานงานโครงการจากต่างภาคมาให้ความคิดเห็น

เนื่องจาก สกว.ได้เปิดโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในทุกภาค แต่ละภาคจะมีประสบการณ์ของตนเองที่นำศึกษา หากทีมยุววิจัยได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันจะมีประโยชน์มาก แต่การจะให้ทีมยุววิจัยมาประชุมร่วมกันนั้นยากจะเป็นจริงได้เพราะอยู่ไกลกันมาก ศูนย์ประสานงานโครงการยุววิจัยฯภาคใต้จึงใช้วิธีเชิญผู้ประสานงานจากต่างภาคมารับฟังรายงานความก้าวหน้าของทีมยุววิจัยแล้วให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะพร้อมยกตัวอย่างโครงการยุววิจัยในภาคของตนประกอบด้วย แต่ทางศูนย์ประสานงานฯก็สามารถทำได้เพียง 1 ครั้ง เพราะเวลาดำเนินโครงการมีน้อย โดยได้เชิญอาจารย์เรณู อรรถาเมศร์ ผู้ประสานงานภาคเหนือ และ ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ที่ปรึกษาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ .มาร่วมเวทีรายงานความก้าวหน้า 6 เดือนของโครงการยุววิจัยฯ จังหวัดตรัง ซึ่งเวทีวันนั้นดำเนินไปอย่างคึกคัก เพราะมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่าง

สนุกสนานและเห็นภาพ ในขณะเดียวกันผู้ประสานงานภาคเหนือก็ได้ประสบการณ์จากโครงการยุววิจัยของภาคใต้ที่จะช่วยให้เกิดแนวทางปรับปรุงโครงการของภาคเหนือให้สมบูรณ์มากขึ้น

4. การจัดประชุมศึกษานิเทศก์

หากพิจารณาโครงสร้างการบริหารงานของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเห็นว่ามีส่วนงานที่เรียกว่าศึกษานิเทศก์ประจำอยู่ทุกสำนักเขตการศึกษา หน้าที่สำคัญของศึกษานิเทศก์คือสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ดังกล่าวจะมีอยู่ทุกสาขาวิชา ดังนั้นศึกษานิเทศก์ในกลุ่มสังคมศึกษาน่าจะมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียน ทางศูนย์ประสานงานฯจึงได้ประสานงานไปยังสำนักงานการปฐมศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนด้วยดี ด้วยการจัดประชุมศึกษานิเทศก์กลุ่มนี้จาก 6 จังหวัดที่ห้องประชุมวิทยาลัยภูมิปัญญา มหาวิทยาลัยทักษิณ จ.พัทลุง โดยให้ทางศูนย์ประสานงานเข้าไปเสนอโครงการและแนวทางปฏิบัติงานร่วมกัน โดยทางศูนย์ประสานได้นำทีมยุววิจัยจากบางโรงเรียนมาเสนอผลงานเป็นตัวอย่างด้วย แต่ว่าสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานก็เพียงสนับสนุนให้ศึกษานิเทศก์มาร่วมประชุมเท่านั้นแต่ไม่ได้มีคำสั่งอะไรเป็นพิเศษหรือมีค่าภาระงานสำหรับการสนับสนุนโครงการนี้ ดังนั้นเมื่อสิ้นสุดการประชุมร่วมกันแล้วสถานการณ์ก็กลับเข้าสู่สถานเดิมเป็นหลัก คือศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ทำงานไม่เข้าหากับโรงเรียน และจะต่างคนต่างอยู่เป็นส่วนใหญ่ มีศึกษานิเทศก์บางคนเท่านั้นที่ทำงานกับโรงเรียนด้วยดี สถานการณ์สนับสนุนโครงการยุววิจัยในพื้นที่ก็จะเข้ารอยเดิมเช่นนี้ คือบางพื้นที่ที่ศึกษานิเทศก์ทำงานร่วมกับครูได้ดี ศึกษานิเทศก์ก็พอมีบทบาทช่วยเหลือโครงการยุววิจัยของโรงเรียนบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วจะคงสถานะแบบเดิม ซึ่งทางศูนย์ประสานงานพยายามประสานความร่วมมือแล้วแต่ได้ผลน้อย

5. การคัดเลือกโครงการเด่นไปนำเสนอผลงานวิชาการ

ศูนย์ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้มุ่งหวังว่าโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะสร้างความตื่นตัวให้แก่สังคมในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเห็นความสำคัญของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่จะเป็นกำลังสำคัญในการศึกษาเรื่องนี้ เนื่องจากมีโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่แตกต่างหลากหลายจะถูกสร้างออกมาเป็นความรู้สำคัญที่จะช่วยให้ท้องถิ่นเลือกหนทางไปข้างหน้าที่สุดอดคล้องกับตนเองได้ ทางศูนย์ประสานงานฯจึงพยายามคัดเลือกโครงการยุววิจัยที่ดำเนินการได้ดีไปร่วมนำเสนอผลงานวิชาการในที่ประชุมทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้วงวิชาการได้รู้จักการทำงานและผลงานของของยุววิจัย โดยทางศูนย์ประสานงานสามารถทำได้ 2 ครั้ง ครั้งแรกได้นำโรงเรียนเทพา อ.เทพา จ.สงขลา ซึ่งทำวิจัยเรื่อง “แม่ค้าข้าวแกงไก่ทอด

ข้าราชการ” ไปเสนอผลงานในการประชุมเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่สำนักงานการศึกษาพื้นฐาน มอบหมายให้คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้จัด ณ โรงแรมแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ผลปรากฏว่าที่ประชุมสนใจการนำเสนอผลงานของนักเรียนมาก เพราะนักเรียนไปกันทั้งทีมพร้อมอาจารย์ที่ปรึกษา และเตรียมการนำเสนอมาอย่างดี ครั้งที่สอง ศูนย์ประสานงานได้เลือกทีมยุววิจัยจากโรงเรียนราชประชา นุเคราะห์ 6 อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งทำวิจัยเรื่อง “ชีวิตกับสายน้ำของชุมชน คลองปางจากอดีตถึงปัจจุบัน” ไปเสนอผลงานในงานประชุมวิจัยประจำปีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นผู้จัด ซึ่งก็ได้รับความสนใจและความสำเร็จเป็นอย่างดี โดยมีนักเรียนในโครงการทุกคนและอาจารย์ที่ปรึกษา มาร่วมนำเสนอ การนำเสนอผลงานดังกล่าวนอกจากจะทำให้สังคมวิชาการรู้จักโครงการยุววิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากขึ้น ช่วยทำให้โครงการที่นำเสนอมีความมั่นใจตนเองมากขึ้นแล้ว ทางศูนย์ประสานงานยังพยายามให้โครงการดังกล่าวไปเล่าประสบการณ์ของตนให้โครงการอื่นๆฟังทั้งในจังหวัดเดียวกันและในจังหวัดอื่น โดยจะไปเล่าให้ฟังในช่วงที่จังหวัดนั้นๆจัดประชุมโครงการวิจัย ซึ่งพบว่ามีส่วนสร้างความคึกคักให้กับการประชุมในครั้งนั้นๆมาก เพราะทีมวิจัยต่างๆเริ่มเห็นว่าโครงการยุววิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับจากฝ่ายอื่นๆ

การประชาสัมพันธ์โครงการ

การประชาสัมพันธ์โครงการมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรกเพื่อให้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้ติดตามข้อมูลที่ทางศูนย์ประสานงานต้องการบอกกล่าวได้ทันทั่วถึง ประการที่สอง เพื่อให้โรงเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ แต่อยากดำเนินโครงการด้วยตนเองสามารถจะดำเนินโครงการของตนเอง โดยได้รับความรู้ความเข้าใจ และวิธีดำเนินการจากการประชาสัมพันธ์ของโครงการดังกล่าว ประการที่สาม เพื่อให้สังคมที่สนใจเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการดำเนินงานของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สามารถติดตามศึกษาสิ่งที่ตนสนใจได้ต่อเนื่อง โดยทางศูนย์ประสานงานได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ในหลายช่องทางดังต่อไปนี้

1. การจัดทำเว็บไซต์

ทางโครงการได้จัดทำเว็บไซต์ “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้” โดยเว็บไซต์ดังกล่าวทำหน้าที่สำคัญ 3 เรื่อง **เรื่องแรก** เผยแพร่ความรู้และแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ถึงขั้นที่ผู้ศึกษาแบบต่อเนื่องจะสามารถเข้าใจและศึกษาประวัติท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง ความรู้และประสบการณ์ดังกล่าว

ได้มาจากข้อเขียนและคำบรรยายในรูปวิดีโอของผู้ประสานงานโครงการ ซึ่งบรรยายให้โครงการต่างๆและผู้เกี่ยวข้องฟังหลายครั้ง โดยเป็นบทบรรยายที่ต่อเนื่องกัน รวมทั้งข้อเขียนของผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ โดยความรู้ดังกล่าวนี้จะมีการอัปเดตตลอดเวลา **เรื่องที่สอง** เป็นช่องทางส่งข้อมูลจากศูนย์ประสานงานถึงโครงการต่างๆให้ทราบข่าวคราวและแนวปฏิบัติต่างๆ พร้อมเป็นที่โหลดเอกสารต่างๆที่จำเป็นต้องใช้ด้วย **เรื่องที่สาม** เป็นช่องทางนำเสนอกิจกรรมการดำเนินโครงการของทีมยุววิจัยโรงเรียนต่างๆ โดยทางผู้รับผิดชอบจะติดตามนำกิจกรรมต่างๆมาอัปเดตอย่างรวดเร็ว รวมทั้งเผยแพร่ความก้าวหน้าของผลงานการวิจัยของโครงการต่างๆด้วย **เรื่องที่สี่** เป็นช่องทางนำเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะของบุคคลภายนอกที่มีต่อโครงการ และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการยุววิจัยของโรงเรียนต่างๆ ที่สื่อสารมวลชนนำไปเผยแพร่

ตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการกล่าวได้ว่าทางศูนย์ประสานงานฯสามารถพัฒนาเว็บไซต์ได้ตามที่ตั้งใจไว้ และเว็บไซต์ดังกล่าวสามารถทำหน้าที่ตามที่คาดหวังได้ดี

นอกจากนี้ยังพบว่าหน้าที่ทางศูนย์ประสานงานได้นำผลงานของยุววิจัยโรงเรียนต่างๆขึ้นเว็บไซต์เพื่อให้ผู้สนใจได้ติดตามศึกษา ทำให้โครงการวิจัยของโรงเรียนต่างๆไปปรากฏอยู่ใน **google.com** ในปัจจุบันหากใครสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้จะเห็นเรื่องแปลกๆจำนวนมากใน **google.com** ซึ่งล้วนแต่มาจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้

2. การเผยแพร่ข้อมูลทางยูทูป

ศูนย์ประสานงานฯใช้ช่องทางเผยแพร่ข้อมูลทาง **youtube.com** ให้เป็นประโยชน์ โดยมีความมุ่งหวังว่าจะสามารถทำความเข้าใจกับสังคมถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแนวใหม่ และซึ่งจะทำให้คนในสังคมหันมาสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากขึ้น อันจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนรู้จักตัวเองมากขึ้น ในขณะที่คนกลุ่มอื่นก็เข้าใจผู้คนในชุมชนนั้นมากขึ้น ซึ่งการเผยแพร่ทางยูทูปมีข้อดี คือสามารถเผยแพร่ได้ทั้งภาพและเสียงโดยไม่ต้องลงทุนอะไร โดยทางศูนย์ประสานงานได้นำวิดีโอคำบรรยายของผู้ประสานงานและของผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นยูทูปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะของผู้ประสานงานมีมากกว่าสิบตอน เช่น ทำไม สกว.จึงสนับสนุนโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, การจัดยุคประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, วิธีศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, ความสำคัญของปัญหาการวิจัย, การเขียนโครงการวิจัย, วิธีศึกษาข้อมูล

พอกล่าวได้ว่าผลงานที่ศูนย์ประสานงานนำเผยแพร่ทางยูทูปนั้นช่วยทำให้การดำเนินงานของโครงการคึกคักขึ้น เพราะมีงานทางวิชาการเผยแพร่ให้คนศึกษาได้อย่างครอบคลุม ในขณะที่ช่วยสร้าง

บรรยากาศการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจมากขึ้น โดยในปัจจุบันคำบรรยายชุดนี้ก็ยังอยู่ใน
ยุพบ

3. การนำเสนอบทความทางวิชาการของผู้ประสานงาน

ผู้ประสานงานพยายามทำงานทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปพร้อมกันด้วย โดยพยายามเขียนบทความเผยแพร่ หรือการไปเป็นวิทยากรในที่ประชุมสัมมนาต่างๆ ช่วยทำให้การขับเคลื่อนเรื่องการวิจัยเพื่อท้องถิ่นครอบคลุมพื้นที่ความสนใจต่างๆ ได้มากขึ้น เช่น พบว่าการขับเคลื่อนโครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีส่วนกระตุ้นให้เกิดความสนใจขึ้นในสถาบันหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังพบว่า มีหน่วยงาน 3 แห่งได้จัดสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นครั้งใหญ่ขึ้นมา ซึ่งที่จริงหน่วยงานดังกล่าวนี้สนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากก่อนหน้านี้แล้วและเคยจัดสัมมนามาก่อนแล้ว แต่ว่าได้เจียบหายไปนานแล้วพร้อมกับกระแสความสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่จางหายไปด้วย และความสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหน่วยงานดังกล่าวยังคงสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแง่มุมของผู้ปกครองเป็นหลัก ในขณะที่การขับเคลื่อนยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะสนใจประวัติศาสตร์ของคนเล็กคนน้อยเป็นหลัก ปรากฏว่าเมื่อการเคลื่อนไหวของยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้เป็นไปอย่างคึกคัก หน่วยงานเหล่านี้ได้ให้ความสนใจจัดสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขึ้นอีกครั้ง และเห็นได้ชัดเจนว่าได้ให้ความสนใจประวัติศาสตร์ของคนเล็กคนน้อยมากขึ้น หน่วยงานดังกล่าวนี้ได้แก่

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีจัดสัมมนาเรื่อง ““สุราษฎร์ธานีในบริบทการเปลี่ยนแปลงของสมัยใหม่” ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ผู้ประสานงานโครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ได้เข้าร่วมเสนอบทความเรื่อง “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการส่งเสริมกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ต่อมาบทความนี้ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร ธารวัฒนธรรม(ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 2553) ฉบับสัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นสารสารทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

จังหวัดพัทลุงจัดสัมมนาเรื่อง “100 ปี ทุนวัฒนธรรมลุ่มทะเลสาบ” เมื่อ 9 – 11 กันยายน 2553 ณ โรงแรมชัยคณาธานี อ.เมือง จ.พัทลุง ผู้ประสานงานได้เข้าร่วมเสนอบทความเรื่อง “จะเข้าใจและจะทำอะไรกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประสบการณ์จากการศึกษาการใช้ทรัพยากรของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชจัดสัมมนาเรื่อง “ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ 6” เมื่อจัดสัมมนา 11-13 กุมภาพันธ์ 2555 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ผู้ประสานงานเข้าร่วมเสนอ

บทความเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในยุคปัจจุบัน” บทความนี้ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือประกอบการสัมมนา

นอกจากนี้ผู้ประสานงานยังได้เป็นวิทยากรพูดเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกหลายครั้ง ทั้งงานที่จัดโดยสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และที่จัดโดยศูนย์ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในภาคอื่นๆ

4. การประชาสัมพันธ์ทางหนังสือพิมพ์

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ได้ปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์หลายครั้ง ทั้งการรายงานข่าวธรรมดา และการที่ผู้สื่อข่าวลงไปในพื้นที่ดำเนินโครงการแล้วเขียนเป็นสัปดาห์ข่าวออกมา ซึ่งปรากฏว่ามีทั้งข่าวและสัปดาห์ข่าวดังกล่าวหลายครั้ง เช่น สัปดาห์ข่าวของหนังสือพิมพ์แนวหน้า หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ซึ่งในการลงพื้นที่นี้ทางศูนย์ประสานงานและทางโครงการยุววิจัยได้อำนวยความสะดวกให้อย่างเต็มที่

การปรากฏข่าวโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามหน้าหนังสือพิมพ์ช่วยสร้างความคึกคัก และการยอมรับให้แก่สังคม เพราะแต่เดิมนักเรียนยังไม่เคยเป็นนักวิจัยได้ และแม้แต่เกิดโครงการนี้เกิดขึ้นมาแล้วก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่ตั้งคำถามว่านักเรียนจะเป็นนักวิจัยได้อย่างไร และแต่เดิมการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังไม่ได้รับความสนใจ และหลายคนอาจจะสงสัยว่าทำไม สกว.จึงสนับสนุนให้นักเรียนทำโครงการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยเฉพาะเป็นเรื่องเล็กๆ ของคนเล็กคนน้อยที่อยู่ในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ซึ่งแต่เดิมนักประวัติศาสตร์ให้ความสนใจน้อย การที่หนังสือพิมพ์นำเรื่องนี้ไปเผยแพร่ช่วยทำให้โครงการนี้มีความจริงจังมากขึ้น และทำให้มิติทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบใหม่เริ่มเป็นคำถามที่สังคมควนให้ความสนใจอย่างจริงจัง

คุณภาพผลงานวิจัย

แม้ สกว.จะเอาใจจริงเอาใจกับการสนับสนุนการดำเนินโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และศูนย์ประสานงานก็เข้าไปสนับสนุนการทำงานของโรงเรียนอย่างเต็มที่ รวมทั้งหลายฝ่ายก็เอาใจช่วยและสนับสนุน เพราะเห็นว่าเป็นงานทำงานของนักเรียนซึ่งคนทั่วไปเห็นว่าเป็นลูกหลาน และยังไม่โตพอที่จะทำวิจัยได้อย่างเข้มแข็ง รวมทั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาศึกษาเองก็ยังไม่ใช้สถานศึกษาที่มีความเข้มแข็งด้านวิจัย ยิ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนราษฎร์ ก็ยิ่งขาดความพร้อมจะผลักดันเรื่องการวิจัย ดังนั้น

ทุกฝ่ายก็คาดมาแล้วแต่ต้นหากพิจารณาเฉพาะผลงานวิจัยคงจะมีปัญหาหากนำหลักการวิจัยไปจับ ซึ่งเมื่อผลออกมาก็เป็นเช่นนั้นจริง คือ ผลงานยังมีปัญหาในแง่การเป็นงานวิจัยตามหลักการวิจัย

อย่างไรก็ตามผลงานศึกษาประวัติศาสตร์ของโรงเรียนก็ไม่ได้ออกมาเป็นแบบเดียวกัน แต่มีความแตกต่างหลากหลายกันไป โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มดี กลุ่มปานกลาง และกลุ่มอ่อน

กลุ่มดี หมายถึง โครงการวิจัยที่สามารถนำเสนอเนื้อเรื่องได้สอดคล้องกับคำถามการวิจัย มีการแบ่งยุคชัดเจน และเมื่ออ่านดูแล้วก็พอเข้าใจเรื่องราวในมิติทางประวัติศาสตร์ได้ แต่ก็ยังเป็นผลงานที่เล่าเรื่องแบบเล่าเหตุการณ์เป็นเรื่องราวๆ ที่ไม่ได้แสดงให้เห็นมิติทางความสัมพันธ์ และเรื่องที่เราๆ ยังไม่ได้เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ส่วนการตอบคำถามการวิจัยแม้ว่าพอจะตอบได้ แต่ยังเป็นการตอบกว้างๆ โครงการเหล่านี้สามารถพัฒนาให้เป็นโครงการที่สมบูรณ์ถึงขั้นตีพิมพ์ได้ แต่ก็ต้องมีการปรับปรุงเพิ่มเติมอีกพอสมควร โดยทีมผู้ประสานงานจะต้องทำงานร่วมกับทางโรงเรียนอย่างใกล้ชิด และทางทีมวิจัย/โรงเรียนต้องมีความพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข เพราะหลายโครงการที่มีผลงานอยู่ในขั้นที่สามารถปรับปรุงให้ถึงขั้นตีพิมพ์ได้ แต่ทางโรงเรียนไม่พร้อมโครงการก็ต้องยุติเพียงเท่านั้น ที่ไม่พร้อมเช่น อาจารย์ที่ปรึกษาย้ายไปทำงานที่โรงเรียนอื่น อาจารย์ที่ปรึกษาไม่ยอมเสียเวลามากกว่าที่ทำไปแล้ว นักเรียนที่เป็นทีมวิจัยส่วนใหญ่ต้องออกจากโรงเรียนไปเนื่องจากเป็นนักเรียนชั้น ม.6

กลุ่มปานกลาง หมายถึง โครงการที่พอพอเห็นเค้าถึงความพยายามตอบคำถามการวิจัย แต่ว่าก็ยังเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์กว้างๆ และหลายส่วนที่เขียนมาก็ไม่เกี่ยวกับการตอบคำถามการวิจัย อีกทั้งเรื่องเล่าก็ยังเป็นเล่าส่วนๆ ไม่เห็นการเชื่อมโยงกัน หรือแสดงถึงความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆ แม้จะมีความพยายามจัดยุคของเรื่องราว แต่ว่าก็ยังไม่สนใจกว่าเรื่องที่เสนออธิบายเรื่องราวของยุคนั้นหรือไม่อย่างไร แต่หากได้พูดคุยกับอาจารย์ที่ปรึกษาและนักเรียนในทีมวิจัยจะพบว่าข้อมูลอีกมากที่สอดคล้องกับการตอบคำถามการวิจัย เพียงแต่ว่าทางทีมวิจัยไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาเขียนได้ งานกลุ่มนี้บางเรื่องที่น่าสนใจจริงๆ สามารถพัฒนาเพื่อการตีพิมพ์ได้ (เพราะความน่าสนใจของเรื่อง ไม่ใช่เพราะทีมวิจัยนำเสนอได้ดี) แต่เรื่องลักษณะนี้จะตีพิมพ์ได้ก็ต่อเมื่อโรงเรียนมีความตั้งใจเต็มที่ที่จะแก้ไขเรื่องของตนเอง และทีมผู้ประสานงานต้องทุ่มเทเวลาให้อย่างมากเป็นพิเศษ เพราะทางโรงเรียนถึงจะให้ความร่วมมือเต็มที่ แต่ว่ายังขาดทักษะทางการวิจัยและการเขียน ดังนั้นทีมผู้ประสานงานต้องเข้าไปช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด ซึ่งในหนังสือรวมผลงานวิทยุวิจัยที่ทางศูนย์ประสานจัดพิมพ์ก็มีเรื่องจากโครงการลักษณะนี้อยู่บ้าง

กลุ่มอ่อน หมายถึง โครงการที่นำเสนอเนื้อหาแบบไม่สนใจคำถาม และเนื้อหาส่วนใหญ่จะไม่นำมาจากเอกสารที่มีคนเขียนอยู่แล้วหรือจากเว็บไซต์แบบนำมาตัดต่อกัน หากจะมีข้อมูลการสัมภาษณ์อยู่บ้างก็เป็นการเอาคำให้สัมภาษณ์แต่ละคนมาลงไว้ในเรื่องโดยไม่มีการวิเคราะห์ และจะเห็นได้ชัดเจนว่าคำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวยังไม่เกี่ยวกับการตอบคำถามการวิจัย

การที่ผลงานของยุววิจัยโรงเรียนต่างๆ แตกต่างหลากหลายกันดังกล่าว ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่สำคัญ 2 ประการ **ประการแรก** นักเรียนที่ประกอบกันเป็นทีมวิจัยเป็นนักเรียนระดับไหน มีศักยภาพในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม โดยพบว่าโรงเรียนที่เปิดสอนถึงชั้น ม.6 และมีนักศึกษาให้เลือกมาก จะมีโอกาสได้นักวิจัยที่มีศักยภาพมากกว่าโรงเรียนที่เปิดสอนถึงชั้น ม.3 และหากเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนน้อย เช่น โรงเรียนขยายโอกาส โอกาสที่จะหานักเรียนที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ยิ่งหายาก **ประการที่สอง** การมีอาจารย์ที่ปรึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งคุณภาพดังกล่าวมีความหมาย 3 ส่วน คือส่วนแรกมีความรู้ในการวิจัยเชิงอธิบายความ ส่วนที่สอง มีความเข้าใจจริงในการสนับสนุนให้นักเรียนทำงานวิจัยให้ประสบผลสำเร็จ ส่วนที่สาม มีความสามารถในการเขียน ที่สามารถฝึกฝนนักเรียนและช่วยเหลือในการเขียนได้

ด้วยเงื่อนไข 2 ประการดังกล่าว ทำให้เกิดข้อเท็จจริงของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปได้มาก เช่น โครงการที่มีนักเรียนที่มีความพร้อม อาทิเด็กอยู่ในระดับชั้น ม.5-ม.6 และมีอาจารย์ที่ปรึกษาที่เข้าใจเรื่องการวิจัยพอสมควร และสนับสนุนการทำงานของนักเรียนอย่างจริงจัง ผลของโครงการลักษณะนี้ก็มีโอกาสออกมาดีกว่ากลุ่มอื่น โครงการที่มีนักเรียนมีความพร้อม แต่ขาดอาจารย์ที่ปรึกษาที่มีศักยภาพและทุ่มเมสนับสนุนนักเรียน โครงการก็จะออกมาในลักษณะที่พอเห็นเค้าโครงเรื่องที่ต้องการเสนอแต่ยังขาดความสมบูรณ์อยู่มาก โครงการที่ขาดนักเรียนที่มีศักยภาพมีแต่ครูที่พอมีศักยภาพ โครงการนี้ก็จะไปไม่ได้มากเพราะครูจะถือว่าไม่ใช่ธุระของตน เนื่องจากทางโครงการต้องการสนับสนุนเด็ก โครงการที่ทั้งนักเรียนและครูขาดศักยภาพและไม่มีใครสนใจจริงจังทั้ง 2 ฝ่าย โครงการนี้จะจบลงอย่างที่ไม่มียะไรมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเพียงการนำเรื่องเก่าๆ ที่มีคนเขียนไว้แล้วมานำเสนอใหม่ให้พอมีงานส่ง

อาจมีคำถามว่าการเข้าไปหนุนช่วยของผู้ประสานงานมีผลต่อการพัฒนาโครงการลักษณะต่างๆ หรือไม่ คำตอบก็คือผลที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากการที่ผู้ประสานงานเข้าไปหนุนช่วยอย่างเต็มที่แล้ว ซึ่งการหนุนช่วยจะได้ผลมากแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพของทีมวิจัยเป็นสำคัญ ดังพบว่าทีมวิจัยของโรงเรียนที่มีความพร้อมการหนุนช่วยก็จะเป็นไปด้วยดี งานมีความก้าวหน้า ในโครงการที่ขาดความพร้อมลักษณะต่างๆ ทีมผู้ประสานงานก็จะทำงานยากขึ้น เช่นในโรงเรียนที่ขาดการสนับสนุนของอาจารย์ที่ปรึกษาทางผู้ประสานงานต้องพยายามนัดทีมนักเรียนพูดคุยเอง ซึ่งก็ไม่ง่ายนัก เพราะตามปกตินักเรียนจะทำงานภายใต้กฎเกณฑ์

ของโรงเรียนและการสนับสนุนของครู และเมื่อให้คำปรึกษาไปแล้วก็ยากที่นักเรียนจะไปทำได้เองทั้งหมด แต่ทั้งนี้ต้องเข้าใจว่าการทำวิจัยของเด็กเป็นเรื่องใหม่ ไม่มีรายวิชาที่เด็กเรียน แม้แต่ครูในระดับนี้ก็ขาดความสามารถในการวิจัย ดังนั้นผลงานที่ออกมาในลักษณะดังกล่าวก็ถือว่าสอดคล้องกับความเป็นจริง หากฝ่ายต่างๆ ต้องการสนับสนุนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสามารถทำวิจัยได้ตามสมควรก็ต้องสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และหากต้องการให้โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นหลักในการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นก็ต้องสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเช่นกัน เพราะถ้าอาศัยศักยภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันถือว่ายังไม่สามารถจะรับภารกิจนี้ได้

การจัดพิมพ์หนังสือ

1. การพิมพ์หนังสือรวมผลงานของยุววิจัย

สกว.ได้มอบนโยบายมาให้ศูนย์ประสานงานตั้งแต่ต้นว่าควรจะมีการคัดเลือกผลงานของโครงการในจังหวัดต่างๆ ที่อยู่ในขั้นตีพิมพ์หนังสือ ซึ่งทางศูนย์ประสานงานก็เห็นพ้องด้วย ด้วยเห็นว่าจะช่วยทำให้นักเรียนและโรงเรียนเกิดภาคภูมิใจในผลงานของตน นำไปสู่การใช้เป็นบทเรียนในโรงเรียนได้ และโรงเรียนอื่นๆ สามารถศึกษาเป็นแบบอย่างเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่ของตนได้ รวมทั้งสังคมจะได้รับรู้ผลงานยุววิจัยและเกิดความสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นเรื่องของคนเล็กคนน้อยมากขึ้น

ในการเริ่มต้นความคิด สกว.และ ศูนย์ประสานงานยังมองว่าคงเป็นเรื่องไม่ยาก เพราะคงมีผลงานดีๆ มาให้คัดเลือกมาก เพียงแค่ขี้นิดหน่อยก็คงจัดพิมพ์ได้ แต่เอาเข้าจริงแล้วศักยภาพของโรงเรียนระดับนี้ยังไม่สามารถสร้างผลงานทางวิชาการที่จะพิมพ์เป็นเอกสารทางวิชาการได้ ผลงานที่ดีที่สุดถือว่ามีความสมบูรณ์ที่พอจะจัดพิมพ์ได้ในระดับ 50 เปอร์เซนต์เท่านั้น หมายความว่าที่เหลืออีก 50 เปอร์เซนต์จะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติม ทั้งในส่วนของการเพิ่มเนื้อหาและการเขียนใหม่ที่แสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์ให้มีความรู้ทางวิชาการ

ศูนย์ประสานงานตั้งใจว่าจะตีพิมพ์ผลงานของยุววิจัยจังหวัดละ 10 เรื่อง โดยแยกหนังสือออกเป็นจังหวัดละ 1 เล่ม เมื่อพิจารณาว่าผลงานยุววิจัยเรื่องใดอยู่ในขั้นที่สามารถพัฒนาเพื่อจัดพิมพ์ พบว่าในแต่ละจังหวัดมีเกิน 10 เรื่อง ทางศูนย์ประสานงานจึงได้จัดประชุมเพื่อพัฒนางานเขียน โดยเชิญโครงการจากจังหวัดต่างๆ มาจังหวัดละ 5 โครงการ เพื่อฝึกฝนพัฒนาการวิเคราะห์และการเขียนให้ออกมาเป็นโครงการที่จะเป็นตัวอย่งต่อโครงการอื่นๆ ได้ โดยการประชุมดังกล่าวจัดทั้งหมด 2 วัน คือวันที่ 7-8 พฤศจิกายน 2552 ผลที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปดังที่หวัง เพราะทีมวิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษารู้ข้อมูลจำกัดเท่าที่เขียนอยู่ในรายงาน จึง

ไม่สามารถจะเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆเข้าด้วยกันเพื่อให้เห็นภาพประวัติศาสตร์ของเรื่องที่ศึกษาได้ ยังคงเขียนแบบมีข้อมูลแค่ไหนก็เขียนเท่านั้นเป็นตอนๆ ยังไม่สามารถเชื่อมโยงให้เป็นความรู้เดียวกันได้ ในขณะที่เดียวกันครูยังขาดความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาทำให้นักเรียนที่มากทำอะไรไม่ถูก

ทีมผู้ประสานงานจึงต้องวางแผนลงสู่โรงเรียนเพื่อร่วมมือกับครูและนักเรียนในการพัฒนาผลงาน ซึ่งก็มีโรงเรียนที่ร่วมมืออย่างเต็มที่ พยายามแก้ผลงานเพื่อให้สามารถตีพิมพ์ได้ ซึ่งก็ต้องใช้เวลานานพอสมควร ทำให้ทางศูนย์ประสานงานไม่สามารถเร่งงานพิมพ์หนังสือได้ตามที่ตั้งใจไว้ ในขณะที่ก็มีหลายโรงเรียนที่ไม่สามารถพัฒนาผลงานต่อไปได้ ซึ่งมาด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น บางโรงเรียนครูที่ปรึกษาต้องย้ายโรงเรียนตามเทศกาลการย้ายประจำปี ซึ่งมีอยู่หลายโรงเรียน บางโรงเรียนนักเรียนที่เป็นหลักของกลุ่มจบการศึกษาและไปเรียนต่อระดับอุดมศึกษา บางโรงเรียนครูไม่สู้และโรงเรียนก็ไม่สนับสนุน ดังนั้นแม้ทางศูนย์ประสานงานจะเข้าไปสนับสนุนอย่างเต็มที่และใช้เวลานานพอสมควรก็ยังไม่สามารถพัฒนาผลงานของยุววิจัยให้ตามจำนวนที่ตั้งใจไว้ โดยสามารถพัฒนาและตีพิมพ์ได้ดังนี้

เล่ม 1 ชื่อเล่ม “กลุ่มคนแห่งสายน้ำ ผืนนา และป่าลุ่ม” ตีพิมพ์ผลงานของยุววิจัยจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 7 เรื่อง ตีพิมพ์ปี 2554

เล่ม 2 ชื่อเล่ม “วิถีแห่งหมู่เฒ่า หมู่ทุ่ง และหมู่เหนือ” ตีพิมพ์ผลงานของยุววิจัยจังหวัดพัทลุงจำนวน 6 เรื่อง ตีพิมพ์ปี 2555

เล่ม 3 ชื่อเล่ม “เมืองท่า การค้า และศรัทธาพื้นถิ่น” ตีพิมพ์ผลงานยุววิจัยจังหวัดตรัง จำนวน 6 เรื่อง ตีพิมพ์ปี 2555

เล่ม 4 ชื่อเล่ม “ตลาด การสัญจร และถิ่นฐานของผู้คน” ตีพิมพ์ผลงานยุววิจัยจังหวัดสงขลา 4 เรื่อง และยุววิจัยจังหวัดสตูล 2 เรื่อง ตีพิมพ์ปี 2558

จะสังเกตได้ว่าไม่มีผลงานของยุววิจัยจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้รับการตีพิมพ์เลย ทั้งนี้เพราะว่าผู้ประสานงานจังหวัดเป็นนักวัฒนธรรมสังกัดวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี และเมื่อการทำงานโครงการครบ 12 เดือนก็ย้ายไปรับตำแหน่งใหม่ที่ภาคกลาง ทำให้ผู้ประสานงานโครงการไม่สามารถเกาะติดกับโครงการของโรงเรียนต่างๆได้ เพราะอยู่ไกลกันประการหนึ่ง และไม่สัมพันธ์ในพื้นที่ แม้พยายามเต็มที่แล้วก็ไม่สามารถพัฒนาได้สำเร็จแม้แต่เรื่องเดียว

สำหรับจำนวนบทความความที่ตั้งใจไว้ว่าแต่ละเล่มจะตีพิมพ์บทความ 10 เรื่อง แต่ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะเป็นการยากมากที่จะพัฒนาเรื่องของโรงเรียนต่างๆให้ถึงขั้นตีพิมพ์ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วแต่ว่าความหนาของแต่ละเล่มนั้นใกล้เคียงกับที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะว่าบทความมีความยาวมากกว่าที่คิดไว้

แต่เดิม นอกจากนี้การตีพิมพ์หนังสือที่ตั้งใจว่าจะตีพิมพ์ทุกเล่มให้เสร็จสิ้นในปี 2554 แต่ในความเป็นจริงไม่สามารถทำได้ เนื่องจากความยากของการพัฒนาบทความ และต้องทอดเวลาต่อมานานพอสมควร ทำให้ต้นทุนการพิมพ์สูงขึ้นตามสมควร แต่เราก็สามารถบริหารจัดการได้ในจำนวนงบประมาณที่มีอยู่ และยังคงมีงบประมาณเหลืออยู่พอสมควร และหากมีบทความพร้อมก็ยังสามารถตีพิมพ์จำนวนเล่มได้ตามที่ตั้งใจไว้ โดยในการพัฒนาบทความและดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวผู้ประสานงานและทีมงานทำงานกันโดยไม่มีค่าตอบแทน

นอกจากนี้ทางโครงการยังได้ตีพิมพ์หนังสืออีกเล่มหนึ่ง แต่เป็นหนังสือขนาดเล็ก คือหนา 80 หน้า ขนาด 16 หน้ายกพิเศษ โดยเป็นการตีพิมพ์ผลงานของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการในระยะที่สอง แต่ตีพิมพ์ด้วยงบประมาณเดียวกับการตีพิมพ์หนังสือเล่มดังที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ สกว.ได้จัดงาน “มหกรรมทางวิชาการ สกว.วิจัยตามรอยพระยุคลบาท : สร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554” โดยจัดที่อิมแพค เมืองทองธานี ซึ่งถือว่าเป็นการจัดงานครั้งใหญ่ของ สกว. ทางโครงการยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ได้นำคณะนักเรียนจากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 42 จังหวัดสตูลเข้าไปแสดงผลงานด้วย โรงเรียนนี้ได้เข้าร่วมโครงการขยายผลโครงการยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ (หรือโครงการยูววิจัยระยะที่ 2) โดยดำเนินโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงประเพณีรอยเรือของชาวเลบนเกาะหลีเป๊ะ” ทางศูนย์ประสานงานจึงได้นำผลงานดังกล่าวมาตีพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อเผยแพร่ในงานด้วย

นอกจากนี้ทางโครงการยังจัดพิมพ์หนังสือรวมผลงานของยูววิจัยเล่ม 2 และเล่ม 3 ไปเผยแพร่ในงานนี้ด้วย รวมทั้งเล่ม 1 ซึ่งตีพิมพ์เรียบร้อยแล้วก่อนหน้านี้แล้ว แต่ว่าหนังสือเล่ม 2 และเล่มเล่ม 3 ดังกล่าวไม่สามารถเข้าโรงพิมพ์ได้ทัน ทางโครงการจึงตีพิมพ์ด้วยเครื่องเล็กจำนวนเรื่องละ 50 เล่ม เพื่อให้ทันเผยแพร่ในงานนี้ ซึ่งก็ต้องใช้งบประมาณเพิ่มอีกจำนวนหนึ่ง สรุปแล้วในงานนี้ทางโครงการสามารถนำหนังสือไปเผยแพร่ได้ 4 เล่ม คือ หนังสือรวมผลงานของยูววิจัย 3 เล่ม และหนังสือผลงานชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 1 เล่ม

แม้ทางโครงการจะไม่สามารถตีพิมพ์ผลงานได้ตามจำนวนที่ตั้งใจไว้ แต่สำหรับคุณภาพนั้นทางโครงการเคร่งครัดมาก ต้องพัฒนาผลงานได้มีคุณภาพที่พอตีพิมพ์ได้ถึงจะนำมาตีพิมพ์ เมื่อตีพิมพ์แล้วประกว่าได้รับความสนใจจากวงวิชาการมากพอสมควร ดังจะเห็นได้ว่าหนังสือทั้ง 4 เล่มได้กลายเป็นหนังสือประกอบการเรียนในหลายสถาบัน ทั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาและระดับมหาวิทยาลัย มีผู้สนใจขอ

หนังสือกันมากจนหนังสือไม่พอแจก นอกจากนี้ทางศูนย์ประสานงานยังได้ส่งหนังสือทั้งหมดไปตามห้องสมุดของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย และตามโรงเรียนมัธยมศึกษาใหญ่ในจังหวัดต่างๆ จากการสำรวจทาง Google.com พบว่าสถานศึกษาต่างๆ ได้นำหนังสือทั้งหมดขึ้นชั้นเป็นหนังสือสำหรับค้นคว้า และจากการสำรวจจาก Google.com เช่นกันจะพบว่ามี การนำข้อมูลจากหนังสือชุดนี้ไปอ้างอิงมากพอสมควร

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการพิมพ์หนังสือผลงานของยุววิจัยดังกล่าวมาได้ผลเป็นอย่างดี และกล่าวได้ว่าเป็นครั้งแรกสำหรับภาคใต้ที่มีการนำผลการการศึกษาประวัติศาสตร์ของคนเล็กคนน้อยมาจัดพิมพ์ไว้อย่างเป็นระบบ

2. การพิมพ์หนังสือสังเคราะห์ผลงานของยุววิจัย

สกว.ต้องการให้เรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้รับการยกระดับเป็นประเด็นที่เป็นนามธรรมมากขึ้น เพื่อที่จะสื่อความรู้และความหมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากกว่าการรู้เรื่องแต่ละเรื่อง เพื่อที่สังคมจะได้เห็นแง่มุมหรือประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ชัดเจนขึ้น ดังนั้นทางโครงการจึงมีภาระงานอีกประการหนึ่ง คือการเชิญนักวิชาการมาร่วมสังเคราะห์ผลงานของยุววิจัยทุกเรื่อง เพื่อเสนอแง่มุมทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นประเด็นที่ใหญ่ขึ้น โดยทางโครงการตั้งใจจะสร้างงานสังเคราะห์ดังกล่าวถึง 20 เรื่อง ทั้งนี้ด้วยความหวังว่าจะช่วยสร้างความคึกคักให้แก่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอีก พร้อมกับการสามารถนำผลงานการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ได้

ทางวิชาการได้เชิญนักวิชาการในภาคใต้รอบแรกจำนวน 17 คนให้เข้ามาทำงานสังเคราะห์ดังกล่าว ซึ่งได้รับการตอบรับด้วยดี แต่ในวันประชุมนำเสนอความคิดเห็นหลักๆ มีนักวิชาการเข้ามาเสนอ 15 คน ซึ่งก็ถือว่าเป็นจำนวนที่น่าพอใจ และหัวข้อที่เสนอก็น่าสนใจ เมื่อถึงวันนำเสนอโครงการวิจัยนักวิชาการทั้ง 15 คนนี้ก็มานำเสนอครบทุกคน แต่เมื่อได้รับการอนุมัติให้ดำเนินโครงการได้แล้ว กลับมีความก้าวหน้าน้อย ทางศูนย์ประสานงานพยายามติดตามก็ได้ผลไม่มาก และพบว่าเมื่อนักวิชาการหลายคนไม่ได้ทำงานต่อ ซึ่งมีทั้งเหตุผลของการไม่สามารรถทำงานสังเคราะห์ตามที่เสนอ และการขาดความรับผิดชอบในฐานะนักวิชาการ ในจำนวนนี้เหลือนักวิชาการเพียง 7 คนเท่านั้นที่ดำเนินโครงการได้เสร็จสิ้น และผลงานสามารถตีพิมพ์ได้ แต่ก็เมื่อนักวิชาการท่านหนึ่งคืนทุนจำนวนหนึ่งให้ทางโครงการ

ทั้งนี้ในการสนับสนุนให้นักวิชาการสังเคราะห์ผลงานยูววิจัยนี้ทางโครงการได้จ่ายค่าตอบแทนแบบเหมารวมให้บทความละ 35,000 บาท ซึ่งรวมถึงค่าเดินทางและค่าใช้จ่ายอื่นๆของนักวิชาการด้วย โดยแบ่งจ่ายเป็นงวดๆตามความก้าวหน้าของผลงาน กล่าวคือจ่ายเมื่อเดินทางมาเสนอความคิดเชิงหลักการ 2,000 บาท จ่ายเมื่อโครงการอนุมัติให้ดำเนินการได้ 10,000 บาท ที่เหลือจ่ายเมื่อโครงการเสร็จสิ้นและแก้ไขพร้อมตีพิมพ์ ซึ่งสรุปให้เห็นถึงการจ่ายงบประมาณและผลงานที่ได้ดังนี้

ผลงานที่ได้	จำนวนโครงการ	ค่าตอบแทนโครงการละ	รวม
ความคิดเชิงหลักการและเค้าโครงการการสังเคราะห์	15	12,000	180,000
บทความพร้อมตีพิมพ์	7	23,000	161,000
รวม		35,000	341,000

อย่างไรก็ตามทางโครงการได้พยายามเชิญนักวิชาการเพิ่มเติมอีก แต่ก็ต้องระมัดระวังที่จะไม่เกิดกรณีนักวิชาการทำงานอีก โดยมีนักวิชาการที่ตั้งใจทำงานจนได้ผลงานพร้อมตีพิมพ์อีก 3 คน โดยทางโครงการจ่ายให้นักวิชาการกลุ่มหลังนี้ท่านละ 30,000 บาท เพราะไม่ต้องเดินทางมาเสนอความคิดเชิงหลักการและเค้าโครงวิจัย

ในที่สุดศูนย์ประสานงานก็สามารถตีพิมพ์หนังสือสังเคราะห์ผลงานของยูววิจัยได้ 1 เล่ม ด้วยจำนวนบทความ 10 บทความ โดยให้ชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า “ความหมายบนเลาทาง” แต่ถึงแม้จะตีพิมพ์หนังสือได้เล่มเดียว แต่วาก็เป็นหนังสือที่มีขนาดหนามาก และหนากว่าที่จั้งใจไว้แต่เดิม เพราะแต่เดิมตั้งใจว่าจะแยกตีพิมพ์เป็น 2 เล่ม

เมื่อนำไปรวมกับหนังสือรวมผลงานของยูววิจัยทำให้นักวิชาการชุดนี้มีทั้งหมด 5 เล่ม กลายเป็นชุดหนังสือที่มีคุณค่า เพราะหนังสือสังเคราะห์ผลงานช่วยให้เรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความสมบูรณ์มากขึ้น ทางโครงการจึงจัดทำกล่องใส่รวมชุดให้สวยงาม ในปัจจุบันหนังสือชุดนี้นอกจากปรากฏตามชั้นหนังสือของห้องสมุดของสถานศึกษาต่างๆแล้ว ยังเป็นหนังสือที่ผู้สนใจเรื่องราวของท้องถิ่นแสวงหากันมาก เพราะนอกจากมีคุณค่าในเชิงเนื้อหาแล้วยังมีความสวยงามเหมาะที่จะตั้งประดับชั้นหนังสือได้เป็นอย่างดี

กล่าวได้ว่าการจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวช่วยให้โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ สามารถฝากผลงานไว้ให้สังคมสืบสานต่อ ไม่ใช่เมื่อจบโครงการแล้วเรื่องราวต่างๆก็จบลงไปด้วย

การจัดทำวิดีโอสารคดี

นอกจากการสนับสนุนให้จัดพิมพ์หนังสือแล้ว สกว.ยังสนับสนุนให้ศูนย์ประสานงานจัดทำวิดีโอสารคดีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นผลงานศึกษาของยุววิจัย โดยศูนย์ประสานงานตั้งใจว่าจะสร้างให้ครอบคลุมจังหวัดละ 1 เรื่อง รวม 6 เรื่อง แต่เมื่อลงมือทำงานจริงถือว่าเป็นภาระงานที่หนักมาก เริ่มตั้งแต่การเขียนบทซึ่งผู้ประสานงานต้องดำเนินการเอง การหาคนบันทึกเสียงคำบรรยาย การถ่ายทำในพื้นที่จริงซึ่งต้องมีคนถ่ายภาพมืออาชีพ และผู้ประสานงานต้องลงไปกำกับการผลิตด้วย ต้องมีการเตรียมทีมยุววิจัยสำหรับการถ่ายทำ รวมทั้งการเตรียมชาวบ้านที่เกี่ยวข้องมาเข้าฉากด้วย จากนี้ก็ต้องมีการตัดต่อ ซึ่งก็ต้องใช้มืออาชีพ และผู้ประสานงานต้องทำบทสำหรับการตัดต่อและต้องไปกำกับการตัดต่อด้วย ซึ่งทั้งหมดเป็นงานที่หนัก และต้องใช้เวลา และเป็นการดำเนินงานในช่วงที่โครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว ในที่สุดทางศูนย์ประสานงานสามารถถ่ายทำได้เพียง 2 เรื่อง คือเรื่อง “เดือนสามหลามเหนียว ประเพณีสัมพันธที่บ้านน้ำแคบ” ซึ่งสร้างจากผลงานของยุววิจัยโรงเรียนวัดโทเอก อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช และเรื่อง “แม่ค้าข้าวแกงไก่ทอดข้างรถไฟ” ซึ่งสร้างจากผลงานของยุววิจัยโรงเรียนเทพา อ.เทพา จ.สงขลา

อย่างไรก็ตามถึงแม้ทางศูนย์ประสานงานจะสร้างวิดีโอสารคดีได้ 2 เรื่อง แต่ก็ถือว่าเป็นผลงานระดับมืออาชีพที่สามารถเผยแพร่ได้ สารคดีดังกล่าวจึงสามารถนำเสนอได้ในทุกวงการ โดยทางศูนย์ประสานงานได้ทำแผ่นดีวีดีแจกจ่ายไปตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอในยูทูบ ปัจจุบันก็ยังรับชมได้

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ประโยชน์เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้

สกว.ไม่ได้คาดหวังผลของการวิจัยมากนักแต่คาดหวังที่การปฏิรูปการเรียนรู้ของเด็ก จากผลที่เกิดขึ้นพอกล่าวได้ว่าความคาดหวังของ สกว.นั้นประสบผลสำเร็จมากทีเดียว ดังจะเห็นจากความคิดเห็นของโครงการต่างๆที่นำเสนอต่อศูนย์ประสานงาน ซึ่งพบว่าโรงเรียนที่ทีมวิจัยลงศึกษาข้อมูลในพื้นที่จริงล้วนสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ใหม่ๆที่เด็กได้รับ แม้ในการนำเสนอผลงานในรูปของการวิจัยนักเรียนอาจไม่ประสบผลสำเร็จ แต่สำหรับประสบการณ์ใหม่ๆที่นักเรียนได้รับถือว่าเกิดขึ้นแล้ว โรงเรียนไหนมีการวางแผน

งานศึกษาข้อมูล และการนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างจริงจัง เด็กก็ยิ่งได้รับประสบการณ์มากยิ่งขึ้น พอกล่าวได้ว่ามีโรงเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดที่นักเรียนได้ประสบการณ์การเรียนรู้ ด้วยกระบวนการวิจัยดังกล่าว เพียงแต่ว่าระดับของประสบการณ์จะแตกต่างกันไปตามความเข้มข้นที่ทีมวิจัยแต่ละทีมสร้างปฏิบัติการจริง ประเด็นประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนที่เกิดจากกระบวนการทำวิจัยดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

1) นักเรียนรู้จักตั้งคำถามในสิ่งที่ตนเองอยากรู้ รู้วิธีรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบคำถาม และรู้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถาม แม้ว่าจะเป็นความรู้หลักการเลาๆ และพอมีประสบการณ์ในทางปฏิบัติบ้างเล็กน้อย แต่นับว่าเป็นการปูพื้นฐานที่ดี และรอวันที่เด็กพวกนี้จะเจริญเติบโตโดยมีทักษะการวิจัยที่สามารถเรียนรู้เรื่องรอบๆตัวได้ ข้อดีนี้มีหลักฐานยืนยันหลายตัวอย่าง เช่น มีนักเรียนที่เรียนจบและเข้ามหาวิทยาลัย กลับมาเยี่ยมครูที่โรงเรียน ได้เล่าให้ครูฟังว่าเขาได้ไปเรียนวิชาวิจัยในมหาวิทยาลัย ปรากฏว่าเขาตอบคำถามอาจารย์ได้ดีกว่าคนอื่นๆ โดยอาศัยประสบการณ์ที่ได้จากการทำวิจัยในโครงการยุววิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จนอาจารย์ตั้งให้เป็นหัวหน้าชั้นในวิชาวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษาของยุววิจัยก็ตระหนักถึงความเป็นจริงนี้และแสดงความเห็นออกมาคล้ายๆกัน เช่น “กลุ่มนักเรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับในครั้งนี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งจากการได้ลงมือปฏิบัติจริงนักเรียนกลุ่มดังกล่าวรู้สึกตื่นเต้น รู้สึกกล้าๆกลัวๆ ในการจัดทำในครั้งแรก แต่พอได้ลงมือปฏิบัติไปได้สักระยะหนึ่งของการปฏิบัตินักเรียนรู้สึกมีความสุข สนุกสนาน และช่วยกันลงมือปฏิบัติกันอย่างจริงจังในการจัดทำวิจัย ซึ่งข้าพเจ้าได้เห็นถึงความตั้งใจและความอยากรจะเรียนรู้ทำให้ข้าพเจ้าคิดว่าโครงการดังกล่าวมีประโยชน์สำหรับนักเรียน เพื่อช่วยส่งเสริมการวิจัยให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี”

2) นักเรียนได้สนใจและได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องรอบตัวของตนเองที่แต่เดิมไม่เคยสนใจและไม่คิดว่าเป็นความรู้มาก่อน และเห็นว่าความรู้ลักษณะนี้มีความสำคัญสำหรับตนเอง รวมทั้งยังตระหนักว่ามีความรู้เรื่องรอบๆตัวเองอีกมากที่ตนสามารถสร้างขึ้นมาได้ ดังที่นักเรียนจากโรงเรียนหนึ่งสะท้อนว่า “โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นของตน ที่ตนเองได้อาศัยอยู่ ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องที่คนส่วนใหญ่มักจะมองข้ามและละเลยไป เยาวชนรุ่นใหม่มีโอกาสอย่างมากที่ได้เข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองที่ชัดเจน โครงการนี้จึงทำให้เยาวชนได้ศึกษาท้องถิ่นของตนเองในแง่มุมของประวัติศาสตร์”

3) นักเรียนสามารถเกิดช่องทางหรือแหล่งหรือเครือข่ายการเรียนรู้ของตนเอง เช่นในชุมชนเอง นักเรียนไม่เคยเห็นเลยว่าผู้สูงอายุและคนกลุ่มต่างๆในชุมชน แม้กระทั่งคนในครอบครัว เป็นแหล่งความรู้สำคัญที่นักเรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้หลายเรื่อง แต่การมีส่วนร่วมดำเนินโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของแหล่งความรู้นี้ “เมื่อคณะทีมยุววิจัยออกสำรวจข้อมูล พวกหนูมีความตื่นเต้นมากเมื่อเจอ โต๊ะครู ผู้นำศาสนา และผู้นำท้องถิ่น ทุกคนจะเล่าเรื่องพัฒนาการประเพณี คอตำม อัล- กุรอาน ของชุมชนเกตรี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยก่อนให้ฟังอย่างสนุกสนาน พวกหนูได้รู้จักผู้คนเพิ่มขึ้นมากมาย และยังจดจำใบหน้าที่ได้พบกับความสุขในยามที่เขาสอบถามให้พวกเราฟัง”

นอกจากนี้ในกระบวนการทำวิจัยนี้ทีมวิจัยจากโรงเรียนต่างต้องไปประชุมเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับโรงเรียนต่างๆหลายครั้ง ทำให้เกิดเพื่อนต่างโรงเรียนที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้อีก และยิ่งมีความมั่นใจว่าเรื่องราวที่ศึกษาได้จากท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญ เพราะเพื่อนนักเรียนจากต่างโรงเรียนล้วนมาเสนอเรื่องที่น่าสนใจของตน “จากการไปประชุมรับฟังข้อมูลหรือรายงานความก้าวหน้าของโครงการ พวกหนูรู้สึกว่าเป็นโอกาสดีของชีวิต ที่ได้รับความรู้ในเรื่องต่าง ๆ จากอาจารย์ทุกท่าน และได้รู้จักเพื่อนใหม่ต่างโรงเรียนหลายคน บางครั้งก็กลัวเหมือนกัน กลัวว่าคุยกับเพื่อนแล้วเพื่อนไม่คุยด้วย แต่ก็ไม่เป็นไปอย่างที่คิด เพื่อน ๆ จะพูดกับเรามากกว่า และมีการถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึกด้วย”

4) นักเรียนได้ฝึกฝนการทำงานเป็นทีม และเห็นความสำคัญของการทำงานเป็นทีมจริงๆ เนื่องจากงานนี้เป็นเรื่องยาก นักเรียนไม่มีประสบการณ์มาก่อน ในขณะที่ต้องทำงานในท่ามกลางคนในชุมชนจำนวนมาก ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ต้องพึ่งพาช่วยเหลือกันจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องการ นอกจากนี้ยังพบว่าในสถานการณ์ที่ยากและต้องทุ่มเทนี้ครูที่ปรึกษาและนักเรียนจะมีความซาบซึ้งใจกันมาก เพราะครูเองก็ไม่สั่นหวั่นเรื่องการวิจัยนักแต่ก็ต้องพยายามนำพานักเรียนให้ทำวิจัยให้สำเร็จ ในขณะที่นักเรียนเองก็ต้องพึ่งพาครูอย่างมากเนื่องจากเป็นประสบการณ์ใหม่ อีกทั้งครูและนักเรียนต้องทำงานร่วมกันต่อเนื่องยาวนานพอสมควร รวมทั้งมีกิจกรรมที่หลากหลาย ที่ทั้ง 2 ฝ่ายไม่เคยทำมาก่อน เช่นการนำนักเรียนไปประชุมรายงานความก้าวหน้าร่วมกับอีกหลายโรงเรียน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิคอยให้ข้อเสนอแนะสภาพการณ์เช่นนี้ ทำให้นักเรียนเติบโตทางความคิดในลักษณะที่พร้อมจะทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจ ดังคำบอกเล่าของครูคนหนึ่งว่า “นักเรียนและครูต้องเจอปัญหาร่วมกัน ซึ่งทุกคนก็ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค ปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้นได้กลับสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศิษย์และครู มีความรัก ห่วงใยต่อกัน ถือเป็นเรื่องที่ดีมากสำหรับสังคมในยุคปัจจุบัน” และนักเรียนคนหนึ่งเล่าว่า “ได้รู้จักการ

ทำงานร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้ประสบการณ์ทำงานร่วมกันทำให้รู้จักประสานงานและบริหารจัดการเวลา รู้จักยืดหยุ่นผ่อนปรนและทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข”

5) ไม่เพียงนักเรียนจะเห็นความสำคัญและมีความสามารถเบื้องต้นในการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ของท้องถิ่นขึ้นมาได้เท่านั้น แต่การวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตนเอง ซึ่งจะมีบรรพบุรุษในท้องถิ่นของตนเองเป็นตัวละคร บางครั้งก็มีบรรพบุรุษของตนเองเป็นตัวละคร เรื่องราวและฉากต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นเรื่องของท้องถิ่นที่ตนคุ้นเคยหรือเคยเห็นมาก่อน การได้รู้เรื่องราวของท้องถิ่นที่พวกตนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ในขณะที่กระบวนการสร้างความรู้ดังกล่าวก็ต้องคุกรุ่นกับคนในท้องถิ่นมาก โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ ทำให้นักเรียนค่อยๆ เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ความสำนึกท้องถิ่น” ลักษณะเช่นนี้จะทำให้นักเรียนเกิดตัวตนใหม่ที่ไม่หลงไปกับความก้าวหน้าของโลกสมัยใหม่เพียงอย่างเดียว และสามารถที่จะกำหนดชีวิตของตนด้วยคุณค่าของท้องถิ่นได้มากขึ้น

6) นักเรียนที่ผ่านประสบการณ์วิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะเกิดทักษะด้านการเรียนรู้อย่างอื่นตามมาอีกหลายประการ ดังคำบอกเล่าของอาจารย์ที่ปรึกษาว่า “มีความมั่นใจในการพูด คิดและแสดงออกจากการทำงานวิจัยที่ต้องพูดคุย ซักถาม สรุปบทเรียนจากการจัดเวทีทำให้การมองประเด็นชัดเจน เรียบเรียงความคิดเป็นลำดับและเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น เกิดความมั่นใจในการพูดต่อที่ประชุมชน”

2. ผลที่เกิดต่อชุมชนท้องถิ่น

โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ได้หวังเพียงให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียนเท่านั้น เพราะนักเรียนได้เคลื่อนไหวเรียนรู้จากสังคมจริง และเป็นสังคมที่เป็นชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง มีผู้คนในชุมชนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนด้วยอย่างจริงจัง ในขณะที่เรื่องที่ทีมยววิจัยและชุมชนช่วยกันหรือฟื้นความทรงจำนั้นคือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งก็คือเรื่องของพวกเขาเอง เรื่องดังกล่าวนี้จึงมีผลอย่างน้อย 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ช่วยให้เห็นปัญหา จังหวะทางกันแก้ปัญหา ประการที่สอง ช่วยให้เกิดความทรงจำร่วมว่าพวกเขาเป็นพวกเดียวกัน มีคุณค่าที่ช่วยนิยามความเป็นพวกเดียวกัน ทำให้เกิดอัตลักษณ์ร่วม การเกิดอัตลักษณ์ร่วมดังกล่าวจะทำให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการก้าวไปข้างหน้าของตนเองได้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกิดขึ้น และนักเรียนเพิ่งเข้าไปเคลื่อนไหวในชุมชนเป็นครั้งแรก ในขณะที่ปัญหาของสังคมไม่ว่าระดับไหนล้วนมีความซับซ้อน เพราะ

ปัญหาต่างๆ ล้วนเกิดอยู่ในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ใหญ่กว่า ปัญหาทุกปัญหาจึงไม่สามารถคลี่คลายได้โดยง่าย หรือแม้เพียงการก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหา ยังไม่ใช่เรื่องง่าย ซึ่งแน่นอนโครงการของเด็กนักเรียนที่เพิ่งเข้าไปทำคงหวังผลขึ้นขนาดนั้นไม่ได้ แต่ก็เห็นตัวอย่างว่าถ้ามีการสนับสนุนอย่างเหมาะสม โครงการนักเรียนลักษณะนี้สามารถส่งผลกระทบต่อชุมชน/ท้องถิ่นได้

ประการแรก พบว่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนต่าง ๆ นั้น ได้นำพาคนในชุมชนออกมาสนใจเรื่องราวของตนเอง ตั้งแต่ผู้สูงอายุจนถึงคนรุ่นนักเรียน และทำให้คนในชุมชนได้เริ่มเห็นความสำคัญของการมีประวัติศาสตร์ของตนเอง โดยเฉพาะผู้สูงอายุ พบว่ารายงานจากทุกโรงเรียนรายงานออกมาตรงกัน ผู้สูงอายุได้ออกมาร่วมด้วยความดีใจ เนื่องจากข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะได้จากผู้สูงอายุ ในขณะที่ตามปกติผู้สูงอายุได้กลายเป็นคนสูญเสียบทบาทหรือความหมายต่อครอบครัวและชุมชนไปแล้ว โดยจะถูกปล่อยทิ้งไว้ที่บ้านโดยไม่มียุทธศาสตร์อะไร และถูกมองว่าไม่รู้เรื่องอะไรแล้วสำหรับสังคมปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อทีมวิทยากรจากโรงเรียนในชุมชนหรือท้องถิ่นเข้าไปหาเพื่อขอความรู้ผู้สูงอายุจึงดีใจมากและยินดีให้ข้อมูล ดังตัวอย่างของทีมวิทยากรจากโรงเรียนหนึ่งว่า “ส่งเสริมคุณค่าของผู้สูงอายุ โดยปกติผู้สูงอายุมักจะเป็นผู้ถูกลืมในสังคมหรือถูกจัดให้เป็นบุคคลที่ต้องพักผอนทั้งที่ความจริงข้อมูลต่าง ๆ แทบหาไม่ได้ในคนรุ่นใหม่ การวิจัยครั้งนี้ได้ปลุกความมีชีวิตชีวาของผู้สูงอายุให้มีความสุขและภาคภูมิใจ ในขณะที่คนรุ่นใหม่ก็ให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุมากขึ้น” ในขณะเดียวกันคนกลุ่มอื่นก็ให้ความสนใจด้วย เนื่องจากเมื่อผู้สูงอายุซึ่งเป็นพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายลุกขึ้นมาเล่าเรื่องที่ใครไม่เคยรู้มาก่อน ลูกหลานก็สนใจขึ้นมาด้วย ในขณะเดียวกันทีมวิทยากรก็คือลูกหลานของคนในชุมชน พ่อแม่และญาติพี่น้องจึงพร้อมจะช่วยเหลืออย่างเต็มที่ อีกทั้งโรงเรียนคือผู้ประสานงาน คนในชุมชนมักจะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนดีอยู่แล้ว ดังนั้นจึงพอเห็นถึงพลังของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่จะช่วยฟื้นฟูและสร้างความทรงจำร่วมของผู้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นขึ้นมาอีกครั้ง ดังนั้นจึงพบได้ในแทบทุกโครงการที่คนในชุมชนอยากให้ทางโรงเรียนศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนหรือท้องถิ่นในมิติอื่นอีก เพราะที่ทำไปแล้วก็เป็นเพียงประเด็นเล็กประเด็นเดียว ยังคงมีประเด็นอื่นๆ ให้ศึกษาอีกมาก ดังนั้นถึงแม้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพียงครั้งเดียวจะยังไม่เห็นผลที่จะช่วยสร้างความทรงจำร่วมและอัตลักษณ์ร่วมให้แก่คนในชุมชนหรือท้องถิ่นได้ชัดเจน แต่ก็พอเห็นร่องรอยให้พอสรุปได้ว่าหากมีการเคลื่อนไหวศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยคณะวิทยากรของโรงเรียนในท้องถิ่นต่างๆ ต่อเนื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นน่าจะมีส่วนสร้างความทรงจำร่วมและอัตลักษณ์ร่วมให้แก่ผู้คนได้อย่างมีความหมายที่จะนำไปสู่การเผชิญหน้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงและมีอำนาจครอบงำสูง

ประการที่สอง มีตัวอย่างของบางโรงเรียนที่ทีมยูววิจัยสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินโครงการมีผลต่อการเคลื่อนไหวแก้ปัญหาของชุมชน เช่น พบว่าทีมยูววิจัยบางโรงเรียนทำวิจัยเกี่ยวกับประวัติการใช้คลองของชาวบ้านนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมคลองดังกล่าวเป็นเหมือนสายเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตของคนหลายหมู่บ้านในหลายด้าน แต่ในปัจจุบันความสำคัญดังกล่าวหมดไป คลองจึงถูกทิ้งให้กร้างว่างเปล่าและตื้นเขิน รวมทั้งถูกทิ้งขยะให้เน่าสกปรก การรื้อประวัติเรื่องนี้ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญในการฟื้นฟูคลอง ทั้งเพื่อใช้ประโยชน์ในบางด้าน เช่น ใช้น้ำในการเพาะปลูกตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการเป็นพื้นที่เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของคนหลายชุมชน โดย อบต.ได้รับฉันทามติของประชาชนไปดำเนินการ ซึ่ง อบต.ขอให้โรงเรียนของทีมยูววิจัยตั้งศูนย์อนุรักษ์ฟื้นฟูคลองที่โรงเรียน ทีมยูววิจัยของบางโรงเรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชน โดยแสดงให้เห็นชัดเจนว่าในอดีตวัดอำนวยความสะดวกให้แก่ชาวบ้านอย่างมากในกรณีที่ชาวบ้านก็ช่วยดูแลวัดอย่างใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงทำให้วัดและชาวบ้านเอาใจใส่กันน้อยลง ทำให้ในด้านหนึ่งวัดก็มีบทบาทต่อชุมชนน้อย ในขณะที่อีกด้านหนึ่งชาวบ้านก็เข้าไปช่วยดูแลวัดน้อย การศึกษาประวัติศาสตร์ดังกล่าวทำให้วัดและชุมชนได้มาร่วมเรียนรู้กันอีกครั้ง ทำให้วัดและชุมชนปรับตัวเข้าหากัน โคนแกนนำชุมชนและชาวบ้านจะเข้าไปร่วมเป็นกรรมการวัดและจะร่วมกับวัดเพื่อหาทางให้วัดสามารถแสดงบทบาทต่อชุมชนในทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับยุคสมัย ตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นว่าประวัติท้องถิ่นสามารถรื้อฟื้นและสร้างความทรงจำร่วมของคนในชุมชนได้ และความสำนึกร่วมดังกล่าวมีผลทำให้ชาวบ้านที่มีความสำนึกร่วมกันได้ร่วมกันหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ดังนั้นด้วยความรู้เบื้องต้นดังกล่าวจึงสมควรที่จะสนับสนุนให้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากๆ เพื่อจะให้ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งพอที่จะร่วมคิดถึงอนาคตของตนเองได้ดีขึ้น แต่การศึกษาดังกล่าวจะต้องกระทำโดยคนหรือสถาบันในท้องถิ่นเอง เพื่อเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายว่าชาวบ้านในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นหรือสร้างประวัติศาสตร์ดังกล่าว การสนับสนุนให้เกิดยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปอย่างต่อเนื่องก็เป็นทางหนึ่ง แต่น่าเสียดายที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เห็นถึงความสำคัญนี้ การสนับสนุนดังกล่าวจึงเกิดขึ้นในระยะสั้นๆ จากนั้นก็ไม่มีใครพูดถึงอีก

3. ผลที่เกิดต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้

โครงการยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่เพียงสนับสนุนให้นักเรียนทำวิจัยเท่านั้น แต่พยายามให้สังคมภาคใต้ได้สนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมหลายอย่างดังกล่าวรายละเอียดมาแล้วในหัวข้อการประชาสัมพันธ์ แต่ที่ศูนย์ประสานงานทำแล้วได้ผลมากที่สุดได้แก่การจัดพิมพ์หนังสือ 5 เล่ม 4 เล่มแรก

เป็นการตีพิมพ์ผลงานวิจัยดีเด่นของยุววิจัยโรงเรียนต่างๆจำนวน 25 เรื่อง เล่มที่ 5 เป็นบทความของนักวิชาการ 10 เรื่องโดยเป็นบทความสังเคราะห์ผลงานของยุววิจัย เอกสารดังกล่าวนี้ทยอยพิมพ์และทยอยเผยแพร่ ปรากฏว่าได้รับความสนใจอย่างมาก จนก่อให้เกิดผลอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก มีมหาวิทยาลัยอย่างน้อย 2 แห่ง คือ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้นำผลงานของยุววิจัยที่ตีพิมพ์รวมเล่มดังกล่าวไปให้นักศึกษาที่เรียนวิจัยระดับปริญญาตรีอ่าน เพื่อเป็นตัวอย่างให้นักเรียนออกไปศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ถิ่นและเขียนเป็นรายงานการวิจัยมาคนละ 1 เรื่อง ที่ผลงานของยุววิจัยกลายเป็นตัวอย่างให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้ศึกษานั้นก็เนื่องจากการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นเรื่องของคนเล็กคนน้อยนั้นยังไม่มีใครทำอย่างเป็นเรื่องเป็นราวเลย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเท่าที่เคยศึกษากันมาในภาคใต้ยังคงเป็นเรื่องของรัฐในท้องถิ่นและผู้ปกครองเป็นหลัก ในขณะที่ศูนย์ประสานงานพยายามดูแลให้ผลงานของยุววิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์มีลักษณะเป็นบทความทางวิชาการให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีครู นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการสมัครเล่น ยังสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวที่ยุววิจัยทิ้งผลงานไว้ บางส่วนสนใจเพราะเป็นประวัติคนคนเล็กคนน้อยธรรมดาซึ่งมีอยู่ทั่วไป ซึ่งมีแง่มุมให้ศึกษามากมาย ศึกษาออกมาได้ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจทั้งสิ้น บางส่วนใช้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชน กล่าวได้ว่าโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้มีส่วนสร้างความสนใจในแง่วิชาการ วงการพัฒนามากพอสมควร และมีผู้สร้างผลงานต่อเนื่องมาพอสมควร เพียงแต่ว่าความสนใจดังกล่าวนี้ยังกระจัดกระจาย ไม่มีใครจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน จึงยังไม่เห็นพลังของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีอยู่ในภาคใต้ในปัจจุบัน ซึ่งผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นเรื่องของคนเล็กคนน้อยต่างก็ยอมรับว่าโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือผู้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นความสนใจของพวกเขา

ปัญหาที่ควรเรียนรู้

1. ปัญหาจากข้อจำกัดของโรงเรียน

เดิม สกว.หวังใน 2-3 เรื่องเกี่ยวกับความพร้อมของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา **เรื่องแรก** หวังว่าโรงเรียนจะสนับสนุนอย่างเต็มที่ เพราะว่าเป็นการเข้าไปช่วยสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้โดยตรง และมีทุนสนับสนุนให้ด้วย **เรื่องที่สอง** หวังว่าผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนให้โรงเรียนขับเคลื่อนเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามโครงการที่ สกว.เข้าไปสนับสนุน ทั้งนี้เพราะ สกว.ได้ประสานงานกับผู้บริหารของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว และถือว่า สกว.เป็น

ฝ่ายเข้าไปช่วย สพฐ.อย่างเต็มที่ ทั้งงบประมาณ บุคลากร และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ **เรื่องที่สาม** หวังว่าครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาจะมีความรู้และความตั้งใจพอที่จะนำเด็กขับเคลื่อนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ดี เพราะเรื่องที่ศึกษาเป็นเรื่องรายรอบโรงเรียนนั่นเองซึ่งครูน่าจะรู้ดีอยู่แล้ว อีกทั้งครูก็เรียนระดับบัณฑิตศึกษามากขึ้น อีกทั้งระดับเงินเดือนและค่าวิทยฐานะของครูก็อยู่ในระดับสูงไม่ต่างจากอาจารย์ระดับอุดมศึกษา

เมื่อโครงการนี้เกิดขึ้นจริง ปรากฏว่าความคาดหวังดังกล่าวมีผลน้อย กล่าวคือ เรื่องแรก โรงเรียนมีความสนใจเรื่องนี้ น้อย โรงเรียนขนาดใหญ่ที่สอนเด็กเก่งๆ เกือบไม่เข้ามาร่วมเลย เนื่องจากโรงเรียนลักษณะนี้เด็กจะเน้นกิจกรรมที่จะทำให้พวกเขาเก่งในการเรียนและสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยในสาขาที่เขาคาดหวังได้เป็นหลัก หลายโรงเรียนเมื่อหนังสือเชิญชวนไปถึงก็เก็บเรื่องไว้ตั้งแต่ระดับผู้บริหาร โรงเรียนส่วนใหญ่เมื่อได้รับหนังสือเชิญชวนแล้วก็ได้มีปฏิริยาเชิงลบหรือเชิงบวก แต่ทางหนังสือไปตามสายงาน คือทางไปที่หมวดสังคมศึกษาว่าสนใจโครงการนี้หรือไม่ โดยไม่ได้พิจารณาว่าครูที่สนใจชุมชนอาจอยู่ที่หมวดอื่น เช่น หมวดภาษาไทย บางคนอยู่หมวดวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้เมื่อมีครูบางส่วนสนใจและรับดำเนินการ โครงการ โรงเรียนส่วนใหญ่ก็ไม่ได้อำนวยความสะดวก เช่น ไม่ได้ถือว่าเป็นภาระงานที่จะแทนภาระงานประจำได้ ไม่มีความดีความชอบให้ ถือว่าเป็นความสมัครใจทำของครูเอง นอกจากนี้ยังพบว่าในความเป็นจริงผู้บริหารโรงเรียนก็มีอำนาจบังคับบัญชาครูไม่มาก ครูจะทำงานไปเรื่อยๆ แบบที่เคยทำมา ผู้บริหารก็ยากจะเปลี่ยนแปลง เช่น พบว่าผู้บริหารในโรงเรียนขนาดเล็กบางโรงเรียนสนใจโครงการนี้มากด้วยเห็นว่าจะช่วยให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเป็นช่องทางช่วยให้โรงเรียนสร้างชื่อเสียงได้ จึงมอบให้ครูที่เกี่ยวข้องรับโครงการไปดำเนินการ ซึ่งครูก็รับคำสั่งแต่ไม่ทำอะไรจริงจัง ไม่ฝึกเด็ก ไม่วางแผนอะไรทั้งสิ้น ทั้งหมดแล้วแต่เด็ก เมื่อศูนย์ประสานงานจัดประชุมโครงการก็ไม่มา ปล่อยให้ผู้บริหารมาเอง แต่ผู้บริหารก็ไม่ใช้ผู้ที่จะไปทำงานกับเด็ก โครงการลักษณะนี้ถึงผู้บริหารโรงเรียนจะสนับสนุนแต่ก็ขาดคุณภาพ

ศูนย์ประสานงานเริ่มโครงการด้วยการมองโรงเรียนในแง่ดี ในตอนแรกจึงไม่สนใจในการดำเนินการ และคิดว่าเป้าหมายที่จะคัดเลือกเลือกโรงเรียนจังหวัดละ 20 คนคงไม่ใช่เลือกยาก เพราะทางศูนย์ได้เชิญโรงเรียนไปเป็นจำนวนมาก รวม 6 จังหวัดถึง 747 โรงเรียน แต่เมื่อหมดเวลารับสมัครปรากฏว่ายังไม่ได้จำนวนโรงเรียนตามเป้าหมายที่วางไว้ แต่จากการศึกษาข้อมูลของทีมผู้ประสานงานพบว่า มีครูที่ผู้ประสานงานรู้จักดีและมีความสนใจเรื่องทำนองนี้แต่กลับไม่ปรากฏว่าส่งโครงการเข้าร่วม ทำให้ทางโครงการต้องใช้วิธีให้ผู้ประสานงานเข้าไปพบปะอาจารย์บางคนโดยตรง จึงทำให้ได้โครงการเพิ่มขึ้นอีก

จำนวนหนึ่ง จนได้จำนวนโครงการที่เข้าร่วมโครงการตามเป้า แต่โรงเรียนส่วนใหญ่ก็คงปล่อยให้ครูทำงานไปโดยส่วนตัว ไม่ได้มีการสนับสนุนใดๆที่แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนสนับสนุนอย่างเต็มที่

เรื่องที่สอง สพฐ.ให้ความร่วมมือกับ สกว.เพียงการเปิดพื้นที่ให้พูดคุยเท่านั้น แต่ไม่ได้กำหนดนโยบายอะไรลงไปโรงเรียนเลย เช่น ไม่ได้มอบหมายให้เป็นภารกิจของโรงเรียน หรือใช้เป็นภาระงานของครูได้ ไม่ให้ตัวชี้วัดใดที่จะสนับสนุนให้โรงเรียนดำเนินโครงการให้ประสบผลสำเร็จ ไม่ให้ความสำคัญต่องานวิจัยแบบศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่อาจารย์จะนำไปเป็นผลงานเพื่อขอเลื่อนวิทยฐานะได้ ในที่สุดแล้วโครงการจะดำเนินการไปได้มากน้อยแค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับ สกว.จะไปเคลื่อนไหวกับโรงเรียนเอาเอง

เรื่องที่สาม เรื่องครูที่ทางโครงการหวังว่าจะเป็นผู้ช่วยเหลือเด็กให้ประสบผลสำเร็จในการทำวิจัย กลับพบว่ายังช่วยเหลือได้น้อย ซึ่งมาจากทั้งในส่วนการขาดมุมมองทางสังคมและขาดความสามารถในการทำวิจัย แต่ส่วนใหญ่จะมาจากความไม่สนใจ ทำงานแบบไม่จริงจัง ทำอะไรนิดหน่อยก็ใช้ได้ ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมการทำงานตามปกติของครู บางส่วนเห็นว่าตนไม่ได้ประโยชน์อะไร เช่น นำไปใช้ในการเพิ่มวิทยฐานะไม่ได้ ในขณะที่ครูก็มีภารกิจมากอยู่แล้ว จึงสามารถกล่าวอ้างถึงการไม่มีเวลานี้ อย่างไรก็ตามก็ยังมีครูจำนวนหนึ่งที่มีความเอาใจจริงเอาใจในการนำนักเรียนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่ก็มักประสบปัญหาขาดความสามารถในการวิจัยและการทำความเข้าใจสังคม

ที่กล่าวมาเพื่อชี้ให้เห็นว่าการปฏิรูปการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมมีความสำคัญ ในขณะเดียวกันบทบาทของโรงเรียนในการนำชุมชนศึกษาเรื่องราวที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างทางเลือกของชุมชนก็มีความสำคัญ เพราะโรงเรียนมัธยมมีอยู่ทั่วไป หากโรงเรียนสามารถแสดงบทบาทตรงนี้ได้จะมีส่วนในการแก้ไขปัญหาของชุมชน/ท้องถิ่นได้อย่างมาก แต่ที่ผ่านมากระบวนการเรียนการสอน กระบวนการบริหารจัดการ และกระบวนการสนับสนุนด้านต่างๆ ยังไม่เอื้อให้โรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ และมีบทบาททางวิชาการที่เหมาะสมต่อชุมชน/ท้องถิ่นได้

จากประสบการณ์การทำงานร่วมกับโรงเรียนในโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถยืนยันถึงความจำเป็นในการปฏิรูปการเรียนรู้และการแสดงบทบาทการเป็นผู้นำด้านความรู้ต่อชุมชน/ท้องถิ่นของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา แต่ในขณะเดียวกันก็เห็นถึงข้อจำกัดของโรงเรียนอย่างมาก ถึงขั้นที่ว่าหากยังปล่อยให้โรงเรียนเป็นผู้เปลี่ยนแปลงตัวเองอย่างที่เป็นอยู่จะเป็นเรื่องที่ยากมากที่จะบรรลุเป้าหมายอย่างที่คาดหวังได้ แม้ปล่อยให้ สพฐ.เป็นผู้ดำเนินการเองก็ยาก เพราะ สพฐ.บริหารโรงเรียนแบบใช้ระบบราชการธรรมดาเท่านั้น ดังนั้นการปฏิรูปการเรียนรู้และการเพิ่มศักยภาพในการเป็นผู้นำชุมชนด้านความรู้ของโรงเรียนมัธยม หลายฝ่ายต้องช่วยกัน การดำเนินโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม้จะพบปัญหา

มาก แต่ว่าก็ได้ร่วมกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อฝ่าฟันปัญหาอย่างมากด้วย ซึ่งทำให้พอเห็นได้ว่าหากมีใครเข้าไปสนับสนุนในลักษณะของการสร้างปฏิบัติการจริง และทำอย่างจริงจัง ก็มีทางจะเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นที่ดี หน่วยงาน/องค์กรต่างๆที่สามารถสร้างการสนับสนุนได้ ก็ควรจะร่วมกันแบบคนละไม้คนละมือ เช่น สกว.ควรจะร่วมกับ สฟฐอย่างจริงจังที่จะเข้าไปสนับสนุนโรงเรียนมัธยม โดยความร่วมมือดังกล่าวจะต้องทำเป็นนโยบายด้วย เพราะโรงเรียนมัธยมศึกษาจะปฏิบัติตามนโยบาย หากไม่มีนโยบายอย่างเป็นทางการความสนใจจะมีน้อย

2. ความล่าช้าของโครงการ

โครงการนี้ล่าช้ามานาน ซึ่งมีสาเหตุที่สำคัญดังนี้

1. ปัญหาอันเนื่องมาจากการเป็นโครงการใหญ่ มีขอบเขตโครงการที่กว้างขวางมาก ในขณะที่มีเวลาดำเนินการเพียง 12 เดือน หากพิจารณาเพียงโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการก็มีถึง 125 โรงเรียน ด้วยโครงการ 131 โครงการ และเป็นโรงเรียนที่กระจายอยู่ในพื้นที่ถึง 6 จังหวัด ในขณะที่ทีมงานที่ทำวิจัยยังเป็นเด็ก และครูที่ปรึกษาก็ขาดความเข้าใจเรื่องการวิจัย และส่วนใหญ่ยังขาดความเอาใจใส่จริงจังด้วย ดังนั้นการผลักดันให้ทีมวิจัยโรงเรียนต่างๆทำงานไปได้ตลอดรอดฝั่งก็ถือว่าเป็นงานที่ยากอยู่แล้ว ซึ่งถ้าว่ากันตามความเป็นจริงแล้ว ด้วยเวลาของโครงการเพียง 12 เดือน ด้วยจำนวนบุคลากรของโครงการที่ได้รับอนุมัติจาก สกว.และด้วยค่าตอบแทนที่ สกว.อนุมัติจ่ายให้บุคลากร การทำให้โครงการของยูววิจัยดำเนินไปได้จนเสร็จสิ้นโครงการก็ถือว่าเป็นงานที่หนักมากแล้ว เมื่อเพิ่มงานใหญ่และต้องมีคุณภาพมาอีก 3 อย่าง ได้แก่ การตีพิมพ์หนังสือรวมผลงานของยูววิจัย การสนับสนุนให้นักวิชาการเขียนบทความสาระพิเศษประเด็นจากผลงานยูววิจัยและตีพิมพ์เป็นหนังสือ การจัดทำวิดีโอสารคดี โดยเวลาดำเนินการยังคงมี 12 เดือนตามเดิม และจำนวนบุคลากรและค่าใช้จ่ายต่างๆก็ยังคงเท่าเดิม ประกอบกับงานที่เพิ่มขึ้นนี้จะเริ่มต้นได้ก็ช่วงโครงการดำเนินการครบ 12 เดือนไปแล้ว เนื่องจากต้องรอให้ยูววิจัยดำเนินโครงการเสร็จสิ้นเสียก่อนจึงสามารถคัดสรรโครงการมาดำเนินการต่อได้ ซึ่งก็หมายความว่าทีมงานศูนย์ประสานงานดำเนินการเรื่องนี้โดยไม่มีค่าตอบแทน แต่สำหรับผู้ประสานงานไม่ได้มีปัญหาเรื่องค่าตอบแทน แต่ปัญหาอยู่ตรงที่ว่าไม่มีผู้ช่วยทำงานที่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ การที่ศูนย์ประสานงานรับงานต่อเนื่อง 3 อย่างมาทำนั้นก็เห็นว่าเห็นว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก และคงทำได้ไม่ยากนัก แต่พอถึงเวลาดำเนินการจริงงานทุกอย่างยากหมด เช่น การตีพิมพ์ผลงานยูววิจัยแต่เดิมก็เข้าใจว่าเมื่อผลงานเสร็จแล้วให้คำแนะนำแก่โรงเรียนไปแก้ไขผลงานอีกเล็กน้อยก็คงจะสามารถจัดพิมพ์ได้เลย แต่เอาเข้าจริงต้องใช้ความพยายามอย่างมาก ผู้

ประสานงานต้องลงไปโรงเรียนและพื้นที่วิจัยหลายครั้ง ต้องร่วมแก้ไขงานด้วยหลายครั้ง หลายโรงเรียนถึงจะพยายามแล้วก็ยังไม่สามารถพัฒนาได้สำเร็จ

พอดีกับว่า สกว.ได้สนับสนุนให้ศูนย์ประสานงานดำเนินโครงการระยะสอง แต่เป็นงานใหม่ คือสนับสนุนให้โรงเรียนที่ทำโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปแล้วในโครงการที่กล่าวมา นำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ศึกษาได้ไปพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดตั้งชมรมดำเนินกิจกรรมให้นักเรียนในโรงเรียนได้ศึกษาเรื่องนี้ตามระเบียบการเรียนรู้ของสถานศึกษา รวมทั้งให้ทุนแก่โรงเรียนใหม่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยขยายจังหวัดให้ครอบคลุมทั่วภาคได้ ยกเว้น 3 จังหวัดชายแดนใต้ ในขณะที่ สกว.อนุมัติจำนวนบุคลากรที่เป็นผู้ประสานงานทั้งหมด(รวมหัวหน้าโครงการแล้ว) 6 คน ซึ่งน้อยกว่าในโครงการระยะแรกทั้งที่จำนวนจังหวัดเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าตัว และโครงการระยะที่สองเริ่มต้นเมื่อ 27 กันยายน 2553 หลังจากที่โครงการระยะแรกสิ้นสุดแล้วหลายเดือน หมายถึงว่าทางโครงการไม่มีเจ้าหน้าที่ช่วยงานแบบเดิมถึงเกือบ 7 เดือน มีเพียงผู้ประสานงานที่พยายามทำงานเพื่อคลี่คลายงานที่ยังค้างค้างอยู่ แต่ก็ยังทำอะไรไม่มาก นอกจากพยายามปิดโครงการของโรงเรียนต่างๆให้เรียบร้อย ดังจะเห็นว่าหนังสือเล่มแรกเพิ่งพิมพ์ได้เมื่อมกราคม 2554 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อยู่ในโครงการระยะที่สองแล้ว.

เมื่อโครงการระยะที่สองเกิดขึ้นกำลังหลักของศูนย์ประสานงานก็ต้องเข้ามารับผิดชอบโครงการใหม่ ซึ่งเป็นงานที่ยาก เพราะแบ่งงานเป็นถึง 3 ลักษณะ คือการจัดทำหลักสูตร การดำเนินกิจกรรมชมรม และการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยพื้นที่งานต้องขยายไปถึง 11 จังหวัด ในขณะที่เราได้งบประมาณว่าจ้างบุคคลช่วยงานลดลงกว่าเดิม คือ ได้ผู้ประสานงานทุกลักษณะรวมทั้งหัวหน้าโครงการด้วย 6 คน (ในโครงการระยะแรกมีหัวหน้าโครงการ 1 คน ผู้ประสานงานจังหวัด 6 คน รวม 7 คน) ซึ่งหมายความว่าทางศูนย์ประสานงานต้องทำงานของโครงการเดิมควบคู่ไปกับการทำงานโครงการใหม่ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางด้วยจำนวนบุคลากรที่ลดลงจากเดิม ทำให้ทางศูนย์ประสานงานไม่สามารถทำงานโครงการเดิมได้มากนัก เพราะงานโครงการใหม่ก็ยุ่งยากมากอยู่แล้ว สิ่งทีศูนย์ประสานงานดำเนินงานโครงการระยะที่ 1 ได้ในช่วงนี้ก็คือการเตรียมต้นฉบับหนังสือรวมผลงานยูววิจัยเล่มแรก การเตรียมนักวิชาการสำหรับสังเคราะห์บทความ และการจัดทำวิดีโอสารคดีได้ 1 เรื่อง นอกนั้นต้องใช้เวลาไปกับโครงการใหม่

โครงการใหม่หมดเวลาเมื่อ 26 ธันวาคม 2554 แต่ปรากฏว่างานของโครงการต่างๆยังค้างค้างอีกมาก เพราะเป็นงานที่ต้องใช้เวลาประการหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งต้องการผลถึงการนำไปใช้จริงด้วย นอกจากนี้โรงเรียนต่างๆที่กระจายอยู่ใน 11 จังหวัดนั้นกว้างขวางมาก ในขณะที่ผู้ประสานงานมีน้อยลง ผู้ประสานงานจึงไม่สามารถติดตามสนับสนุนโรงเรียนได้ใกล้ชิดแบบเดิม ดังนั้นเมื่อ

หมดระยะเวลาของโครงการแล้ว ก็ยังมีโครงการค้างคาที่ทางศูนย์ประสานงานต้องตามสนับสนุนให้เกิดประโยชน์และละปิดโครงการได้ ในขณะที่โครงการระยะแรกก็ค้างอยู่ทั้งเรื่องการจัดพิมพ์ผลงานของยูววิจัย การจัดพิมพ์หนังสือสังเคราะห์ผลงาน และการจัดทำวิดีโอสารคดี

ตกลงว่าศูนย์ประสานงานต้องมีงานรับผิดชอบอีกมากทั้งที่ไม่มีเงินเดือนจ้างบุคลากรช่วยงานแล้ว แต่ทางศูนย์ก็พยายามดำเนินงานให้เสร็จสิ้น แต่ก็ต้องใช้เวลา ดังจะเห็นว่าหนังสือที่พิมพ์และการจัดทำวิดีโอสารคดีจะค่อยๆทยอยออกมา ซึ่งก็เป็นไปตามเงื่อนไขความเป็นจริงคือศูนย์ประสานงานไม่มีบุคลากรที่จะเร่งขับเคลื่อนงานให้เร็วได้ และงานที่เหลืออยู่นั้นล้วนเป็นงานที่อาศัยคุณภาพทางวิชาการทั้งสิ้น

เล่ม 1 กลุ่มคนแห่งสายน้ำ ผืนนา และป่าลุ่ม ตีพิมพ์เมื่อ มกราคม 2554

เล่ม 2 วิธีแห่งหมู่เฒ่า หมู่ทุ่ง และหมู่เหนือ ตีพิมพ์เมื่อ มิถุนายน 2555

เล่ม 3 เมืองท่า การค้า และศรัทธาพื้นถิ่น ตีพิมพ์เมื่อ มิถุนายน 2555

เล่ม 4 ตลาด การสัญจร และถิ่นฐานของผู้คน ตีพิมพ์เมื่อ ตุลาคม 2558

เล่มสังเคราะห์ผลงาน ความหมายบนเลาทาง ตีพิมพ์เมื่อ ตุลาคม 2558

วิดีโอสารคดีเรื่องแรก “เดือนสามหลามเหนียว : ประเพณีสัมพันธ์ที่บ้านน้ำแคบ” ถ่ายทำและตัดต่อเสร็จเมื่อเดือนมิถุนายน 2554

วิดีโอสารคดีเรื่องที่สอง “แม่ค้าข้าวแกงไก่ทอดข้างรถไฟ” ตัดต่อเสร็จเมื่อเดือนมิถุนายน 2560

2. ที่จริงทางโครงการจะขอปิดโครงการ เมื่อเวลาตามสัญญาหมดแล้วก็ได้ แม้งานจะยังคงไม่เสร็จสิ้นทุกอย่าง ซึ่ง สกว.ก็ทราบดีว่าทางโครงการพยายามทำงานอย่างเต็มที่แล้ว แต่ทางโครงการไม่เคยคิดจะขอปิดโครงการเลย ทั้งที่ไม่มีคำตอบแล้ว เนื่องจากต้องการผลักดันให้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลายเป็นมิติการเคลื่อนไหวอีกมิติหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชน/ท้องถิ่นสามารถคลี่คลายปัญหาของตนได้ดีขึ้น โดยเห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะทำให้คนในท้องถิ่นเกิดตัวตนและนำไปสู่การสร้างทางเลือกเกี่ยวกับกับอนาคตของชุมชน/ท้องถิ่นได้ แต่หากคนในชุมชน/ท้องถิ่นไม่สามารถสร้างตัวตนจากคุณค่าของชุมชน/ท้องถิ่นเอง ก็จะนำไปสู่การถูกรอบงำจากภายนอก ซึ่งมีอิทธิพลในการครอบงำผู้คนด้วยวัฒนธรรมบริโภคนิยม ดังนั้นทางผู้ประสานงานจึงยังคงพยายามประคับประคองทำงานโครงการยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาตลอดเวลา โดยในด้านหนึ่งพยายามทำงานที่ค้างค้างให้เสร็จ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็พยายามทำงานเชิงรุกที่จะให้ผลงานของยูววิจัยเข้าไปมีความหมายต่อสังคม ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จมากพอสมควร เพราะขณะนี้กระแสการพูดถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในภาคใต้ยังคงคึกคักอยู่พอสมควร ดังนั้นหากจะมองว่า

โครงการนี้ล่าช้ามาก็คงใช่ แต่ก็สามารถมองได้ว่าโครงการนี้ยังคงมีตัวตนอยู่ในภาคใต้โดยไม่ต้องจ้างบุคลากรทำงานเลย

สรุป

จุดเด่นของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การเปิดพื้นที่ให้เด็กนักเรียนและโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาได้ลุกขึ้นมาทำวิจัยและเป็นผู้นำทางวิชาการของชุมชน/ท้องถิ่น ทำให้ในด้านหนึ่งโรงเรียนสามารถปฏิรูปการเรียนรู้ที่นักเรียนใช้กระบวนการวิจัยเป็นวิธีการเรียนรู้เรื่องราวรอบๆตัว และสามารถสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้จากการะบวนการดังกล่าว อันช่วยให้นักเรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้และสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และเป็นการเพิ่มศักยภาพของตัวเองในการเข้าเรียนมหาวิทยาลัย ในขณะที่อีกด้านหนึ่งโรงเรียนก็สามารถนำชาวบ้านหลายกลุ่มในชุมชนให้ยืนขึ้นมาศึกษาเรื่องของตัวเอง ซึ่งจะนำไปสู่สถานการณ์ใหม่ที่คนในชุมชน/ท้องถิ่นสามารถนิยามตนเองได้มากขึ้น แทนที่จะถูกรอบงำจากภายนอกอย่างเข้มข้นอย่างที่ผ่านมานี้ หมายความว่าประชาชนจะลดการอยู่แบบตัวใครตัวมัน แต่เห็นอกเห็นใจและร่วมมือกันฝ่าฟันปัญหามากขึ้น ประชาชนสามารถร่วมกันกำหนดทิศทางอนาคตของตนเองได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น

อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งเป็นเรื่องราวของคนเล็กคนน้อย อย่างที่โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ดำเนินการมานั้น ถือได้ว่า สกว.เป็นผู้จุดประกายเรื่องนี้ขึ้นมา แต่ว่าผลที่มีดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การดำเนินโครงการเพียงครั้งเดียวหรือปีเดียวยากที่จะเกิดผลดังที่กล่าวได้ชัดเจน โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ที่ได้ปิดตัวลงแล้วนี้ สามารถให้ข้ออธิบายได้ชัดเจนว่าการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังที่ดำเนินการในโครงการนี้ สามารถมีผลได้ทั้งการปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนและการช่วยคลี่คลายปัญหาของชุมชน/ท้องถิ่น แต่ผลที่จะเกิดขึ้นจริงๆและยั่งยืนต้องการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

ผลงานโดยสรุปของยูวิจัย

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่คณะยูวิจัยโรงเรียนต่างๆนำเสนอจะเริ่มจากการยอมรับว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวความสัมพันธ์ของผู้คนที่ต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาถึงปัจจุบัน โดยจะเห็นว่าเรื่องราวนำเสนอล้วนนำเสนอออกมาเป็นยุคๆอย่างชัดเจน เพียงแต่ว่าความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงที่ต้องการนำเสนอเป็นการนำเสนอตามมุมมองของชุมชนหรือของชาวบ้านเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เรื่องราวที่เป็นจุดเด่นหรือสามารถแสดงให้เห็นตัวตนของคนในชุมชน/ท้องถิ่นได้

มุมหนึ่งของเรื่องราวที่ยูวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโรงเรียนจำนวนมากต้องการเสนอนั้น แสดงให้เห็นว่าพยายามคัดเลือกมาอย่างดี เพื่อให้เรื่องที่ศึกษาและนำเสนอออกมาสามารถแสดงพลังได้ตรงเป้าหมายมากที่สุด คือ เริ่มตั้งแต่แสดงให้เห็นว่าชุมชนของพวกเขามีสิ่งเฉพาะของตนที่คนในชุมชนภูมิใจ เป็นสิ่งที่สามารถเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน เป็นที่พึ่งพาของคนในชุมชนและในท้องถิ่น อย่างที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐก็ไม่สามารถทำได้ คนทั่วไปก็จะรู้จักถึงสิ่งที่ชุมชนกำลังเสนอนี้เป็นอย่างดีและเมื่อคนในชุมชนจะบอกกลับคนในชุมชนหรือท้องถิ่นอื่นๆให้รู้ว่าเขาเป็นคนที่ไหนก็จะบอกโดยอ้างอิงถึงสิ่งที่กล่าวถึงดังกล่าว แต่ว่าสิ่งที่ชาวบ้านภาคภูมิใจถูกทำให้หมดความหมายไปเรื่อยๆโดยการพัฒนาสมัยใหม่ เรื่องต่างๆล้วนแสดงออกด้วยน้ำเสียงชัดเจนถึงการไม่เห็นด้วยที่การพัฒนาที่รัฐเป็นผู้แสดงบทบาทสำคัญนั้นมองไม่เห็นตัวตนของชุมชนหรือท้องถิ่นและไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนหรือท้องถิ่นมีทางเลือกของตนเอง แต่มีแบบแผนอย่างเดียวที่ต้องการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนและท้องถิ่นไปถึงคือความทันสมัยอย่างที่รัฐสนับสนุน อย่างไรก็ตามยูวิจัยบางเรื่องสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถปรับตัวหรือสามารถนำความเชื่อเดิมมาผลิตสร้าง ความหมายใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทในสมัยปัจจุบัน ทำให้เรื่องราวดังกล่าวยังคงอยู่ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

เรื่องราวที่ยูวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนต่างๆคัดเลือกมาศึกษาและนำเสนอที่เข้าลักษณะดังที่กล่าวข้างต้น ส่วนใหญ่จะเป็นเลือกที่เกี่ยวกับวัด แต่ว่าวัดหรือสิ่งที่มีอยู่ที่วัดและกลายเป็น

ศูนย์รวมและเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน/ท้องถิ่นนั้นก็มีแตกต่างกันไป ดังรายละเอียดต่อไป

1) วัดมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สืบทอดมาแต่อดีตอยู่ในวัด และมีตำนานหรือเรื่องเล่าประกอบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าว ชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครองพวกเขาให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

โรงเรียนวัดแดง จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **รอยพระพุทธรูปในชุมชนเขาพระบาท : ความศรัทธาที่เปลี่ยนแปลงไป** เรื่องนี้ผู้ศึกษาต้องการชี้ให้เห็นความเชื่อ พิธีกรรม และงานประเพณีที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของชุมชนเขาพระบาท ถึงขนาดที่ชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางของท้องถิ่นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปที่อยู่บนยอดเขาในชุมชน ผู้ศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ยุค **ยุคแรก**เริ่มตั้งแต่การบอกเล่าที่มาของรอยพระพุทธรูปจนสามารถสร้างความศรัทธาให้แก่คนในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ชาวบ้านเชื่อว่ารอยพระพุทธรูปเกิดขึ้นเมื่อประมาณ 1000 ปีมาแล้ว โดยเจ้าเมืองลังกานำรอยพระพุทธรูปมาจากประเทศลังกาเพื่อนำไปประดิษฐานที่วัดพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราช เมื่อมาถึงบริเวณอ่าวไทยได้เกิดพายุ คณะผู้เดินทางกลัวเรือล่มจึงนำรอยพระพุทธรูปไปตั้งไว้บนหัวเขา ต่อมาพระนางเลือดขาวหรือแม่เจ้าอยู่หัวอัครมเหสีของพระเจ้าศรีธรรมโศกราชที่ 5 จันทรภาณุ กษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราช เกิดศรัทธาจึงได้สร้างเป็นวัดพระพุทธรูป เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป และทรงอุปถัมภ์บำรุงวัดพระพุทธรูปให้เจริญสืบมา ผู้คนในชุมชนและต่างถิ่นมีความเชื่อความศรัทธาต่อรอยพระพุทธรูปโดยเชื่อว่า ถ้าได้บูชารอยพระพุทธรูปแล้วจะทำให้ได้บุญยิ่งใหญ่เหมือนได้พบกับองค์พระพุทธรูปเจ้า ทำให้ตนเองและครอบครัวมีความสุขความเจริญ ขอสิ่งใดก็ได้ตามที่ขอ เวลาเจ็บไข้ร่ำโรคน้ำมนต์มาดื่มกินและพรมศีรษะก็จะหายจากป่วยไข้ เมื่อเวลาถึงงานประเพณีประจำปี(ปีละ 3 วัน 3 คืน)และวันทอดกฐินจะมีประชาชนมาร่วมทำบุญกันอย่างล้นหลาม ผลที่ประชาชนมีความเชื่อความศรัทธาและได้มาประกอบพิธีกรรมและร่วมงานประเพณีกันดังกล่าวทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน มีปัญหาอะไรก็ร่วมคิดร่วมแก้ปัญหากัน คนในชุมชนอื่นที่ประกอบกันเป็นท้องถิ่นรู้ได้รู้จักคนต่างชุมชน รู้ว่าใครเป็นใคร มีอะไรก็เคารพนับถือกัน ช่วยเหลือกัน เพราะถือว่าเป็นคนท้องถิ่นเดียวกัน **ยุคที่สอง**เริ่มจากที่อิทธิพลของการพัฒนาสมัยใหม่เข้าไปมีอิทธิพลเหนือท้องถิ่น ความเชื่อการร่วมพิธีกรรม การร่วมงานประเพณีก็ค่อยๆเสื่อมคลายลง ดังที่ผู้ศึกษาได้สรุปไว้ท้ายที่สุดว่า “ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพแบบคนเมืองทำให้ความร่วมมือในการจัดงานต่างๆของวัดลดน้อยลงมาก และประการสำคัญผู้นำในท้องถิ่นไม่เห็นความสำคัญของรอยพระพุทธรูป ไม่ให้การ

ส่งเสริมสนับสนุน ทำให้ความสำคัญและความศรัทธาเปลี่ยนแปลงไป แต่จากการสัมภาษณ์บอกกล่าวของคนในชุมชน พบว่ายังมีความเชื่อและความศรัทธาต่อรอยพระพุทธรูปบาทเหมือนเดิม แต่ถ้าหากปล่อยให้เหตุการณ์เป็นอย่างนี้เรื่อย ๆ ในอนาคตรอยพระพุทธรูปบาทอาจจะถูกลืมก็ได้”

โรงเรียนวัดศรีวิชัย จ.สุราษฎร์ธานี นำเสนอเรื่อง **พระนารายณ์ที่เขาศรีวิชัยกับวิถีชีวิตของชุมชน** โดยชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านเขาศรีวิชัยสามารถเชื่อมโยงเอาชุมชนโบราณเขาศรีวิชัยมาสร้างตัวตนให้แก่ชุมชนได้ ทั้งที่ชุมชนในปัจจุบันเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นภายหลัง ในขณะที่ชุมชนเขาศรีวิชัยมีอายุเก่าแก่ถึงประมาณ 1,000-1,500 ปี โดยชุมชนโบราณดังกล่าวมีซากโบราณสถานหลายส่วน ที่สมบูรณ์ที่สุดคือรูปเคารพพระนารายณ์ ชาวบ้านแต่ดั้งเดิมจึงมีเรื่องเล่า ความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับพระนารายณ์อยู่มากมาย จนสามารถสร้างความเชื่อสืบทอดกันมาว่าชาวบ้านสามารถอยู่ได้สุขสบายก็เพราะความศักดิ์สิทธิ์ของพระนารายณ์ ในขณะที่คนภายนอกรู้จักชาวบ้านก็เพราะเป็นชาว “เขาศรีวิชัย” กระทั่งเข้าสู่ยุคที่ 2 เมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้สั่งให้นำเทวรูปพระนารายณ์ไปเก็บไว้ที่กรุงเทพฯ ในปี 2740 แม้ความเชื่อเรื่องพระนารายณ์ไม่ได้เลือนหายไปแต่ก็เสื่อมคลายไปมาก เพราะไม่มีรูปเคารพช่วยผลิตซ้ำความเชื่อ ในขณะที่พิธีกรรมที่ต้องกระทำต่อรูปเคารพต้องเลิกไปโดยปริยาย โดยเฉพาะพิธีกรรมสำคัญที่เรียกว่าการอาบน้ำพระนารายณ์ กระทั่งเข้าสู่ยุคที่สามเมื่อกรมศิลปากรได้สร้างรูปจำลองพระนารายณ์ไว้ที่โรงเรียนเขาศรีวิชัยในปี 2511 ชาวบ้านจึงค่อยเริ่มฟื้นฟูความเชื่อขึ้นมาได้อีกแม้จะไม่เข้มแข็งเท่าเดิม เพราะมีรูปเคารพให้แสดงความเชื่อความศรัทธา จนถึงปี 2545 โรงเรียนเขาศรีวิชัยและองค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมกันรื้อฟื้นพิธีกรรมอาบน้ำพระนารายณ์ โดยยังคงลักษณะสำคัญของพิธีกรรมนี้ไว้ คือการใช้น้ำมะพร้าวในการสงน้ำเทวรูป โดยจัดขึ้นในวันที่ 14 เมษายนของทุกปี ปรากฏว่าได้รับความสนใจอย่างมาก แม้แต่คนรุ่นลูกหลานที่ไปทำงานที่อื่นก็จะกลับบ้านเมื่อมาร่วมพิธีอาบน้ำพระนารายณ์ดังกล่าว ประกอบกับในยุคปัจจุบันโบราณสถานเขาศรีวิชัยได้รับความสนใจทางวิชาการมาก และมีคนรู้จักโดยทั่วไป ดังนั้นการที่ชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องสามารถรื้อฟื้นความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระนารายณ์ขึ้นมาอีกครั้งเท่ากับชาวบ้านยังสามารถแสดงตัวตนกับคนภายนอกได้ในฐานะชาวบ้านที่อยู่ชุมชนเขาศรีวิชัยและพระนารายณ์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องพวกเขาอยู่

โรงเรียนชุมชนวัดคลองรี มิตรภาพที่ 220 จ.สงขลา เสนอเรื่อง **ประเพณีตักบาตรของวัดท่าคูระ** วัดท่าคูระเป็นวัดเก่าแก่คู่กับชุมชนท่าคูระมาแต่ดั้งเดิม(ต.คลองรี อ.สทิงพระ จ.สงขลา) ที่วัดแห่งนี้มีพระพุทธรูปทองคำขนาดเล็ก ขนาดหน้าตักกว้างเพียง 2 นิ้ว แต่เป็นพระเก่าแก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือและเชื่อถือในความศักดิ์มานาน สันนิษฐานว่าสร้างตั้งแต่ครั้งสุโขทัยตอนปลายหรือกรุงศรีอยุธยาตอนต้น

ชาวบ้านเรียกชื่อพระองค์นี้มาแต่ดั้งเดิมและสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันว่า “เจ้าแม่อยู่หัว” และมีตำนานที่กล่าวถึงอย่างพิสดาร ด้วยความเคารพนับถือดังกล่าวชาวบ้านจึงได้จัดงานประเพณีสงฆ์น้ำทุกปีต่อเนื่องมาแต่อดีตไม่เคยเว้น โดยจะจัดในเดือน 6 ข้างแรม วันพุธและวันพฤหัสบดี 2 วัน(ชาวบ้านเรียกงานประเพณีประจำปีนี้ว่า “ประเพณีต่ายย่าน” ต่ายย่านหมายถึงผีบรรพบุรุษ ซึ่งน่าจะมียุว่าเป็นการจัดงานเพื่อแผ่ส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษด้วย) ในวันดังกล่าวมีทั้งพิธีสงฆ์ พิธีสงฆ์น้ำ และการแสดงมหรสพ โดยจัดเป็นพิธีกรรมและงานประเพณีที่ใหญ่มาก ในวันงานลูกหลานของคนในชุมชนไม่ว่าไปทำงานที่ไหนก็ต้องกลับมาช่วยพิธี และไม่เพียงคนในชุมชนท่ากระแตนั้น แต่มีคนจากต่างชุมชนจำนวนมากเข้ามาร่วมงาน ดังที่ทีมยูวีจีได้เสนอข้อมูลให้เห็นว่า “เมื่อเอ่ยนามเจ้าแม่อยู่หัววัดท่ากระแต ก็รู้จักกันทั่วไปในหมู่ชาวอำเภอกระโนน กระแสสินธุ์ สทิงพระ และอำเภออื่นๆ” และ “โดยเฉพาะวันพฤหัสบดีนั้นจะมีประชาชนจากต่างอำเภอ ต่างจังหวัด ไปร่วมงานเป็นเรือนหมื่นทุกปี” ผู้อาวุโสในชุมชนที่ได้ร่วมพิธีกรรมและงานประเพณีนี้มาอย่างต่อเนื่องบอกตรงกันว่าเมื่อได้ร่วมงานแล้วมีความสบายใจ การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยที่น่าสนใจคือนับวันยังมีคนมาร่วมงานมากขึ้น เพราะถนนที่สะดวกสบายทำให้คนขับรถมาที่วัดได้ง่ายขึ้น ซึ่งผู้นำชุมชนและชาวบ้านจะมีความสุขอย่างมากเมื่อได้เห็นคนจากที่ต่างๆหลั่งไหลมาที่วัด

2) วัดมีพระภิกษุที่ชาวบ้านเคารพนับถือต่อเนื่องมาแต่อดีต แม้บุคคลดังกล่าวจะไม่มีตัวตนให้เห็นมานานแล้ว แต่ความศักดิ์สิทธิ์หรือผลงานที่ทำไว้ยังเป็นที่กล่าวถึงหรือยังสืบเนื่องเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านถึงปัจจุบัน เพียงแต่ได้รับการปรังแต่งให้สอดคล้องกับยุคสมัย

โรงเรียนดอนศาลานำวิทยา จ.พัทลุง นำเสนอเรื่อง **พ่อท่านนอโม วัดบ้านสวน และชุมชนมะกอกเหนือ** เรื่องนี้คณะยูวีจีได้นำเสนอประวัติพระภิกษุที่ชาวบ้านเคารพศรัทธา และความเคารพศรัทธาดังกล่าวได้นำมาซึ่งตัวตนและประโยชน์หลายอย่างของชาวชุมชนมะกอกเหนือ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง ภิกษุท่านนี้คือพ่อท่านนอโม ซึ่งเป็นผู้สร้างวัดบ้านสวนในปี 2070 ท่านเป็นใครมาจากไหน ไม่มีใครรู้จัก แต่เชื่อกันว่าเป็นศิษย์วัดเข้าอ้อ เรื่องที่ชาวบ้านเล่าสืบต่อกันมากก็คือความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อท่านมอโนถึงขั้นเคยทดลองวิชากับหลวงพ่อดาบสไม่มีใครเปลี่ยนปล้ำให้แก่ใคร แม้เมื่อท่านท่านมรณภาพก็ไม่มีใครได้เห็นท่าน ซึ่งเชื่อว่าท่านได้กลายเป็นแสงแล้วหายไป นอกจากนี้ท่านยังเก่งด้านตำรายา ในปัจจุบันมีตำรายาวัดบ้านสวนซึ่งเชื่อว่าสืบทอดมาจากพ่อท่านมอโน ชาวบ้านและเจ้าอาวาสวัดบ้านสวนทุกรุ่นจึงพยายามสืบทอดความศักดิ์สิทธิ์และตำรายาของท่านให้เป็นที่รู้จัก เช่น มีการสร้างเหรียญของท่าน โดยครั้งแรกสร้างในปี 2531 ซึ่งปรากฏว่าเหรียญของท่านได้รับการยอมรับอย่างมากว่าเป็นเหรียญศักดิ์จรรย์ราคาซื้อขายสูงลิ่ว

โดยเฉพาะเหรียญรุ่นแรก เพราะมีผู้สวมเหรียญแล้วถูกยิงปรากฏว่ายังไม่เข้า ส่วนตำรายาวัดบ้านสวนก็ยังคงสืบทอดและรักษาคนมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งชาวบ้าน วัด และโรงเรียนในพื้นที่ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องจึงพยายามถ่ายทอดเรื่องราวของพ่อท่านมอโน เพราะท่านคือสิ่งที่ชุมชนภูมิใจและทำให้คนภายนอกรู้จักชุมชนได้ดี

โรงเรียนมัธยมวัดควนวิเศษมูลนิธิ จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **“อิทธิพลของพ่อแก่สี่พันดรงที่มีต่อวิถีชีวิตชาวนาทำมใต้”** เรื่องนี้เสนอให้เห็นว่าที่วัดศรีสุวรรณาราม(นาท่ามใต้) อ.เมือง จ.ตรัง มีรูปปั้นพ่อแก่สี่พันดรง ในลักษณะที่เป็นรูปปั้นพระภิกษุสูงอายุ โดยรูปปั้นดังกล่าวมีมานานแล้ว และเมื่อสืบสาวราวเรื่องของท่าน ก็ยังมีความลึกลับ เรื่องที่บอกเล่าต่อกันมาเป็นเรื่องที่เชื่อว่าท่านมาประทับทรงร่างทรงแล้วบอกถึงประวัติของท่านผ่านร่างทรง และน่าจะมีเรื่องที่เล่าเสริมต่อกันมาด้วย โดยเรื่องเล่าดังกล่าวไม่มีระบุเวลาแน่ชัด เพียงแต่ทราบว่าท่านบวชเป็นสามเณรแต่เด็กแล้วไม่เคยสึกเลย ท่านเป็นสามเณรที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนเทวดามาเข้าฝันให้คาถาเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ จากนั้นท่านก็เป็นผู้มีวาจาสิทธิ์ และได้พิสูจน์หลายครั้งให้ชาวบ้านเห็น นอกจากนี้ท่านก็แสดงฤทธิ์ให้ชาวบ้านเห็นว่าท่านเดินบนน้ำได้ ในช่วงท้ายของชีวิตท่านได้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดนาท่ามใต้ ซึ่งเป็นบ้านเกิด ท่านเป็นพระที่ได้รับการเคารพนับถือในด้านอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เมื่อท่านมรณภาพชาวบ้านจึงร่วมกันสร้างรูปปั้นท่านไว้ ชาวบ้านตั้งแต่อดีตเคารพนับถือท่านมาตลอด และเชื่อว่าเมื่อขอพรแล้วจะได้ดังใจ โดยในสมัยก่อนจะขอเกี่ยวกับฝนตกหรือไม่ตกเป็นหลัก เนื่องจากการทำนาหikinของชาวบ้านต้องพึ่งพาฟ้าฝนในการทำการเกษตร นอกจากนี้ความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของท่านยังเป็นอำนาจควบคุมทางสังคมของชาวนาทำมใต้มาโดยตลอด เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าพวกเขามีพ่อแก่สี่พันดรงอยู่ข้างกายตลอดเวลา ดังนั้นหากใครประพฤติชั่วพ่อแก่ก็จะลงโทษ หากใครประพฤติดีพ่อแก่ก็จะให้พรให้ชีวิตประสบความสำเร็จ ในปัจจุบันความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อแก่สี่พันดรงก็ยังคงอยู่ แต่ว่าเปลี่ยนแปลงไป คือ คนในพื้นที่ส่วนที่เชื่อก็มีมาก ส่วนที่ไม่เชื่อก็มี ผู้ที่ไม่เชื่อก็จะเป็นคนรุ่นใหม่ที่หน้าที่การงานไม่เกี่ยวข้องกับโชคลาภและไม่ได้ทำงานอยู่ในท้องถิ่น แต่ว่ากลุ่มคนที่เชื่อก็เพิ่มขึ้นอีกมาจากคนต่างถิ่น เพราะมีการทำเหรียญและพระเนื้อว่านให้เช่า ซึ่งถือว่าได้รับการยอมรับอย่างมาก พร้อมๆกับการเดินทางเข้าไปที่วัดนาท่ามใต้ในปัจจุบันกระทำได้โดยง่ายจึงมีคนจากต่างถิ่นเข้าไปเคารพขอพรกันมาก และจุดเน้นของพระจะเหมือนกับการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป คือการขอโชคลาภและความสำเร็จของปัจเจกบุคคล

โรงเรียนนารายณ์พิทยาสรรพ์ จ.พัทลุง นำเสนอเรื่อง **ประวัติและบทบาททางสังคมของพระครูศรัทธาานุรักษ์ (ตาหลวงวรรณ วาจาสิทธิ์)** เรื่องนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทีมยูววิจัยนำเสนอเรื่องราวของพระภิกษุที่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน และเป็นพระภิกษุที่มีตัวตนชัดเจน คือมีชีวิตอยู่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องถึงถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ในสมัยนั้นบริเวณพื้นที่รอบทะเลสาบสงขลาเต็มไปด้วยโจรผู้ร้าย โดยเฉพาะแถบจังหวัดพัทลุงถือได้ว่าหากใครมีดีก็จะมีคนมาอยู่แถบนี้ ดังนั้นวิชาความรู้เกี่ยวกับไสยศาสตร์ทั้งหลายจึงเฟื่องฟูมาก พระภิกษุนอกจากเรียนรู้ด้านศาสนาแล้วจะต้องเรียนวิชาทางไสยศาสตร์ด้วย พระภิกษุที่ยูววิจัยต้องการนำเสนอ คือ พระครูศรัทธาานุรักษ์ (ตาหลวงวรรณ วาจาสิทธิ์) โดยท่านมีความรู้ทั้งด้านศาสนา และด้านไสยศาสตร์ ท่านสามารถใช้ความรู้ต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ท่านจึงได้รับยกย่องจากสังคมทั่วไป ทั้งในด้านการเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ การเป็นผู้มีวาจาสิทธิ์ การเป็นเกจิอาจารย์ การรักษาโรคโดยการใช้คาถาอาคม ส่วนในด้านการพัฒนาท่านก็ได้รับการยอมรับทั้งการบุกเบิกวัดบ่อหมาแป๊ะ (วัดรัตนาราม) ที่ท่านเป็นเจ้าของ การทำนุบำรุงศาสนา การส่งเสริมการศึกษา การเป็นพระนักพัฒนา การส่งเสริมศิลปะการแสดง เป็นต้น ท่านจึงเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งที่ได้รับการเคารพนับถือจากคนรอบทะเลสาบสงขลาช้านาน แม้ในปัจจุบันคุณูปการของท่านก็ยังทำให้ชุมชนภายนอกรู้จักชุมชนรายรอบวัดที่ท่านจำพรรษาจากการรู้จักชื่อเสียงของท่านมากกว่าอย่างอื่น และหากถามว่าของดีในอำเภอปากพะยูนที่คนทั่วไปรู้จักกันดี ชื่อเสียงของท่านก็จะอยู่ในอันดับต้นๆ

วิทยาลัยอาชีวศึกษาสุราษฎร์ธานี นำเสนอเรื่อง **หลวงพ่อดำพัฒนารโห่กับศรัทธามหาชน** เรื่องนี้คล้ายกับ เรื่องก่อนหน้า คือเสนอถึงพระภิกษุที่ได้รับการเคารพศรัทธาสูงสุดจากคนในพื้นที่ และบุคคลที่ห่างไกลออกไป โดยรู้จักจากอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และคุณงามความดีของท่าน พระภิกษุท่านนี้คือหลวงพ่อดำพัฒนารโห่ แห่งวัดพัฒนาราม ต.ตลาด อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี ท่านเป็นพระที่ศึกษาวิปัสสนากรรมฐานได้ออกธุดงค์อย่างจริงจัง และได้รู้จักกับภิกษุจากพม่าจากการออกธุดงค์ ได้เรียนวิชาคาถาอาคมจากภิกษุพม่าดังกล่าว นอกจากนี้ท่านยังเรียนตำรายาและคิดค้นตำรายาขึ้นอีกมากเพื่อใช้รักษาชาวบ้านที่เจ็บป่วยตลอดชีวิตของท่านได้แสดงถึงความสมณะ ช่วยเหลือชาวบ้านโดนตลอด ในด้านการเป็นเกจิอาจารย์ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านการรักษาผู้เจ็บป่วยท่านถึงกับดัดแปลงหอฉันและศาลาวัดเป็นที่พักของผู้ป่วยใน ซึ่งมีผู้ป่วยมาพักให้ท่านรักษาเป็นจำนวนมาก จนวัดของท่านได้รับยกย่องว่าเป็นโรงพยาบาลแห่งแรกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ท่านมรณภาพเมื่ออายุ 80 ปี (พ.ศ. 2491) โดยมรณภาพในท่าที่กำลังนั่งสมาธิ และศพไม่เน่าเปื่อย ถึงแม้ท่านจะมรณภาพแล้วแต่ศรัทธาของมหาชนก็ยังไม่เสื่อมคลาย โดยยังมีผู้เข้ามากราบไหว้ขอพรให้คุ้มครอง หรือขอโชคลาภอยู่ตลอดเวลา ในวันที่เป็น

พิธีกรรมสำคัญเช่นการสงฆ์รูปหล่อของท่านในวันที่ 15 เดือน 5 ของทุกปีจะมีผู้ศรัทธามาร่วมพิธีกรรม นับหมื่นคน เจริญญของท่านที่ทางวัดทำขึ้นก็ได้รับความนิยมอย่างมาก ถึงขั้นที่เชื่อว่าเมื่อนามาคคล้องคอแล้วช่วยให้แคล้วคลาด

โรงเรียนวัดดอนศาลา จ.พัทลุง นำเสนอเรื่อง "ตามรอยภูมิปัญญา "แช่ว่านยา กินเหนียวดำ" ชุมชนดอนศาลา การแช่ว่านยาหรืออาบว่าถือว่าเป็นพิธีทางไสยศาสตร์ขั้นสูง หมายถึงการที่คนลงไปนอนแช่น้ำว่านที่ได้ทำพิธีปลูกเสกตามหลักไสยศาสตร์แล้ว เพื่อประสงค์ให้ตัวเองคงกระพันชาตรี การกินเหนียวดำเป็นการกินข้าวเหนียวดำที่ผ่านการทำพิธีแล้ว โดยหากได้กินข้าวเหนียวดำ 3 ครั้ง 3 พิธี จะทำให้อยู่ยงคงกระพัน รักษาโรคภัยต่างๆ และเป็นยาอายุวัฒนะ สำนักวิชาที่เป็นเจ้าของพิธีกรรมทั้ง 2 นี้ซึ่งได้รับการยอมรับโดยทั่วไปว่าขลังจริงคือวัดเขาอ้อ (ต.มะกอกเหนือ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง) ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นตักสิลาทางพุทธศ.-ไสยเวท ส่วนที่วัดดอนศาลาซึ่งอยู่ไม่ห่างจากวัดเขาอ้อนักได้กลายเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องนี้อีกแหล่งหนึ่งก็เนื่องจากในปี 2459 วัดดอนศาลาขาดเจ้าอาวาส ชาวบ้านจึงไปขอต่อวัดเขาอ้อให้ส่งพระภิกษุวัดเขาอ้อมมาเป็นเจ้าอาวาส พอดีพระภิกษุท่านที่มาเป็นเจ้าอาวาสมีความรู้ในเรื่องการแช่ว่านยา การกินเหนียวดำ และคาถาอาคมอื่นๆของสำนักวัดเขาอ้อ ท่านจึงได้เปิดดำเนินการในเรื่องนี้ควบคู่ไปกับวัดเขาอ้อด้วย และในช่วงกลางทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาวัดดอนศาลามีพระภิกษุที่ชำนาญในเรื่องนี้ในขณะที่วัดเขาอ้อขาดผู้ชำนาญ ทำให้ผู้คนหลั่งไหลมาปฏิบัติพิธีกรรมที่วัดดอนศาลาแทน แต่ทั้ง 2 วัดนี้ก็ถือว่าเป็นตักสิลาในเรื่องนี้ทั้งสิ้น ผู้ศึกษาพยายามชี้ให้เห็นความแตกต่างเป็น 2 ยุค คือยุคแรกเป็นยุคของความเชื่อ ความศรัทธาอย่างแท้จริง ผู้ที่มีความเชื่อความศรัทธายังหนาแน่นอยู่ในภาคใต้เป็นหลัก แต่ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นเชิงพาณิชย์ค่อนข้างมาก ในขณะที่เชื่อและศรัทธาในท้องถิ่นไม่หนาแน่นเหมือนเดิม แต่ขยายกลุ่มผู้สนใจไปไกลถึงต่างประเทศ เช่น ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เสนอไว้อย่างชัดเจนว่าในปัจจุบันวัดดอนศาลาทำให้คนรู้จักชุมชนมากกว่าอย่างอื่น และคือศูนย์กลางที่ทำให้คนในชุมชนภาคภูมิใจ ดังข้อความที่ว่า

จากการที่โรงเรียนวัดดอนศาลา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่คณะวิจัยกำลังศึกษาอยู่ในปัจจุบันตั้งอยู่ติดกับวัดดอนศาลา และด้านหน้าโรงเรียนเป็นสำนักของภูมิปัญญาผู้ประกอบการพิธีแช่ว่านยา กินเหนียวดำ สำนักหนึ่ง วันดีคืนดีจะเห็นรถยนต์ส่วนตัว รถตู้ รถบัสคันใหญ่มาจอดในสนามโรงเรียน นำผู้คนภายในจังหวัดบ้าง ต่างจังหวัดบ้าง และบางครั้งก็เป็นชาวต่างประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง อันได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ เห็นผู้คนมากมายมาเข้าร่วมพิธี และบางครั้งได้มีโอกาสอ่านหนังสือพิมพ์ หรือชมโทรทัศน์ เห็นข้อความที่ลงหนังสือพิมพ์เป็นภูมิปัญญาแช่ว่านยา กินเหนียวดำ ของชุมชนดอนศาลา ทั้งบรรพชีตและ

ชมราวาสประกอบพิธีในชุมชนดอนศาลาบ้าง นอกสถานที่บ้าง ทำให้คณะวิจัยเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น รักท้องถิ่น และต้องการศึกษาข้อมูลจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อร่วมกันสืบสานให้ลูกหลานได้เรียนรู้ต่อไป

โรงเรียนสามบ่อวิทยา จ.สงขลา นำเสนอเรื่อง **พ่อเฒ่าวัดนกกับวิถีชีวิตของชุมชนวัดสน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา** เรื่องนี้เกิดขึ้นที่หมู่ที่ 3 ต.วัดสน อ.ระโนด จ.สงขลา ณ บริเวณป่ายางริมทุ่งนาจะมีสิ่งก่อสร้างที่สร้างง่ายๆ เรียกว่า “โรง” ในโรงมีรูปปั้นหลายรูปขนาดต่างๆ กัน รูปที่ใหญ่ที่สุดและถือว่าเป็นประธานของรูปปั้นทั้งหมดชาวบ้านเรียกว่า “พ่อเฒ่าวัดนก” โดยพ่อเฒ่าวัดนกเป็นใครมาจากไหนไม่มีใครรู้จัก มีแต่ผู้บอกว่าเมื่อเกิดมาก็เห็นโรงพ่อเฒ่าวัดนกและพ่อเฒ่าวัดนกอยู่แล้ว โดยโรงพ่อเฒ่าวัดนกดังกล่าวได้รับการซ่อมแซมปรับปรุงจากชาวบ้านมาเป็นระยะ พร้อมกับเรื่องราวต่างๆ ของพ่อเฒ่าวัดนกก็ได้รับการสืบทอดและเสริมแต่งต่อเนื่องมา จนกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่กับชุมชนตลอดมา เรื่องที่เล่าต่อกันมาระบุว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวบ้านนก ชุมชนวัดสน (บ้านนกเป็นกลุ่มบ้านหนึ่งของชุมชนวัดสน) ที่มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ 700 ปีที่แล้ว เนื่องจากเป็นคนดี ได้รับการเคารพนับถืออย่างมาก เมื่อเสียชีวิตจึงมีผู้สร้างรูปปั้นไว้แสดงความเคารพ รูปปั้นดังกล่าวนี้จึงอยู่ในที่ดังกล่าวสืบเนื่องต่อมาหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านเชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพ่อเฒ่าวัดนกมาตลอด และเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้านมาโดยตลอดเช่นกัน ทั้งในแง่ลงโทษผู้ประพฤติชั่ว ให้โชคแก่ผู้ประพฤติดี มีเรื่องเล่าของชาวบ้านมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อเฒ่าวัดนก ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่รายงานวิจัยนำเสนอ ความเชื่อนี้น่าจะลดน้อยลง เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสมัยใหม่มาแล้ว แต่การกลับมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะความเชื่อนี้ยังขยายตัวไปสู่คนวงกว้าง ดังที่มีผู้อาวุโสในชุมชนยืนยันว่า “ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อเฒ่าวัดนกนั้นได้เปลี่ยนจากความเชื่อที่เกี่ยวกับพ่อเฒ่าวัดนกซึ่งจำกัดอยู่เพียงลูกหลานบ้านนก วัดสน ได้ขยายเป็นวงกว้างสู่สังคมภายนอก” แต่ว่าสาระของความเชื่อก็เปลี่ยนไปอย่างชัดเจน โดยเปลี่ยนไปสู่การหวังผลประโยชน์เชิงปัจเจก มากขึ้น เช่นการขอโชคขอลาภ การขอให้แต่งงานทำ การเปลี่ยนไปสู่แนวโน้มของความเชื่อเช่นนี้ทำให้ความเชื่อไม่จำเป็นต้องเป็นสมบัติของคนในกลุ่มแคบๆ ที่ความเชื่อนั้นถือกำเนิดขึ้นมา แต่สามารถขยายพื้นที่ไปได้กว้างขวางโดยยังสามารถทำให้ปัจเจกบุคคลเชื่อว่าความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวจะดลบันดาลให้เขาได้ประโยชน์ แต่ว่าชุมชนก็ได้ประโยชน์ในมุมใหม่เพิ่มขึ้น ได้แก่ ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ชาวบ้านประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากผู้เที่ยวเวียนเข้ามากราบไหว้และขอพรจากพ่อเฒ่าวัดนก

โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ จ.สงขลา นำเสนอเรื่อง **ความเชื่อความศักดิ์สิทธิ์หลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืดกับวิถีชีวิตชุมชนชุมพล** เรื่องนี้ผู้ศึกษานำเสนอเกี่ยวกับประวัติของหลวงปู่ทวดฉบับของ

ชาวบ้านในแถบอำเภอสทิงพระที่ผูกเรื่องชีวิตประวัติของหลวงพ่อดังตั้งแต่เกิดไว้กับพื้นที่แถบนั้น และโยงไปถึงกรุงศรีอยุธยาที่ท่านมีโอกาสช่วยเหลืออยุธยาแก้ปัญหาธรรมกับชาวต่างชาติจนได้รับชัยชนะและได้รับพระราชทานเงินทองจำนวนมากจากพระมหากษัตริย์ และท่านก็นำเงินทองดังกล่าวมาบูรณะวัดที่บ้านเกิดของท่านคือวัดพะโคะ จากนั้นก็กล่าวถึงอิทธิฤทธิ์ของพ่อดังในแง่มุมต่างๆมากมาย รวมทั้งการเหยียบน้ำทะเลจืด และชี้ให้เห็นถึงความศรัทธาอย่างลึกซึ้งของประชาชนที่มีต่อหลวงพ่อดัง แต่ว่าลักษณะความเชื่อดังกล่าวก็คล้ายเรื่องที่ผ่านมาคือในยุคแรกความเชื่อนั้นยังอยู่ในชุมชนและในท้องถิ่นเป็นหลัก และยังเป็นความเชื่อที่มีลักษณะให้ความสำคัญต่อส่วนรวม คือช่วยผลิตซ้ำการอยู่ร่วมกันของคนในท้องถิ่น แต่ในยุคสมัยใหม่ความเชื่อมุ่งตอบสนองความต้องการเชิงปัจเจกเป็นหลัก และความเชื่อได้ขยายตัวไปสู่พื้นที่ต่างๆอย่างกว้างขวาง ไม่เพียงเฉพาะประเทศไทยแต่ขยายไปถึงต่างประเทศ การขยายตัวของความเชื่อเช่นนี้อาจจะถูกมองว่าถูกผลิตสร้างความหมายเพื่อการพาณิชย์ แต่ว่าการขยายพื้นที่ของความเชื่อดังกล่าวได้ช่วยสร้างตัวตนให้แก่ชุมชน ดังที่ทีมวิจัยได้เสนอไว้ในรายงานว่า “ดังนั้นเยาวชนและคนในชุมชนชุมพลมีความภูมิใจ เชิดชูหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืดว่าเป็นบุคคลสำคัญและเป็นบุคคลตัวอย่าง เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนชุมพล ของชาวอำเภอสทิงพระ ที่ได้ทำชื่อเสียงให้กับบ้านเกิด ให้ลูกหลานได้เอาตัวอย่างจากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต”

ผลงานยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางเรื่องนำเสนอเรื่องของพระภิกษุอันเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนและช่วยให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ไม่ใช่เพราะมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่จะดลบันดาลให้ประชาชนได้หรือเป็นในสิ่งที่ตนมุ่งหวัง แต่เพราะมีความรู้ที่สามารถช่วยประชาชนได้ในโลกของความเป็นจริง เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การเป็นพระนักพัฒนา

โรงเรียนวิชชรธรรมสถิต จ.พัทลุง นำเสนอเรื่อง **สำนักวัดเงินกับน้ำมันเอ็นพ่อดัง** โดยเสนอให้เห็นถึงคุณูปการของวัดเงินตงที่มีต่อบุคคลใกล้เคียงมาอย่างต่อเนื่อง คือการรักษาโรคกระดูกและเอ็น หากเกิดโรคกระดูกและเอ็นไม่ว่าจะรุนแรงเพียงใดที่วัดเงินตงหรือชื่ออย่างเป็นทางการว่าวัดประจิมทิสาราม(หมู่ที่ 3 ต.ตำนาน อ.เมือง จ.พัทลุง) สามารถรักษาให้กลับเข้าสู่สภาพปกติ โดยรักษาด้วยน้ำมันที่เรียกว่า “น้ำมันเอ็นพ่อดัง” พ่อดังเป็นเจ้าอาวาสของวัดเงินตงในช่วง พ.ศ. 2490-2520 ท่านมีความรู้เรื่องการทำน้ำมันรักษากระดูก นอกจากนี้ท่านยังมีความรู้เรื่องคาถาอาคมและใช้คาถาอาคมประกอบการรักษาด้วย จึงมีผู้ที่มาปรึกษากระดูกทุกลักษณะมาให้คุณรักษา จนท่านต้องสร้างที่พักอาศัยของคนไข้ไว้แยกชายหญิง เพราะมีคนไข้จำนวนมากที่ต้องพักรักษาตัวที่วัด อีกทั้งท่านยังสามารถรักษาในลักษณะที่เรียกว่า “ดูกระดูก” คือรักษาผู้ที่ถูกยิงและกระดูกฝังอยู่ในร่างกายโดยสามารถดูกระดูกกระดูก

ออกจากร่างกายได้ พ่อท่านเมฆยังเป็นพระนักพัฒนา ที่เห็นได้ชัดเจนคือการพัฒนาวัดและโรงเรียน จนโรงเรียนต้องใส่ชื่อของท่านไว้ด้วย คือโรงเรียนเรียนวัดประจิมทิศาราม(เมฆประชาบำรุง) เมื่อพ่อท่านเมฆมรณภาพแล้วก็มีพระในวัดเงินตกลีบทอดการทำนํ้ามันรักษากระดูกของพ่อท่านเมฆต่อเนื่องมาจนถึงยุคปัจจุบัน ทั้งนี้เหตุการณ์ที่กล่าวถึงมาทั้งหมดเป็นยุคแรก คือยุคที่คนยังพึ่งพาการรักษากระดูกที่วัดเงินตกลีบทอด คึกคัก แต่ไม่ต่ำกว่า 10 ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงของยุคที่สอง คือความคึกคักดังกล่าวได้ลดลง การมารักษากระดูกที่วัดเงินตกลีบทอดจะเหลือเฉพาะที่เป็นไม่มากและผู้มารักษาอยู่ในบริเวณไม่ห่างวัดนัก กลุ่มที่ไม่มีเงินไปโรงพยาบาล และกลุ่มที่ไปรักษามาหลายโรงพยาบาลและเสียเงินไปมากแล้วแต่อาการไม่หาย จึงเลือกมาที่วัดเงินตกลีบทอดเป็นที่สุดท้าย จำนวนผู้มารักษาจึงลดลงมาก จนอาคารที่พักก็ต้องยกเลิกไปแล้ว ทั้งนี้เพราะสังคมได้เปลี่ยน สถานพยาบาลสมัยใหม่เกิดขึ้นมาก และชาวบ้านเข้าถึงได้ง่าย อีกทั้งทางราชการก็ไม่ได้ยอมรับการรักษาของวัด และมองว่าเป็นการรักษาแบบเถื่อน ทีมยูวิจัยได้เสนอว่าวิชาความรู้ของวัดเงินตกลีบทอดยังอยู่ครบ พระที่จะเป็นผู้รักษาก็ยังมี ทุกฝ่ายควรจะร่วมกันสร้างสรรค์ให้วัดเงินตกลีบทอดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสถาบันสำคัญของท้องถิ่นอีกครั้ง โดยการฟื้นฟูเรื่องการรักษาโรคกระดูกขึ้นมาอย่างสอดคล้องกับยุคสมัย เช่น การสร้างบรรจุภัณฑ์ให้นํ้ามันเอ็น การสร้างอาคารในการดูแลรักษาสุขภาพอย่างเป็นทางการ รวมทั้งต้องมีการประชาสัมพันธ์ด้วย

โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 1 (ดอนสักผดุงวิทย์) นำเสนอเรื่อง **"ประวัติและผลงานพ่อหลวงจ้อย "** พระภิกษุที่ทีมยูวิจัยนำเสนอเรื่องนี้เป็นพระกิตติมงคลพิพัฒน์ หรือชื่อที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกด้วยความเคารพนับถือว่า "หลวงพ่ोज้อย" (วัดเขาสุวรรณประดิษฐ์ ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี) ท่านได้รับความเคารพนับถืออย่างสูงในฐานะที่เป็นนักพัฒนา การพัฒนาดังกล่าวไม่เฉพาะการพัฒนาวัดและการดำเนินภารกิจของวัดเท่านั้น แต่รวมถึงพัฒนาชุมชนจนเกิดความก้าวหน้าอย่างเด่นชัด เช่น การสร้างถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ส่วนในวัดเองท่านก็สามารถพัฒนาวัดจากวัดเล็กๆจนเป็นวัดที่ใหญ่โต ท่านได้ร่วมกับชาวบ้านเป็นผู้สร้างโรงเรียนดอนสักผดุงวิทย์(แต่เดิมตั้งอยู่ในวัด ต่อมาจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นมากจำเป็นต้องย้ายจากวัดออกมาอยู่ในที่ปัจจุบัน) และได้ช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดเขาสุวรรณประดิษฐ์ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษามาแต่ต้น ท่านยังจัดตั้งโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมขึ้นมาในวัดด้วย นอกจากนี้ท่านยังมีความรู้ในเรื่องการรักษาโรคแผนโบราณ และได้เปิดการรักษาที่วัด ท่านได้เรียนเรื่องเวทย์มนต์ คาถาอาคมด้วยเช่นกันท่านจึงได้รับความศรัทธาในด้านนี้จากประชาชนไปพร้อมกันด้วย ดังจะเห็นว่าเหรียญของท่านที่ทางวัดสร้างขึ้นมามีหลายรุ่นล้วนได้รับความนิยมนอย่างสูง ท่านมีความรู้เรื่องหลักธรรมเป็นอย่างดีและสามารถสอนประชาชนด้วยคำพูด

ง่าย ๆ หลวงพ่อจ้อยได้สร้างผลงานไว้มากมาย และเป็นพระภิกษุที่ได้รับการเคารพนับถืออย่างสูงรูปหนึ่ง ทั้งที่ท่านเพิ่งบวชหลังจากการมีครอบครัวแล้วและมีบุตรธิดาถึง 7 คน(เคยบวชครั้งหนึ่งเมื่ออายุครบ 20 ปี แต่บวชอยู่พรรษาเดียวก็สึก) การบวชดังกล่าวก็ตั้งใจเพียงบวชแก้บนแล้วจะสึก แต่ด้วยบุญกุศลท่านจึงไม่ได้สึก ท่านได้อุทิศตนในการทำงานอย่างเต็มที่ทั้งในการการบำรุงพระศาสนาและการพัฒนาคน พัฒนาสังคม จนชื่อเสียงท่านเป็นที่รู้จักกันทั่วไป แม้เมื่อท่านมรภาพไปแล้ว(ชาตะ 2448 มรณะ 2536)ท่านก็ยังได้รับความเคารพนับถือจนถึงปัจจุบัน

คณะศิษยานุศิษย์ทั่วทุกสารทิศ ได้ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุนกันจัดสร้าง "มณฑปหลวงพ่ोज้อย" ไว้เป็นอนุสรณ์สถาน เพื่อให้ทุกท่านได้สักการบูชาที่ "วัดเขาสวรรณประดิษฐ์" ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก จ.สุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในอันที่จะสรรค์สร้างคุณงามความดี เจริญรอยตามจริยาอันดีงามของท่าน ซึ่งปัจจุบันมีศิษยานุศิษย์ ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนหลั่งไหลมาจากทั่วทุกสารทิศมาสักการะบูชาอยู่ทุกวัน จนแทบจะกล่าวได้ว่า "กลิ่นธูป แสงเทียน ไม่เคยขาดหายไปจากมณฑปหลวงพ่ोज้อย" อย่างแท้จริง

3) วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในฐานะที่วัดเป็นสถาบันของสังคม ไม่ใช่อิงอยู่กับภินิหารหรือคุณงามความดีของพระภิกษุ ชาวบ้านภาคภูมิใจในวัดของชุมชน และต้องการบอกให้คนอื่นรู้ถึงคุณูปการของวัดดังกล่าว

โรงเรียนวัดเนกขัมมาราม จ.นครศรีธรรมราช นำเสนอเรื่อง“**วัดนาคคาม:ศูนย์กลางความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านหน้ากาม**” วัดนาคคามหรือวัดเนกขัมมาราม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 14 ชุมชนบ้านหน้ากาม ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่ที่มีความรุ่งเรืองมายาวนาน มีถ้ำซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปเก่าแก่เป็นที่เคารพบูชาของคนในชุมชนนอก ในถ้ำดังกล่าวยังมีรูปปั้นของบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างวัดซึ่งมีเรื่องเล่าและภินิหารเป็นที่เชื่อถือของคนจำนวนมากอีกด้วย วัดนาคคามมีความสัมพันธ์กับพระสงฆ์รูปสำคัญของภาคใต้หลายรูป ดังเช่น พ่อท่านคล้าย วัดสวนขัน หลวงปู่คลั่ง วัดถลุงทอง เป็นต้น พระสงฆ์สองรูปนี้มีชื่อเสียงและเป็นที่ศรัทธาของผู้คนในวงกว้าง ท่านได้ให้ความสำคัญต่อวัดนาคคาม โดยท่านได้รับมาเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ในการบูรณะวัดครั้งสำคัญ โดยเฉพาะในครั้งที่วัดได้บูรณะอุโบสถจากการสนับสนุนของคหบดีเหมืองแร่ในตระกูล อึ้งค่ายท่า่ย ในวาระที่วัดมีกิจกรรมทางประเพณีศาสนาพุทธศาสนิกชนทั้งใกล้และไกลจะมาร่วมในกิจกรรมของวัดนาคคามอย่างเนืองแน่นทุกครั้ง วัดนาคคามจึงมีฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านหน้า

กามในการจัดกิจกรรมต่างๆ มาตั้งแต่อดีต ดังเช่น วันสารทเดือนสิบ การสงฆ์น้ำพระและการรดน้ำผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ ประเพณีชักพระ การให้ทานไฟ เป็นต้น นอกจากนั้นสถานที่แห่งนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทางด้านการศึกษาโดยเฉพาะต่อนักเรียนของโรงเรียนวัดเนกขัมมาราม ที่จะเข้าประกอบพิธีกรรมทางศาสนาร่วมกับชาวบ้าน ปัจจุบันบทบาทของวัดได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้คนเข้าวัดเหลือแต่ผู้สูงเป็นหลัก ส่วนคนกลุ่มอื่นๆ จะเข้ามาประกอบพิธีกรรมที่วัดเป็นครั้งคราวตามงานประเพณีสำคัญที่ยังหลงเหลืออยู่ แต่วัดก็พยายามปรับตัวแสดงหน้าที่ใหม่ๆ เพื่อให้วัดยังคงมีความสำคัญอยู่โดยได้ปรับตัวไปมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมทางศาสนาที่เป็นทางการมากขึ้น เช่น การเป็นสนามสอบสอบนักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก ของพระและสามเณรจากวัดในอำเภอรัตนพิบูลย์และในอำเภอใกล้เคียงซึ่งเข้ามาสอบเป็นจำนวนมากในแต่ละปี

โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดกะพังสุรินทร์) จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **“วัดกะพังสุรินทร์ก่อนจะเป็นพระอารามหลวง”** ผู้ศึกษาได้เสนอให้เห็นว่าในอดีตวัดกะพังสุรินทร์(ต.ทับเที่ยง อ.เมือง จ.ตรัง) กับชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันอย่างมาก เพราะวัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะกัน มาเรียนรู้มาศึกษาร่วมกัน วัดเป็นที่ปรึกษาปัญหาแก่ชาวบ้านทุกเรื่อง เป็นสถานที่สร้างความสามัคคี เป็นที่พึ่งในยามเจ็บป่วยในด้านประเพณีต่างๆ วัดก็เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบพิธีกรรมทั้งประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีทางศาสนา นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานศึกษาของชุมชนทั้งทางโลกและทางธรรม พระทำหน้าที่สอนหนังสือให้ลูกหลานของชาวบ้าน และยังเปิดสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี เปิดสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัย ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมและงานประเพณีต่างๆ ได้เชื่อมโยงให้ชุมชนกับวัดมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา วัดกลายเป็นสถานที่ที่ได้นำคนในชุมชนให้มาร่วมแรงร่วมใจทำงาน ในขณะที่วัดก็ช่วยดูแลชุมชนในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี วัดกะพังสุรินทร์จึงเป็นเป็นสถาบันทางสังคมที่แสดงตัวตนของชุมชนอย่างชัดเจน จนกระทั่งมาถึงยุคสมัยใหม่รัฐได้สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ประกอบกับทางวัดห้ามการละเล่นเพื่อความบันเทิงเพื่อป้องกันเหตุร้าย ทำให้ความสำคัญของวัดลดน้อยลง และงานประเพณีต่างๆ ได้เสื่อมความนิยมไป การร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบกิจกรรมส่วนรวมของคนชุมชนได้ลดหายไป ส่วนประเพณีบางอย่างที่ยังคงมีอยู่ก็เปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาสาระไป เช่น การทอดกฐินเปลี่ยนจากการจัดในเวลากลางคืนมาเป็นการจัดงานในเวลากลางวัน กิจกรรมกรรมต่างๆ ที่คนเคยร่วมกันดำเนินการก็เปลี่ยนมาเป็นการจ้างแทน แต่วัดกะพังสุรินทร์ยังคงดำรงอยู่ เพียงแต่กิจกรรมและประเพณีต่างๆ ได้สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

โรงเรียนวัดเจติยงาม (เจริญศักดิ์ประชาสรรค์) นำเสนอเรื่อง **"วัดพระเจติยงาม : ศูนย์กลางชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน"** วัดพระเจติยงามเป็นวัดที่เก่าแก่ เชื่อว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย วัดจึงเป็นศูนย์กลางชุมชนมาตั้งแต่อดีต เช่น การเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านการค้าขาย และด้านการจัดพิธีกรรมและงานประเพณี โดยเฉพาะด้านการศึกษา นั้นได้ดำเนินการเรื่องนี้มาอย่างจริงจัง โดยในช่วงที่ยังไม่เกิดโรงเรียนของรัฐวัดได้เปิดสอนหนังสือให้แก่ลูกหลานของชาวบ้านมาโดยตลอด แม้เมื่อเกิดโรงเรียนของรัฐแล้ว ทางราชการก็ไม่มีเงินสร้างอาคารเรียน ท่านเจ้าอาวาส พระในวัด และชาวบ้านก็ร่วมกันสร้างอาคารเรียนให้ และช่วยอุปถัมภ์ค่าจุนโรงเรียนมาโดยตลอด กล่าวได้ว่าวัดพระเจติยงามเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในยุคของการพัฒนาสมัยใหม่ความสำคัญของวัดค่อยๆ ลดลงเป็นลำดับ ทีมยูววิจัยจึงพยายามนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของวัด ซึ่งสามารถจะรื้อฟื้นให้เป็นพื้นที่สำคัญของสังคมปัจจุบันได้

ที่กล่าวมานั้นเป็นการกล่าวถึงวัดในแง่ที่เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญของชาวพุทธ ซึ่งในทำนองเดียวกันคณะยูววิจัยที่เป็นชาวมุสลิมก็เสนอให้เห็นว่าในชุมชนมุสลิมก็มีสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามที่ถือได้ว่าสามารถแสดงตัวตนของชุมชนได้เช่นกัน

โรงเรียนดาร์ลุมาอาเรฟ จ.สตูล เสนอเรื่อง **ย้อนรอยดาร์ลุมาอาเรฟปอเนาะหลังแรกในจังหวัดสตูล** ผู้ศึกษาได้เสนอให้เห็นพัฒนาการของโรงเรียนสอนศาสนาแห่งแรกในจังหวัดสตูลจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นว่าจังหวัดสตูลเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และหลักศาสนาได้เป็นแนวทางสำคัญในการกำกับการใช้ชีวิตของชาวบ้าน แต่ว่าในอดีตที่สตูลกลับไม่มีโรงเรียนสอนศาสนา ผู้ปกครองต้องส่งลูกหลานไปเรียนยังจังหวัดอื่น กระทั่งปี พ.ศ. 2440 โต๊ะครูฮัจยีมุฮัมมัดชิกริบิน อับดุลมานัน นาปาเลน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามอย่างดีเยี่ยม ได้เดินทางมาจากประเทศอินโดนีเซียมาพำนักอาศัยอยู่กับญาติในจังหวัดสตูล เมื่อชาวบ้านทราบข่าวจึงส่งบุตรหลานไปศึกษาหาความรู้กับโต๊ะครูดังกล่าว นอกจากนี้ผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิงก็ไปร่วมศึกษาเรียนรู้กับโต๊ะครูด้วย โดยชาวบ้านมีความสนใจที่มีผู้รู้มาอยู่ใกล้ๆ คอยให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบบทบัญญัติของศาสนา เมื่อโต๊ะครูท่านนี้มีลูกศิษย์จำนวนมากขึ้น และลูกศิษย์ของท่านก็เป็นผู้ที่มีความรู้ อีกทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นได้อีกด้วย ท่านได้ริเริ่มพัฒนาการเรียนการสอนในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องโดยได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี โดยท่านใช้ชื่อสถานที่เรียนแห่งนี้ว่า “โรงเรียนอุลุมุดดีนอิสลามียะฮ์” และต่อมาก็ได้มีการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “โรงเรียนดาร์ลุมาอาเรฟ”

จึงนับได้ว่าท่านได้ก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนาแห่งแรกในจังหวัดสตูล และกล่าวได้ว่าจังหวัดสตูลได้เริ่มมี ปอเนาะหลังแรกที่ขึ้นเช่นกัน (ปอเนาะคือที่พักของนักเรียน) เมื่อท่านได้เสียชีวิตทายาทของท่านได้รับช่วง เป็นโต๊ะครูต่อและพัฒนาโรงเรียนดารุลมาอาเรฟจนเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดสตูลและต่างจังหวัด ต่อมา โรงเรียนดารุลมาอาเรฟได้รับการสนับสนุนจากทางราชการด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอิสลาม ศึกษาจบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และได้จดทะเบียนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตาม พระราชบัญญัติการศึกษาเอกชน เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๖ ในหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐานและหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากที่นี่ได้เข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ในมหาวิทยาลัยต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก

โรงเรียนสันติศาสตร์จ.สตูล เสนอเรื่อง **วิถีชีวิตของเด็กปอเนาะจากยุคโรงเรียนปอเนาะถึงยุค โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม : กรณีศึกษา โรงเรียนแสงประทีปวิทยา อ.เมือง จ.สตูล** ซึ่ง เสนอให้เห็นถึงการตั้งปอเนาะของโต๊ะครู 3 คนในอดีต ซึ่งเป็นการดำเนินงานแบบเสียสละ เพื่อสอนศาสนา อิสลามให้แก่ผู้สนใจ โดยปอเนาะแห่งนี้เป็นปอเนาะรุ่นแรกๆใน จ.สตูล มีอายุต่อเนื่องถึงปัจจุบันและเปลี่ยน ชื่อมาเป็นโรงเรียนประทีปวิทยา บทความเน้นให้เห็นชีวิตของนักเรียนหรือเด็กปอเนาะตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ตั้งแต่ครั้งโรงเรียนยังเป็นปอเนาะแบบดั้งเดิมจนพัฒนามาสู่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา บทความพยายามชี้ให้เห็นว่าปอเนาะแห่งนี้เป็นหลักของการเรียนศาสนาอิสลามของคนในท้องถิ่น เป็นความเหนียวแน่น ความ เสียสละ และความภาคภูมิใจในร่วมกันระหว่างโรงเรียน นักเรียน และชุมชน

โรงเรียนบ้านเกตรี จ.สตูล เสนอเรื่อง **พัฒนาการประเพณีคอตั้มอัล-กูรานของชุมชนเกตรี**_____ พื้นที่ศึกษาของเรื่องนี้เป็นชุมชนเกตรี ต.เกตรี อ.เมือง จ.สตูล โดยงานศึกษานี้อธิบายให้เห็นว่าคอตั้มอัล-กู รานของชุมชนเกตรี คือพิธีฉลองการจบอัล-กูรานเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ที่ได้รับการเข้าพิธีนี้ถือว่าเป็นผู้ที่ จบการศึกษากฎระเบียบของศาสนาอิสลาม และเป็นผู้เรียนรู้ โดยการทำพิธีฉลองการจบ ในพิธีดังกล่าวจะมีการ เชิญผู้นำและผู้รู้ศาสนาหลายคนเพื่อมาประกอบพิธี คล้ายๆมาทดสอบหรือรับรองการจบอัล-กู รานของผู้เรียน ในพิธีดังกล่าวผู้เรียนจะต้องท่องอัล-กูรานให้ผู้รู้ฟังตามแบบแผนที่ปฏิบัติต่อกันมา นอกจากนี้จะมีการเลี้ยงฉลองกันในหมู่บ้านด้วย ซึ่งตามปกติผู้ที่จบอัล-กูรานในชุมชนจะรอพร้อมกัน หลายคนจึงจะจัดพิธีคอ-ตั้มอัลกูรานครั้งหนึ่ง ซึ่งประเพณีนี้เป็นประเพณีเฉพาะถิ่นที่ปฏิบัติสืบทอดกัน มานานแล้ว ปัจจุบันพิธีคอตั้มอัล – กูราน ของชุมชนเกตรีมีการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากในอดีตที่มีผู้คนในหมู่บ้านได้ทำการเล่าเรียนเกือบทุกคนในหมู่บ้านเกตรี ทั้งอายุน้อยอายุมาก ทุกเพศ

ทุกวัย แต่ปัจจุบันเปลี่ยนไป ผู้คนจะส่งลูกส่งหลานไปเรียนไกลๆ โอกาสที่ได้เรียนอัล – กุรอ่านจึงอยู่ในวัยเด็ก และไม่ครอบคลุมทุกครัวเรือนเหมือนในอดีต แต่ก็ยังมีพิธีฉลองการจบ อัล – กุรอ่านอยู่ แต่มีการพัฒนาการจากประเพณีดั้งเดิม มาเป็นประเพณีที่เข้ากับยุคปัจจุบัน

มีงานวิทยุวิจัยประวัติศาสตร์อีกจำนวนหนึ่งที่น่าสนใจจุดเด่นของชุมชนในมุมมองของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่นอกวัดหรือไม่เกี่ยวกับวัด แต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวมีความสำคัญต่อชุมชนอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นพิจารณาจากการเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน การมีบทบาทในการกำกับระเบียบแบบแผนของชุมชน การเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนในด้านต่างๆ คนในชุมชนจึงมีพิธีกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงการเคารพศรัทธาและการเป็นพื้นที่ที่ช่วยสร้างความทรงจำร่วมกันของผู้คน

โรงเรียนสามป่อวิทยา จ.สงขลา นำเสนอเรื่อง **พ่อเฒ่าวัดนกกับวิถีชีวิตของชุมชนวัดสน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา** เรื่องนี้เกิดขึ้นที่หมู่ที่ 3 ต.วัดสน อ.ระโนด จ.สงขลา ณ บริเวณป่ายางริมทุ่งนาจะมีสิ่งก่อสร้างที่สร้างง่ายๆ เรียกว่า “โรง” ในโรงมีรูปปั้นหลายรูปขนาดต่างๆ กัน รูปที่ใหญ่ที่สุดและถือว่าเป็นประธานของรูปปั้นทั้งหมดชาวบ้านเรียกว่า “พ่อเฒ่าวัดนก” โดยพ่อเฒ่าวัดนกเป็นใครมาจากไหนไม่มีใครรู้จัก มีแต่ผู้บอกว่าเมื่อเกิดมาก็เห็นโรงพ่อเฒ่าวัดนกและพ่อเฒ่าวัดนกอยู่แล้ว โดยโรงพ่อเฒ่าวัดนกดังกล่าวได้รับการซ่อมแซมปรับปรุงจากชาวบ้านมาเป็นระยะ พร้อมกับเรื่องราวต่างๆ ของพ่อเฒ่าวัดนกก็ได้รับการสืบทอดและเสริมแต่งต่อเนื่องมา จนกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่กับชุมชนตลอดมา เรื่องที่เล่าต่อกันมาระบุว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวบ้านนก ชุมชนวัดสน (บ้านนกเป็นกลุ่มบ้านหนึ่งของชุมชนวัดสน) ที่มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ 700 ปีที่แล้ว เนื่องจากเป็นคนดี ได้รับการเคารพนับถืออย่างมาก เมื่อเสียชีวิตจึงมีผู้สร้างรูปปั้นไว้แสดงความเคารพ รูปปั้นดังกล่าวนี้จึงอยู่ในที่ดังกล่าวสืบเนื่องต่อมาหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านเชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพ่อเฒ่าวัดนกมาตลอด และเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้านมาโดยตลอดเช่นกัน ทั้งในแง่ลงโทษผู้ประพฤติชั่ว ให้โชคแก่ผู้ประพฤติดี มีเรื่องเล่าของชาวบ้านมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อเฒ่าวัดนก ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่สองที่รายงานวิจัยนำเสนอ ความเชื่อนี้น่าจะลดน้อยลง เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสมัยใหม่มากแล้ว แต่การกลับมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะความเชื่อนี้ยังขยายตัวไปสู่คนวงกว้าง ดังที่มีผู้อาวุโสในชุมชนยืนยันว่า “ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อเฒ่าวัดนกนั้นได้เปลี่ยนจากความเชื่อที่เกี่ยวกับพ่อเฒ่าวัดนกซึ่งจำกัดอยู่เพียงลูกหลานบ้านนก วัดสน ได้ขยายเป็นวงกว้างสู่สังคมภายนอก” แต่ว่าสาระของความเชื่อก็เปลี่ยนไปอย่างชัดเจน โดยเปลี่ยนไปสู่การหวังผลประโยชน์เชิงปัจเจก มากขึ้น เช่นการขอโชคขอลา การขอให้ไดงานทำ การเปลี่ยนไปสู่แนวโน้มของ

ความเชื่อเช่นนี้ทำให้ความเชื่อไม่จำเป็นต้องเป็นสมบัติของคนในกลุ่มแคบๆ ที่ความเชื่อนั้นถือกำเนิดขึ้นมา แต่สามารถขยายพื้นที่ไปได้กว้างขวางได้ยังสามารถทำให้ปัจเจกบุคคลเชื่อว่าความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวจะดลบันดาลให้เขาได้ประโยชน์ แม้ว่าชุมชนก็ได้ประโยชน์ในมุมใหม่เพิ่มขึ้น ได้แก่ ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ชาวบ้านประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากผู้เที่ยวเวียนเข้ามากราบไหว้และขอพรจากพ่อเฒ่าวัดนก

โรงเรียนห้วยนางราษฎร์บำรุง จ.ตรัง เสนอเรื่อง **การเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเรื่อง "การตั้งตายาย" กับวิถีชีวิตชาวห้วยนาง** เรื่องนี้เป็นเรื่องราวของชาวบ้านในตำบลห้วยนาง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง โดยชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วหรือผีบรรพบุรุษซึ่งเรียกกันว่า "ตายาย" โดยทั่วไปในแต่ละบ้านจะมีการตั้งหิ้งบูชาจัดเครื่องสังเวยให้กับผีตายายซึ่งเรียกว่า "การตั้งตายาย" เมื่อลูกหลานเดือดร้อนจะมีการบนบานให้ผีตายายช่วยเหลือ เมื่อมีสมาชิกเกิดใหม่ หรือเมื่อได้ลาภผลตามปรารถนาจะมีการบูชาซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญู และเชื่อกันว่า " การตั้งตายาย " ถือเป็นการใช้บารมีของผู้ที่เราเคารพนับถือที่ได้ล่วงลับไปแล้วมาช่วยลดความขัดแย้งและความมีอคติของลูกหลานได้ เพราะการที่ลูกหลานได้ตระหนักว่ามีบรรพบุรุษร่วมกัน ให้อับบรรพบุรุษเดียวกัน ทำให้มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เมื่อถึงวันที่มี " การตั้งตายาย " ลูกหลานจะมาอยู่รวมกันเพื่อร่วมประกอบพิธีกรรมนี้ ความเชื่อเรื่องตายายและการตั้งตายายนี้ได้อยู่คู่ตำบลห้วยนางมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและจะยังคงสืบทอดต่อกันไปเรื่อยๆ เพียงแต่ว่าในปัจจุบันความเชื่อเรื่องนี้ได้ลดน้อยลง เนื่องจากการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้คนในชุมชนห้วยนางได้รับการศึกษา และหลังจากนั้นก็ยังมีเทคโนโลยีต่างๆ ที่ตามเข้ามา โดยเฉพาะเทคโนโลยีทางการแพทย์ รวมถึงปัจจัยต่างๆ อีกมากมาย ทำให้คนส่วนหนึ่งละจากความเชื่อที่อิงอยู่กับอำนาจลึกลับ กลุ่มคนที่ยังมีความเชื่ออยู่ก็จะเป็นกลุ่มคนที่มีอายุค่อนข้างมากและมีความศรัทธามาแต่เดิม ในขณะที่ลูกหลานรุ่นใหม่ๆ จะไม่ค่อยสนใจหรือสนใจลดน้อยลง

โรงเรียนตรังวิทยา จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **ทวดควนหนานกับความศรัทธาของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป** พื้นที่ของเรื่องนี้คือชุมชนสวนจันทร์ซึ่งเป็นชุมชนในเขตเมือง คือตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครตรัง ชุมชนนี้ไม่มีวัด ไม่มีโรงเรียน ไม่มีอะไรที่น่ารู้จัก นอกจากศาลทวดควนหนานและพิธีกรรมที่มีในศาลนี้ซึ่งมีบ่อยๆ และต่อเนื่อง คนในชุมชนส่วนใหญ่ยึดเอาศาลทวดควนหนานเป็นสถานที่ยึดมั่นรวมจิตใจ ศาลทวดควนหนานเพิ่งเกิดเมื่อปี 2532 เมื่อหญิงคนหนึ่งชื่อป้าจิตรเจ็บป่วยมาตลอด จนวันหนึ่งหมดสติไปเหมือนคนสิ้นชีวิต เมื่อฟื้นขึ้นมาจำได้ว่ามีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เรียกว่าทวดควนหนานบอกว่ามาหาและบอกป้าจิตรเสียชีวิตแล้ว แต่ท่านจะช่วยให้ฟื้นขึ้นมาแต่ต้องสร้างศาลให้ท่านอยู่และรับเป็นร่างทรงของท่าน และ

บอกว่าท่านเก่งในทางรักษาโรค ป้าจิตรจึงสร้างศาลให้และรับเป็นนคนทรง แต่ในระยะแรกเมื่อบอกว่ามี ทวดควนหนานรักษาโรคได้ก็ไม่มีใครเชื่อ มีหน้าซำยังดำว่าเป็นพวกหลงโลก กระทั่งมีผู้ยากไร้มาให้รักษาโรค และปรากฏว่าหาย เมื่อเกิดขึ้นหลายรายต่อเนื่องกัน ชื่อเสียงก็เป็นที่โจษจัน และได้รับการยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆ ที่กล่าวมานั้นถือว่าเป็นยุคแรกซึ่งมีทวดควนหนานสิงสถิตอยู่องค์เดียวและศาลเจ้ายังเป็นศาลเจ้า เล็กๆ ส่วนยุคที่สองเริ่มต้นเมื่อป้าจิตรบอกกับชาวบ้านที่ศรัทธาว่าเมื่อมีประชาชนมาบูชาศาลทวดควนหนาน อย่างมาก ทำให้มีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อีกหลายองค์ขอมาสิงสถิตอยู่ด้วย ซึ่งมีทั้งวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ทางสาย จิ้น เช่น เทพสามตา เจ้าแม่กวนอิม ทางสายพุทธ เช่น ครูหมอนโนรา ตาพราน และทางสายเทพ เช่น พระ นารายณ์ พระพรหม พระศิวะ เป็นต้น เมื่อเป็นนี้ศาลเจ้าขนาดเท่าเดิมจึงไม่พอป้าจิตรและผู้ศรัทธาจึง ช่วยกันสร้างศาลใหม่ให้มีขนาดใหญ่โตขึ้น ต่อจากนี้ศาลทวดควนหนานจึงคึกคักกว่าเดิมหลายเท่า เพราะมี คนทรงหลายท่าน ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ มีวิญญาณเข้าทรงหลายองค์ กลุ่มผู้ศรัทธาก็มีหลากหลายกลุ่ม การทำพิธีก็มีทั้งแบบพราหมณ์ แบบพุทธ และแบบจิ้น โดยเฉพาะในวันจัดงานถือศีลและทำบุญประจำปีจะ เห็นความหลากหลายนี้อย่างชัดเจน ศาลทวดควนหนานจึงมีอิทธิพลต่อประชาชนในวงกว้าง สำหรับชาวบ้าน ในชุมชนแสงจันทร์กล่าวได้ว่าเคารพนับถือศาลทวดหาญมาก ดังเสียงสะท้อนของผู้สูงอายุท่านหนึ่งที่ว่า “ดี มาก เพราะเป็นสถานที่ช่วยคนไข้ บางทีนักเรียนจากวิทยาลัยเทคนิคตรังมีอาการที่เชื่อว่าถูกของก็จะมี การประทับร่างทรงเพื่อมาช่วย แถมหากไม่มีเงินก็มารักษาได้อีกด้วยนะ แล้วเวลามียานยายเป็นแม่ครัว ใหญ่อยู่ทำงานทุกปีเลย ถึงแมยายไม่เคยไปรักษาตัวที่นั่นเลยเพราะยายยังแข็งแรงดีอยู่ แต่ว่าลูกชายยาย มันเคยไปรักษาแล้วนะ ผลปรากฏว่าก็หายดีเลยแหละ คนที่นี่ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์นับถือศาลทวดแห่ง นี้”

โรงเรียนห้วยนางราษฎร์บำรุง จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **ความเชื่อเรื่องการทรงเจ้ากับวิถีชีวิต ชาวบ้านหนองช้างแล่น** เรื่องนี้เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลหนองช้างแล่น อ.ห้วยยอด จ.ตรัง โดยในหมู่บ้านนี้ นอกจะมีคนในท้องถิ่นตั้งถิ่นฐานมาแต่เดิมแล้วยังมีชาวต่างชาติอพยพเข้ามาอยู่ด้วย คนต่างชาติกลุ่มใหญ่ ก็คือชาวจีน โดยชาวจีนกลุ่มแรกเข้ามาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งต่อมาแม้ชาวจีนจะแต่งงานกับคนใน ท้องถิ่นและนับถือศาสนาพุทธอย่างคนในท้องถิ่น แต่ว่าชาวจีนก็ยังรักษาประเพณีของชาวจีนบางอย่างไว้ ที่เห็นได้ชัดก็คือประเพณีการทรงเจ้า ผู้ศึกษาได้แบ่งการอธิบายประเพณีการทรงเจ้าของชาวบ้านหนอง ช้างแล่นเป็น 2 ยุค คือยุคแรก เป็นยุคที่ประเพณีนี้ยังจัดเล็กๆ ในหมู่บ้านจีน คนกลุ่มอื่นๆ ยังมองว่าเป็น ประเพณีที่ลึกลับน่ากลัว และเข้าใจว่าการทรงเจ้าคือการถูกผีเข้า ส่วนยุคที่สองเป็นยุคที่ลูกหลานคนจีนมี จำนวนมากขึ้นและงานทรงเจ้าได้ถูกจัดอย่างยิ่งใหญ่มากขึ้น ในขณะที่คนในท้องถิ่นก็รู้จักประเพณีทรงเจ้า

มากขึ้น อันเนื่องมาจากการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้เป็นที่รับรู้ทั่วไป และจากการที่การทรงเจ้ามีโอกาสช่วยเหลือคนในท้องถิ่นมากขึ้นทั้งด้านการรักษาโรคและการทำนายโชคชะตา อีกทั้งในงานจะมีอาหารเจเลี้ยงดูผู้คนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง ประเพณีการทรงเจ้าในยุคนี้จัดอย่างใหญ่โตมากตลอด 9 วัน 9 คืน โดยในปัจจุบันไม่เพียงมีเฉพาะคนจีนหรือทายาทคนจีนเท่านั้นที่เข้าร่วมพิธี แต่คนไทยท้องถิ่นก็เข้าร่วมพิธีได้ ความยิ่งใหญ่ของประเพณีในปัจจุบันเป็นไปตามที่ผู้ศึกษาอธิบายไว้ว่า

ชาวไทยเชื้อสายจีนและผู้เลื่อมใสในพิธีนี้จะพากันนุ่งขาวห่มขาว ละเว้นการเบียดเบียนสัตว์ด้วยการงดรับประทานเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากสัตว์ หันมารับประทานอาหารมังสวิรัตโดยมีผักเป็นหลักหรือที่เรียกว่าอาหารเจ การรับประทานอาหารเจสำหรับผู้ศรัทธามีความเชื่อว่าจะได้ผลบุญคือเกิดความรู้สึกทั้งทางร่างกายและจิตใจ การรับประทานผักทำให้ร่างกายบริสุทธิ์สะอาด การงดฆ่าสัตว์จะทำให้จิตใจบริสุทธิ์ คุณค่าของการถือศีลกินเจถือเป็นการช่วยสะเดาะเคราะห์ปัดเป่าโรคร้ายไข้เจ็บแสดงออกถึงการเคารพบรรพบุรุษ ผู้ที่นับถือจะตั้งโต๊ะพร้อมกับเครื่องเซ่นไหว้บูชา เทพเจ้าจะแสดงอิทธิฤทธิ์ให้เห็นอย่างน่าหวาดเสียว โดยผ่านร่างทรงจากการทรงเจ้าเพื่อแสดงความน่าเชื่อถือและทำให้ดูยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์ มีการแสดงอิทธิฤทธิ์ เช่น อดควันธูป เดินลุยไฟ เดินบนเศษแก้ว เล่นฟุตบอลไฟ เป็นต้น และมีการเสกของ จัดสร้างวัตถุมงคล ทำนายทายทัก รักษาโรคร้ายไข้เจ็บ ทำไสยศาสตร์ เล่นของดำ นอกจากนี้เรื่องเข้าทรงยังมีปาฏิหาริย์ การเห็นภาพนิมิต พุดภาษาแปลกๆ ซึ่งเราจะพบเห็นได้บ่อยครั้ง พิธีกรรมเหล่านี้เด่นชัดที่สุดในช่วงของการถือศีลกินผักหรือการกินเจนั่นเอง

โรงเรียนบ้านขนุน จ.สงขลา นำเสนอเรื่อง ย้อนรอยการนั่งปรีวาสกรรมที่ป่าช้าเกาะฝ้าย การนั่งปรีวาสกรรมเป็นพิธีกรรมของพระภิกษุที่ต้องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งเป็นอาบัติที่ร้ายแรง พระภิกษุที่กระทำความผิดในชั้นอาบัติสังฆาทิเสสก็จะหาโอกาสเข้าร่วมพิธีกรรมนี้เพื่อให้ตัวเองพ้นจากอาบัตินี้ ดังกล่าว คณะวิทยวิจัยเสนอเรื่องการจัดการนั่งปรีวาสกรรมที่ป่าช้าเกาะฝ้าย (หมู่ที่ 6 ต.วัดขนุน อ.สิงหนคร จ.สงขลา) ซึ่งจัดต่อเนื่องมาเกือบ 50 ปีแล้ว จากการริเริ่มของชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง โดยป่าช้าดังกล่าวเป็นป่าช้าชุมชนที่ใช้เผาศพคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมาแต่อดีต ปรากฏว่าการนั่งปรีวาสกรรมดังกล่าวนี้เป็นที่รู้จักมากขึ้นและมีพระภิกษุเข้าร่วมปรีวาสกรรมจำนวนมาก ปีที่มากที่สุดมีถึง 70 รูป แม้จะจัดขึ้นในพื้นที่เล็กๆ โดยชาวบ้านให้ความร่วมมืออย่างดี ทั้งในแง่การจัดเตรียมพื้นที่และการถวายอาหารแด่พระภิกษุ ผู้ศึกษาได้สรุปให้เห็นว่าพิธีกรรมนั่งปรีวาสกรรมมีประโยชน์ต่อชุมชนหลายด้าน เช่น ทำให้ครอบครัวมีความรัก ความอบอุ่น มากขึ้น เพราะพ่อแม่ลูกมีโอกาสได้ทำบุญร่วมกันถึง 15 วันต่อเนื่องกัน ลูกหลานที่อยู่ไกลๆเมื่อถึงวันออกปรีวาสกรรมก็จะมาร่วมทำบุญหรือทอดผ้าป่า ประชาชนมีความรัก ความสามัคคี มี

ความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น เพราะได้ร่วมทำงานร่วมเสียสละตั้งแต่ก่อนพระภิกษุหนึ่งปริวาสกรรม 15 วัน และขณะพระภิกษุหนึ่งปริวาสกรรมอีก 15 วัน ชาวบ้านได้ฟังเทศน์ฟังธรรมต่อเนื่องกันหลายวัน เป็นต้น

โรงเรียนวัดหนองหอย จ.สงขลา นำเสนอเรื่อง **โนราโรงครูกับความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนวัดขนุน** เรื่องนี้ที่มยุรวิจัต้องการชี้ให้เห็นพัฒนาการของพิธีกรรมโนราโรงครูที่ ต.วัดขนุน อ.สิงหนคร จ.สงขลา โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมที่มีปรากฏทั่วไปในภาคใต้ เป็นพิธีกรรมของครอบครัวหรือวงศ์ตระกูลที่มีครูหมอนโนรา โดยจะทำพิธีอัญเชิญวิญญาณของครูหมอประจำวงศ์ตระกูลให้ลงทรงในร่างของคนในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล ด้วยจุดมุ่งหมายหลายประการ สำหรับในชุมชนวัดขนุนได้แก่การรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่คนในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล การทำนายอนาคต การปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย การกราบไหว้เพื่อเป็นสิริมงคล นอกจากนี้พิธีกรรมดังกล่าวยังเห็นว่าที่ทางสังคมที่สำคัญได้แก่การช่วยให้เกิดความแน่นแฟ้นของกลุ่มเครือญาติ กระทั่งยุคปัจจุบันความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมในเรื่องนี้ได้เสื่อมคลายไปพอสมควร เนื่องจากเกิดการแยกย้ายไปทำงานหรือไปแต่งงานมีครอบครัวในที่ห่างไกลของคนรุ่นหลัง อิทธิพลความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และคนรุ่นหลังไม่ได้รับการปลูกฝังอย่างจริงจัง

โรงเรียนนาโยงวิทยา จ.ตรัง เสนอเรื่อง **ความเชื่อเรื่องตาพรานร่างทรงกับวิถีชีวิตชาวบ้านไส** **ขัน** ผู้ศึกษาเสนอให้เห็นว่าชาวบ้านไสขัน(หมู่ที่ 6 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง) คราวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนนี้มีเชื้อสายโนรา และครัวเรือนเหล่านี้จะตั้งหิ้งครูหมอไว้ที่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า "จะทำให้เกิดสิ่งที่ดีกับครอบครัว และเชื่อว่าสิ่งดีที่เกิดขึ้นกับครอบครัวได้สมาชิกในครอบครัวก็ต้องเป็นคนดี เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะคอยช่วยเหลือคนที่ทำดี ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับครูหมอนโนราจึงช่วยให้ผู้ที่ยึดถือเป็นคนที่ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีและถูกต้อง" นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าชาวบ้านซึ่งตามปกติจะผูกพันเป็นเครือญาติกันโดยสายเลือดกันแล้ว การมีครูหมอนโนราเดียวกันก็ก่อรูปความเป็นเครือญาติกันอีกลักษณะหนึ่งขึ้นมา ทำให้ชุมชนมีความแน่นแฟ้นมาก การนับถือครูหมอนโนราที่บ้านไสขันดำเนินต่อเนื่องมายาวนาน กระทั่งเมื่ออิทธิพลการพัฒนาแบบใหม่ผนวกหมู่บ้านเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ใหญ่กว่ามากขึ้น ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังยากจน การเข้าถึงการพัฒนาสมัยใหม่ทำได้ยาก ชุมชนจึงปรับตัวเผชิญหน้ากับการพัฒนาสมัยใหม่โดยการใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต่อเนื่องมาแต่เดิม แต่พัฒนาให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของยุคสมัยได้ จึงเกิดความเชื่อลักษณะใหม่คือความเชื่อเรื่องร่างทรงและวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ โดยในระยะแรกวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่เข้าทรงจะเป็นวิญญาณของบุคคลที่ควรเคารพทั่วไป แต่ต่อมาได้พัฒนาเป็นวิญญาณของตาพราน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องโนราที่มีตาพรานเป็นตัวละครสำคัญอยู่

ด้วย จุดสำคัญของการเกิดความเชื่อในลักษณะร่างทรงที่เข้ามามีความสำคัญแทนครุหมอมที่มีมาแต่เดิมก็คือ สามารถตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นมากับการพัฒนาสมัยใหม่ แต่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงได้เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์ วิทยุญาณศักดิ์โดยผ่านร่างทรงจะสามารถช่วยตอบสนองได้ เช่น ขอโชคขอลา ขอให้ได้งาน ขอให้สอบเรียนต่อได้ ขอให้ทำมาหากินคล่อง ขอให้รักษาโรคภัยไข้เจ็บ(ไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับเข้าโรงพยาบาล) เป็นต้น

นอกจากนี้ในบางชุมชนจะมีงานประเพณีที่จัดเป็นประจำทุกปี และเป็นงานประเพณีที่ทุกคนในชุมชนรวมทั้งในชุมชนใกล้เคียง หรือชุมชนที่พอมารั้งได้จะร่วมงาน ทำให้งานประเพณีดังกล่าวเป็นไม่เพียงเป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเท่านั้นแต่ยังนำให้คนในหลายชุมชนมาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันผ่านงานประเพณีดังกล่าวด้วย งานประเพณีจึงเป็นสิ่งที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่น และเป็นสิ่งที่ช่วยแสดงตัวตนให้แก่ชุมชนท้องถิ่นดังกล่าว

โรงเรียนวัดโทเอก จ.นครศรีธรรมราช นำเสนอเรื่อง **“เดือนสามหลามเหนียว : ประเพณีสัมพันธ์ที่บ้านน้ำแคบ** เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับประเพณีของท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของยุคสมัย งานศึกษานี้ได้แบ่งช่วงเวลากการศึกษาออกเป็น 2 ยุค คือยุคอดีต (ก่อน พ.ศ. 2520) และยุคปัจจุบัน (หลัง พ.ศ.2520 ถึงปัจจุบัน) ในยุคแรกเริ่มต้นจากการชี้ให้เห็นความเชื่อความศรัทธาที่คนในท้องถิ่นมีต่อศาสนบุคคล คือพระรัตนธัมมิ(ม่วง) เจ้าอาวาสวัดท่าโพธิ์ ซึ่งท่านมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาให้แก่หัวเมืองภาคใต้และการพัฒนาชุมชนในบริเวณแถบนี้ โดยครั้งหนึ่งท่านได้นำแรงงานชาวบ้านชุดคลองที่คดเคี้ยวให้ตรงเพื่อสะดวกต่อการสัญจรไปมา เมื่อเสร็จสิ้นลงท่านก็ได้ดำริที่จะจัดงานฉลองความสำเร็จของภารกิจดังกล่าว โดยได้จัดงาน "เดือนสามหลามเหนียว" ขึ้นในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 3 ที่ "วัดสวนป่า" ซึ่งเดิมเคยเป็นสวนป่าที่ท่านได้มาพักค้างแรมในช่วงนำคนพัฒนาชุดคลองคลองดังกล่าว งานฉลองดังกล่าวได้กลายเป็นประเพณีที่ชาวบ้านในท้องถิ่นจัดต่อเนื่องกันมาทุกปี และถือได้ว่าเป็นสายใยถักร้อยความสัมพันธ์ของกลุ่มคน และกลุ่มวัดที่มีความศรัทธาต่อกันและพุทธศาสนาด้วยกัน ประเพณีนี้ได้ดึงเอากลุ่มคนและกลุ่มวัดจากในเมือง จากชุมชนชาวนา และจากชุมชนเชิงเขา มาสัมพันธ์กันบนพื้นที่งานบุญและการเอื้อปันสิ่งของอุปโภคบริโภคซึ่งกันและกัน โดยมีข้าวหลามจากบ้านน้ำแคบเป็นหัวใจหลักที่จะถูกแจกจ่ายแบ่งปันให้แก่กลุ่มคนและกลุ่มวัดต่างถิ่นที่ได้มาร่วมงานบุญ แม้ต่อมาพระรัตนธัมมิได้มรณภาพลงประเพณีดังกล่าวก็ยังสืบเนื่องอย่างคึกคักและยิ่งใหญ่ต่อมาอีกหลายสิบปี ครั้นการพัฒนาถนนแทนการสัญจรผ่านสายน้ำมาถึงชุมชนบ้านน้ำแคบในทศวรรษที่ 2520 ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ได้

ส่งผลกระทบต่อประเพณีนี้ และส่งผลให้ความสัมพันธ์ผ่านประเพณีดังกล่าววรายและอ่อนแรงลงตามลำดับ

โรงเรียนจุ่งฮัวโชะเซียว จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง “ย้อนรอยประเพณีชักพระกับวิถีชีวิตชาวย่านชื้อ” ผู้ศึกษาอธิบายให้เห็นว่าประเพณีชักพระของชาวย่านชื้อในยุคก่อนจะชักพระทางน้ำ เนื่องด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของตำบลย่านชื้อเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ อีกทั้งยังไม่มีมีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ โดยเรียกชื่อเรือพระทางน้ำนั้นว่า “เรือพระน้ำ” ซึ่งถือเป็นประเพณีที่สืบทอดเจตนาความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา คนในยุคก่อนเชื่อว่าอานิสงส์ในการลากพระจะทำให้ฝนตกตามฤดูกาล เกิดคติความเชื่อที่ว่า “เมื่อพระหลบหลังฝนจะตกหนัก” การลากพระจึงสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมเกษตร อีกทั้งยังเชื่อว่าใครได้ลากพระทุกปีจะได้บุญมาก และส่งผลให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ดังนั้นเมื่อลากพระผ่านหน้าบ้านของใคร คนที่อยู่ในบ้านจะออกมาช่วยลากพระด้วย และคนบ้านอื่นจะมาขอชักลากพระต่ออย่างไม่ขาดสาย ยุคนี้ถือว่าประเพณีชักพระสัมพันธ์กับชีวิตจริงและชาวบ้านทำด้วยความศรัทธา ดังนั้นชาวบ้านจึงไม่ต้องเตรียมตัวอะไรมาก กล่าวคือเมื่อถึงช่วงเทศกาลชักพระผู้คนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง และทางวัด จะร่วมกันจัดจัดทำเรือพระขึ้น ซึ่งเป็นการจัดทำแบบง่าย ๆ เมื่อถึงวันชักพระก็ร่วมงานกันอย่างสนุกสนาน ต่อมาชุมชนพัฒนาเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น จึงมีการก่อสร้างสะพานและมีการตัดถนน ทำให้การชักพระทางน้ำเสื่อมความนิยมลง และมีการชักพระทางบกแทน โดยเรียกเรือพระทางบกนี้ว่า “เรือพระบก” ยุคนี้ถือว่าเป็นยุคที่สอง ซึ่งการชักพระหมดความสัมพันธ์กับชีวิตไปมาก แต่ชาวบ้านได้จัดแต่งเรือลากพระ (ใช้รถตกแต่งเป็นเรือพระ) เพื่อไปประกวดในงานที่ทางราชการจัดขึ้น ไม่ได้สัมพันธ์กับชีวิตการทำเกษตรแบบเดิม สิ่งที่น่าห่วงคือการชนระวางวัด เพราะ “ระวางวัดในการประกวดเรือพระจะเป็นเงินสด ซึ่งวัดใดที่ได้รับระวางวัดก็จะเป็นที่รำลึกกันในจังหวัดตรัง และจังหวัดใกล้เคียง”

โรงเรียนบ้านเกาะมุกด์ จ.สุราษฎร์ธานี นำเสนอเรื่อง ประเพณีเข้าเทียนแต่งงานที่บ้านเกาะมุกด์ เรื่องนี้เกิดที่บ้านเกาะมุกด์ (หมู่ที่ 6 ต.ประสงค์ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี) ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ เรื่องราวที่ทีมผู้วิจัยต้องการเสนอคือ “ประเพณีเข้าเทียนแต่งงาน” ซึ่งเป็นประเพณีที่มีเฉพาะบ้านเกาะมุกด์ ประเพณีดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีแต่งงาน โดยจัดขึ้นในตอนกลางคืนวันที่สองของงาน ประเพณีส่วนนี้จัดขึ้นเพื่อผู้ใหญ่ของชุมชน เช่น โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม ญาติผู้ใหญ่ ได้มาร่วมให้พรแก่บ่าวสาว ในขณะที่เดียวกันก็มีวงดิเกร์มาแสดงเป็นส่วนสำคัญของพิธีด้วย วงดิเกร์เป็นการขับร้องที่ไพเราะสนุกสนานเข้ากับจังหวะการตีกลองรำมะนา (รำมะนา 3 ใบ คนขับร้อง 3-4 คน) ชาวบ้านจำนวนจะมาชมการแสดงดิเกร์เหมือนการมาชมมหรสพ ในคืนนี้เจ้าสาวจะแต่งตัวให้สวยที่สุดเข้ามาอยู่ในพิธี โดยจะนั่งอยู่ในซุ้มที่มีตกแต่งสวยงาม สาวๆชาวบ้านเกาะมุกด์ต่างหวังว่าชีวิตตนจะมีโอกาสช้านั่งอยู่ในซุ้มในคืนดังกล่าว เพราะถือว่าเป็นคืนที่ภูมิใจของเจ้าสาวและพ่อแม่ ที่เรียก “ประเพณีเข้าเทียนแต่งงาน”

เนื่องจากมีเทียนเป็นส่วนประกอบสำคัญของพิธี โดยผู้ทำพิธีจะจุดเทียนในพานต่อเนื่องกันตลอดพิธี และมีการจุดเทียนประดับในงานให้สวยงามด้วย ที่ใช้แสงสว่างของเทียนเป็นสัญลักษณ์ของพิธีก็เพื่อให้มีความหมายว่าชีวิตแต่งงานของคู่บ่าวสาวจะสุขสว่างและร่มเย็นเหมือนแสงเทียน ผู้ศึกษาชี้ให้เห็นว่าประเพณีเข้าเทียนแต่งงานไม่ใช่ประเพณีที่กำหนดไว้ตามพระคัมภีร์ของศาสนาอิสลาม แต่เป็น “พิธีที่ผสมผสานวัฒนธรรมของชุมชนเข้าไปในประเพณีการแต่งงานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน” และเป็นพิธีที่ชาวพุทธจะเข้ามามีส่วนร่วมได้เต็มที่ ทั้งการมาร่วมช่วยงานเจ้าภาพ ร่วมให้พร และร่วมสนุกสนาน ประเพณีจึงเหมือนกับการสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่สร้างสรรค์การอยู่ร่วมกันของคนที่มีนับถือศาสนาต่างกันที่อยู่ในชุมชนเดียวกันนั่นเอง หน้าที่ทางสังคมที่สำคัญของประเพณีนี้ที่ผลการศึกษาเสนอไว้ก็คือ เพื่อให้ผู้หญิงในชุมชนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ และช่วยให้ชีวิตการแต่งงานของหนุ่มสาวมีความมั่นคง เพราะมีทั้งผู้นำศาสนา ญาติอาวุโส และผู้อาวุโสในชุมชนมาร่วมให้พร และมีประชาชนจำนวนมากมาร่วมเป็นสักขีพยาน ในยุคปัจจุบันประเพณีเสื่อมคลายไปพอสมควรเนื่องจากมีคนในชุมชนส่งลูกไปเรียนศาสนาจากแหล่งที่เคร่งครัด เช่น บัตตานี ทำให้เมื่อกลับมาได้มีบทบาทในการวิจารณ์มากขึ้นเรื่อยๆว่าประเพณีเข้าเทียนแต่งงานไม่ต้องด้วยหลักศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ก็เนื่องจากการจัดประเพณีดังกล่าวต้องลงทุนมากซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน รวมทั้งผู้หญิงในปัจจุบันออกไปทำงานภายนอกหมู่บ้านมากขึ้นและบางส่วนได้มีความสัมพันธ์กับผู้ชายก่อนแต่งงานทำให้ไม่สามารถเข้าพิธีเข้าเทียนแต่งงานได้ เพราะพิธีนี้เจ้าตัวยังบริสุทธิ์อยู่ถึงจะเข้าพิธีได้

ผลงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกกลุ่มหนึ่งที่ผู้วิจัยโรงเรียนเรียนต่างๆสนใจนำเสนอคืองานบันเทิง และงานกีฬาของท้องถิ่น ที่เรื่องราวลักษณะนี้สามารถเป็นจุดเด่นหรือสามารถแสดงความเป็นตัวตนของท้องถิ่นได้ก็เนื่องจากมีผู้สนใจร่วมงานมาก และงานดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะที่ยากจะหาชมจากที่อื่นได้ จนทำให้ชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

โรงเรียนพัทลุง จ.พัทลุง นำเสนอเรื่อง **"งานกรีฑา"** ในความทรงจำ งานศึกษาเรื่องนี้คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาประวัติและพัฒนาการของงานรื่นเริงประจำปีของจังหวัดพัทลุงที่เรียกกันว่า "งานชุมนุมกรีฑา" ซึ่งถือว่าเป็นงานประเพณีที่แปลกเพราะสามารถเชื่อมโยงการแข่งขันกีฬาและกรีฑาซึ่งเป็นกิจกรรมสมัยใหม่เข้ากับงานประเพณีของท้องถิ่นซึ่งตามปกติจะจัดตามวัดได้อย่างกลมกลืน งานศึกษานี้ได้แบ่งยุคพัฒนาการของงานประจำปีดังกล่าวออกเป็นสี่ยุคคือ ยุคเริ่มต้น ยุคลงหลักปักฐาน ยุครุ่งเรือง และยุคเสื่อมถอย โดยในยุคแรกผู้ศึกษาได้นำเสนอที่มาของการเกิดงานชุมนุมกรีฑาพัทลุงที่เกิดจากนโยบายระดับชาติที่มุ่งให้แต่ละจังหวัดจัดงานประจำปีของตน ซึ่งจังหวัดพัทลุงเลือกที่จะจัดการแข่งขันกีฬาและกรีฑาเป็นงาน

ประจำปีขึ้นด้วยความเชื่อที่ว่ากีฬาจะสร้างความสามัคคีของคนในจังหวัดได้ตามนโยบายรัฐในสมัยนั้น อย่างไรก็ตามในยุคนี้หน่วยงานทางราชการหน่วยอื่นยังไม่มีความพร้อมทั้งด้านกำลังคน สถานที่ และอุปกรณ์ ภาระดังกล่าวจึงตกเป็นของโรงเรียนพัทลุงซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดที่มีความพร้อมมากที่สุด งานชุมนุมกรีฑาพัทลุงเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2493 โดยคณะกรรมการจัดงานได้ก่อตั้งสมาคมนักเรียนเก่าพัทลุงขึ้นมาเป็นองค์กรรับผิดชอบในการจัดงาน ลักษณะของงานในยุคแรกนี้เน้นไปที่การแข่งขันกีฬาและกรีฑาของนักเรียนและประชาชน โดยมีเป้าหมายการสร้างสามัคคีของคนในจังหวัด ครั้นในปีที่สองก็เริ่มมีการจัดงานสวนสนุกกรีนริงภาคกลางคืนที่มีมหรสพซึ่งเป็นที่ยินยอมของท้องถิ่น เช่น หนังตะลุง มโนห์รา รำวง ขึ้นด้วย ทั้งนี้เพื่อหางบประมาณสมทบในการจัดงานและเพื่อให้บรรดานักกีฬาและผู้ที่ติดตามที่มาพักค้างระหว่างการแข่งขันได้พักผ่อนในเวลากลางคืน และในปีที่สองนี้ ผู้จัดงานได้ติดต่อร้านค้ามาขายสินค้าในส่วนที่เตรียมไว้ซึ่งมีโรงเรียนหลังคาชั่วคราวแบบไม่เก็บค่าสถานที่เพื่อดึงดูดให้คนมาเที่ยวงานนี้มากมาย ในยุคที่สองของงานศึกษาคณะยุววิชัยได้นำเสนอความเปลี่ยนแปลงของงานประจำปีดังกล่าวทั้งในภาพของขบวนพาเหรดและขบวนนักกีฬา คนมาเที่ยวงานก็เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังได้เพิ่มประเภทของกีฬาขึ้นด้วย เช่น ฟุตบอล บาสเก็ตบอล ตะกร้อลอดห่วง พร้อมกับขยายวันในการแข่งขันกรีฑาเพิ่มเป็นสามวัน ในส่วนของภาคกลางคืนก็จัดให้มีการประชันของมหรสพท้องถิ่นทั้งหนังตะลุงและมโนห์รา และมีหนังฉายกลางแปลงเข้ามาเพิ่ม ในส่วนของร้านค้าผู้จัดงานก็มีการประสานผู้ค้ารายใหญ่ทั้งจากในจังหวัดและต่างจังหวัดให้มาร่วมขายสินค้าในงานนี้มากขึ้น โดยในยุคนี้ได้มีการจัดเก็บค่าผ่านประตูเข้าชมงานและจัดเก็บรายได้จากร้านค้าบ้างแล้วเพื่อนำมาเป็นทุนในการจัดงานของปีต่อไป ในยุคที่สามซึ่งถือเป็นยุครุ่งเรืองของงานชุมนุมกรีฑาพัทลุงเริ่มตั้งแต่ทศวรรษ 2520 ช่วงเวลาการจัดงานขยายออกมาเป็น 7 วัน 7 คืน ในยุคนี้ถือได้ว่างานประจำปีดังกล่าวเป็นความภาคภูมิใจของชาวจังหวัดพัทลุง เพราะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มาตั้งแต่ขบวนพาเหรด การแข่งขันกีฬาและกรีฑา ร้านขายสินค้าที่มีจำนวนมาก มหรสพหลากหลายประเภท ในยุคนี้งานชุมนุมกรีฑาไม่เพียงแต่ดึงดูดให้คนในจังหวัดพัทลุงออกมาเที่ยวชมงานนี้กันอย่างคับคั่งเท่านั้น หากแต่ได้ดึงดูดเอากลุ่มคนจากต่างจังหวัดในอำเภอที่ใกล้กับจังหวัดพัทลุงเดินทางมาเที่ยวงานนี้อีกเป็นจำนวนมาก ในยุคสุดท้ายที่ถือเป็นยุคเสื่อมถอยเริ่มตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ผู้ศึกษาได้นำเสนอเงื่อนไขของความเสื่อมถอยของงานประจำปีดังกล่าวไว้ 4 ประการ กล่าวคือ ความทันสมัยจากสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ การขยายตัวของสินค้าสมัยใหม่เข้าสู่ท้องถิ่นอย่างแพร่หลาย (ชาวบ้านไม่ต้องมางานชุมนุมกรีฑาเพื่อหาซื้อสินค้า) ประกอบกับคณะผู้จัดงานได้ให้เอกชนประมูลงานไปจัดเพื่อลดความเสี่ยงจากการขาดทุนกำไรก็ทำให้ทุกกิจกรรมของความรื่นเริงมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ค่าผ่าน

ประตู่ในการเข้าชมงานก็ยั้บราคาสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ยิ่งค่าเช่าที่ของบรรดารองร้านที่เข้ามาขายสินค้าก็ยิ่งสูงจนหากำไรได้ยาก รวมทั้งการแข่งขันกีฬาและกรีฑาได้ถูกนำเข้าสู่มาตรฐานทางการกีฬาที่เป็นทางการ ทำให้ผู้เข้าร่วมแข่งขันถูกคัดกรองจนทำให้สีสันและการแข่งเพื่อความสนุกสนานและการก่อเกิดความสามัคคีค่อยๆเลือนหายไป

โรงเรียนบ้านควนรูย จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **นกกองหัวจุกกับชาวควนรูย : จากกรงแขวนชายคาถึงลานแข่งเสียง** เรื่องนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมุสลิมที่บ้านควนรูย(ต.เสาธง อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช) ผ่านกิจกรรมนันทนาการการเลียงนกกองหัวจุก ผู้ศึกษาได้แบ่งช่วงการศึกษาออกเป็นสองยุค คือ ยุคกรงแขวนชายคาที่ผู้เลียงนกกองหัวจุกเน้นความสุขส่วนตัวในยามพักผ่อนจากการทำงาน และยุคลานแข่งเสียงที่การเลียงนกพัฒนาจากความพึงใจส่วนตัวมาเป็นกิจกรรมทางสังคม เอากิจกรรมมาเป็นเครื่องมือในการระดมทุนให้แก่สถาบันทางศาสนาและการศึกษา ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมขนาดเล็กออกไปสู่การสร้างพื้นที่สาธารณะขนาดใหญ่ร่วมกัน โดยในยุคแรกนั้นการเลียงนกเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจส่วนตัวของผู้เลียงรายสองรายได้ขยายตัวออกไปเป็นผู้เลียงมาราย พร้อมกับที่ได้เกิดกลุ่มคนเลียงนกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิคในการเลียงที่มีร้านน้ำชาในชุมชนเป็นศูนย์กลางการพูดคุย ที่นัดพบดังกล่าวของกลุ่มผู้เลียงนกไม่เพียงเป็นสถานที่ที่พวกเขาได้แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการเลียงนก การแบ่งปันอาหาร อุปกรณ์ ในการเลียงนกเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสถานที่ที่พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการงานของตน รวมทั้งการนัดหมายในการแลกเปลี่ยนแรงงานกันอีกด้วย กิจกรรมการเลียงนกเพื่อฟังเสียงอันไพเราะจึงบอกเล่าประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางสังคมที่น่าสนใจ การเปลี่ยนผ่านของกิจกรรมการเลียงนกเพื่อฟังเสียงเอาความสุขได้เกิดขึ้นเมื่อมีการประชันเสียงระหว่างนักเลงนกในกลุ่มเล็กๆ ที่ต่อมาก็ได้เกิดแนวคิดการประชันเสียงในลักษณะการแข่งขันขึ้นในระดับชุมชน โดยมีรางวัลล่อใจจากผู้จัดการแข่งขัน กิจกรรมนี้เป็นที่สนใจของกลุ่มคนที่ขยายใหญ่ขึ้นตามลำดับกระทั่งได้กลายเป็นสนามแข่งขันที่ถูกจัดขึ้นบ่อยครั้ง โดยกลุ่มแกนนำในชุมชนและผู้เลียงนกได้ใช้กิจกรรมนี้ไปในทางสร้างสรรค์ กล่าวคือในการแข่งขันจะมีการเรียกเก็บเงินจากผู้สมัคร แล้วรวบรวมเงินที่ได้มาไปสนับสนุนสถาบันทางศาสนา และสถาบันทางการศึกษาในชุมชน ในขณะที่กลุ่มคนดังกล่าวก็ระวังไม่ให้อะไรการแข่งขันของตนมีการพนันขันต่อเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นความหมายของการเลียงและการแข่งขันนกกองหัวจุกที่บ้านควนรูยที่สื่อผ่านงานศึกษาเรื่องนี้จึงแตกต่างจากความเข้าใจโดยทั่วไปซึ่งมักจะเข้าใจว่าเป็นการเล่นพนัน

โรงเรียนควนโดนวิทยา จ.สตูล เสนอเรื่อง **ดาระศิลปะการแสดงพื้นบ้านของควนโดน** ยุววิจัยอธิบายให้เห็นว่าศิลปะการแสดงที่เรียกว่า "ดาระ" เป็นศิลปะการแสดงที่มีเฉพาะที่ควนโดน โดยได้แบ่งการ

นำเสนอเป็น 2 ยุค ยุคแรกเป็นยุคที่ศิลปะการแสดงละครได้รับความนิยม ผู้ศึกษาเสนอให้เห็นว่า **ศิลปะพื้นบ้าน ละคร** เป็นการแสดงที่ไม่เหมือนใคร ไม่ใช่ร้องเง็ง ลิเกฮูลู หรือลิละ แต่เป็นการแสดงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงมีกลองรำมะนาเพียงอย่างเดียว สามารถทำให้การร้อง การรำ เกิดความสนุกสนานไม่ว่าจะเป็นผู้แสดงหรือผู้ชม เสียงกลองรำมะนาทำให้คนที่ได้ยินมีความรู้สึกว่ายากจะเข้าร่วมกิจกรรม ศิลปะการแสดงประเภทนี้มีถิ่นกำเนิดในหมู่บ้านเล็ก ๆ แขวงเมืองฮาดาระตนาเมาพี ประเทศซาอุดีอาระเบีย ได้เข้าสู่ประเทศไทยโดยผ่านประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ทางจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จังหวัดสตูล โดยการไปมาค้าขายของพ่อค้าละนักร้องเที่ยวในสมัยนั้น ศิลปะการแสดงชนิดนี้เข้ามายังประเทศไทยเมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว ถิ่นที่นิยมเล่นละครกันมากในสมัยนั้นคือเขตอำเภอเมืองสตูล ที่ตำบลแปะ-ระ และตำบลควนโดน ต่อมาในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวบ้านต้องอพยพหนีสงครามการละเล่นชนิดนี้จึงหยุดชะงักไป เมื่อสงครามสงบการแสดงสมัยใหม่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อประชาชนในท้องถิ่น เช่น รำวง ภาพยนตร์ วงดนตรี ทำให้ละครเลือนหายไปจากความทรงจำของคนในท้องถิ่น ต่อมาเข้าสู่ยุคที่สองคือยุคของความพยายามฟื้นฟูศิลปะประเภทนี้ให้กลับมาอีกครั้ง โดยหลังจากที่ศิลปะการแสดงประเภทนี้หายไปนานพอสมควรก็มีชาวควนโดนกลุ่มหนึ่งพยายามฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ โดยเสาะหาอดีตผู้แสดงซึ่งสูงอายุหมดแล้วให้มาช่วยสอน ในที่สุดก็ฟื้นฟูคณะแสดงละครขึ้นมาได้ 1 คณะ และมีโอกาสได้แสดงหน้าพระที่นั่ง แต่เมื่อแสดงแล้วปรากฏว่าได้ถูกผู้นำศาสนาอิสลามที่เคร่งครัดวิจารณ์ว่าท่าแสดงบางท่าเหมือนท่ากราบในศาสนาซึ่งถือว่าเป็นบาปอย่างมหันต์ เมื่อมีเสียงวิจารณ์เช่นนี้ประชาชนทั่วไปก็ไม่กล้ายอมรับหรือชื่นชม ผู้แสดงก็ไม่กล้าแสดงต่อ วงละครก็ต้องล้มไปอีก และเหมือนจะต้องสูญหายไป กระทั่งถึงปัจจุบันโรงเรียนควนโดนวิทยาก็พยายามที่จะฟื้นฟูศิลปะการแสดงนี้ขึ้นมา โดยมีครูบางท่านไปเรียนรู้จากผู้สูงอายุที่พอมีความรู้อยู่ แต่การฝึกฝนของโรงเรียนก็มีข้อจำกัด เพราะต้องเป็นการแสดงที่มีการกำหนดบทร้องและท่ารำ รวมทั้งจังหวะการตีรำมะนาแบบตายตัว เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้และแสดงได้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปฏิภาณของผู้แสดงเช่นแต่เดิม ในขณะที่ครูผู้สอนก็มีความรู้และทักษะจำกัด ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะพร้อมกับแสดงความห่วงใยไปพร้อมกันด้วยว่า “สิ่งที่ละครขาดหายไปและต้องเร่งพัฒนาให้ได้ก็คือ ความหลากหลายในการแสดง ไม่ว่าจะเป็นเพลงที่จะต้องช่วยกันแต่งขึ้นมาใหม่อาจเป็นเพลงไทยด้วยก็ได้เพื่อให้มีความหลากหลาย และท่ารำที่สวยงามและอ่อนช้อยเหมือนดังในอดีต จังหวะและลูกเล่นในการตีกลองที่ชัดเจน เพื่อเพิ่มสุนทรีภาพของผู้ชมให้มีความสุขมากยิ่งขึ้นและไม่รู้สึกจำเจกับการแสดงในแต่ละครั้งที่เกือบจะเหมือนกันทุกครั้งที่ว่าได้”

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล เสนอเรื่อง **ควายบนฟ้ากับการพัฒนาการแข่งขันว่าวของชาวสตูล** เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาการแข่งขันว่าวที่จังหวัดสตูล ซึ่งถือว่าเป็นงานที่คนรู้จักกันมากงานหนึ่ง และจัดแข่งขันต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2519 จนถึงปัจจุบัน โดยผู้ที่คิดริเริ่มจัดแข่งขันว่าวดังกล่าวคือคณะครูอาจารย์โรงเรียนสตูลวิทยาและชาวบ้านตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ปรากฏว่าได้รับความสนใจเป็นอย่างดี โดยในปีแรกใช้ว่าวนกเป็นสัญลักษณ์ประจำงาน แต่ว่าวที่นำมาแข่งและกลายเป็นที่สนใจอย่างมากกลับเป็นว่าวควาย ซึ่งมีความสง่า ขึ้นสูง และมีเสียงดัง ปัดๆ มาจึงใช้ว่าวควายเป็นสัญลักษณ์ของงานมาโดยตลอด และเมื่อใครพูดถึงการแข่งขันว่าวที่สตูลก็มักจะพูดถึงว่าวควายควบคู่ไปด้วย การจัดแข่งขันว่าวได้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นว่ามีจังหวัดต่างๆ ขอเชิญว่าวจากสตูลไปแสดงโชว์อยู่เรื่อยๆ กระทั่งปี 2535 ก็สามารถจัดแข่งขันว่าวนานาชาติได้โดยมีประเทศจากยุโรปหลายประเทศเข้าร่วมแข่งขัน กล่าวได้ว่างานแข่งขันว่าวของจังหวัดสตูลเป็นงานที่ช่วยทำให้คนรู้จักจังหวัดสตูลได้มาก และช่วยสร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดสตูลไปในทางที่ดี รวมทั้งชาวบ้านก็มีความสุขสนุกสนานเป็นอย่างดีทั้งกลุ่มที่เตรียมว่าวเข้าแข่งขันและกลุ่มที่เข้ามาชมและเชียร์ อย่างไรก็ตามปัญหาของการจัดการแข่งขันว่าวที่มีมาโดยตลอดก็คืองบประมาณ ซึ่งต้องหากันแบบปีต่อปี หากปีใดผู้ว่าราชการจังหวัดไม่สนับสนุนการจัดการแข่งขันก็ขลุกขลัก บางปีถึงกับต้องหยุดการแข่งขัน นับตั้งแต่ปี 2547 ทางจังหวัดก็มอบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูลเป็นผู้รับผิดชอบการจัดการแข่งขัน แต่ว่าก็ต้องขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากฝ่ายต่างๆ เช่นเดิม ปัญหาอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นเรื่อยๆ คือ ผู้เข้าแข่งขันว่าวมีมากขึ้น แต่คนดูเริ่มน้อยลง เนื่องจากการแข่งขันยังอยู่ในรูปแบบเดิมๆ คนที่เคยดูแล้วจึงไม่อยากมาดูอีก

โรงเรียนจริยธรรมอิสลามมูลนิธิ จ.สตูล เสนอเรื่อง **ย้อนรอย ชาเยาะห์ สุนทรพจน์พัฒนาชุมชน ตำบลบ้านควน** ชาเยาะห์เป็นบทสุนทรพจน์ภาษามลายู เกิดขึ้นในแถบชุมชนมลายู (พบได้ในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย) ส่วนในประเทศไทยแพร่หลายมากับชาวมลายูที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ตอนล่าง ชาเยาะห์เป็นการใช้คำที่แตกต่างจากคำพูดทั่วไป คือเป็นคำพูดที่แฝงด้วยพลัง หนักแน่น คมคาย ในแต่ละเนื้อหามีความหมายที่ลึกซึ้งและแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น สำหรับผู้แสดงหรือผู้ที่กล่าวชาเยาะห์ต้องเป็นคนที่มีความคล่องแคล่ว สุขุมเยือกเย็น สุภาพอ่อนโยน สามารถสอดแทรกอารมณ์ในการกล่าวชาเยาะห์ พร้อมแสดงลีลาท่าทางให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น ๆ ในสมัยก่อนชาเยาะห์ได้ถูกใช้ในหลายโอกาส เช่น ใช้สอดแทรกในการแสดงละคร งานรื่นเริงของหมู่บ้าน งานมัสยิด งานมงคลต่าง ๆ นับเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีคุณค่าได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ส่วนจังหวะการอ่านชาเยาะห์นั้นเปรียบเสมือนการวิ่งของ

สัตว์ชนิดหนึ่ง คือ กระเจิง วึ่ง วึ่ง กระโดด ผู้ที่อ่านจะต้องแสดงบทบาทให้เยอะ อ่านวรรคไหนที่เศร้าก็ต้องแสดงความเศร้าขึ้นมาให้ผู้ฟังรับรู้ ถ้าเป็นบทที่โหดก็ต้องแสดงความโหดออกมาให้เห็น เนื้อหาของชาเยาะห์เป็นเนื้อหาที่พูดออกมาโดยไม่ได้มีการจัดเตรียมมาก่อน เป็นคำที่ออกมาจากใจ เป็นคำที่แสดงมาจากความรู้สึกและถ่ายทอดเป็นคำพูดออกมาให้เป็นท่วงทำนอง แต่ชาเยาะห์ที่ดีไม่ได้เป็นคำพูดอย่างเดียว จะต้องให้ข้อคิดที่ทุกคนจะต้องเอาไปคิดในสังคม สำหรับประโยชน์นั้นชาเยาะห์ช่วยขัดเกลาจิตใจคนในชุมชน บางครั้งอาจใช้บทเพื่อเป็นการโน้มน้าวจิตใจ ตักเตือน อบรมสั่งสอน เน้นด้านคุณธรรม จริยธรรม เจริญชน หรือใช้ในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งบทของชาเยาะห์ในแต่ละบทจะช่วยดึงดูดใจทุกคนได้รับรู้และคล้อยตามไปกับบทที่ได้ฟัง ยุคปัจจุบันการกล่าวชาเยาะห์ที่บ้านควนชบเขาไปมากพอสมควรเนื่องจากต้องใช้ภาษามลายูในการกล่าว แต่เด็กในปัจจุบันเติบโตมาในสังคมสมัยใหม่ไม่สนใจเรียนภาษามลายู หรือไม่ก็ออกไปทำงานภายนอก ความนิยมในการกล่าวชาเยาะห์จึงลดลง อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าในอนาคตความคึกคักของการกล่าวชาเยาะห์อาจจะกลับมาได้อีก เพราะทุกฝ่ายพยายามสนับสนุนให้เด็กเรียนภาษามลายู

โรงเรียนละงูพิทยาคม เสนอเรื่อง **กลิ่นอายรองเง็งที่บ้านปากบาง** ที่บ้านปากบาง อ.ละงู จ.สตูล มีศิลปะการแสดงประเภทหนึ่งที่รู้จักกันดี ได้แก่ รองเง็ง ในอดีตรองเง็งบ้านปากบางเคยเป็นที่นิยมของชาวบ้าน สร้างความสนุกสนานรื่นเริงเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันบทเพลงรองเง็งยังมีผู้คนในสมัยนี้นิยมเอมาร้องติดปากด้วยท่วงทำนองที่ได้ตอบกันด้วยฝีปาก ทำให้ผู้คนได้ลับฝีปากและลงปัญญาด้วยบทเพลงที่ได้ตอบกันอย่างเฉียบพลัน แต่การร้องรำทำเพลงที่เป็นแบบแผนการแสดงหาดูได้ยากแล้ว นางรำบางคนที่มีชีวิตอยู่ได้เล่าถึงรองเง็งที่เคยรุ่งเรืองในอดีตว่าเป็นที่ติดหูติดตา น่าภาคภูมิใจ มีการแต่งกาย ที่ทำรำโบราณที่คนรุ่นใหม่ไม่มีโอกาสได้ชื่นชม ในปัจจุบันนี้การแสดงสมัยใหม่ได้หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนจนทำให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ จะหานักรำที่รำรำด้วยความเรียบร้อยสวยงามคงหาไม่ได้แล้ว เพราะปัจจุบันท่วงท่าลีลาการรำเปลี่ยนไปตามยุคสมัย การนุ่งผ้าปาเต๊ะ สวมเสื้อแขนยาว ออกมารำรำด้วยท่วงท่าลักษณะที่เชิงซ้าได้เลือนหายไป เหลือแต่คนที่เคยได้เห็นได้สัมผัส

โรงเรียนจะนะวิทยา จ.สงขลา เสนอเรื่อง **บั้ง سهمักกับวิถีชีวิตและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของชาวสะกอม** ผู้ศึกษาอธิบายให้เห็นว่าบั้ง سهمักตัวตลกหนึ่งตลกที่เป็นที่รู้จักกันดีนั้นสร้างมาจากบุคลิกภาพของชาวสะกอม (ต.สะกอม อ.จะนะ จ.สงขลา) โดยบุคลิกภาพดังกล่าวรวมถึงการใช้ภาษา วัฒนธรรม และนิสัยใจคอ ดังที่รายงานเรื่องนี้สรุปไว้ว่า “กลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีความโด

เด่นที่ภาษา ความเป็นระเบียบง่าย รักสนุกอารมณ์ดี มีมุขตลกที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือ “ชมก่อนตี” ความสามารถในการเปรียบเปรยที่แฝงด้วยอารมณ์ขัน” นายหนังตะลุงที่นำบุคลิกของชาวสะกอมไปสร้างเป็นตัวหนังตะลุงเริ่มจากหนังหนังเลือน บ้านสะพานยาว ต่อมาหนังกัน ทองหล่อได้นำไปสร้างสรรคให้มีลักษณะชัดเจนและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง สำหรับชาวสะกอมแล้วยอมรับอย่างเต็มใจว่าบังสะหม้อคือชาวสะกอม และบอกว่าหากอยากรู้ว่าคนสะกอมเป็นอย่างไรให้ไปดูบังสะหม้อในหนังตะลุง และมีความพึงพอใจที่หนังตะลุงนำบุคลิกภาพของชาวสะกอมไปแพร่หลายให้คนรู้จักกันทั่วไปผ่านบังสะหม้อตัวตลกในหนังตะลุง มีเรื่องเล่าว่าหากหนังโรงใดเล่นให้บังสะหม้อเสียเปรียบหรือแพ้ตัวละครตัวอื่นและการแสดงครั้งนั้นมีชาวสะกอมชมอยู่ด้วยนายหนังก็จะถูกโห่ฮาปาจนต้องเปลี่ยนบทใหม่ ผู้ศึกษาชี้ให้เห็นว่าการได้ทำความเข้าใจถึงที่มาของ “บังสะหม้อ” จะทำให้เยาวชนรุ่นหลังเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาวสะกอม รักหวงแหน และผูกพันกับวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน รู้จักปรับใช้วัฒนธรรมใหม่อย่างเหมาะสมกับภาวการณ์ในปัจจุบัน

โรงเรียนอุดมวิทยายน จ.พัทลุง เสนอเรื่อง **ลิเกป่า บ้านสุนทรา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดง ผู้ชม และคนอื่น ๆ ในบริบทท้องถิ่น** ลิเกป่าเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านอย่างหนึ่งของภาคใต้ ในอดีตได้รับความนิยมมากพอสมควร โดยเฉพาะที่จังหวัดพัทลุงมีคณะลิเกป่าอยู่หลายคณะ ลิเกป่าบ้านสุนทรา (หมู่ที่ 8 และ 9 ต.บันตง อ.ควนขนุน จ.) ยุคแรกเกิดขึ้นมาเมื่อมีชายคนหนึ่งจากบ้านสุนทราไปแต่งงานกับสาวที่บ้านหนึ่ง พอดีว่าที่บ้านนั้นมีคณะลิเกป่าที่มีชื่อเสียง หนุ่มจากบ้านสุนทราจึงขอเรียนด้วย ต่อมาได้กลับมาที่บ้านสุนทราและตั้งคณะลิเกป่าขึ้น เมื่อมีคณะลิเกป่าเกิดขึ้นชาวสุนทราอีกคนหนึ่งชื่อ “แดง” มีความสนใจและขอฝึกฝนด้วย แต่เมื่อออกทำการแสดงนายแดงมักมีการประยุตต์การแสดงออกไปตามแนวแปลกๆที่ไม่ได้เป็นไปตามที่ครูสอน ในที่สุดก็ถูกให้ออกจากคณะ(ปีพ.ศ. 2502) แต่ว่านายแดงก็มีใจรักการแสดงลิเกป่า จึงพยายามฝึกฝนตนเองและฝึกฝนผู้สนใจอีกจำนวนหนึ่ง ในที่สุดก็สามารถจัดตั้งคณะลิเกป่าของตนเองขึ้นมาขึ้น แต่เนื่องจากในตอนนั้นยังมีคณะลิเกป่าอยู่มาก คณะของนายแดงซึ่งตั้งขึ้นใหม่จึงได้รับความสนใจน้อย ในที่สุดก็ต้องเลิกกันไป ต่อมาเมื่อความบันเทิงสมัยใหม่เกิดขึ้นและเข้าไปมีอิทธิพลเหนือหมู่บ้านมากขึ้นเป็นลำดับ ลิเกป่านั้นเป็นการแสดงอันดับต้นๆที่ได้รับผลกระทบ เนื่องจากเป็นการแสดงที่เรียบง่าย มีผู้แสดงเพียงสี่คน เครื่องดนตรีประกอบก็มีเพียงรำมะนา ปี่ ฉิ่ง โหม่ง จึงเข้าสู่ยุคที่สอง คือยุคที่นายแดงพยายามกลับมาตั้งคณะลิเกป่าอีกครั้ง(หลังปี 2520) ซึ่งตอนนั้นลิเกป่าในภาคใต้เหลือน้อยแล้ว ที่ จ.พัทลุงเกือบไม่มีคณะใดเหลืออยู่เลย นายแดงซึ่งยังชื่นชอบลิเกป่าอยู่จึงพยายามยืดอกอุยลิเกป่าโดยกลับเข้ามาตั้งคณะลิเกป่าอีกครั้ง โดยพยายามสร้างจุดเด่นของคณะขึ้นมา ที่เห็นได้ชัดเจนคือท่าเต้นแขกใน

ตอนออกแขก ซึ่งนายแดงเป็นคนตนเอง และได้รับยกย่องจากผู้ชมว่าเป็นการเต้นที่สวยงามและสนุกสนาน จนนายแดงได้รับขนานนามว่าเป็น “แขกแดง” นายแดงนำคณะลิเกป่าออกแสดงด้วยความรักในศิลปะการแสดงนี้เป็นสำคัญ และสามารถต่อลมหายใจของลิเกป่าได้ต่อเนื่องมา จนถึงปี 2551 นายแดงก็เสียชีวิต ซึ่งในช่วงนี้กล่าวได้ว่าเกือบไม่เหลือคณะลิเกป่าในภาคใต้อีกแล้ว โดยเฉพาะในจังหวัดพัทลุงคณะของนายแดงถือว่าเป็นคณะสุดท้าย ปรากฏว่าผู้แสดงคนหนึ่งในการคณะของนายแดงซึ่งได้รับการปลูกฝังการรักศิลปะการแสดงลิเกป่ามาจากนายแดงพยายามตั้งคณะลิเกป่าของตนต่อมา ชื่อคณะ “เด่นชัยสงวนศิลป์” แต่ว่าลิเกป่าในช่วงนี้หางานแสดงได้ยากแล้ว งานแสดงจึงมีไม่มาก พอดีกับว่าโรงเรียนในบ้านสุนทราทั้งทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาได้สนใจลิเกป่า และให้คณะลิเกป่าเข้าไปช่วยสอนนักเรียน ทำให้ให้คณะลิเกป่าพอมีชีวิตอยู่ได้จากการสนับสนุนของโรงเรียนทั้ง 2 แห่งดังกล่าว ส่วนนักเรียนในระดับประถมได้รับการปูพื้นฐานในระดับหนึ่งแล้วเมื่อเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมซึ่งก็อยู่ในบ้านสุนทราเช่นกัน (ร.ร.อุดมวิทยายน) ก็ได้รับการฝึกฝนต่ออีกเล็กน้อยก็สามารถออกแสดงได้ ดังนั้นลิเกป่าคณะ “เด่นชัยสงวนศิลป์” จึงมีนักเรียนร่วมแสดงด้วย หรือบางครั้งหากเป็นกิจกรรมทางการศึกษาอาจจะเห็นผู้แสดงเป็นนักเรียนทั้งหมด นอกจากนี้ผู้ศึกษายังเสนอประเด็นของลิเกป่าที่ช่วยถักทอความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพราะเป็นการแสดงที่ทุกฝ่ายตั้งแต่ผู้แสดง เจ้าภาพ คนชม คนขายของในงาน(ขายขนมและอื่น)ล้วนมาสัมพันธ์บนพื้นที่การแสดงของลิเกป่าแบบเคารพและชื่นชมการแสดงและความเป็นศิลปินของผู้แสดง เคารพการมีน้ำใจของเจ้าภาพที่จัดให้มีการแสดง ในขณะที่ผู้ชมกันเองก็เคารพนับถือกันเพราะล้วนแต่รู้จักกันทั้งสิ้น และต่างฝ่ายต่างก็ตั้งใจมาชมการแสดงเหมือนกัน

มีบางโรงเรียนที่เลือกหยิบจุดเด่นในชุมชนในแง่มุมอื่นมาศึกษา โดยมีความมั่นใจว่าเรื่องราวดังกล่าวสามารถสะท้อนความเป็นตัวตนหรือเป็นจุดที่จะทำให้อื่น ๆ รู้จักชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นเรื่องที่มีลักษณะของความเป็นท้องถิ่น เช่น เรื่องเกี่ยวกับการรักษาแบบพื้นบ้าน ความสัมพันธ์ด้านอาหาร เป็นต้น

โรงเรียนบ้านพุน้ำจ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง เพลงกล่อมเด็กที่บ้านพุน้ำจ. เรื่องนี้ทีมยุววิจัยต้องการเสนอถึงอิทธิพลทางสังคมของเพลงกล่อมเด็ก พื้นที่ศึกษาคือบ้านพุน้ำจ. ต.บ้านลือ อ.เวียงสระ จ.สุราษฎร์ธานี รายการศึกษาเสนอให้เห็นว่าบ้านพุน้ำจ.เป็นชุมชนเกิดขึ้นไม่นานนัก ผู้อาวุโสในชุมชนปัจจุบันที่อายุเกินกว่า 80 ปีขึ้นไปจะได้แก่คนรุ่นลูกที่อพยพมาพร้อมพ่อแม่ ผู้อพยพมาตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่เป็นคนจาก จ.นครศรีธรรมราช เพลงกล่อมเด็กที่แพร่หลายอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่จึงสืบทอดมาจากนครศรีธรรมราช ทั้งนี้ในหมู่บ้านพ่อแม่และปู่ย่าตายายจะนิยมใช้เพลงกล่อมเด็กสำหรับกล่อมให้ลูกหลับ

นอน ซึ่งรายงานการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการใช้เพลงกล่อมเด็กที่บ้านพรูแซงไม่เพียงช่วยให้เด็กนอนหลับได้ดีเท่านั้น แต่ลีลาการกล่อมช่วยให้เด็กเติบโตมาเป็นคนอ่อนโยนและเนื้อหาของเพลงช่วยปลูกฝังคุณธรรมและการเป็นพลเมืองดีของสังคม ในยุคปัจจุบันเกือบไม่มีการกล่อมเด็กอีกแล้ว เด็กในวันนี้จึงเติบโตขึ้นมาแบบเป็นเด็กที่มีปัญหา ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในชุมชนว่า

สังเกตว่าเด็กในสมัยก่อนและเด็กในสมัยนี้มีความประพฤติแตกต่างกัน เด็กในสมัยก่อนจะไม่ก้าวร้าว รู้จักผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ มีสัมมาคารวะ รู้จักที่สูงที่ต่ำ แต่เด็กในสมัยนี้ไม่ค่อยมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ไม่รู้จักว่าอะไรควรอะไรไม่ควร กิริยามารยาทแบบเมื่อก่อนจะหมดไป ไม่ว่าจะเป็นการไหว้ การพูดจา การทำความเคารพ แม้กระทั่งการแต่งกาย การรักษาวลสงวนตัวของผู้หญิงก็น้อยไม่เหมือนสมัยก่อน เป็นไปได้ว่าสมัยก่อนนั้นเมื่อเด็กได้ฟังเพลงกล่อมเด็กแล้ว เกิดมีความคิด รู้จักรักษาวลสงวนตัว รู้คุณค่าของสตรี และรู้จักที่สูงที่ต่ำ วัฒนธรรมไทยแบบเดิมๆยังคงอยู่แต่พอถึงสมัยนี้เพลงกล่อมเด็กหมดไป หรือมีบ้างก็น้อยเต็มที เด็กๆไม่ค่อยได้ฟัง ความละเอียดอ่อนทางความคิดก็ค่อยๆหายไปด้วย

โรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย สตุล จ.สตุล เสนอเรื่อง **ดินปั้นบ้านย่านซื่อ ผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่สินค้าโอท็อป** ตำบลย่านซื่อ(อ.ควนโดน จ.สตุล.)เป็นชุมชนที่ประชากรเป็นชาวมุสลิมทั้งหมด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา แต่เมื่อขุดลึกไปจะเป็นดินร่วนปนดินเหนียวหรือดินเหนียว ในอดีตทุกๆท้ายฤดูเก็บเกี่ยว ชาวชาวบ้านที่ไม่มืงานอื่นทำจะหาดินปลวกที่เกิดขึ้นตามหัวเพื่อนำไปทำเครื่องปั้นดินเผา โดยใช้ฟางข้าวเป็นเชื้อเพลิงในการเผา เครื่องปั้นดินเผาส่วนหนึ่งชาวบ้านจะนำไปใช้ประโยชน์ในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจะนำไปขายตามตลาดนัด ซึ่งทำให้เครื่องปั้นดินเผาจากย่านซื่อแพร่หลายไปยังต่างชุมชน และเป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือนต่างๆ บางครัวเรือนผลิตเครื่องปั้นดินเผาส่งไปขายต่างชุมชนโดยส่งผ่านทางเรือที่แล่นผ่านคลองคูสน รวมทั้งสามารถส่งไปถึงต่างจังหวัด เช่น จ.ตรัง บางครั้งส่งไปถึงต่างประเทศ เช่น ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมาชาวบ้านเริ่มมีงานใหม่ๆหลายอย่างมารองรับ จึงได้ละมือจากการทำเครื่องปั้นดินเผา กระทั่งปี 2547 อบต.ย่านซื่อพยายามสนับสนุนให้เกิดการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอีกครั้งเพื่อให้เป็นสินค้าโอท็อป โดยให้งบประมาณสนับสนุนสำหรับจัดหาอุปกรณ์การผลิตที่ทันสมัย และจัดให้มีวิทยากรมาให้ความรู้ แต่การผลิตเครื่องปั้นดินเผาในยุคใหม่นี้ไม่ได้ทำกันอย่างแพร่หลายเหมือนในอดีต มีเพียงแค่กลุ่มคนที่สนใจมาผลิตสินค้าโอท็อปเท่านั้น และจะผลิตเมื่อมีลูกค้าสั่งของ แต่ว่าก็พยายามคงเอกลักษณ์ด้านรูปทรงและลวดลายที่แสดงถึงความเป็นย่านซื่อเอาไว้ ในหมู่บ้านเองก็ยังมีบางบ้านที่ใช้เครื่องปั้นดินเผาควบคู่ไปกับเครื่องใช้ไฟฟ้า

โรงเรียนบ้านกลาง จ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง **ปัตซาง : การรักษาโรคแบบพื้นบ้านที่คลองพา** เรื่องนี้ผู้ศึกษาต้องการเสนอเรื่องการรักษาโรคทางในตำบลคลองพา อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี โดยอธิบายให้เห็นว่าในพื้นที่ดังกล่าวซึ่งตั้งอยู่ในเขตป่าจะมีโรคภัยไข้เจ็บอยู่มากมาย โรคหนึ่งคือโรคซาง ซึ่งมีอยู่หลายชนิด จะเกิดได้ทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ แต่ส่วนใหญ่จะเกิดในเด็ก การรักษาสมัยก่อนจะใช้หมอฟันบ้าน เรียกว่าการปัตซาง โดยหมอบางท่านจะใช้คาถาอย่างเดียว บางท่านใช้ทั้งคาถาและใช้ยาสมุนไพร บ้ายปาก ซึ่งก็ถือว่ารักษาหายมาโดยตลอด โดยใน ต.คลองพามีหมอฟันบ้านอยู่หลายคน และหมอฟันบ้านดังกล่าวจะรักษาทุกโรคไม่ใช่รักษาเฉพาะโรคซาง กระทั่งปลายทศวรรษ 2520 เกิดถนนที่เชื่อมโยงการเดิมทางระหว่าง ต.คลองพากับภายนอกได้สะดวก ทำให้ชาวบ้านออกไปโรงพยาบาลได้สะดวก ในขณะที่ข่าวสารสมัยใหม่ก็เข้าสู่หมู่บ้านมากขึ้น ดังนั้นความต้องการพึ่งพาหมอฟันบ้านก็ลดน้อยลง แต่ว่าก็ไม่ได้สูญหายไปเสียทีเดียว เพียงแต่ว่าได้ลดจากการเป็นแนวทางหลักในยุคก่อนเหลือเป็นการแพทย์ทางเลือกคือคนที่ไม่อยากจะออกไปโรงพยาบาล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องขาดแคลนเงินทอง ไม่อยากเสียเวลา หรือเพราะยังเชื่อมั่นระบบการแพทย์พื้นบ้าน ยังเลือกที่จะใช้บริการของหมอฟันบ้านเป็นบางครั้งบางคราว ในปัจจุบันมีหมอฟันบ้านที่รักษาโรคซางหรือปัตซางอยู่ใน ต.คลองพาทั้งหมด 4 คน

โรงเรียนจุฬารัตนราชวิทยาลัย สตุล จ.สตุล เสนอเรื่อง **โรตี ชาดี ชาวจลุ จากวันวานสู่ปัจจุบัน** พื้นที่ศึกษาเรื่องนี้คือ บ้านจลุ (ต.จลุ อ.เมือง จ.สตุล) พื้นที่นี้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมาแต่อดีต โดยในอดีตเป็นศูนย์กลางค้าขายทางน้ำ ส่วนในปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่ผู้คนสามารถสัญจรไปมาได้สะดวก เป็นบริเวณที่สามารถแยกไป จ.สงขลา และ จ.ตรังได้ ผู้ศึกษาต้องการเสนอเรื่องเด่นของชาวมุสลิมจลุเรื่องหนึ่ง คือวัฒนธรรมการดื่มน้ำชาและการกินโรตี ดังที่ผู้ศึกษาชี้ให้เห็นว่า “การกินโรตีดื่มน้ำชา มีความหมายมากกว่าการกินหรือดื่มเหมือนมุสลิมอื่นๆ เพราะชาวจลุไม่ว่าลูกเด็กเล็กแดงซึมซับวัฒนธรรมการกินโรตี ดื่มน้ำชา เป็นกิจวัตรหนึ่งในการดำรงชีวิต และร้านน้ำชา โรตี เปรียบเสมือนแหล่งพบปะสังสรรค์ที่ก่อให้เกิดมิตรภาพและความสามัคคีของผู้คนในชุมชน” ร้านโรตี น้ำชา ที่มุสลิมจลุเริ่มมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันในช่วงเช้าหากไปไปที่มุสลิมจลุจะเห็นร้านโรตี น้ำชา จำนวนมาก กระจายตัวทั่วไป “ผู้คนในร้านส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ตั้งแต่วัยกลางคนถึงวัยสูงอายุ ผู้คนในร้านจับกลุ่มพูดคุยกันถึงเรื่องต่างๆ ด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม ทักทายผู้ที่ผ่านไปมาและที่เดินเข้ามาในร้าน บางคนนั่งอ่านหนังสือพิมพ์ แม้อากาศที่ร้อนของแต่ละคนจะไม่เหมือนกันแต่พวกเขามีน้ำชา 1 แก้วและโรตีวางอยู่บนโต๊ะเหมือนกัน” ผู้คนที่อยู่ในร้านกาแฟในตอนเช้าส่วนใหญ่จะได้แก่คนวัยกลางคนถึงวัยสูงอายุเป็นหลัก ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่ไม่ได้ออกไปทำงานเป็นข้าราชการหรือในองค์กรธุรกิจ ทำให้มีเวลา

นั่งอยู่ที่ร้านโรตี่ น้ำชา การออกมาอยู่ร้านโรตี่ น้ำชาของชาวฉลุงในตอนเช้านี้ไม่ได้มุ่งที่การกินอาหารเป็นแต่เพียงประการเดียว ดังที่ชายวัยชาวมุสลิมวัยกลางคนคนหนึ่งเล่าว่า “โรตี่ น้ำชา เป็นของคู่กัน และให้รสชาติที่ดี เวลานั่งที่ร้านจะคุยเรื่องทั่วไป ชาวสารบ้านเมืองทั้งของประเทศและท้องถิ่น คิดว่าร้านน้ำชาโรตี่ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะเป็นกิจวัตรของคนในชุมชนก็ว่าได้ เวลาเช้าๆออกมาพบปะพูดคุยกัน บอกเรื่องราวข่าวสารทุกข์สุขต่างๆ เป็นแหล่งที่เชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน” ร้านขายโรตี่ส่วนใหญ่จะเปิดขายตอนเช้ารอบหนึ่ง และตอนเย็นเปิดอีกรอบหนึ่ง บางร้านก็เปิดเฉพาะตอนเช้าหรือตอนเย็น ในตอนเย็นร้านโรตี่ น้ำชา ก็จะเต็มไปด้วยผู้คนเช่นกัน แต่จะเป็นคนทุกกลุ่มตั้งแต่เด็กจนถึงผู้สูงอายุ และทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่จะเห็นภาพที่แตกต่างกันคือจะมีรถจอดเต็มไปหมด ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่เรียนหนังสือและที่ทำงานในภาคราชการและองค์กรธุรกิจคือกลุ่มลูกค้าสำคัญในตอนเย็น ร้านโรตี่ น้ำชาจึงเป็นเหมือนพื้นที่ร่วมสำคัญที่ช่วยสร้างความทรงจำร่วมให้แก่ชาวชุมชนฉลุงนั่นเอง

โรงเรียนสทิงพระวิทยา เสนอเรื่อง **เมืองสทิงพาราณสี : ความหมายและความทรงจำที่เปลี่ยนไป** เรื่องนี้ทีมยูววิจัยต้องการอธิบายให้เห็นว่าบริเวณโรงเรียนในเมือง และโรงเรียนสมพงศ์จะตั้งพระ ซึ่งอยู่ในหมู่ที่ 5 ต.จะติงพระ อ.สทิงพระ จ.สงขลา เป็นเขตเมืองเก่าในอดีตคือเมืองสทิงพาราณสี แต่ปัจจุบันไม่มีใครสนใจแล้ว ทีมยูววิจัยพยายามค้นคว้าให้เห็นว่าเมืองสทิงพาราณสีเดิมเป็นอย่างไร เจริญรุ่งเรืองอย่างไร โดยใช้หลักฐานเอกสารที่เคยมีผู้ศึกษาไว้แล้ว การสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชน และการลงสำรวจพื้นที่จริง โดยเฉพาะการสำรวจพื้นที่จริงที่ทีมยูววิจัยสามารถอธิบายคูเมืองเดิมได้ชัดเจนเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบันที่เป็นเพียงคูระบายน้ำ แม้ปัจจุบันจะไม่มีร่องรอยของเมืองเก่าให้เห็น และทีมยูววิจัยเห็นว่า “อดีตที่รุ่งเรือง ที่คอยรับเรือสินค้าจากต่างชาติ ปัจจุบันทำหน้าที่รองรับเศษสิ่งปฏิกูล เส้นทางขั้วของเสียให้พ้นจากบ้านและชุมชน” แต่พวกเขาก็เห็นว่าผลงานการศึกษาของเขาจะช่วยให้ “มีความภูมิใจท้องถิ่นของเรา”

ผลงานวิจัยบางโรงเรียนนำคนดีของชุมชนมาศึกษา โดยเห็นว่าคนดีดังกล่าวนอกจากสมควรยกย่องเพราะทำความดีให้แก่ส่วยรวมแล้ว ยังเป็นตัวแทนชุมชนที่ทำให้คนจากพื้นที่อื่นรู้จักชุมชนได้ดีขึ้น

โรงเรียนตะเคียนวิทยา ต.จ.สงขลา เสนอเรื่อง **เปรม ชูเกลี้ยง บุรุษผู้พลิกพื้นผืนดินระโนด** เรื่องนี้ผู้ศึกษาต้องการเสนอเรื่องราวของบุคคลธรรมดาที่ชาวระโนดยกย่องเขาเป็นวีรบุรุษของท้องถิ่น โดยช่วยให้ทุ่งระโนดมีน้ำทำนาอย่างอุดมสมบูรณ์และน้ำไม่ท่วมนาในฤดูฝนอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต บุคคลนี้มีนามว่า “เปรม ชูเกลี้ยง” โดยในช่วงต้นทศวรรษ 2510 เป็นต้นมาเปรม ชูเกลี้ยงพยายามทำแผนงานไปเสนอ

กรมชลประทานทั้งที่เราไม่ได้มีหน้าที่อะไรเลย แต่เนื่องจากเขาต้องการแก้ปัญหาของคนระโนดสมัยนั้นที่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่นามักจะเสียหายเนื่องจากยังต้องทำนาแบบพึ่งฟ้าพึ่งฝน ปีไหนฝนแล้งข้าวชาวนาก็เสียหาย ปีไหนฝนมากน้ำก็ท่วมขังนาจนข้าวเสียหายเช่นกัน เปรม ชูเกลี้ยงได้เสนอภาพของชาวนาระโนดและหัวไทรที่อยู่พื้นที่ต่อเนื่องกันที่ต้องทุกข์ยากเพราะข้าวเสียหาย และชี้ให้เห็นว่าหากแก้ปัญหาของชาวนาได้ก็เท่ากับว่าสังคมโดยรวมได้ประโยชน์ด้วย เขาได้ประสานงานกับกรมชลประทานหลายครั้งอย่างไม่รู้สึกท้อถอยจนในปี 2510 กรมชลประทานเริ่มมาดำเนินการโครงการเพื่อแก้ปัญหาให้ชาวนาระโนด ทั้งในการตั้งเครื่องสูบน้ำจำนวนมาก และการสร้างคลองส่งน้ำ และมีผลต่อการแก้ปัญหาของชาวนาระโนดอย่างดียิ่ง ไม่เพียงพวกเขาพ้นจากปัญหาฝนแล้งและน้ำท่วมเท่านั้น แต่ว่าพวกเขาสามารถทำนาได้เพิ่มขึ้นเป็นปีละ 2-3 ครั้งด้วย ชาวนาระโนดจึงยกย่องเปรม ชูเกลี้ยงมาก จนถึงกับร่วมกันสร้างรูปปั้นไว้ที่หน้าสำนักงานชลประทานทุ่งระโนด-กระแสดินรุ้ง

โรงเรียนสุราษฎร์ธานี **คุณครูลำยองและชาวบ้านดอน วีรชนเมืองคนดี** เข้าตรู ของวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๔ กองกำลังของญี่ปุ่นที่นำโดย พลโทอิิดา ได้มุ่งหน้าเข้าสู่ บ้านดอน สุราษฎร์ธานี เมืองที่ไม่มีค่ายทหารอยู่เลย เมื่อชาวบ้านดอนทราบว่าญี่ปุ่นจะยกพลขึ้นบกที่บ้านดอน หลวง จึงได้มีการเป่าแตรบอกเหตุ เมื่อได้ยินเสียงแตรเช่นนั้น เนื่องจากบ้านดอนเป็นเมืองที่ไม่มีค่ายทหาร ฉะนั้นผู้ที่ไปรับอาวุธปืนจึงมีเพียงตำรวจ ประชาชนและลูกเสือสมุทรเสนาท่านนั้น และได้ไปตั้งแนวรบบริเวณหน้าสถานีตำรวจ จนรู้ว่า ศาลากลางจังหวัด ไปตามแนวคูเมือง จนกระทั่งกองทัพญี่ปุ่นเดินทัพมาถึงสะพาน หน้าสถานีดับเพลิงเทศบาลนครสุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน ก็ได้มีการเจรจากัน แต่เมื่อญี่ปุ่นทราบแล้วว่าฝ่ายไทยไม่ยินยอมให้ผ่านทางไปยังพม่า จึงทำให้เกิดการปะทะกันขึ้น และจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้เห็นวีรกรรมอันกล้าหาญของวีรบุรุษผู้รักชาติหลายท่าน

การปะทะดำเนินต่อไป ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียชีวิตหรือทรัพย์สิน มีการเผาทำลายศาลากลางจังหวัดเพื่อทำลายข้อมูลต่างๆเพื่อจะได้ไม่เป็นประโยชน์แก่ญี่ปุ่น นอกจากนี้วีรบุรุษอันเป็นที่รักของลูกศิษย์ชาวชมพู-เขี้ยวซึ่งก็คือคุณครูลำยอง วิศุภกาญจน์ ได้สละชีพเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินอันเป็นเอกราชของชาติไทยไว้ด้วยความกล้าหาญ

การสู้รบในครั้งนี้มีเพียงตำรวจ ชาวบ้านดอนและลูกเสือสมุทรเสนาท่านนั้นที่ร่วมกันปกป้องผืนแผ่นดินสุราษฎร์ธานี เนื่องจากในสมัยนั้นจังหวัดสุราษฎร์ธานีไม่มีค่ายทหารตั้งอยู่เลย แต่ผู้ร่วมรบทุกคนก็ได้ร่วมกันต่อสู้ด้วยความกล้าหาญ ไม่ได้เกรงกลัวต่อศัตรูที่กำลังคืบคลานเข้ามาข้างหน้าแต่อย่างใด การปะทะจึงดำเนินไปท่ามกลางสายฝนที่ตกลงมาอย่างต่อเนื่อง

ในที่สุด การปะทะยุติลงด้วยการที่รัฐบาลไทยยอมให้ญี่ปุ่นผ่านแดนไปได้ การสูญเสียประจักษ์แก่สายตาของทั้งสองฝ่าย ชาวชมพู-เขียวยุติเสียคุณครูลายอง วิศวภาณจน์และลูกเสื่อคอย อันดุษไปอย่างไม่มีวันกลับ รวมไปถึงชาวสุราษฎร์ธานีที่สูญเสียวีรชนผู้ร่วมศึกในครั้งนี้ไปไม่มีวันกลับเช่นกัน...

2. การเสนอวิถีชีวิตของคนกลุ่มเล็กๆ ที่สังคมไม่สนใจ และไม่มีพื้นที่ให้ แต่คนกลุ่มนี้ได้ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อมีชีวิตรอด และสามารถสร้างพื้นที่ของตนเองอย่างน่าสนใจ

โรงเรียนบ้านไทรงาม จ.สตูล นำเสนอเรื่อง **สามล้อและบทบาทของสามล้อในตลาดพิมาน** ผู้ศึกษาเสนอให้เห็นชีวิตประจำวันและความรู้สึกนึกคิดของคนสามล้อตั้งแต่ยุคที่รถสามล้อรับจ้างยังเป็นพาหนะสำคัญสำหรับชาวตลาดพิมานจนถึงยุคที่เกิดพาหนะใหม่ๆ และรถสามล้อค่อยๆ หดหน้าทีไป โดยงานวิจัยเน้นให้เห็นถึงชีวิตประจำวันของคนถีบสามล้อที่รับชอบต่อหน้าที่ของตนและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้โดยสาร จนกลายเป็นคนรู้จักหรือขาประจำกัน ในยุคนั้นคนถีบสามล้อนับเป็นผู้สื่อข่าวของสังคมตลาดพิมานที่ดี เพราะใครอยากรู้ว่ามีอะไรอยู่ไหนก็ถามสามล้อได้ เนื่องจากวันหนึ่งๆ ตั้งแต่เข้าย่านมีดค้ำพวกเขา ล้วนถีบสามล้อไปทั่วตลาด ในขณะที่อารมณ์ความรู้สึกของพวกเขาในขณะนั้นมีความสุขและความผูกพันในอาชีพ มีความรับผิดชอบต่อลูกค้าอย่างเต็มเปี่ยม ดังจะเห็นว่าคนถีบสามล้อส่วนใหญ่มักอยู่ในอาชีพนี้จนแก่เฒ่าไม่เปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น เมื่อเข้าสู่ยุคของพาหนะสมัยใหม่ไม่มีใครต้องการนั่งสามล้ออีก แต่คนถีบสามล้อก็พยายามยึดลมหายใจของตนด้วยการพยายามปรับหน้าที่ไปเป็นพาหนะช่วยขนสินค้าของแม่ค้า แต่งานก็มีไม่มาก ทว่าคนถีบสามล้อก็ไม่อาจจะหันไปทำงานอื่น เพราะว่าพวกเขาล้วนเข้าสู่วัยสูงอายุในขณะที่ยังผูกพันกับสามล้อ ดังนั้นคนในยุคปัจจุบันจึงยังคงพอมองเห็นชายชรานำรถสามล้อมาถีบหรือมาจูงอยู่ริมถนน โดยไม่มีใครสนใจ เพราะนั่นคือชีวิตของพวกเขา บางคนถีบสามล้อไม่ไหวแล้วแต่ยังคงเก็บรักษารถสามล้อไว้อย่างดี และคอยเช็ดถูทำความสะอาดอย่างดี เพราะเขาคิดว่าสามล้อคือเพื่อคู่ทุกข์คู่ยากของเขา

โรงเรียนเทพา จ.สงขลา เสนอเรื่อง **ข้าวแกงไก่ทอดเทพาข้างรถไฟ** เรื่องนี้เป็นเรื่องของผู้หญิงในชุมชนใกล้สถานีรถไฟเทพา จ.สงขลา ที่ยึดถืออาชีพขายข้าวแกงไก่ทอดให้แก่ผู้โดยสารรถไฟมาตั้งแต่ห้วงจักรยังเป็นห้วงจักรไอน้ำ หรือเมื่อห้าสิบกว่าปีที่ผ่านมา โดยผู้หญิงที่ขายข้าวแกงไก่ทอดดังกล่าวมีทั้งที่

เป็นชาวพุทธและชาวมุสลิม แม่ค้าแต่ละคนล้วนมีประวัติการค้าขายอยู่ข้างรถไฟมายาวนาน สามารถใช้รายได้ที่ได้จากข้าวแกงไก่ทอดเลี้ยงลูกๆมาได้ทุกคน รวมทั้งบางรายมีคนรุ่นลูกสืบอาชีพนี้ต่อมาจากแม่ด้วย แม่ค้าข้าวแกงไก่ทอดได้ร่วมกันสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ข้าวแกงไก่ทอด จนสามารถเข้าไปสู่การรับรู้ของผู้โดยสารรถไฟว่าข้าวแกงไก่ทอดเทพามีลักษณะ “ข้าวใส่กระทังใบตอง ราดด้วยแกงเขียวหวานไก่ ไก่ทอด ต้องกรอบนอก นุ่มใน ไม่มีหนัง และใช้ไม้พิน” ด้วยความหมายที่สามารถเข้าไปสู่หัวใจของผู้โดยสารรถไฟดังกล่าวจึงทำให้ข้าวแกงไก่ทอดข้างสถานีรถไฟยังคงมีลูกค้าซื้อหาอยู่ตลอดเวลาจากอดีตถึงปัจจุบัน ในขณะที่แม่ค้าก็พยายามรักษาคุณภาพข้าวแกงของตนให้เป็นไปตามอัตลักษณ์ดังกล่าว และพยายามคิดสูตรอาหารของตนให้มีลักษณะเฉพาะตัวขึ้นอีก เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าจนเกิดเป็นลูกค้าประจำขึ้นมา เพราะในที่สุดแม่ค้าข้าวแกงไก่ทอดก็ยังคงต้องขายอยู่ข้างรถไฟ ในขณะที่ลูกค้าก็คือคนโดยสารรถไฟที่มีประสบการณ์เดินทางไปมาเป็นประจำ หรือกล่าวอีกอย่างพวกเขาเหมือนคนรู้จักกันผ่านข้าวแกงไก่ทอด การขายและการบริโภคข้าวแกงไก่ทอดจึงไม่ใช่เรื่องของการแสวงหากำไรล้วนๆแต่คือความสัมพันธ์ที่แต่ละฝ่ายต้องเอาใจใส่กัน ดังนั้นจึงเห็นการพิถีพิถันในการทำข้าวแกงไก่ทอดของแม่ค้าแต่ละราย ความสัมพันธ์ลักษณะต่างๆในชีวิตของพวกเขาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าแสดงออกบนพื้นฐานของการเป็นแม่ค้าข้าวแกงไก่ทอด ความอยู่รอดของพวกเขาจึงขึ้นอยู่กับการณ์ที่พวกเขาสามารถสร้างพื้นที่การขายข้าวแกงไก่ทอดข้างรถไฟขึ้นมาได้นั่นเอง

โรงเรียนกำแพงวิทยา จ.สตุล นำเสนอเรื่อง **ชาไกแห่งเทือกเขาบรรทัดในชุมชนวังสายทอง :**
การปรับตัวของเจ้าแห่งพงไพรในวิถีการท่องเที่ยว เรื่องนี้ผู้ศึกษาเสนอให้เห็นถึงน้ำมิตรของชาวชาไกกับคนพื้นล่างที่บุกเบิกป่าเข้าไปตั้งถิ่นฐานใกล้ถิ่นที่อยู่ของชาวชาไก ด้วยการพึ่งพากันด้านอาหารการกิน และการผูกมิตรเป็นเหมือนญาติใกล้ชิดกัน เมื่อการพัฒนาสมัยใหม่รุกกล้าเข้าไปในพื้นที่ป่า ไม่ว่าจะเป็นจะเป็นการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยาง การขยายตัวของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ทีมยูววิจัยใช้ศึกษามีการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างกว้างขวาง มีคนภายนอกเข้ามาตั้งรีสอร์ท โฮมสเตย์ ร้านอาหาร ทำให้ชาวชาไกดำรงชีวิตอยู่แบบเดิมได้ยากขึ้น เพราะไม่มีของป่าให้หาได้เช่นเดิม แต่งานศึกษาเรื่องนี้ให้ภาพที่มีชีวิตชีวาผุดจากความเข้าใจของคนทั่วไปที่มักมองภาพว่าพวกชาไกจะอยู่ไม่ได้เมื่อป่าเขาลำเนาไพรของพวกเขาหายไป แต่เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าชาวชาไกสามารถปรับตัวได้ ต่อรองได้ รู้จักใช้เครือข่ายที่มีกับชาวบ้านเข้าสู่การปรับตัวดังกล่าว ชาไกในเรื่องนี้จึงไม่ใช่คนน่าสมเพชเวทนา แต่คือคนที่มีชีวิตชีวา เช่นพวกเขารู้ดีว่านักท่องเที่ยวต้องการถ่ายรูปกับพวกเขาในฐานะที่เป็นชนเผ่าพื้นเมือง แต่นักท่องเที่ยวจะต้องจ่ายเงินให้เป็นค่าตอบแทนพวกเขาจึงจะถ่ายรูปด้วย เป็นต้น

โรงเรียนลำภูราเรืองวิทย จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **นายขุกมิ่ง เค็กขุกมิ่ง และลำภูรา** งานศึกษานี้ คณะยุววิจัยได้สืบค้นประวัติบุคคลผู้ให้กำเนิดขนมเค็กขุกมิ่งที่เลื่องชื่อของเมืองตรัง โดยเรื่องราวเกิดที่บ้านลำภูราซึ่งเป็นชุมชนเล็กๆที่เกิดขึ้นริมทางเดินที่เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างเมืองสำคัญ ชุมชนเล็กๆแห่งนี้เติบโตขึ้นจากคนจีนกลุ่มเล็กๆที่มาตั้งหลักแหล่งค้าขายแก่คนเดินทางและคนจากชุมชนรายรอบ โดยรายรอบจะมีชุมชนต่างๆที่ชาวบ้านยึดอาชีพการทำสวนยางพารากันเป็นส่วนใหญ่ หนึ่งในร้านค้าของคนจีนได้กลายเป็นศูนย์กลางการพบปะของคนในท้องถิ่นจากชุมชนรายรอบ คือร้านน้ำชากาแฟ โดยนายขุกมิ่งที่อพยพมาจากเมืองจีนแบบตัวคนเดียวและมือเปล่าได้เริ่มอาชีพตนที่ชุมชนแห่งนี้ด้วยการชงชากาแฟขาย และด้วยความมานะอุตสาหะในการการงานของตนจึงได้คิดทำขนมสำหรับกินกับชากาแฟขึ้นมา เพราะขนมที่ซื้อมาขายแก่ลูกค้าจากเมืองตรังไม่ถูกปากของบรรดาลูกค้า นายขุกมิ่งลองผิดลองถูกจนสามารถพัฒนาขนมของตนจนเป็นที่ถูกปากของลูกค้าและได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในเวลาต่อมา กระทั่งขนมเค็กของท่านถูกนำไปเขียนถึงในนิตยสารชื่อดังอย่างฟ้าเมืองทองในสมัยนั้นโดย ม.ร.ว.ถนัดศรี เจ้าของคอลัมน์ "เซล์ชวนชิมของถนัดศรี" นายขุกมิ่งซึ่งเริ่มเข้ามาอยู่ที่ลำภูราแบบตัวเปล่าได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนทั้งประเทศรู้จักบ้านลำภูราในฐานะเป็นที่ถิ่นที่ให้กำเนิด "เค็กขุกมิ่ง" ซึ่งต่อมาได้ทำให้เกิดขนมเค็กเจ้าอื่นเอาตามอีก 7 ราย ลำภูราจึงคึกคักในด้านการค้าขายขนมที่มีชื่อ จนเป็นแหล่งสร้างงานและรายได้แก่ชาวลำภูราไปในตัว ในทศวรรษ 2540 ที่กระแสอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้พัฒนาขึ้นอย่างมากในจังหวัดตรัง เค็กขุกมิ่งก็กลายมาเป็นหนึ่งในสินค้าที่ใช้ในการโปรโมทการท่องเที่ยว และเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดตรัง

3. การเสนอเหตุการณ์ในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นประสบการณ์ที่สำคัญ ที่ในด้านหนึ่งจำเป็นต้องบันทึกไว้เพื่อเป็นบทเรียนให้แก่คนรุ่นหลัง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็เพื่อให้เห็นถึงมุมมองของคนที่อยู่ในเหตุการณ์ ได้รับผลกระทบโดยตรงจากเหตุการณ์ และต้องพยายามดิ้นรนปรับตัวให้อยู่รอดได้ต่อไป ซึ่งจะแตกต่างจากคนนอกที่มองเข้าไป ทำให้เห็นความสำคัญของมุมมองจากคนใน ซึ่งจะช่วยให้การอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมมีความรอบคอบและรัดกุมมากขึ้น

ร.ร.ตะแพนพิทยา จ.พัทลุง เสนอเรื่อง **เขาแก้วดินแดนประวัติศาสตร์การสู้รบ** เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับค่ายเขาแก้วซึ่งเป็นค่ายผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในช่วง พ.ศ. 2508 ถึง พ.ศ. 2524 ค่ายนี้ตั้งอยู่บนเทือกเขาบรรทัดซึ่งอยู่ไม่ไกลจากชุมชนเขาแก้ว อ.ศรีบรรพต จ.พัทลุงนัก ซึ่งเรื่องที่พูดถึงค่ายคอมมิวนิสต์ลักษณะดังกล่าวคงมีมากพอสมควร เพราะเหตุการณ์ที่ประชาชนลุกขึ้นต่อสู้กับรัฐโดยการนำของพรรค

คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย(พคท.)ในช่วงปลายทศวรรษ 2500 ถึงกลางทศวรรษ 2520 ปรากฏขึ้นทั่วไปในขอบเขตทั่วประเทศ แต่สำหรับงานศึกษาเรื่องนี้มีจุดเด่นตรงที่ว่าเป็นงานศึกษาของคนใน คือลูกหลานของคนที่มีประสบการณ์ในการขึ้นเขาสู้รบเป็นผู้เขียนเรื่องราวพ่อแม่ของพวกเขา ดังนั้นจึงเห็นที่ไปที่มาของเหตุการณ์อีกมุมหนึ่งที่จะช่วยให้คนรุ่นหลังสามารถเข้าใจบรรพบุรุษของพวกเขาดีขึ้น และคนทั่วไปเข้าใจการสู้รบของชาวบ้านในชุมชนเขาแก้วและชุมชนใกล้เคียงที่ขึ้นไปต่อสู้ที่ค่ายเขาแก้วได้ดีขึ้น โดยงานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการที่ชาวบ้านต่อสู้กับรัฐนั้นพวกเขาไม่ได้ตั้งใจมาก่อนและก็ได้ไม่ได้มีอุดมการณ์เป็นแรงจูงใจมาแต่เดิม แต่เกิดจากการที่พวกเขาไม่ได้รับความเป็นธรรมจากทางราชการ และเมื่อเมื่อเกิดค่ายขึ้นแล้วทางราชการได้เคลื่อนกำลังเข้ามาปราบปรามก็เป็นการปราบปรามแบบเหวี่ยงแหจนชาวบ้านเกิดความเดือดร้อนไปทั่ว ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากหนีขึ้นไปพึ่งพา ผกค. นอกจากนี้เรื่องนี้ยังชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านบนค่ายได้รับการช่วยเหลือจากคนข้างล่างเป็นอย่างดีทั้งในแง่อาหารและเวชภัณฑ์ แต่ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะผู้สนับสนุนดังกล่าวเป็นแนวร่วมหรือเลื่อมใสอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ แต่เพราะเขาต้องการช่วยเหลือญาติพี่น้องเขาที่อยู่บนค่าย ซึ่งทางราชการไม่เข้าใจจึงใช้ความรุนแรงกับคนกลุ่มเสมือนว่าเขาเป็นสมาชิกพคท. ต่อจากนี้งานศึกษาเรื่องนี้ก็ชี้ให้เห็นถึงการใช้ชีวิตของชาวบ้านที่แปรไปเป็นนักรบบนค่ายเขาแก้วว่ามี การฝึกฝนอย่างมีวินัยอย่างไร มีชีวิตความเป็นอยู่ด้านต่างๆอย่างไร กระทั่งบอกถึงการสู้รบกับกองกำลังของรัฐ ตอนสุดท้ายบอกถึงการยุติการสู้รบ นักรบลงจากเขาไปใช้ชีวิตอย่างชาวบ้านทั่วไปหลังจากต้องใช้ชีวิตอยู่บนเขาถึงประมาณ 20 ปี ซึ่งนักรบเหล่านี้มีประสบการณ์ชีวิตที่ยากลำบากและสูญเสียมาแล้ว ในขณะที่คนที่อยู่ข้างล่างแม้จะเป็นผู้ร่วมกับทางราชการสู้รบมาแล้ว แต่ก็รับรู้ถึงการสูญเสียของทั้ง 2 ฝ่าย ดังนั้นเมื่อเหตุการณ์สู้รบยุติลงทุกฝ่ายจึงไม่มีใครคิดจะรื้อฟื้นเรื่องที่ผ่านมาและร่วมกันสร้างหมู่บ้าน ส่วนของนักรบที่ลงมาจากเขานั้นเป็นคนที่มีความคิดต่างนั้นเมื่อกลับลงมาก็สามารถสร้างความสำเร็จในการประกอบอาชีพได้ไม่ยาก

โรงเรียนพ่วงพรมครววิทยา จ.สุราษฎร์ธานี ได้เสนอเรื่อง **ย้อนรอยประวัติศาสตร์ ค่าย 514** ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสู้รบของ พคท.เช่นเดียวกัน เรื่องนี้ผู้ศึกษาเสนอถึงค่าย พคท.ในเขตผืนป่า อ.เคียนซา จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี 2514 เพื่อรองรับงานของ พคท.ที่ขยายตัวขึ้นมากในช่วงนี้ ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่นักศึกษาประชาชนถูกล้อมปราบที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปรากฏว่ามีนักศึกษาจำนวนมากหนีเข้าป่าไปอยู่ในค่ายนี้ ทำให้ค่ายนี้มีการเคลื่อนไหวอย่างคึกคัก ผู้ศึกษาได้นำเสนองานเป็น 3 ยุค ยุคแรกเป็นยุคที่กล่าวถึงป่าเคียนซาก่อนที่จะเกิดค่านคอมมิวนิสต์ โดยขณะนั้นมีชุมชนตั้งอยู่ 1 ชุมชน โดยชาวบ้านเข้ามาบุกเบิกป่าเพื่อหาที่ทำกิน ซึ่งส่วนใหญ่ทำสวนยางและสวนปาล์ม มีการ

ปกครองกันแบบใช้อิทธิพล ยุคที่สองเป็นยุคที่ พคท.เข้ามาตั้งค่าย 514 ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์อดีตสมาชิก พคท.ค่าย 514 หลายคน ทุกคนอธิบายเหมือนกันว่าเข้าป่าเพราะอุดมการณ์ เนื่องจากเห็นว่า พคท. เคลื่อนไหวเพื่อปกป้องชาวบ้าน เช่น ช่วยปราบปรามโจรผู้ร้าย ผู้มีอิทธิพล ยาเสพติด การพนัน และ ต้องการสร้างความเป็นธรรมให้ชาวบ้าน ชาวบ้านจึงสนับสนุน พคท. พวกที่ไม่ขึ้นเขาไปร่วมสู้รบก็ช่วยเป็นหู เป็นตาให้ นอกจากนี้ก็เป็นข้อมูลชีวิตความเป็นอยู่ในค่ายซึ่งมีการเรียนรู้และฝึกฝนกันในทุกๆด้าน ถึงแม้ ชีวิตในค่ายจะยากลำบาก แต่ทุกคนก็ไม่เคยย่อท้อและภูมิใจในการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ของตน ยุคที่สาม เริ่มจากการที่รัฐประกาศคำสั่ง 63/23 ที่ยอมให้สมาชิก พคท.ออกจากป่ามาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย สมาชิกค่าย 514 จึงทยอยออกจากป่ากลับคืนถิ่น และกลับมาทำกินตามปกติ แต่เนื่องจากกลุ่มคนนี้เป็นผู้ที่ มีอุดมการณ์หลายคนจึงกลายเป็นผู้นำท้องถิ่น แต่ว่าในท่ามกลางสังคมแบบใหม่ที่ขยายตัวเข้าไปสู่ หมู่บ้านอย่างเข้มข้นมากขึ้นผู้นำท้องถิ่นไม่ว่าจะมีอุดมการณ์ขนาดไหนก็ไม่สามารถสกัดกั้นอิทธิพล ดังกล่าวได้ ดังนั้นความจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่อดีตสหายจากค่าย 514 มองเห็นก็คือ “ติดกับเดี๋ยวนี้ คน อยู่แบบตัวใครตัวมัน มีขโมย ยาเสพติดก็เยอะ การพนันไม่ต้องบอกนะเต็มไปหมด”, “แต่ต่อมาเมื่อผ่านไป เป็นเวลานานวัฒนธรรมความเป็นอยู่ก็เปลี่ยนไปด้วยอำนาจเงินตรา ทำให้คนอยู่กันอย่างตัวใครตัวมัน มีการเอาเปรียบกัน...” และทำให้พวกเขาย้อนนึกไปเมื่อครั้งยังมีค่าย 514 ว่า “ที่หายไปคือความรักสามัคคี และการไม่มัวเมาไปกับบายมุข มันเริ่มหมดไปตามการจากไปของค่าย 514”

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **มหาวาตภัยแห่งแหลมตะลุมพุกใน ความทรงจำของคนที่รอดชีวิต** เรื่องนี้เขียนขึ้นจากคำบอกเล่าของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์วันที่เกิดมหาวาต ภัยในปี 2505 หลายคน จึงเห็นภาพชัดเจนถึงชุมชนบริเวณแหลมตะลุมพุกทั้งในช่วงที่ที่เป็นความสุขและ ความเจริญของชุมชนก่อนเกิดมหาวาตภัย ช่วงที่เกิดมหาวาตภัยและชะตากรรมของผู้คนที่ต้องต่อสู้กับภัย พิบัติดังกล่าว และช่วงหลังมหาวาตภัยที่เกิดความสูญเสียอย่างมหาศาลทั้งต่อชีวิตชาวบ้านที่ต้องสูญเสียไป นับพันคนและหมู่บ้านที่พังทลายไปเกือบหมด ในขณะที่ความช่วยเหลือเกือบไม่มีและกว่าจะมาก็ล่าช้ามาก เรื่องนี้ได้บรรยายให้เห็นภาพและเข้าใจถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้สูญเสียได้เป็นอย่างดี และอยากจะหาใคร เขียนที่ให้ภาพได้ชัดเจนเท่ากับผลงานของทีมยูววิจัยอีกแล้ว เช่น ตอนหนึ่งเล่าถึงเหตุการณ์วันมหาวาตภัย ไว้ว่า

คุณยายผ่าง สุดถี้อ อายุ 83 ปีเล่าเรื่องที่ประสบกับมหาวาตภัยว่า ตอนค่ำของวันที่ 25 ตุลาคม 2505 มีลมตะวันตกเฉียงเหนือพัดมาอย่างรุนแรง มีบ้านพังบ้างแล้วน้ำทะเลหนุนสูงขึ้น ผู้คน ชุลมุน หนีตายกันอลหม่าน คุณยายได้หนีพร้อมลูก 3 คนไปยังบ้านนางเชือบ ต่อมาบ้านนางเชือบพังลง

ได้หนีไปยังบ้านนางยัง บ้านก็พังลงอีก จึงคิดจะพาลูกไปอยู่ที่โรงพระจีนเพราะคิดว่าแข็งแรง แต่ไปไม่ถึง เพราะลมแรงขึ้นเรื่อยๆ ตัดสินใจอยู่ที่บ้านนางโดบ จนถึงประมาณสี่ทุ่มลมก็ไม่เห็นว่าจะสงบลงจนกระทั่ง ดึกพอสมควรลมเริ่มเบาบางลง น้ำเริ่มลด ได้ยินเสียงคนร้องเรียกครอบครัวร้องหาญาติๆ กันจ่อแจ จนกระทั่งประมาณครึ่งชั่วโมงลมกลับทวีรุนแรงขึ้น เป็นลมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้บ้านพังราบเป็นหน้ากลอง ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก จนกระทั่งพายุสงบลง สิ่งที่เห็นคือศพนอนตายเกลื่อนกลาดไปหมด แม่และพี่สาวของคุณยายได้เสียชีวิต.....

เหตุการณ์หลังมหาเวทภัยทิมูววิชัยก็ให้ภาพได้ชัดเจน เช่น “เช้าของวันที่ 26 ตุลาคม 2505 หลังจากพายุสงบลง บ้านส่วนใหญ่ในชุมชนพังเรียบเป็นหน้ากลอง เหลืออยู่เพียงไม่กี่หลัง ศพนอนเกลื่อนกลาดไปทั้งหมู่บ้าน พ่อแม่เรียกหาลูก พี่น้องเรียกหา กัน เสียงร้องให้ดังระงมไปทั่วหมู่บ้าน ไม่มีอาหาร น้ำ จืด เสื้อผ้า คนที่บาดเจ็บนอนร้องครวญคราง หมู่บ้านถูกตัดขาดจากโลกภายนอก ผู้คนที่เหลือช่วยกันนำศพที่พบขณะนั้นมาฝังรวมกันเป็นหลุมๆ หลุมหนึ่งนับเป็น 10 ศพ หรือมากกว่านั้นมีสัตว์เลี้ยงที่รอดชีวิต คือ เป็ด ไก่ ชาวบ้านก็นำมาต้มโดยใช้น้ำมะพร้าวแทนน้ำจืดในการกินและประกอบอาหารประทังชีวิต ประมาณบ่ายสี่โมงเย็นมีเรือตำรวจนำมารับผู้คนส่วนหนึ่งไปอยู่ที่ตลาดใหม่ในตัวอำเภอปากพนัง อีกส่วนหนึ่งยังคงอยู่ที่หมู่บ้าน ชาวอิสลามที่รอดชีวิตก็เดินไปยังตัวอำเภอปากพนังเพื่อกลับไปติดตามี

โรงเรียนชุมชนวัดกะทูนเหนือมิตรภาพที่ 218 เสนอเรื่อง **ชาวกะทูนก่อนและหลังภูเขาถล่ม** เรื่องนี้มีเหตุการณ์ภูเขาไฟถล่มเป็นจุดสำคัญของเรื่อง โดยแบ่งเหตุการณ์ที่ศึกษา คือการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงก่อนภูเขาถล่ม ช่วงภูเขาถล่ม และช่วงหลังภูเขาถล่ม เหตุการณ์ภูเขาถล่มที่กะทูนนี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 18-23 พฤศจิกายน 2531 โดยในวันดังกล่าวพื้นที่ อ.พิปูน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช เกิดฝนตกหนักต่อเนื่องกันหลายวัน จนก่อให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง ที่ ต.กะทูน อ.พิปูน นับว่าเกิดความเสียหายมากที่สุด ผลงานของยูววิชัยได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่กะทูนในช่วงก่อนภูเขาถล่มในด้านที่ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจ คือชาวบ้านสามารถทำมาหากินประกอบอาชีพได้มั่นคงและสามารถร่วมกันพัฒนาชุมชนจนประสบผลสำเร็จหลายด้าน ทำให้ตำบลและหมู่บ้านได้รับรางวัลด้านการพัฒนาหลายรางวัล ในขณะที่เดียวกันก็ชี้ให้เห็นอีกด้านหนึ่งว่าการมุ่งประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้ก็เกิดผลที่ชาวบ้านไม่คาดคิดมาก่อนว่าจะเป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่เหตุการณ์ภูเขาถล่ม คือการทำลายป่าทั้งเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจและการตัดไม้ขายของคนบางกลุ่ม จนเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ดินถล่มเนื่องจากลักษณะธรณีของเทือกเขามีลักษณะกร่อนผุ เมื่อป่าไม้ถูกบุกรุกถากถางไปมากจึงขาดรากไม้ที่จะพยุงดินไว้ และขาดต้นไม้ที่จะขวางทางน้ำให้ช้าลง ส่วนการนำเสนอเหตุการณ์ในช่วงภูเขาถล่มนั้นที่มยูววิชัยสามารถพูดคุยกับคนที่

อยู่ในเหตุการณ์ได้หลายคน จึงสามารถเสนอภาพการเกิดเหตุการณ์และความสูญเสียได้อย่างสนใจ เช่น “ฝนเริ่มตกตั้งแต่ตอนเช้ามีตัววันที่ 18 เม็ดฝนที่ตกลงมาเป็นเม็ดใหญ่ ตกต่อเนื่องหนักหน่วงตั้งแต่เช้าจดเย็น ตอนหัวค่ำวันนั้น ตอนที่ทุกคนในครอบครัวกินมื้อค่ำ เม็ดฝนซาไปสักครึ่งชั่วโมง แต่หลังจากนั้นก็ตกลงมาหนักเหมือนตอนกลางวัน น้ำหนักของเม็ดฝนที่ตกกระทบหลังคาสังกะสีทำให้ตอนนอนไม่หลับ ลูกนั่งตลอดคืน ในใจก็คิดว่ารุ่งเช้าฝนก็คงหยุดตก เพราะที่ผ่านๆ มาทุกปีก็จะเป็นแบบนี้ ช่วงนี้เป็นช่วงฝนหนัก ธรรมดาๆ ลูกชายตนพร้อมเมีย และหลานๆ อีก 2 คน เข้านอนแต่หัวค่ำ วันที่ 19 ตอนสายๆ ตนเริ่มผิ ดสังเกต เพราะสายน้ำในลำคลองด้านเหนือของบ้านมีกิ่งไม้ใบไม้ถูกเกลียวน้ำพัดเสียดังอย่างน่ากลัว ครั้นถึงค่ำ น้ำก็เอ่อล้นสองฝั่งคลองขึ้นมาเรี่ยใต้ถุนบ้านแล้ว วันนั้นเม็ดฝนที่ตกอย่างหนักหน่วงได้ซังทุกชีวิต เอาไว้ในบ้าน ไม่สามารถออกไปไหนได้”

ท้ายสุดทีมวิจัยสามารถอธิบายให้เห็นภาพการปรับตัวของชาวบ้านที่ต้องทำกินในสภาพที่เพื่อ สวนไร่นาของตนต้องกลายเป็นอ่างเก็บน้ำในขณะที่ที่อยู่อาศัยและทรัพย์สินต้องเสียหายไปจำนวนมาก อีกทั้งญาติพี่น้องก็ต้องสูญเสียชีวิตไปจำนวนมากเช่นกัน แต่ในที่สุดชาวกะทูนก็ค่อยสร้างตัวขึ้นมาได้อีกครั้ง พร้อมกับประสบการณ์และบทเรียนชีวิตที่พวกเขาจะไม่มีวันลืม

โรงเรียนวัดโคกเมรุ จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **เขาศูนย์ความเจริญในความทรงจำของชาว อำเภอลำปาง** เขาศูนย์ที่กล่าวถึงนี้แต่เดิมชาวบ้านอาศัยขึ้นไปทำสวนและหาของป่า แต่ว่าก็ขึ้นไปอย่าง ยากลำบาก กระทั่งปี 2512 ชาวบ้านรายหนึ่งขณะซุดหลุมปลูกยางก็พบก้อนแร่พลูม และเป็นแร่แท้ทั้ง ก้อน เมื่อนำไปขายก็ได้ราคาดี ในที่ดินที่เขาจับจองไว้มีแร่ดังกล่าวอุดมสมบูรณ์มาก แม้เขาพยายามปิดบัง ไม่ให้ใครรู้ แต่จากการที่เขานำแร่ลงไปขายเพียงไม่กี่วันก็มีคนรู้และเลาะลือไปอย่างรวดเร็ว จึงมีคนใน ท้องถิ่นจำนวนมากทยอยขึ้นไปซุดแรบนเขาศูนย์ และเพียงไม่นานก็มีคนต่างถิ่นทั้งต่างอำเภอ ต่างจังหวัด ต่างภาค กระทั่งมีบริษัทต่างชาติขอสัมปทานขึ้นไปซุดแรบนเขาศูนย์ เพียงปี 2512 – 2514 เขาศูนย์ที่เคยเป็นภูเขาคู่ที่เดินทางขึ้นไป ยาก กลายเป็นพื้นที่ที่มีคนขึ้นไปอยู่ที่นี่ไม่ต่ำกว่า 20,000 คน และเป็นการขึ้นไปอยู่แบบทางราชการไม่ได้ขึ้น ไปควบคุมใดๆ คงปล่อยให้ประชาชนอยู่กันเอง แ่่งแย่งกันเอง ใครมีกำลังมากก็แย่งได้มาก ในขณะที่ ผลต่างๆ ก็มีประโยชน์มหาศาล บางคนขายแร่ได้วันละหลายแสนบาท เขาศูนย์จากการที่ไม่มีใครอยู่เลย กลายเป็นเมืองที่อยู่กับแบบแออัด ดังที่ผู้ศึกษาอธิบายไว้ว่า “บนเขาศูนย์มีทุกอย่างที่ในเมืองมีขาย กล่าวคืออาหารทุกชนิดใหม่สดเหมือนอาหารในเมือง อาหารทะเลบางอย่างในเมืองไม่มีขายแต่กลับมี จำหน่ายที่เขาศูนย์ เสื้อผ้าบนเขาศูนย์เป็นยี่ห้อจากต่างประเทศ บางยี่ห้อไม่มีขายที่ตัวเมือง นครศรีธรรมราช แต่สามารถหาซื้อได้บนเขาศูนย์ เหล้าบุหรี่เป็นสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ กางเกงลี

วายเป็นสังขารเกยย่นสียี่หื้อดีมีขายบนเขาสุณย์ เจ้าของหลุมบางคนใช้เพียงสองสามครั้งก็ยกให้กรรมกรหรือลูกจ้างใส่ อาหารบนเขาสุณย์จะแพงกว่าตลาดทานพอถึงสองเท่าตัว บนเขาสุณย์มีโรงภาพยนตร์ มีอาหารพานิชย์ มีสถานบันเทิงเริงรมย์ มีศูนย์การค้าที่เลือกสรรที่ดีที่สุดมาขายในราคาที่สูงกว่าตลาดในเมือง เพราะการขายแร่แต่ละวันบางหลุมบางอุโมงค์เจ้าของมีรายได้เฉลี่ยวันละ 100,000 – 600,000 บาท...”

แต่ในอีกด้านหนึ่งที่นี่ก็เป็นบ้านป่าเมืองเถื่อน คือใช้อำนาจและอิทธิพลกันอย่างเต็มที่ และทั้งหมดไม่มีทางการขึ้นไปจัดการใดๆ จึงมีการฆ่ากันตายตลอดเวลา ทั้งฆ่าเพื่อแย่งชิงหลุมแร่ (ชาวบ้านที่พบแรคนแรกและนำลงไปขายดังกล่าวถึงข้างต้นก็ถูกยิงตายเพื่อแย่งชิงหลุมแร่) ฆ่ากันตายเพราะต้องการชิงทรัพย์ ถูกฆ่าเพราะเป็นขี้กับเมียคนอื่น ฆ่ากันเพราะทะเลาะวิวาทหรือต้องการแสดงอิทธิพล แม้กระทั่งฆ่ากันเพราะมีเรื่องโกรธเคืองกันมาแต่เดิมเมื่อพบบันก็หาทางแก้แค้น หากคนตายเป็นคนจากต่างถิ่นก็มักจะถูกโยนทิ้งไปในหลุมแร่ร้าง โดยไม่มีคนสนใจ เพราะต่างคนต่างก็มุ่งขุดหาแร่ของตน กระทั่งในช่วงเวลาประมาณปี 2517 เป็นต้นมาผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ก็พยายามขยายอิทธิพลเข้ามาเพื่อใช้เขาสุณย์เป็นแหล่งเสบียง แต่ว่าที่เขาสุณย์ก็มีคนที่รู้จักกับผู้ที่เบ็น ผกค.มาก่อน และเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีผลประโยชน์สูง ผกค.ที่เข้ามาในระยะแรกจึงมักจะเข้ามาร่วมมือกันคนรู้จักเมื่อแสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งก็ยิ่งทำให้การเข่นฆ่ากันบนเขาสุณย์เข้มข้นยิ่งขึ้นอีก ในระยะต่อมา ผกค.เข้ามาดำเนินการอย่างเป็นทางการมากขึ้น จึงสนับสนุนให้ชาวบ้านทำหากินอย่างเป็นธรรม และควบคุมผู้ใช้อิทธิพลต่างๆ โดยใครไม่เชื่อฟังก็จะถูกสังเวย ทำให้ ผกค.มีอิทธิพลบนเขาสุณย์อยู่ระยะหนึ่ง จนกระทั่งข้อมูลไปถึงฝ่ายทหารคือกองทัพบกที่ 4 ฝ่ายทหารจึงเข้ามาจัดการที่เขาสุณย์ โดยอ้างว่าเข้ามาปราบปรามคอมมิวนิสต์ ซึ่งก็ทำได้ไม่ยาก เพราะเขาสุณย์ไม่ใช่ค่าย ผกค. และไม่ใช้ทำเลที่ ผกค.จะตั้งค่ายได้ ดังนั้นจึงไม่มีการต่อต้านการขึ้นไปของฝ่ายทหาร กองทัพบกที่ 4 จึงสั่งปิดเขาสุณย์ในปี 2524 และถัดจากนั้นกองทัพบกที่ 4 ก็สั่งให้กำลังทหารและตำรวจตระเวนชายแดนเข้าดำเนินการรื้อถอนสิ่งก่อสร้างบนเขาสุณย์ทั้งหมด พร้อมทั้งขนสัสมาระของประชาชนลงมาจากเขาสุณย์ทั้งหมดภายในวันเดียวคือวันที่ 24 เมษายน 2525 ชุมชนเขาสุณย์จึงปิดประวัติศาสตร์ของตนเองมาตั้งแต่บัดนั้น การสั่งปิดเขาสุณย์มีผลกระทบต่อผู้ที่ลงทุนทำธุรกิจและยังไม่ได้ทุนคือ ต้องกลับมาเป็นหนี้ใหม่ ส่วนดีที่เห็นได้ชัดคือช่วยทำให้การทำลายป่าหมดไป ระบบนิเวศมีโอกาสฟื้นตัวอีกครั้ง

โรงเรียนท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง **เขาคันธูลากับสงครามโลกครั้งที่ 2** เรื่องนี้เกิดขึ้นที่ตำบลคันธูลี อำเภอท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี เป็นเหตุการณ์เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทหารญี่ปุ่นเข้ามาตั้งค่ายอยู่บริเวณดังกล่าวเนื่องจากเป็นทำเลที่ดี แต่เรื่องที่เกิดขึ้นในที่แห่งนี้ไม่ใช่ชาวบ้านแสดงความกล้าหาญหรือแสดงความเป็นชาตินิยมต่อสู้กับทหารญี่ปุ่น ผลงานที่ยุวกวิจัยนำเสนอกลับเป็นเรื่องที่ชาวบ้าน

มีความร่วมมืออย่างดีกับทหารญี่ปุ่น โดยทหารญี่ปุ่นจ้างคนในหมู่บ้านเข้าไปทำงานให้ทหารญี่ปุ่น เช่น การทำครัว ทำถนน เป็นการจ้างที่ชาวบ้านเต็มใจรับ เพราะให้ค่าจ้างดี ไม่มีการบังคับ และทหารญี่ปุ่นก็มีอัธยาศัยที่ดี ในขณะที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปขายของในค่ายทหารได้ ความเป็นมิตรไมตรีของทั้ง 2 ดำเนินต่อเนื่องมาเป็นอย่างดี ซึ่งทหารญี่ปุ่นเองก็พยายามผูกมิตรกับชาวบ้าน จนถึงกับไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านถึงบ้านแต่ละบ้าน บางครั้งก็ช่วยชาวบ้านดำนนาและซื้อของจากชาวบ้าน จนชาวบ้านบางส่วนสามารถพูดภาษาญี่ปุ่นได้มากพอสมควร นอกจากนั้นในช่วงปลายของสงครามซึ่งค่ายทหารญี่ปุ่นถูกกองทัพพันธมิตรส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดอยู่เนืองๆ ทหารญี่ปุ่นก็เอาใจใส่คุ้มครองแรงงานที่ทำงานอยู่ในค่ายให้ปลอดภัย โดยจัดแจงให้เข้าไปอยู่ในหลุมหลบภัยอย่างเรียบร้อย จึงไม่มีชาวบ้านเสียชีวิตจากการเข้ามาทิ้งระเบิดดังกล่าว เรื่องค่ายทหารญี่ปุ่นที่เขาค้นคว้าจึงยังคงอยู่ในความทรงจำของชาวบ้าน และเป็นความทรงจำที่ดี และเป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถปรับตัวเข้ากับเงื่อนไขความเป็นจริง และสามารถเลือกดำรงชีวิตอยู่ในเงื่อนไขความเป็นจริงได้อย่างเหมาะสม ชาวบ้านไม่ได้คิดอะไรแบบตายตัวอย่างที่คนทั่วไปมักคิดแทนให้

โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏจ.สงขลา เสนอเรื่อง **มหาวิทยาลัยราชภัฏกับสงครามโลกครั้งที่ 2** ซึ่งถึงแม้จะเป็นเรื่องสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นเรื่องของทหารญี่ปุ่นเช่นเดียวกับเรื่องที่ผ่านมา แต่ว่าได้เสนอเรื่องราวไปอีกแนวหนึ่ง คือกล่าวถึงทหารญี่ปุ่นไปในทางที่เป็นผู้ทำลาย และความกล้าหาญของชาวมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เผชิญหน้ากับทหารญี่ปุ่นในลักษณะเท่าที่จะทำได้ ผลงานชิ้นนี้ทีมยูววิจัยพยายามอธิบายให้เห็นภาพว่าโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ ครู และนักเรียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับทหารญี่ปุ่นอย่างไร โดยแบ่งเป็น 3 ช่วง ช่วงแรกเป็นช่วงที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่สงขลาในปลายปี 2484 และเข้าไปยึดสถานที่ราชการต่างๆ รวมทั้งโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยทหารญี่ปุ่นใช้โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถานพยาบาลภาคสนามและเป็นที่อยู่อาศัยของทหาร รวมทั้งใช้เป็นที่พักพิงทหารด้วย สำหรับการเรียนการสอนถือว่าหยุดไปอย่างสิ้นเชิง ช่วงนี้นับว่าเป็นช่วงที่โรงเรียนเสื่อมโทรมมากเพราะทหารญี่ปุ่นได้รื้อค้นและนำไม้มาใช้ประโยชน์เป็นเชื้อเพลิง เช่น โต๊ะเก้าอี้จึงถูกนำมาใช้เป็นฟืนทั้งหมด ส่วนทหารญี่ปุ่นก็ใช้ความรุนแรงกับประชาชน เช่น ถ้าสงสัยว่าใครเป็นฝ่ายตรงข้ามก็จะจับมาทรมานเพื่อให้รับสารภาพด้วยการกรอกน้ำสนับเข้าท้อง และจะยิงทิ้งหากประชาชนเข้าไปในเขตหวงห้าม สำหรับครูและนักเรียนไม่สามารถจะต่อต้านทหารญี่ปุ่นแบบตรงไปตรงมา แต่พยายามต่อต้านในเชิงสัญลักษณ์ เช่น นักเรียนต่างพากันไปสมัครยุวทหาร ครู นักเรียน ประชาชนต่างพากันปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลคือการยื่นเคารพธงชาติในเวลา 8.00 น. ทั้งนี้ไม่ได้เพราะเชื่อผู้นำ แต่เพื่อแสดงให้ทหารญี่ปุ่นเห็นถึงความพร้อมเพรียงของคนไทย ครูและนักเรียนพยายามส่งความหมายบางอย่าง

ถึงทหารญี่ปุ่นอยู่เสมอ เช่น “ไทยเป็นชาติที่ดีที่สุดต่อมิตรแต่ร้ายที่สุดต่อศัตรู” , “ไทยเป็นชาตินักรบชั้นเยี่ยม” ใครที่พอจะกลั่นแกล้งทหารญี่ปุ่นได้ก็จะทำ ทหารญี่ปุ่นยึดโรงเรียนมหาวิทยาลัยราวไไว้ประมาณ 1 ปีก็นำกำลังลงไปยังประเทศมาเลเซีย จึงเข้าสู่ช่วงที่สอง คือช่วงที่โรงเรียนเปิดสอนได้อีกครั้งหนึ่ง แต่ว่าการเรียนการสอนก็เป็นไปอย่างยากลำบากเพราะญี่ปุ่นทำให้โรงเรียนทรุดโทรมมาก นักเรียนไม่มีแม้แต่โต๊ะเก้าอี้จะนั่งเรียน ต้องนั่งเรียนกับพื้น ในปี 2487 ญี่ปุ่นเริ่มเพลี่ยงพล้ำในการรบ จึงส่งทหารจำนวนหนึ่งกลับมาคุมเชิงที่สงขลา แต่กลับเข้ามาไม่มากนัก และแบ่งแยกเป็นหน่วยย่อยๆ โรงเรียนมหาวิทยาลัยจึงยังคงเปิดสอนต่อไปได้ แต่อยู่ในลักษณะ“เรียนก็เรียนกันไป รบก็รบกันไป” คือครูนักเรียนก็ยังหาโอกาสต่อต้านในเชิงสัญลักษณ์ต่อทหารญี่ปุ่น จนกระทั่งสงครามสิ้นสุดและญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ก็เข้าสู่ช่วงที่สามที่ทีมยูววิจัยนำเสนอคือนักเรียนต้องประสบกับยุคข้าวยากหามากแพง พวกเขาเกือบไม่มีเสื้อผ้าใส่ กระดาษจะใช้เขียนก็หายาก สีจะใช้ในการเรียนวิชาศิลปะก็ต้องทำกันขึ้นเอง เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สองอาจมีผู้กล่าวถึงมาก แต่สำหรับชาวมหาวิทยาลัยมีแง่มุมที่เป็นความทรงจำของตนที่ไม่มีใครรู้ และเมื่อกล่าวถึงเรื่องนี้ขึ้นมาที่ไรชาวมหาวิทยาลัยก็จะยอมรับว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่สร้างชีวิตชีวาให้แก่ประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยฯ ในขณะที่ใครได้ศึกษาก็จะเข้าใจถึงแง่มุมของสงครามโลกครั้งที่สองในประเทศไทยในแง่มุมที่หลากหลายขึ้น

โรงเรียนศิลปวัฒนธรรมวิทยา จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **เหมืองเชียร่ากับผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวตำบลฉลอง** เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ที่นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชน ซึ่งทีมยูววิจัยเสนอข้อมูลได้ดีเนื่องจากยังมีผู้คนที่ม่ประสบการณ์ในการเป็นคนงานอยู่เหมืองแร่อยู่หลายคน เพราะเหมืองแร่เพิ่งหยุดดำเนินการไปเมื่อปี 2530 นี้เอง หลังจากที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เรื่องนี้เสนอให้เห็นทั้งแง่มุมของชาวต่างชาติที่เข้ามาทำเหมืองตามสัมปทานที่ได้รับ ชาวต่างชาติที่เข้ามาทำงานในเหมืองแร่ คนในท้องถิ่นที่เข้ามาเป็นหัวหน้าแรงงานและแรงงานชุดแร่ จุดเด่นของเรื่องคือการอธิบายให้เห็นชีวิตของคนกลุ่มต่างๆที่อยู่ร่วมกันในเมือง ความเจริญด้านต่างๆที่ฝรั่งผู้ได้รับสัมปทานทำให้เกิดขึ้นในบริบทที่บริเวณที่ได้รับสัมปทานนั้นเป็นป่ารกทึบ ชุมชนที่อยู่บริเวณนั้นก็อยู่อย่างยากลำบาก เช่น การทำเหมืองแร่ทำให้เกิดเส้นทางรกร้างสำหรับขนแร่ ชาวบ้านได้อาศัยรถรางขนแร่เดินทางออกมายังภายนอก ชาวบ้านมีรายได้จากการเป็นคนงานและการร่อนแร่ขายให้แก่บริษัท เป็นต้น ในขณะที่ฝ่ายของบริษัทฝรั่งเองก็เข้าใจผู้คนในท้องถิ่นที่เข้ามาทำงานหรือเป็นแรงงานอยู่ในเหมือง และตระหนักดีว่าตนเองเป็นเพียงผู้มาจากแดนไกล จึงดำเนินงานแบบเอาใจใส่ผู้ร่วมงานทุกคน ไม่เพียงมุ่งที่กำไรสูงสุดของตนเท่านั้น ชาวบ้านที่

ทำงานในเมืองยุคนั้นจึงรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเมือง และเห็นว่าการเกิดขึ้นของเมืองแร่ได้นำความเจริญมาสู่ชุมชน และนับเอาช่วงการทำเหมืองเป็นช่วงประวัติศาสตร์หนึ่งของท้องถิ่นแถบนั้น

โรงเรียนร่อนพิบูลย์เกียรติวสุนธราภิวัฒก์ จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **ร่องรอยวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชาวร่อนพิบูลย์ในยุคการทำเหมืองแร่** โดยเสนอให้เห็นว่าร่อนพิบูลย์เป็นอำเภอที่มีแร่ธาตุมาก ชีวิตของชาวบ้านจึงผูกพันอยู่กับการทำเหมืองแร่อย่างมาก ซึ่งทีมวิจัยได้แบ่งยุคการนำเสนอเป็น 3 ยุค คือยุคก่อนทำเหมืองแร่ ยุคทำเหมืองแร่ และยุคหลังทำเหมืองแร่ โดยในยุคก่อนทำเหมืองแร่นั้นชาวบ้านใน อ.ร่อนพิบูลย์จะทำสวน ทำไร่ และทำนา เป็นหลัก ทำสวนคือทำสวนผลไม้ ทำไร่ก็คือการปลูกข้าวไร่ บางพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มก็ทำนาดำ ยุคทำเหมืองแร่เริ่มจากบริษัทฝรั่งจากประเทศมาเลเซียซึ่งขณะนั้นยังเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ได้ขอสัมปทานขุดแร่จากทางราชการ และนำเรือขุดแร่เข้ามาขุดหาแร่ธาตุอย่างกว้างขวางจนพื้นที่ อ.ร่อนพิบูลย์เต็มไปด้วยหลุมแร่ และป่าไม้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก แต่ชาวบ้านในยุคนั้นเห็นว่าการทำเหมืองแร่นำความเจริญมาให้ เพราะประการแรกบริษัทไม่ได้สร้างความเดือดร้อนใดๆ ให้แก่ชาวบ้าน เนื่องจากทำอยู่ในเขตป่าซึ่งยังไม่มีชาวบ้านเข้าไปตั้งถิ่นฐาน และสมัยนั้นประชากรของอำเภอร่อนพิบูลย์มีน้อยมาก ประการที่สอง การทำเหมืองแร่ช่วยให้ชาวบ้านมีเศรษฐกิจดีขึ้นมาก ทั้งการเข้าไปเป็นลูกจ้างในเมืองแร่ การลักลอบขุดแร่ขาย และการประกอบอาชีพค้าขาย โดยชาวบ้านจำนวนหนึ่งประกอบอาชีพขายเครื่องกินเครื่องใช้ให้แก่คนงานในเมืองซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับฝรั่งเจ้าของเหมืองมีน้ำใจต่อชาวบ้านด้วย เช่น มีการจ่ายค่าทำงานล่วงหน้า ให้มีการเบิกเงินล่วงหน้าได้เมื่อมีความจำเป็น มีการเลี้ยงอาหารในโอกาสพิเศษ รวมทั้งการเอาใจใส่ชีวิตความเป็นอยู่ของคนงาน เช่น จัดคนมาสอนภาษาอังกฤษให้ ยุคหลังการทำเหมืองแร่เพิ่งเกิดในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ซึ่งขณะนั้นแร่ธาตุเหลือน้อยแล้วไม่คุ้มทุนที่บริษัทจะดำเนินการต่อไป บริษัทจึงเลิกทำเหมืองไป แต่ว่าก็ยังมีชาวบ้านลักลอบขุดแร่อยู่จนถึงปัจจุบัน แต่ก็เหลือน้อยมากแล้ว ปรากฏว่าในยุคนี้กลับมีเหตุการณ์ร้ายเกิดแก่ชาวบ้าน คือการทำเหมืองแร่ทำให้สารหนูฟุ้งกระจายซึมสู่แหล่งน้ำต่างๆ ทำให้เกิดพิษภัยแก่ประชาชน ซึ่งประชาชนน่าจะได้รับความปลอดภัยแล้ว แต่ว่ายุคนี้เพิ่งปรากฏอาการให้เห็นทั้งผู้เจ็บป่วย และผู้ล้มตายนำมาสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจของชาวบ้านอย่างมาก เนื่องจากไม่มีใครกล้าซื้อผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้าน ในปัจจุบันพิษภัยสารหนูที่ร่อนพิบูลย์ก็ยังคงหลงเหลืออยู่และไม่มีใครสามารถแก้ไขให้หมดไปอย่างสิ้นเชิงได้

โรงเรียนวัดศิริวิหาร จ.ตรัง เสนอเรื่อง **ชุมชนห้วยยอดก่อนและหลังการทำเหมืองแร่** เรื่องนี้ผู้ศึกษาต้องการชี้ให้เห็นว่าชุมชนตลาดห้วยยอดในปัจจุบันเติบโตมาจากพัฒนาการการทำเหมืองแร่ ซึ่งดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ อ.ห้วยยอดตั้งอยู่ในเขตที่เต็มไปด้วยห้วยน้ำและภูเขา ในปี 2400 มีการขุดพบสายแร่ดีบุก ทำให้เกิดการขุดแร่กันอย่างจริงจังมาตั้งแต่บัดนั้น โดยในระยะแรกชาวบ้านจะขุดกันเอง โดยใช้เสียมขุดลึกไปประมาณ 10 เมตร จากนั้นนำหินปนแร่จากสายแร่ขึ้นมาล้างหรือทุบย่อยเอาก่อนแร่ออก ต่อมาคนจีนเข้ามาสัมปทาน และมีกุลีจีนตามเข้ามาอีกเป็นจำนวนมาก การทำเหมืองแร่จึงเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น โดยมีกรรมวิธีการทำเหมืองที่ทันสมัยมากขึ้น ปี 2458 มีชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งเข้ามาสัมปทานโดยได้พื้นที่สัมปทานถึง 3,000 ไร่ การทำเหมืองแร่ในช่วงนี้ใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าไปอีก โดยมีทั้งเหมืองรู เหมืองแล่น เหมืองเรือขุด และเหมืองฉีด ในช่วงเวลานี้ก็มีคนจีนหลายคนเข้ามาเป็นพ่อค้าซื้อแร่ ทั้งหมดนี้ทำให้ชุมชนชาวจีนเติบโตขึ้นมาก จนถึงขั้นมีการสร้างโรงเรียนให้ลูกหลานคนจีนได้เรียน โดยเฉพาะ รวมทั้งมีการสร้างศาลเจ้าขึ้นด้วย ปี 2467 มีบริษัทจากประเทศออสเตรเลียเข้ามาขอสัมปทานมาถึง ณ เวลานั้นพื้นที่การทำเหมืองแร่ได้ขยายไปอย่างกว้างขวาง และเศรษฐกิจของห้วยยอดสมัยนั้นจะขึ้นอยู่กับดีบุก สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่มากับการทำเหมืองแร่ คือตลาด โดยศูนย์กลางชุมชนของกลุ่มทำเหมืองแร่ก็คือบริเวณที่มีการสร้างศาลเจ้า ซึ่งเป็นบริเวณเดียวกับที่มีการตั้งโรงงานคัดแยกแร่ การรับซื้อแร่ ทำให้เกิดตลาดใหญ่ขึ้นบริเวณนี้ และบริเวณตลาดดังกล่าวนี้คือศูนย์กลางความเจริญในสมัยนั้น ความใหญ่โตของตลาดอาจดูได้จากสถานบันเทิงซึ่งมีอยู่มากมาย เช่นสโมสรกีฬาห้วยยอด โรงภาพยนตร์ซึ่งมีอยู่ 3 โรง แหล่งบันเทิงประเภทบ่อนชนวัว บ่อนชนไก่ บ่อนปลากัด ก็มีอยู่ครบถ้วน ตลาดดังกล่าวได้พัฒนาต่อเนื่องมาเป็นตลาดห้วยยอดในปัจจุบัน ระหว่างปี 2525 – 2528 บริษัทฝรั่งได้ยกเลิกกิจการทำเหมืองแร่ และมีนักธุรกิจชาวจีนจาก จ.ภูเก็ต และ จ.ตรัง ได้เข้ามาดำเนินกิจการต่อ แต่ก็ดำเนินได้ไม่นานเพราะสายแร่ดีบุกเริ่มหมด ในขณะที่ราคาดีบุกในตลาดโลกตกต่ำ ในที่สุดอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกใน อ.ห้วยยอดก็ต้องปิดตัวลงอย่างสิ้นเชิง แม้ว่าตลาดห้วยยอดก็ไม่ได้รับผล กระทบอะไร เนื่องจากขณะนั้นภาคพาณิชยกรรมของห้วยยอดได้เติบโตอย่างมากแล้ว หรือเศรษฐกิจหลักของห้วยยอดได้ปรับตัวจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่ไปสู่การพาณิชย์ได้แล้ว เนื่องจากทำเลที่ตั้งของตลาดห้วยยอดเป็นทางผ่านไปสู่อ. 3 จังหวัดสำคัญ ได้แก่จังหวัดตรัง จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงเกิดอาคารร้านค้า และภาคบริการต่างๆไว้รองรับคนผ่านทาง เช่นมีโรงแรมถึง 5 แห่ง เพิ่งมาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาเอง ที่ตลาดห้วยยอดต้องอยู่ในสภาพที่ซบเซาเนื่องจากทางราชการได้สร้างถนนสายเลี่ยงเมืองกว้าง 4 เลน ทำให้ผู้คนนิยมเดินทางโดยถนนสายนี้ ซึ่ง

หมายถึงว่าเลิกใช้สายเดิมที่ต้องผ่านตลาดห้วยยอด ตลาดห้วยยอดจึงมีผู้คนแวะเวียนเข้าไปซื้อขายหรือใช้บริการลดลงมาก

โรงเรียนห้วยนางราษฎร์บำรุง จ.ตรัง เสนอเรื่อง**เศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนตำบลท่าวีดยุคเหมืองแร่** เรื่องนี้คณะยูววิจัยเสนอให้เห็นประเด็นที่ไม่ต่างจากสองเรื่องข้างต้นนัก คือชี้ให้เห็นว่าการทำเหมืองแร่ขนาดใหญ่ของบริษัทที่ได้รับสัมปทานจากรัฐนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และการเกิดโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ โดยผู้ศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเป็น 3 ยุค คือตำบลท่าวีดยุคก่อนเกิดเหมืองแร่ ยุคเหมืองแร่ และหลังยุคเหมืองแร่ โดยในยุคก่อนเหมืองแร่นั้นยังมีประชากรไม่มาก ประชาชนจะทำสวน ทำไร่ ทำนา และเก็บของป่าเป็นหลัก ยุคเหมืองแร่เริ่มต้นในปี 2490 มีบริษัทเหมืองแร่ได้รับสัมปทาน ซึ่งที่จริงผู้ศึกษาก็เสนอให้เห็นว่าก่อนหน้านี้จะมีบริษัทได้รับสัมปทาน ชาวบ้านคือผู้ที่พบสายแร่ก่อนและได้หาแร่ธาตุขายมาก่อนโดยใช้เครื่องมือและวิธีการแบบชาวบ้าน ต่อมาเมื่อทางราชการทราบเรื่องจึงเปิดให้มีการสัมปทาน ลักษณะเช่นนี้พบว่าทุกเรื่องที่น่าเสนอเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ทั้งสิ้น เพียงแต่ไม่ได้หยิบขึ้นมาเป็นประเด็นสำคัญ เพราะจะเห็นถึงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่รัฐได้เข้ามาแย่งยึดทรัพยากรจากท้องถิ่นไปตอบสนองการลงทุน โดยชาวบ้านเองก็ไม่ทราบเรื่องนี้ และยังไม่มีความคิดในการต่อต้าน แต่ได้เข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการเข้ามาลงทุนดังกล่าว ดังจะเห็นถึงการกล่าวถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่การทำเหมืองนำมาให้แก่ท้องถิ่น เช่น การเก็บหรือร่อนแร่ขาย การจ้างแรงงาน การเกิดอาชีพต่อเนื่องขึ้นมากมายทั้งการค้าขายและการบริการ รวมทั้งตลาดในตัวเมือง (อ.ห้วยยอด จ.ตรัง) ก็คึกคักจากการสะพัดของเงินจากการทำเหมืองดังกล่าว ในด้านสังคมการทำเหมืองก็นำประโยชน์มาให้แก่ท้องถิ่นเช่นกัน ได้แก่เกิดการอพยพเข้ามาทำงานของคนจากหลากถิ่น บางส่วนก็มาตั้งหลักแหล่งอยู่ในที่แห่งใหม่ ทำให้เกิดประชากรเพิ่มมากขึ้นและเป็นพลังในการช่วยพัฒนาท้องถิ่น และท้ายสุดคือการทำเหมืองแร่ช่วยให้เกิดความเจริญในด้านโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเป็นที่ต้องการของชาวบ้าน เช่น ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น ยุคหลังการทำเหมืองแร่นั้นนับแต่ปี 2528 เป็นต้นมา แม้งานวิจัยนี้จะสะท้อนให้เห็นเสียงของชาวบ้านในมุมการทำลายทรัพยากรของเหมืองแร่ เช่น การโค่นป่า การบุกรุกเข้าไปทำเหมืองในพื้นที่นอกเขตสัมปทาน การทำลายผืนดินและแม่น้ำลำคลอง แต่ชาวบ้านก็ยังมองว่าไม่ใช่เรื่องใหญ่ เนื่องจากพวกเขาก็ยังปรับตัวใช้ประโยชน์จากที่ดินเหมืองร้างได้ เนื่องจากที่ดินที่ให้สัมปทานทำเหมืองรัฐจะทิ้งรกร้างไว้ เพราะไม่สามารถใช้ประโยชน์อะไรได้ แต่สำหรับชาวบ้านสามารถปรับตัวเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ตามสภาพของพื้นที่ เช่น สามารถใช้ประโยชน์จากหลุมบ่อขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้น

จากการทำเหมืองในการหาปลาและเลี้ยงปลา เป็นต้น สภาพการณ์ทั้งหมดเกิดขึ้นได้เพราะชาวบ้านมองเห็นว่า "การเข้ามาของเหมืองไม่ได้มาเอาเพียงอย่างเดียวแต่ก็ให้ความเจริญแก่ชุมชนด้วยเช่นกัน"

โรงเรียนวรนาธิเฉลิม จังหวัดสงขลา เสนอเรื่อง **การหยุดเดินรถไฟขบวนสงขลา-หาดใหญ่กับผลกระทบต่อประชาชนในตำบลบ่อยาง** เรื่องนี้ได้ช่วยให้คนปัจจุบันได้รับรู้ว่าแต่เดิมมีรถไฟเดินจากหาดใหญ่มาสงขลา โดยมีมาตั้ง 1 มกราคม ปี 2456 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 เพิ่งเลิกไปอย่างสิ้นเชิงเมื่อ 17 มกราคม 2521 และช่วยให้ผู้ที่เคยนั่งรถไฟสายดังกล่าวและยังมีชีวิตอยู่ได้ย้อนถึงชีวิตในวัยเด็กหรือวัยหนุ่มสาวของตนที่เคยพึ่งพารถไฟสายหาดใหญ่-สงขลาและสร้างสรรค์ชีวิตชีวาของตนมากับพัฒนาการของรถไฟสายดังกล่าว ทั้งนี้ตัวเมืองสงขลาอยู่นอกเส้นทางรถไฟ รางรถไฟทอดแนวจากจังหวัดพัทลุงเข้าสู่อำเภอหาดใหญ่และมุ่งตรงต่อไปยังจังหวัดปัตตานี รถไฟที่ไปสงขลาต้องสร้างรางขึ้นใหม่แบบเฉพาะเจาะจงโดยแยกจากชุมทางหาดใหญ่ ทีมยูววิจัยอธิบายเหตุการณ์ให้เห็นเป็น 2 ยุค ยุคแรกคือยุคการเกิดขึ้นและความสำคัญของรถไฟ ยุคที่สองคือยุคสิ้นสุดรถไฟสายหาดใหญ่สงขลา ในยุคแรกทีมยูววิจัยได้แสดงให้เห็นประวัติการเกิดขึ้นของรถไฟสายนี้ ความสำคัญต่อเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ เช่น สงครามโลกครั้งที่สองที่ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่สงขลา แต่ที่น่าจะถือเป็นจุดเด่นของการนำเสนอในช่วงนี้คือการแสดงให้เห็นอย่างมีชีวิตชีวาถึงความสำคัญของรถไฟต่อชาวสงขลาทั้งในแง่ของการเดินทางไปมา การเดินทางไปเรียนหนังสือที่หาดใหญ่แบบไปกลับทุกวันของนักเรียนจำนวนมาก การบรรทุกสินค้าซึ่งทำให้เกิดการค้าขายทั้งระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ โดยทีมยูววิจัยสามารถตามไปสัมภาษณ์ผู้ที่มีชีวิตอยู่ในยุคนั้นและได้ใช้ประโยชน์รถไฟสายนี้ลักษณะต่างๆมากมายหลายคน จึงได้ข้อมูลที่ไม่มีปรากฏอยู่ในที่ใด ยุคที่สองทีมยูววิจัยเสนอให้เห็นอย่างชัดเจนว่าทำไมรถไฟสายนี้ถูกยกเลิกไป และแสดงให้เห็นถึงความผูกพันและการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของคนสงขลาที่ใช้ประโยชน์รถไฟตลอดมา แต่แง่มุมใหม่ที่ทีมยูววิจัยนำเสนออย่างน่าสนใจคือความเสียโศกและการสูญเสียของส่วนประกอบต่างๆที่เคยปรากฏออกมาเป็นความยิ่งใหญ่ของรถไฟ เช่น ตัวสถานีรถไฟ รางรถไฟ แม้กระทั่งที่ดินของการรถไฟ ที่เมื่อยกเลิกการเดินรถแล้วการรถไฟก็ไม่เข้ามาดูแลใดๆ ทำให้ถูกบุกรุกโดยชาวบ้านเพื่อเข้าไปใช้ประโยชน์ลักษณะต่างๆ

4. การเสนอเศรษฐกิจของชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ยุคเดิมที่ชุมชนต่าง ๆ ยังสามารถสร้างสรรค์เส้นทางเศรษฐกิจของตนขึ้นมาอย่างมีชีวิตชีวาและชาวบ้านสามารถก่อรูปความสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับชีวิตทางเศรษฐกิจ และต่อมาหมู่บ้านและท้องถิ่นได้ถูกผนวกเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ ชีวิตทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในท้องถิ่นก็อยู่ในลักษณะที่ไม่สามารถกำหนดความเป็นไปของตนเองได้เช่นเดิม

ผลงานของยูววิจยกลุ่มแรกซึ่งมีอยู่หลายเรื่องได้เสนอให้เห็นถึงพลวัตของตลาดนัด ตลาดลักษณะนี้ถือเป็นชีวิตชีวาของท้องถิ่นเพราะเป็นเรื่องที่ท้องถิ่นสร้างสรรค์กันขึ้นมาเอง คนในชุมชนต่าง ๆ ยังเป็นตัวละครสำคัญไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าแม่ค้าหรือเป็นผู้บริโภค ตลาดนัดจึงช่วยให้เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชุมชนเป็นจริงได้ เพราะเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนซื้อขายขายผลผลิตที่ช่วยให้ชาวบ้านสามารถหาสิ่งขาดแคลนสำหรับการดำรงชีวิตได้ เพราะไม่มีชาวบ้านที่ไหนที่สามารถผลิตสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตได้ทุกอย่างครบถ้วนทุกอย่าง งานยูววิจยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ให้ภาพชีวิตของผู้คนและการเปลี่ยนแปลงตลาดนัดได้ดี เพราะว่าสามารถศึกษาข้อมูลมูลจากชาวบ้านที่เคยมีประสบการณ์ค้าขายอยู่ในตลาดนัดที่กล่าวถึงทั้งสิ้น

โรงเรียนประภัสสรรังสิต จ.พัทลุง นำเสนอเรื่อง **ตลาดนาท่อมบนเส้นทางเปลี่ยนแปลงจากยุคสายน้ำและทางพลึงถึงยุคถนนสายเอเชีย** งานศึกษานี้มุ่งเน้นนำเสนอการแลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิตผ่านตลาดที่เป็นจุดเชื่อมระหว่างคนสามกลุ่มคือ คนเมือง(พ่อค้า) ชาวนา และชาวสวนเงาะ ตลาดแห่งนี้คือตลาดนาท่อม (ต.นาท่อม อ.เมือง จ.พัทลุง) ผู้ศึกษาได้แบ่งยุคของตลาดไว้ 3 ยุค คือ ยุคสายน้ำและทางพลึง ยุคถนนหนทาง และยุคถนนสายเอเชีย ตลาดนาท่อมในยุคแรกยังเรียกว่า "บ่อนต้นชด" เพราะเกิดตลาดขึ้นได้ร่มเงาของ "ต้นชด" ต้นไม้แถบเงาะที่มีร่มเงากว้างใหญ่ ซึ่งช่วยบอกละถึงเงื่อนไขการเกิดตลาดว่า มาจากสถานที่ดังกล่าวเป็นจุดหยุดพักเหนื่อยของคนเดินทางระหว่างชุมชนชาวนากับชุมชนเงาะ ในยุคนี้กิจกรรมการซื้อขายจึงเกิดขึ้นระหว่างคนสองกลุ่ม คือ "หมู่ทุ่ง" (ชาวนา) กับ "หมู่เหนือ" (ชาวไร่/ชาวสวน) จากชุมชนเงาะ สินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันคือผลผลิตของชาวนาและพืชไร่พืชสวนของชาวไร่และชาวสวนจากชุมชนเงาะ ปลายๆ ยุคได้มีคนจีนจากซานเมืองเข้ามาตั้งร้าน หรือ "ก๊วน" ขึ้นที่ตลาดแห่งนี้ ในยุคที่สองซึ่งมีเงื่อนไขให้ตลาดนาท่อมเข้าสู่ยุครุ่งเรืองตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2490 เงื่อนไขดังกล่าวคือ การเปิดป่าให้ชาวบ้านพื้นล่างเข้าไปบุกเบิกที่ทำกินโดยรัฐจะรับรองสิทธิในการทำกิน เงื่อนไขนี้ทำให้เกิดผู้คนจำนวนมากเคลื่อนไปตั้งรกรากแถบเงาะและส่งผลต่อการเพิ่มผลผลิตภาคเกษตรออกมาสู่ตลาด ซึ่งพร้อมๆ กันนี้ถนนสายพัทลุง-ตรัง ที่ได้รับการกรุยทางไว้มาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สองก็ได้รับการพัฒนาจนใช้การได้ดี อีกทั้งถนนทางพลึงที่เชื่อมชุมชนเงาะกับตลาดนาท่อมก็ได้รับการพัฒนาให้ชน

สินค้าจากเชิงเขาลงมาได้สะดวกขึ้น ซึ่งถนนสายนี้ชาวบ้านเรียกกันว่า "ถนนท่านช่วย" ตามพระสงฆ์ผู้นำการพัฒนา สามเณรไขดังกล่าวก่อทำให้ตลาดนาท่อมมีความรุ่งเรืองมาก ชาวบ้านนำผลผลิตออกมาส่งขายกับแม่ค้าทั้งรายย่อยและรายใหญ่อย่างคึกคัก และในยุคนี้ต้นซดล้มลงเพราะอุทกภัย ตลาดจึงเปลี่ยนชื่อเป็นตลาดนาท่อมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในปลายทศวรรษ 2490 ตลาดนาท่อมได้พัฒนาขึ้นเป็นโรงเรียนของตลาดขนาดใหญ่ ถนนที่สะดวกขึ้นทำให้บรรดาแม่ค้าต่างถิ่นเข้ามารวบรวมซื้อสินค้าจากตลาดแห่งนี้ไปขายต่อ ความรุ่งเรืองของตลาดนี้ยาวนานอยู่กว่าสี่ทศวรรษ กระทั่งเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2520 อันเป็นยุคที่สามของงานศึกษานี้ ตลาดนาท่อมก็เข้าสู่การถดถอย ทั้งนี้เพราะเงื่อนไขใหม่นั้นคือการตัดถนนสายเอเชียที่ผ่านจังหวัดพัทลุงที่สี่แยกบ้านท่ามิหรำซึ่งไม่ผ่านตลาดนาท่อม และเมื่อเข้าสู่ปลายทศวรรษ 2520 การผลิตของชาวบ้านทั้งแถบเชิงเขาและชุมชนชาวนาได้เปลี่ยนไปปลูกพืชเศรษฐกิจเช่นยางพาราเป็นหลักมากขึ้น พร้อมกับที่ตลาดย่อยๆตามหมู่บ้านชนบทขอบนอกเริ่มพัฒนาขึ้นเป็นตลาดประจำชุมชน เงื่อนไขดังกล่าวทำให้ตลาดนาท่อมลดขนาดลงเหลือแค่เป็นตลาดการซื้อขายของกินในครัวเรือนไปในที่สุด

โรงเรียนแสงธรรม จ.สตูล เสนอเรื่องย้อนอดีตบาตูลำปา ตลาดสินค้าของหมู่ดอนกับหมู่เล เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับตลาดนัดอีกเรื่องหนึ่ง เกิดขึ้นในปี 2471 ณ ชายฝั่งทะเลบ้านท่าเรือ หมู่ที่ 6 ต. ควนโพธิ์ อ.เมือง จ.สตูล โดยในสมัยนั้นสถานที่แห่งนี้ยังห่างไกลความเจริญมาก บรรพบุรุษของหมู่บ้าน“บาตูลำปา”(ปัจจุบันเรียกว่าบ้านท่าเรือ) ซึ่งอพยพมาจากลังกาไว้ได้คิดตั้งตลาดแห่งนี้ขึ้น ปรากฏว่าตลาดเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากบริเวณพื้นที่ดังกล่าวไม่มีตลาดตั้งอยู่เลย ตลาดแห่งนี้เป็นที่แลกเปลี่ยนซื้อขายกันระหว่างชาวดอนหรือชาวบกที่มาจากต่างตำบล ต่างอำเภอ บางคนต้องเดินทางไกลประมาณ 20 -30 กิโลเมตร การเดินทางเต็มไปด้วยความยากลำบากมาก กับอีกพวกหนึ่งคือชาวเลซึ่งเดินทางมาจากเกาะต่างๆ โดยใช้เรือแจวเป็นพาหนะ ซึ่งกว่าจะถึงตลาดต้องใช้เวลาหลายสิบชั่วโมง สินค้าของหมู่ดอนได้แก่ข้าวสาร น้ำตาล หมากพลู ผลไม้ เผือก มัน พืชผักต่างๆ อาหารแห้งทุกประเภท ส่วนสินค้าของหมู่เลเป็นประเภท กุ้ง หอย ปู ปลา ที่แปรรูปแล้ว ตลาดนัดเปิดสัปดาห์ละวันคือวันเสาร์ โดยในทุกวันศุกร์ชาวบ้านทั้งชาวดอนและชาวเลจะมานอนกันที่ตลาดนัด ในคืนนี้จะมีโหรสพมาแสดงให้ชมเพื่อสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้ค้างคืน ตลาดแห่งนี้จึงไม่เพียงเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายผลผลิตเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่คนใกล้ไกลสามารถสร้างเครือข่ายการพึ่งพากันได้อย่างกว้างขวาง จากยุคความรุ่งเรืองของตลาดดังที่กล่าวมาก็เข้าสู่ยุคความเสื่อมถอย ซึ่งเกิดจากความเจริญสมัยใหม่ที่เปลี่ยนพื้นที่ความเจริญแบบใหม่ที่อิงอยู่กับการเดินทางและขนส่งทางถนน ทำให้ศูนย์กลางความเจริญแบบเดิมที่อิงอยู่กับการเดินทางแบบเดิมก็เปลี่ยนไป บ้าน”บาตูลำปา”ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายจึงกลายเป็นพื้นที่ชายขอบสำหรับการพัฒนาสมัยใหม่ ชื่อ

“บาตูอาปา” ที่หมายถึงหินที่เรียงกันอยู่ในลำคลองก็หมดความหมาย หมู่บ้านจึงมีชื่อแบบใหม่ที่ตั้งโดยทางการ

โรงเรียนวัดพรหมโลก จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **ตลาดนอกท่า : ชุมทางเศรษฐกิจของอำเภอพรหมคีรี** เรื่องนี้ผู้ศึกษาได้อธิบายถึงตลาดนอกท่าซึ่งเป็นตลาดสำคัญของท้องถิ่นในเขต อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช โดยตลาดนี้แต่เดิมอยู่ริมคลองนอกท่าซึ่งเป็นคลองสำคัญของท้องถิ่นที่เชื่อมโยงชุมชนในแถบที่ดอนกับที่ลุ่มเข้าด้วยกัน เนื่องจากคลองดังกล่าวกำเนิดมาจากเทือกเขาหลวงแล้วไหลลงมาผ่านที่ดอนและที่ลุ่มและลงทะเลในที่สุด ตลาดนอกท่าในยุคนี้จึงเกิดขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิตของคนในพื้นที่ต่างๆดังกล่าวโดยอาศัยคลองนอกท่าเป็นเส้นทางติดต่อ แต่ที่ผลงานของยูววิจัยต้องการนำเสนอเป็นตลาดนอกท่าที่ย้ายมาอยู่ริมถนน ณ สถานที่ในปัจจุบัน ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่การสร้างถนนสายนครศรีธรรมราช-พรหมคีรี ซึ่งเป็นช่วงที่การเดินทางทางถนนเข้ามาแทนที่การเดินทางทางน้ำ รายงานฉบับนี้ได้แบ่งยุคการเปลี่ยนแปลงของตลาดนอกทานับแต่ย้ายมาอยู่ริมถนนเป็นสามยุค คือ ยุคแรกถนนหนทางยังไม่สะดวกนัก ตลาดนอกท่าจึงยังคงเป็นตลาดที่ชาวบ้านนำพืชผักมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเหมือนเดิม ยุคที่สองเป็นยุคที่ถนนหนทางได้รับการพัฒนามากขึ้น ทั้งเกิดถนนลาดยางเกิดถนนก้างปลาเชื่อมต่อชุมชนต่างๆเข้ากับถนนใหญ่ ทำให้ชาวบ้านมีรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ใช้งานขึ้น ส่งผลให้เกิดการนำสินค้ามาขายและมาจับจ่ายใช้สอยที่ตลาดนอกท่ากันมาก รวมทั้งมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อพืชผักจากชาวบ้านไปขายยังที่อื่น และมีพ่อค้าจากในเมืองนำสินค้ามาขายได้สะดวก การค้าขายที่ตลาดนอกท่าจึงเติบโตขึ้นมาก จนถึงยุคที่สามคือยุคที่การเดินทางโดยถนนเจริญเต็มที่ การค้าขายที่ตลาดนอกท่าถึงขั้นที่มีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาตั้งร้านขายของถาวรมากมายหลายร้าน รวมทั้งคนจากต่างถิ่นด้วย ในขณะที่ตลาดนัดแบบเดิมก็ยังคงเป็นหัวใจสำคัญ คือชาวบ้านยังคงนำพืชผักและอาหารต่างๆมาจำหน่าย และได้เพิ่มวันนัดจากเดิมมีเพียง 2 วัน คือวันอาทิตย์และวันพุธ มาเป็นวันอื่นด้วย แต่วันอื่นๆจะเริ่มจากเที่ยงถึงเย็น จุดเด่นของงานศึกษาเรื่องนี้ก็คือการชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของตลาดท้องถิ่นที่สามารถยืนยงและขยายตัวอยู่ได้ในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๗๔ (ชุมชนบ้านคีรีวง) จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **เรือเหินือ : วิถีชีวิตชุมชนคนคีรีวง จากปากคำคนใน** เรื่องนี้ไม่ได้นำเสนอเกี่ยวกับตลาดนัดโดยตรง แต่เสนอให้เห็นมุมมองชุมชนที่พยายามเดินทางไปสู่ตลาดนัดหรือกลุ่มชุมชนต่างๆแม้จะอยู่ห่างไกล เพื่อนำผลผลิตที่ตนผลิตได้มากไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและตนเองผลิตไปได้ ชุมชนที่งานศึกษาเรื่องนี้กล่าวถึง

คือชุมชนศรีวัง ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในหุบเขา หนทางติดต่อกับคนนอกคือการใช้เรือร่องลงมาตามน้ำ เรียกว่าเรือเหิน ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนนี้ปลูกได้เฉพาะผักและผลไม้ ไม่สามารถทำนาได้ จึงจำเป็นต้องนำผักและผลไม้ลงไปแลกเปลี่ยนซื้อขายกับคนพื้นล่าง โดยบรรทุกลง “เรือเหิน” ไป ซึ่งชาวศรีวังจะนำเรือเหินบรรทุกผักผลไม้ลงไปพร้อมกันหลายลำ เพื่อช่วยเหลือกัน เนื่องจากการเดินทางลำบาก เพราะคลองคดเคี้ยวและกระแสน้ำเชี่ยวกราก ชาวศรีวังนำผักผลไม้ลงเรือเต็มลำ เพื่อไปแลกเปลี่ยนซื้อขายกับชาวพื้นล่างโดยแลกเปลี่ยนกันตรงระหว่างผลผลิตกับผลผลิตบ้าง ซื้อขายกันบ้าง หากลับก็จะได้ข้าวได้ปลาและสิ่งขาดแคลนอื่นๆกลับมา ขบวนการเรือเหินของชาวศรีวังจึงเป็นที่รู้จักกันดี ยุคนี้ถือว่าเป็นยุคของเรือเหิน ต่อมาถึงยุคสิ้นสุดเรือเหินโดยเริ่มต้นเมื่อปี 2505 ซึ่งเกิดมหาวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก แต่ว่าผลได้สะท้อนไปไกล รวมทั้งลำคลองที่ชาวศรีวังใช้ล่องเรือเหินด้วย คือดินถล่มลงคลองทำให้ลำคลองตื้นเขินใช้เดินทางไม่ได้ ผู้นำชาวศรีวังทั้งที่เป็นพระภิกษุและที่เป็นชาวบ้านต้องนำชาวบ้านบุกเบิกทำถนนติดต่อกับภายนอก เพราะหากพวกเขาไม่สามารถเดินทางออกไปแลกเปลี่ยนซื้อขายกับภายนอกได้พวกเขาก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

โรงเรียนกมลศรี จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **ท่าเรือกะลาเส้อยู่ในอดีต ชุมทางชีวิตของชาวกะลาเส** เรื่องนี้คณะผู้วิจัยได้เสนอแง่มุมของตลาดนัดเพิ่มขึ้นอีกแง่มุมหนึ่ง คือชาวบ้านสามารถใช้กลไกตลาดนัดสร้างการติดต่อและค้าขายกับชาวต่างชาติได้ ตลาดนัดแห่งนี้คือตลาดท่าเรือกะลาเส้อยู่(ต.กะลาเส อ.สิเกา จ.ตรัง) ผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการศึกษาเป็น 2 ยุค คือยุครุ่งเรืองและยุคถดถอยของตลาดกะลาเส้อยู่ ตลาดแห่งนี้สามารถรุ่งเรืองเป็นท่าเรือการค้าระหว่างคนพื้นถิ่นกับชาวต่างชาตินานถึงเกือบ 100 ปี โดยมีพ่อค้าจากหลายประเทศต่างสำเภาเข้ามาค้าขาย เช่น จีน สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส สินค้าจากท้องถิ่นที่เป็นที่ต้องการของชาวต่างชาติได้แก่ไม้ประเภทต่างๆ เช่น ไม้เคี่ยม ไม้ไผ่ หวาย ในขณะเดียวกันพ่อค้าเหล่านี้ก็นำสินค้าจากประเทศของตนเข้ามาขายด้วย เช่น พ่อค้าจากประเทศจีนจะนำสินค้าประเภทยาสูบ ผืน ยาสมุนไพร ผ้าแพร มาค้าขาย พ่อค้าจากสิงคโปร์จะนำสินค้าประเภทถ้วยโอชาม กระเบื้องเคลือบที่มีสีสันสวยงาม มาค้าขาย พ่อค้าจากมาเลเซียและอินโดนีเซียจะนำสินค้าประเภทผ้าปาเต๊ะมาค้าขาย พ่อค้าจากญี่ปุ่นจะนำสินค้าประเภทที่ใช้สำหรับการก่อสร้างมาค้าขาย เช่น เชน เหล็ก ปูน สังกะสี ในบรรดาพ่อค้าเหล่านี้คนจีนจะมามากที่สุด และคนจีนบางส่วนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บริเวณท่าเรือและได้แต่งงานกับคนในท้องถิ่นกลายเป็นต้นตระกูลที่สำคัญ 4 ตระกูล โดยทั้ง 4 ตระกูลนี้ได้มีบทบาทสำคัญในการค้าขายของตลาดแห่งนี้มาโดยตลอด ตลาดแห่งนี้เริ่มถดถอยเมื่อสินค้าที่เป็นที่ต้องการของชาวต่างชาติคือไม้ประเภทต่างๆ เริ่มหายาก เนื่องจากเป็นสินค้าที่ชาวบ้านตัดจากธรรมชาติอย่างเดียว

ไม่มีการปลูกทดแทน เรือของพ่อค้าชาวต่างชาติจึงลดน้อยลงเรื่อยๆ ปรากฏการณ์นี้เห็นได้ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2480 กระทั่งต้นทศวรรษ 2500 ตลาดท่าเรือที่เคยรุ่งเรืองแห่งนี้ก็ปิดตัวลง พ่อค้าชาวต่างชาติก็หยุดเข้ามาติดต่อซื้อขาย ชาวจีนและชาวบ้านในท้องถิ่นก็ปรับตัวไปสู่การการค้าอย่างอื่นและทำอาชีพอื่นแทน กลุ่มคนจีนบางตระกูลได้อพยพออกจากพื้นที่เพื่อไปหาช่องทางการค้า ณ ที่ใหม่

การศึกษานอกโรงเรียน อ.ปาพะยอม จ.พัทลุง เสนอเรื่อง **เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตลาดบางแก้ว จากอดีตถึงปัจจุบัน** เสนอให้เห็นถึงความเติบโตของตลาดในท้องถิ่นซึ่งเริ่มคึกคักมาจากชาวบ้านในท้องถิ่นเป็นผู้แสดงสำคัญ แต่ว่าถูกทำให้วับซบซึ้งขึ้นจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ โดยเฉพาะการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ทำให้เกิดคนกลุ่มอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และการค้าขายขยายตัวมากขึ้น ตลาดที่ทีมยูวิจัยนำเสนอในเรื่องนี้ก็คือตลาดบางแก้ว ซึ่งเจริญรุ่งเรืองอย่างมากอันเนื่องมาจากการพัฒนารถไฟสายใต้ แต่ที่ตลาดแห่งนี้ยังมีเงื่อนไขที่ทำให้ตลาดเติบโตเป็นพิเศษ คือบริเวณใกล้กันนั้นมีชาวจีนกลุ่มใหญ่มาเช่าที่ดินขนาดใหญ่จากรัฐบาลตั้งบริษัททำการเกษตร ต่อมารัฐบาลเล็กให้เช่าที่ดินชาวจีนจำนวนหนึ่งจึงกลายมาเป็นพ่อค้าที่ตลาดบางแก้ว และมีส่วนสำคัญที่สร้างความเติบโตให้แก่ตลาดบางแก้ว แต่ว่าเมื่อรถไฟหมดความสำคัญและการเดินทางด้วยรถยนต์เข้ามาแทนที่ อีกทั้งถนนสายหลักของภาคใต้ก็ไม่ผ่านบางแก้ว บางแก้วจึงกลายเป็นจุดอับสำหรับเส้นทางคมนาคมยุคใหม่ ตลาดบางแก้วจึงเข้าสู่วงจรของการเสื่อมถอยและกลายเป็นตลาดขนาดเล็ก ส่วนพ่อค้าจำนวนมากโดยเฉพาะคนจีนได้ย้ายออกไปตั้งหลักค้าขายยังตลาดที่เกิดขึ้นใหม่ตามริมถนนสายสำคัญต่างๆ ผู้เขียนจึงแบ่งยุคการนำเสนอเป็น 2 ยุค ยุคแรกคือยุคที่ตลาดบางแก้วยังรุ่งเรือง โดยใช้ชื่อยุคว่า “มากับรถไฟ” และยุคที่สองคือยุคที่ตลาดบางแก้วเสื่อมโทรมแล้ว โดยใช้ชื่อยุคว่า “ไปกับรถยนต์”

ผลงานยูวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางเรื่องสนใจศึกษาเศรษฐกิจของชุมชนในแง่มุมการผลิตของครัวเรือน โดยเสนอให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการผลิตของครัวเรือนในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงเส้นทางการเปลี่ยนแปลงและเงื่อนไขที่ทำให้ครัวเรือนในชุมชนเปลี่ยนแปลงการผลิตได้อย่างชัดเจน

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 39 (บ้านนาโตะหมิง) เสนอเรื่อง **สวนยางพารากับความเปลี่ยนแปลงของชุมชนนาโตะหมิง** พื้นที่ศึกษาของเรื่องนี้คือ ต.นาโตะหมิง อ.เมือง จ.ตรัง ตำบลนี้มีอายุมากกว่า 100 ปี เพราะปรากฏว่าเมื่อประมาณ 100 ปีเศษที่มีการนำยางพารามาปลูกในจังหวัดตรังเป็นครั้งแรก ที่บ้านนาโตะหมิงก็เป็นชุมชนรุ่นแรกที่น่ายางพารามาปลูก โดยในขณะนั้นคนในตำบลส่วนใหญ่ทำนาในพื้นที่ราบลุ่ม

และใช้พื้นที่ดอนซึ่งเป็นพื้นที่ป่าในการทำสวน เมื่อมีการนำยางมาปลูกก็ปลูกในพื้นที่ดอนดังกล่าวโดยปลูกปนกับไม้อื่น จึงเรียกการปลูกยางในช่วงนี้ว่า “ปายาง” ยางจึงให้น้ำยางไม่มาก แต่ว่ายางที่กรีดได้ก็ขายได้ทั้งหมด “ผลผลิตยางสามารถขายได้ทุกคุณภาพ ไม่ว่ายางคุณภาพเลวเพียงใดก็ขายได้ ขี้ยางปนดิน ปนทรายก็ขายได้ ขายคล่องไม่ต้องจ้อคนซื้อเพราะยางไม่บูดเน่า” ในขณะที่ยางก็ดูแลง่าย ดังนั้นชาวบ้านจึงต่างพยายามปลูกยาง และพยายามขยายพื้นที่ปลูกยาง ทั้งการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มเติมและการโค่นไม้ในพื้นที่เดิมออกและค่อยๆ ปลูกยางทดแทน ในขณะที่พื้นที่นาชาวนาก็ยังทำนาอยู่เช่นเดิม ในยุนี้หากครัวเรือนใดทำทั้งนาและสวนจะถือว่าเป็นครัวเรือนที่มีฐานะ กระทั่งต้นทศวรรษ 2500 ที่รัฐบาลได้จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเพื่อช่วยเหลือเจ้าของสวนยางปรับปรุงสวนยางให้ทันสมัย ทำให้ปายางได้กลายมาเป็นสวนยางทั้งหมด การทำสวนยางพาราของชาวบ้านจึงพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทั้งวิธีการปลูกและสายพันธุ์ ทำให้ผลผลิตน้ำยางต่อต้นมีมากขึ้น และมีอาชีพที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นอย่างหลากหลาย ยางพารามีบทบาทในวงการอุตสาหกรรมอย่างกว้างขวาง ที่ตำบลนาโตะหมิงการทำสวนยางจึงได้กลายมาเป็นวิถีชีวิตหลักของชาวบ้าน ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น คนมีงานทำมากขึ้น มีโรงงานอุตสาหกรรมการแปรรูปไม้ยางพาราเกิดขึ้น มีอาชีพค้าขายที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการทำสวนยางพาราเกิดขึ้นอย่างหลากหลาย ตำบลนาโตะหมิงจึงเป็นตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวนาภาคใต้ที่เปลี่ยนแปลงอาชีพไปสู่การทำสวนยาง เปลี่ยนจากวัฒนธรรมชาวนาไปสู่วัฒนธรรมของชาวสวนยาง ชาวบ้านผ่านประสบการณ์ทั้งความสำเร็จและล้มเหลวและคงจะก้าวไปข้างหน้าเช่นนี้อีกนานในนามของชาวสวนยาง

โรงเรียนวัดนากัน จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง การใช้ที่ดินในการผลิตของชุมชนบ้านป่าพรุ จากยุคก่อตั้งถึงปัจจุบัน ทีมวิจัยของโรงเรียนนี้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในบ้านป่าพรุผ่านการใช้ประโยชน์จากที่ดินในการผลิต โดยนำเสนอการเปลี่ยนผ่านของชุมชนถึง 4 ยุค คือ ยุคเลี้ยงควายหักนา ยุคชุมชนชาวนา ยุคสวนมะพร้าว และยุคพืชเศรษฐกิจและการขายแรงงาน โดยเริ่มจากการเสนอให้เห็นภาพก่อตั้งชุมชนที่เริ่มจากกลุ่มผู้เลี้ยงควายผู้เฒ่าจากชุมชนรายรอบพื้นที่ป่าพรุชุ่มน้ำ และต่อมาได้มาปักค้ำด้วยการสร้างที่พักชั่วคราว และดำรงชีวิตด้วยผักหญ้า ปลา ในบริเวณป่าพรุแห่งนั้น ต่อมาก็เริ่มสร้างที่พักให้ถาวรขึ้นพร้อมกับบุกเบิกที่ดินเป็นที่ปลูกข้าว ในยุคก่อตั้งนี้คนกลุ่มแรกที่เข้ามาบุกเบิกได้พึ่งพาและพึ่งพิงกันในด้านของแรงงานในเพาะปลูกโดยเฉพาะแรงงานสัตว์อย่างควายผู้เฒ่าในการทำนาในป่าพรุที่มีน้ำขังตลอดปี เมื่อเห็นว่าสถานที่แห่งนี้สามารถตอบสนองต่อปัจจัยสี่ได้ ครอบครัวในกลุ่ม

เครือญาติของคนกลุ่มแรกก็ช่วยขยายเข้ามาร่วมสร้างชุมชนด้วย ยุคก่อตั้งของชุมชนนี้ใช้เวลาประมาณ 2 ทศวรรษ ที่ดินซึ่งมีไม่มากก็ถูกจับจองเป็นที่ทำกินจนหมดทั้งในป่าพรุและขอบป่าพรุ ในช่วงปลายทศวรรษ 2530 วิถีชาวนาเริ่มได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากธรรมชาติและผลพวงของการพัฒนา โดยเฉพาะความต้องการเงินสดจ่ายในการดำรงชีวิตสมัยใหม่ได้ทำให้การทำนาสูญหายไป โดยที่นาขอบพรุได้กลายเป็นสวนผลไม้ ขณะที่ที่ปลูกข้าวในป่าพรุได้ถูกปล่อยทิ้งร้าง ซึ่งในระยะแรกดูเหมือนจะสร้างความหวังให้กับชาวบ้าน แต่เมื่อราคาพืชสวนตกต่ำ การใช้ที่ดินในชุมชนก็ปรับเปลี่ยนอีกครั้งเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างสวนยางพาราและปาล์ม พร้อมๆกับการออกไปเป็นแรงงานในตัวเมืองของกลุ่มคนในชุมชน ความจำเป็นทางเศรษฐกิจในการดำรงชีวิตสมัยใหม่ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในการใช้ที่ดินในการผลิตของชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง

โรงเรียนวัดดอนไคร จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตกับความสัมพันธ์ในชุมชน : ศึกษากรณี ชุมชนกลาย อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช** ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ยุค คือยุคการผลิตแบบเดิม และยุคการผลิตแบบสมัยใหม่ โดยที่ต.กลายเป็นพื้นที่ที่มีทั้งส่วนที่ติดทะเล ส่วนที่เป็นที่ราบ มีลำคลองสายใหญ่ไหลผ่าน และส่วนที่เป็นที่ดอน ดังนั้นในตำบลนี้จึงมีกลุ่มคนที่ทำการผลิตหลักแตกต่างกันไป ในขณะเดียวกันผู้ที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในตำบลก็มีความหลากหลายทางศาสนาและทางชาติพันธุ์ กล่าวคือนอกจากคนไทยในท้องถิ่นแล้วก็มีกลุ่มชาวจีน และชาวมุสลิมอยู่ด้วย ทำให้ใน ต.นี้มีความซับซ้อนทั้งด้านการผลิตและด้านวัฒนธรรม ในยุคนี้ผู้ศึกษาพยายามชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนในการผลิตและและความซับซ้อนทางวัฒนธรรม โดยชี้ให้เห็นตั้งแต่การถือครองที่ดินในการผลิต การใช้แหล่งน้ำ รายละเอียดการผลิตและความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่เกิดขึ้นในการผลิต ทั้งการปลูกข้าวไร่ การปลูกยางลาย(ยาสูบ) การทำนา การทำประมงชายฝั่ง ซึ่งพอสรุปการผลิตการใช้ทรัพยากร และความสัมพันธ์ในยุคนี้ได้ว่า “การทำการผลิตจากฐานทรัพยากรของชุมชนในอดีตประกอบด้วยประมงชายฝั่ง ทำนา ปลูกยาสูบ เลี้ยงสัตว์ และสวนที่มีพืชพรรณต่างๆ ขึ้นอยู่ปะปนกันตามธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่า “สวนสมรม” แบบแผนการผลิตของคนในชุมชนกลายในอดีตเป็นการผลิตแบบดั้งเดิม อาศัยแรงงานจากคนและสัตว์ ใช้ภูมิปัญญาความรู้ในการอยู่รอด ด้วยการสืบสานมาจากคนรุ่นก่อนๆ ความสัมพันธ์ในชุมชนมีทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคนกับกัน คนกับธรรมชาติ และกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป้าหมายในการใช้ทรัพยากรเป็นไปเพื่อตอบสนองการกินการอยู่ภายในชุมชน มีการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนสูง และพึ่งพาทายนอกต่ำ” ยุคที่สองเริ่มต้นเมื่อชุมชนต่างๆ ถูกผนวกเข้ากับการพัฒนาของรัฐ โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับการพัฒนา เครื่องมือในการผลิต รวมทั้งการสื่อสาร

ต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิต จากการผลิตเพื่อกินเพื่ออยู่แบบดั้งเดิม มาเป็นการผลิตเพื่อขาย จึงเห็นถึงการเปลี่ยนที่นาเป็นพืชเศรษฐกิจต่างๆ เช่นทุเรียน ยางพารา กล้วย ฝรั่ง น้ำมัน มังคุด มีการเลี้ยงสัตว์ โดยการรับจ้างเลี้ยง เช่น การเลี้ยงไก่เนื้อ ในด้านประมงชายฝั่ง เริ่มมีปัญหาจากเรือคราดหอยและอวนรุน เข้ามารุกล้ำพื้นที่ทำมาหากิน จนชาวไทยมุสลิมต้องปรับตัวทั้งด้านเครื่องมือทำการประมง การค้าขาย สินค้าอย่างอื่น และการออกไปรับจ้างทำงานในโรงงานต่างๆ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตดังกล่าวนี้ เห็นได้ชัดว่าชุมชนได้เปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพากันภายในชุมชน เป็นการพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ซึ่งมีผล ทำให้ความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ ที่เคยมีอยู่ในชุมชน เปลี่ยนแปลงไปด้วย

โรงเรียนสามัคคีศึกษา จ.ตรัง เสนอเรื่อง **จากนาข้าวถึงสวนปาล์ม วิถีชีวิตชาวนาวง** ผู้ศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเป็น 3 ยุค คือยุคนาข้าว ยุคสวนยาง และยุคสวนปาล์ม โดยยุคนาข้าวนี้ผู้ศึกษาได้อธิบายให้เห็นว่าชุมชนนี้(ต.นาวง จ.ห้วยยอด จ.ตรัง)เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา โดยคนรุ่นแรกอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ก็เพื่อต้องการพื้นที่ในการทำนา เพราะพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ราบ ดินดี เหมาะแก่การทำนา และมีสายน้ำไหลผ่านทำให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ข้าวที่ผลิตได้จะใช้เพื่อการบริโภคเป็นเบื้องต้น ที่เหลือก็นำไปแลกเปลี่ยนกับผลผลิตอย่างอื่นหรือซื้อขาย ในยุคแรกจึงมีคนรู้จักชุมชนนาวงในฐานะที่เป็นชุมชนทำนา ยุคที่สองเริ่มประมาณปลายทศวรรษ 2530 เมื่อในพื้นที่ตำบลมีการสร้างถนนหลายสาย ทำให้ทิศทางน้ำเปลี่ยนแปลงไป น้ำไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม ในขณะที่ราคาข้าวก็ตกต่ำ ซึ่งสวนทางกับความต้องการเงินทอง มาใช้จ่ายในยุคสังคมสมัยใหม่ ประกอบกับราคายางดีกว่า ได้ต่อเนื่องมากกว่า และดูแลได้ง่ายกว่า ชาวนาบางส่วนใหญ่จึงทยอยนำยางไปปลูกในพื้นที่นาแทนการปลูกข้าว แต่ก็ประสบผลสำเร็จไม่มาก เพราะยางไม่เหมาะที่จะปลูกในที่นาซึ่งมีความชื้นมาก ยางจึงมีลำต้นเล็กและจะกรีดได้ผลดีเพียง 2-3 ปีแรกเท่านั้น ดังนั้นเมื่อราคาปาล์มดีขึ้นจึงทำให้ชาวนาวงปรับตัวอีกครั้งในช่วงปี 2549 คือการทยอยปลูกปาล์มแทนยาง เนื่องจากปาล์มต้องการความชื้นมาก จึงเหมาะสำหรับปลูกปาล์ม ทำยสุดผู้ศึกษาได้สรุปให้เห็นว่าทิศทางการเปลี่ยนแปลงการผลิตดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบพึ่งตนเองไปสู่การผลิตพืชเชิงพาณิชย์ที่ต้องพึ่งพาตลาดและต้องใช้การจ้างทั้งสิ้น ทำให้ความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด และพึ่งพาอาศัยกันเสื่อมคลายไป และคนในชุมชนอยู่กันแบบตัวใครตัวมันมากขึ้น

โรงเรียนตรังรังษยา จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **การเปลี่ยนแปลงการผลิตในชุมชนบ้านทุ่งค่ายจากยุคบุกเบิกผืนป่าเป็นนาถึงยุคสวนยางพารา** งานศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนบ้านทุ่งค่ายผ่านการผลิตของชาวบ้านในชุมชนเรื่องนี้ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคก่อตั้งชุมชน

และบุกเบิกผืนป่าเป็นนา ยุคชาวนาและบุกเบิกป่าเป็นป่ายาง และยุคทั้งนาทั้งพาสวนยาง โดยในยุคเริ่มแรกเริ่มจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจากสามตระกูลในช่วงทศวรรษ 2460 เพื่อหาที่ดินทำนาปลูกข้าว ต่อมาได้มีการขยายครัวเรือนจากการแต่งงานของระหว่างสามตระกูลดังกล่าวจนเกิดเป็นชุมชนขนาดย่อมขึ้นในทศวรรษถัดมา ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในยุคก่อตั้งชุมชนนี้มีความเกี่ยวพันกันระหว่างตระกูลค่อนข้างสูงเพราะต้องพึ่งพากันและกันในด้านแรงงานในการผลิต ตั้งแต่การปลูกข้าว หาของป่า ล่าสัตว์ และการเดินทางออกไปติดต่อกับชุมชนภายนอกที่ต้องออกกันไปเป็นกลุ่มๆ เพราะมีอันตรายจากสัตว์ป่า การคมนาคมมีเพียงการเดินทางเท้าและการแจวเรือผ่านทางลำน้ำเท่านั้น ในยุคนี้ชุมชนเปลี่ยนแปลงช้า ทั้งการขยายตัวของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงในด้านเทคโนโลยีทางการผลิต ยุคที่สองเริ่มประมาณทศวรรษ 2480 โดยครัวเรือนได้ขยายออกไปประมาณ 30 ครัวเรือนแล้ว ซึ่งมาจากการขยายตัวของครอบครัวที่เป็นตระกูลดั้งเดิมและการอพยพเข้ามาสมทบของเพื่อนบ้านในเครือข่ายของเครือญาติของผู้ที่เข้ามาอยู่ก่อน ในยุคนี้ได้เกิดโรงเรียนขึ้นในวัดประจำชุมชนที่ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างขึ้นมาตั้งแต่ยุคแรก การขยายตัวของชุมชนในยุคนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วจนทำให้ครัวเรือนเริ่มอึดอัดที่ทำกิน ชาวบ้านจึงเริ่มออกไปบุกเบิกพื้นที่ใหม่ทางด้านตะวันออกของชุมชน ซึ่งเป็นทุ่งสงวนเลี้ยงสัตว์ เพียงย่างปลายทศวรรษนี้ชาวบ้านก็เริ่มปลูกข้าวเพื่อขายมากขึ้น ทั้งนี้มาจากเงื่อนไขสองประการคือ การเข้ามาตั้งครอบครัวชาวจีนที่ซื้อกิ่งหวด ซึ่งมาแต่งงานกับหญิงสาวในหมู่บ้าน ซึ่งต่อมากาวจีนผู้นี้ได้ใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนทำธุรกิจหลายอย่าง เช่น เตาถ่าน เตาอิฐ โรงสี และรวบรวมข้าวสีขายตลาดภายนอก ประการที่สองชาวจีนผู้นี้ได้ก่อตั้งตลาดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดการซื้อขายขึ้น แรงงานในการผลิตที่เคยช่วยเหลือก็เริ่มมีการว่าจ้างกัน แต่การทำนาก็ยังเป็นหลักของชุมชน ในยุคที่สามคือยุคทั้งนาทั้งพาสวนยางซึ่งเป็นยุคเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์อย่างเห็นได้ชัดเจน ในยุคนี้แรงงานในนาที่เคยมีเพียงการจ้างบ้างได้เปลี่ยนมาเป็นการจ้างแบบเต็มตัว คือในการทำนามีการจ้างแรงงานเป็นเงินในทุกขั้นตอนของการผลิต การช่วยเหลือแรงงานต่อกันหมดไป การทำนาเริ่มขาดทุน ชาวบ้านจึงพากันเลิกทำนาแล้วหันมาสร้างสวนยางพารากันอย่างเอาจริงเอาจัง เพราะเป็นพืชที่สร้างรายได้ได้มากกว่าการทำนา ในยุคนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในเรื่องการผลิตมีเงินตราเข้ามาเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์แทนที่สิน ที่ดินที่เป็นที่ ที่สวนผลไม้ หรือที่ว่างจะถูกปรับเปลี่ยนสวนยางพาราทั้งหมดตั้งแต่ทศวรรษ 2520

โรงเรียนวัดสระ จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **ป่าจาก : ฐานที่มั่นทางเศรษฐกิจของชุมชนท่าพญา** ผู้ศึกษาได้นำเสนอเกี่ยวกับเศรษฐกิจของครัวเรือนในชุมชนชายฝั่งที่พึ่งพาป่าจากเป็นทรัพยากรหลักในการสร้างรายได้ให้ครัวเรือนมาแต่อดีต แม้ในช่วงหนึ่งชาวบ้านในชุมชนจะรื้อป่าจากออกเนื่องด้วยเห็นว่า

การผลิตแบบใหม่จะทำให้มีรายได้แบบใหม่ แน่นเมื่อไปสักระยะชาวบ้านกลับไม่ประสบผลสำเร็จในการผลิตแบบใหม่และมีหนี้สินจำนวนมาก ชาวบ้านจึงพยายามกลับไปฟื้นฟูป่าจากให้กลับมาเป็นฐานการผลิตของครัวเรือนอีกครั้ง ชุมชนดังกล่าวนี้คือชุมชนปากพญา อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอเนื้อหาเป็น 3 ยุค คือยุคการใช้สอย ยุคนากุ้งและเขื่อน และยุคฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน โดยในยุคแรกนั้นชาวบ้านในชุมชนนี้สามารถพึ่งพาจากเป็นเศรษฐกิจหลักของครัวเรือน ในขณะที่การทำนาซึ่งถือว่าเป็นการผลิตหลักของอำเภอปากพนังนั้นแต่ที่นี้เป็นเพียงการทำนาเพื่อการบริโภคเท่านั้น ชาวบ้านสามารถทำน้ำตาลจาก น้ำส้มจาก น้ำผึ้ง น้ำตาลปึก ทำเหล้าจาก ทำตับจากมุงหลังคา ส่วนกรรมสิทธิ์เกี่ยวกับป่าจากนั้นพบว่าครัวเรือนต่างๆได้ยึดถือเอาป่าจากเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัวมานานแล้ว คนรุ่นปู่ย่าตายายก็ไม่เคยเห็นป่าจากที่เป็นทรัพย์สินส่วนรวม ในยุคนี้ชาวบ้านสามารถอาศัยรายได้จากป่าจากส่งลูกเรียนสูงๆได้อย่างไม่ขัดสน ยุคที่สอง เป็นยุคที่เกิดการขยายตัวของการเลี้ยงกุ้งในพื้นที่อย่างมาก เพราะชาวบ้านเห็นว่าจะช่วยให้อำนาจได้ จึงมีการรื้อป่าจากออกจำนวนมากเพื่อเปลี่ยนเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง แต่ว่าเพียงไม่ถึง 10 ปี ชาวบ้านต้องล้มเหลวจากการเลี้ยงกุ้งพร้อมกับการเป็นหนี้สินจำนวนมากพร้อมๆกับการเกิดขึ้นของเขื่อนอุทกวิภาสประสิทธิ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้เกิดการแย่งน้ำเค็มและน้ำจืดออกจากรากอย่างเด็ดขาด ชุมชนปากพญาซึ่งแต่เดิมอยู่ในเขตน้กร่อยอันเป็นลักษณะน้ำที่ป่าจากจะขึ้นได้ดี ต้องกลายมาเป็นพื้นที่ที่อยู่ในโซนน้ำเค็มซึ่งถึงแม้จากจะพอขึ้นได้แต่ก็แตกต่างจากน้กร่อยมาก อย่างไรก็ตามเมื่อล้มละลายจากการเลี้ยงกุ้งชาวบ้านก็พยายามกลับมาใช้ประโยชน์จากป่าจากอีก โดยชาวบ้านที่ยังพอมีป่าจากเหลืออยู่บ้างก็พยายามฟื้นฟูป่าขึ้นมาใช้ประโยชน์ ใครพอปลูกขึ้นใหม่ได้ก็ทำประกอบกับหน่วยราชการและโครงการพัฒนาหลายโครงการเข้าสนับสนุนให้ชาวบ้านฟื้นฟูป่าและปลูกจากเพิ่มเติม ถึงแม้ว่าจากจะให้ผลผลิตได้น้อยกว่าเดิม แต่ว่าการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ก็ช่วยให้ชาวบ้านสามารถเพิ่มประโยชน์จากการใช้ป่าจากได้มากขึ้น โดยเฉพาะการทำสุรา ซึ่งชาวบ้านในชุมชนร่วมกันตั้งกลุ่มผลิตสุราขึ้นมาอย่างเข้มแข็ง ทำให้ในปัจจุบันชาวบ้านจำนวนมากในชุมชนจึงสามารถสร้างรายได้จากป่าจากเป็นรายได้หลักของครอบครัว

มีขุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางเรื่องที่มีงเสนอปัญหา และการดิ้นรนต่อสู้ การปรับตัวของชาวบ้านหรือของท้องถิ่นในระบบเศรษฐกิจใหญ่ ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นทั้งมมุปัญหาที่ยากจะแก้ไขและมุที่ชาวบ้านสามารถดิ้นรนปรับตัวได้

โรงเรียนสตรีปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของปากพนัง ยุคโรงสีไฟ** ทีมขุววิจัยนำเสนอให้เห็นยุคที่อำเภอปากพนังรุ่งเรืองในด้านการทำนา จนกลายเป็นเมืองท่า

ส่งออกข้าวที่สำคัญของภาคใต้ สัญลักษณ์ที่แสดงว่าปากพนังเป็นแหล่งผลิตข้าวขนาดใหญ่ก็คือการมีโรงสีไฟซึ่งเป็นโรงสีขนาดใหญ่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งยุคนี้อีกเป็นยุครุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของชาวปากพนัง และเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่สองการค้าขายข้าวที่ปากพนังก็หยุดชะงักลงเพราะรัฐบาลได้ประกาศเป็นผู้ผูกขาดการค้าข้าวกับต่างประเทศแต่เพียงผู้เดียว เมื่อการค้าข้าวหยุดชะงักลงการผลิตข้าวของชาวนาก็ต้องลดตามไปด้วย เพราะขายข้าวไม่ได้หรือขายได้ราคาถูก ต้นทศวรรษ 2500 จึงเริ่มมีคนอพยพออกไปหางานทำที่อื่น ในปี 2505 ที่เกิดมหาวัตภัยที่แหลมตะลุมพุกซึ่งอยู่ในเขต อ.ปากพนังเช่นกันยิ่งทำให้การทำงานประสบความสำเร็จยากไปอีกเพราะเกิดน้ำเค็มเข้าที่นา เศรษฐกิจปากพนังที่พึ่งพาการทำนาจึงเสื่อมถอยลงอย่างรวดเร็ว ทำให้อำเภอปากพนังที่เคยรุ่งเรืองอย่างมากได้กลายเป็นอำเภอที่ชาวบ้านมีรายได้น้อยที่สุดในภาคใต้ในปี 2536

โรงเรียนปาบอนพิทยาคม จังหวัดพัทลุง นำเสนอเรื่อง **สับปะรดปากของฝากจากปาบอน :**
เศรษฐกิจของชาวสับปะรดในอำเภอปาบอน งานศึกษานี้คณะผู้วิจัยจากโรงเรียนปาบอนพิทยาคมได้สืบค้นข้อมูลความเป็นมาของพืชเศรษฐกิจชนิดพืชไร่ที่มีชื่อเสียงของชุมชน นั่นคือ สับปะรด หรือ "ย่านหนัด" ในภาษาของท้องถิ่น เพราะพืชที่เป็นทั้งผักและผลไม้ชนิดนี้ได้สร้างงานและรายได้ให้แก่ชาวบ้านในบ้านปากปาก อำเภอปากพะยูน้อย อย่างมีความสำคัญ งานศึกษานี้ได้แบ่งพัฒนาการของการปลูกพืชไร่ชนิดนี้ออกเป็น 2 ยุคตามลักษณะการขยายพันธุ์ของสับปะรด กล่าวคือยุคหัวจุกสับปะรดกับยุคหน่อสับปะรด โดยคณะศึกษาได้ร่วมการสืบค้นความเป็นมาของสับปะรดจนได้ความว่า เมื่อประมาณทศวรรษที่ 2470 ชาวบ้านจากปากพะยูน้อยได้ไปเยี่ยมญาติที่รัฐเคดะในประเทศมาเลเซีย ในตอนกลับบ้านก็ได้นำ "หัวจุก" สับปะรด (ส่วนบนของลูกใช้ขยายพันธุ์ได้) กลับมาบ้าน ต่อมาก็ได้ขยายพันธุ์ออกมาและได้แจกจ่าย "หัวจุก" ไปยังญาติและเพื่อนฝูง ในเวลาไม่กี่ปีสับปะรดก็ขยายพันธุ์ออกไป เพราะปลูกง่าย แคมีที่ว่างและแสงแดดตลอดปี น้ำไม่ขัง และไม่ถูกรบกวนจากไม้ใหญ่มาบดบังแสง ก็ปลูกได้แล้ว หลายปีต่อมารการขยายพันธุ์ของสับปะรดก็เพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกจากการปลูกเพื่อกินเพื่อฝากเครือญาติและเพื่อนบ้านก็ขยายไปสู่การนำไปขายที่ตลาด สับปะรดเป็นได้ทั้งผลไม้และผัก เช่นผักแกง ผักผัด แปรรูปเป็นน้ำส้ม ถนอมอาหารเป็นสับปะรดกวน สับปะรดจึงเป็นพืชไร่ที่อเนกประสงค์ในการบริโภคชนิดหนึ่ง สับปะรดขยายพันธุ์ออกไปเรื่อยๆ เพราะเมื่อเหลือจากรับประทานแล้ว คนปลูกก็จะนำออกไปขายในตลาดละแวกหมู่บ้าน ในการนำไปขายคนปลูกจะตัดสับปะรดทั้งลูกซึ่งจะติดจุกไปด้วย คนซื้อไปรับประทานก็จะหักหัวจุกไปปลูกในพื้นที่ว่างในที่ดินของตน จากการขยายพันธุ์แรกเริ่มที่บ้านควนดินแดงและบ้านควนเคี่ยม ก็ขยายการปลูกออกไปยังบ้านอื่นของอำเภอปากพะยูน้อย โดยเฉพาะที่บ้านควนเคี่ยมในช่วงทศวรรษ 2480 ได้มีการปลูก

สับปะรดกันอย่างแพร่หลาย และมีการซื้อขายกันอย่างจริงจังแล้ว ในปลายทศวรรษ 2490 มีคลื่นคนจากกระโนดและปากพะยูนเข้าไปบุกเบิกผืนป่าเชิงเขาด้านตะวันตกเพื่อขยายที่ทำกินตามคำประกาศจากภาครัฐ ที่ดินใหม่หลังปลูกข้าวไผ่ผ่านไประยะหนึ่งก็มีการปลูกยางพารา ในระหว่างช่วงสามปีแรกก็มีการแซมสับปะรดลงในระหว่างร่อง ซึ่งช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้อย่างงดงาม ในช่วงที่มีการปลูกกันอย่างเอาจริงจังและมีพื้นที่ปลูกเป็นจำนวนมากนี้เอง ชาวสับปะรดได้ค้นพบว่า การปลูกด้วยหัวจุกที่ติดมากับผลสับปะรดนั้นใช้เวลานานกว่าการปลูกด้วยแขนง ต่อมาจึงมีการปลูกทดลองเปรียบเทียบจนเห็นผลชัดเจน การปลูกสับปะรดโดยใช้แขนงจึงเข้ามาแทนที่การปลูกโดยใช้จุกแบบเดิม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงพันธุ์ที่ปลูกไปด้วย ดังนั้นหลังจากทศวรรษ 2500 การปลูกแบบใช้จุกและพันธุ์สับปะรดจากเคยนำมาจากมาเลเซียก็จบสิ้นลง ชาวสับปะรดได้หันไปใช้แขนงพันธุ์จากประจวบคีรีขันธ์ซึ่งเป็นแหล่งสับปะรดพันธุ์ที่รู้จักกันดี คือ พันธุ์ปัตตาเวีย นับแต่นั้นพันธุ์สับปะรดก็ได้เปลี่ยนไปพร้อมกับที่พื้นที่การปลูกได้ขยายออกไปอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง โดยมีทั้งตลาดภายในจังหวัดและต่างจังหวัดรองรับผลผลิตของพืชไร่ชนิดนี้ ในทศวรรษ 2520 ที่ถนนสายเอเชียได้ตัดผ่านบ้านป่าปากอันเป็นพื้นที่หลักของการปลูกสับปะรด ได้มีชาวบ้านที่มีบ้านอยู่ใกล้ถนนได้ทดลองนำสับปะรดวางบนร้านที่สร้างขึ้นชั่วคราวหน้าบ้านของตน ต่อมาก็ได้คิดวางขายบนร้านยกพื้นที่เรียกว่า "อัมจันทร์" ขึ้น จนทำให้มีรถยนต์ที่ผ่านทางแวะซื้อและกลายเป็นสับปะรดป่าปากของฝากจากป่าบอนไปในที่สุด หลังทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาการปลูกของสับปะรดได้ขยายพื้นที่ปลูกออกไปในต่างอำเภอที่มีพื้นที่เหมาะสมมากขึ้นเพราะเป็นพืชที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้ปลูกสูง ตลาดรองรับมีทั้งโรงงาน ตลาดกลางอย่างตลาดหัวอิฐที่จังหวัดนครศรีธรรมราช รถยนต์นักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางผ่านบ้านป่าปาก หรือแม้แต่ตลาดต่างประเทศอย่างสิงคโปร์ เป็นต้น

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 37(วัดหัวถิน) จ.สงขลา เสนอเรื่อง **วิถีชีวิตชาวบ้านหัวถินก่อนและหลังการเกิดน้ำท่วม** เรื่องนี้พยายามเสนอให้เห็นประสบการณ์ของชาวบ้านที่สังคมส่วนใหญ่ในภาคใต้เข้าใจดี ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงการผลิตที่ชาวบ้านไปสู่การผลิตที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคย โดยมีแรงจูงใจเรื่องรายได้เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ คือประสบการณ์การเปลี่ยนจากการทำนาข้าวไปทำนาถั่ว โดยผู้ศึกษาเสนอให้เห็นว่าบ้านหัวถิน(ต.พังยาง อ.ระโนด จ.สงขลา) แต่เดิมทำนาข้าวเป็นหลัก สังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นก็สอดคล้องกับสังคมชาวนาข้าว แต่ประมาณทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาการขยายตัวเข้ามาในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาของการเลี้ยงกุ้งทำให้ชาวบ้านจำนวนมากในชุมชนหันไปเลี้ยงกุ้ง โดยนำที่นามาขุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง รวมทั้งมีนายทุนจากภายนอกมากว่านซื้อที่ดินแล้วขุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง ซึ่งในระยะแรกชาวนาได้ผลตอบแทนดีมาก จึงมีเงินใช้จ่ายอย่างสบายมือ และใช้ไปโดยง่าย ทำให้เกิด

ร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ ร้านค้าสิ่งบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยเกิดขึ้นบริเวณใกล้ๆ ชุมชน ชาวบ้านที่ร่ำรวยจากการเลี้ยงกุ้งทั้งที่เลี้ยงเองและที่เป็นลูกจ้างล่วนนำเงินมาใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการดังกล่าวอย่างคึกคัก แต่ว่าการเลี้ยงกุ้งได้ผลดีระยะหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่ต้นทุนการเลี้ยงสูงขึ้นเรื่อยๆ และผู้เลี้ยงประสบภาวะกุ้งตายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในที่สุดกำไรที่ได้ก็หดหายและหมดไป ทุนที่มีก็หมดตามไปด้วย ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเพิ่มเติม ในที่สุดชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไปไม่รอดและต้องหยุดเลี้ยงกุ้ง แต่ก็มีผู้เลี้ยงบางส่วนที่พยายามเลี้ยงต่อ โดยเพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น เช่น เลี้ยงให้น้อยลง ใช้อาหารและสารเคมีให้น้อยลง เป็นต้น และชาวบ้านที่เลิกเลี้ยงกุ้งบางรายที่ยังพอเหลือที่นาอยู่ก็พยายามกลับมาทำนาอีก แต่ที่นาเสียตายเป็นมีบ่อกุ้งร้างถูกทิ้งอยู่ทั่วไป เพราะใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ จะนำไปใช้ในการเพาะปลูกดินก็ยังเค็มอยู่ ในขณะที่สังคมวัฒนธรรมในชุมชนนับแต่มีการเลี้ยงกุ้งก็เปลี่ยนไปในลักษณะที่ชีวิตของผู้คนมีความตึงเครียดมากขึ้น การเอาใจใส่กัน การพึ่งพาอาศัยกันก็เลือนหายไป เพราะผลประโยชน์ที่ได้หรือที่เสียครั้งใหม่นี้มหาศาลเกินกว่าจะใช้กลไกทางสังคมแบบเดิมเยียวยาได้

โรงเรียนบ้านคลองเต้ง จ.ตรัง เสนอเรื่อง"ถ้ำเล" กับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเขากอบ เรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนอันเนื่องมาจากชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและกลายเป็นแหล่งรายได้ของชุมชน พื้นที่ศึกษาดังกล่าวได้แก่ ต.เขากอบ อ.ห้วยยอด จ.ตรัง โดยผู้ศึกษาได้แบ่งเนื้อหาเป็น 2 ยุค คือยุคก่อนถ้ำเลกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว และยุคหลังถ้ำเลกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเศรษฐกิจในยุคแรกนั้น ต.เขากอบจะเหมือนกับพื้นที่ทั่วไปในบริเวณนั้นคือประชากรส่วนใหญ่ทำนาเป็นอาชีพหลัก จะต่างตรงที่ว่าชาวบ้านในชุมชนนี้มีเขาและถ้ำเลเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ โดยรอบๆเขาดังกล่าวจะมีลำน้ำล้อมรอบชาวบ้านจึงอาศัยจับปลาในคลองดังกล่าวเป็นอาหาร บนเขามีสัตว์ต่างๆมากมายที่ชาวบ้านสามารถจับมาเป็นอาหาร ในถ้ำมีมูลค้างคาวที่ชาวบ้านเก็บมาเป็นปุ๋ยสำหรับทำนา แต่โดยภาพรวมแล้วชาวบ้านก็มีฐานะแบบพอมีพอกินเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ แต่ถ้ำที่ภูเขาซึ่งชาวบ้านเรียกว่าถ้ำเลและอาศัยเก็บขี้ค้างคาวนั้นเมื่อถึงยุคการท่องเที่ยวปรากฏว่าถ้ำเลกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า เพราะเป็นถ้ำขนาดใหญ่ที่มีถ้ำย่อยที่สวยงามมากมาย เมื่อทางอำเภอเข้ามาพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาดำเนินการต่อ ทำให้ถ้ำเลเป็นแหล่งที่คนนิยมมาท่องเที่ยวมาก ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเพิ่มขึ้นอีกนอกจากอาชีพเกษตรที่มีอยู่แต่เดิมแล้ว จึงนับว่าเศรษฐกิจของชาวบ้านทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ที่เรียกว่าค่อนข้างขยายคล่อง แม้ในปัจจุบันชาวบ้านก็ยังได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวถ้ำเล

โรงเรียนชะอวดวิทยาคาร จ. นครศรีธรรมราช นำเสนอเรื่อง **ตลาดชะอวดจากตลาดท่าเสม็ดถึงตลาดเทศบาล** งานศึกษานี้เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงความรุ่งเรืองและความเสื่อมถอยของตลาดในเมืองในท้องถิ่นที่ช่วงหนึ่งมีเงื่อนไขของที่เอื้ออำนวยก็เติบโตอย่างมาก แต่เมื่อเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยเปลี่ยนไปตลาดดังกล่าวก็ต้องปรับตัวเองเพื่อให้อยู่ได้ ตลาดดังกล่าวนี้คือตลาดชะอวด (อ.ชะอวด จ. นครศรีธรรมราช) ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอเนื้อหาเป็น 4 ยุค คือ ยุคก่อเกิด (ตลาดท่าเสม็ด) ยุครุ่งเรือง ยุคถดถอย และยุคตลาดเทศบาล โดยผู้ศึกษาสืบค้นและนำเสนอข้อมูลย้อนไปถึงยุคการก่อเกิดตลาดที่บ้านท่าเสม็ดในช่วงทศวรรษ 2440 ซึ่งเป็นยุคที่การสัญจรทางน้ำยังคึกคัก กระทั่งมีกลุ่มคนจีนแจวเรือทวนสายน้ำขึ้นมาทำการซื้อขาย จนเกิดเป็นตลาดขึ้นที่ท่าน้ำแห่งหนึ่งของบ้านท่าเสม็ด ในท่ามกลางการก่อตัวของตลาดที่ค่อยขยายตัวขึ้นนี้ทางรถไฟสายใต้ที่ผ่านชะอวดก็ได้กลายเป็นตัวเร่งให้ตลาดชะอวดทะยานเข้าสู่ยุครุ่งเรือง การค้าทั้งทางน้ำและทางราง ทำให้ตลาดชะอวดในยุคนี้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่คึกคักกว่าตัวเมืองนครศรีธรรมราชเสียด้วยซ้ำ สินค้าทั้งข้าว ของป่า ไม้ ปลา ผัก สัตว์เลี้ยง ผลไม้ ฯลฯ จากชุมชนใกล้เคียงถูกตลาดดึงดูดเข้ามาไว้ที่นี้ก่อนจะกระจายออกไปสู่ตลาดภายนอกถึงกรุงเทพฯ และต่างประเทศ ในขณะเดียวกันตลาดแห่งนี้ก็เป็นที่กระจายสินค้าจากโรงงานออกไปสู่ตลาดย่อยๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์อยู่กับตลาดชะอวดอย่างคึกคักเช่นกัน ความรุ่งเรืองดังกล่าวยาวนานอยู่ 3-4 ทศวรรษ ครั้นถนนสายเอเชียตัดผ่านขอบนอกของอำเภอชะอวดและผสมโรงจากอุทกภัย อัคคีภัยและโจร ในทศวรรษที่ 2510 ตลาดชะอวดก็เข้าสู่ยุคเสื่อมถอย เพราะเงื่อนไขดังกล่าวได้ส่งผลให้กลุ่มผู้ค้าซึ่งได้สะสมทุนมากกว่าสามทศวรรษไม่มั่นใจในสวัสดิภาพของชีวิตและทรัพย์สิน จึงทยอยย้ายแหล่งประกอบการค้าไปยังที่ที่ปลอดภัยกว่า เช่น ตลาดทุ่งสง ตลาดร่อนพิบูลย์ ในปลายทศวรรษ 2510 ตลาดชะอวดก็ตกอยู่ในสภาพว่างโรย หลังทศวรรษ 2520 ตลาดชะอวดได้กลับฟื้นคืนขึ้นมาอีกครั้ง ขณะชาวบ้านในชุมชนและรายรอบใกล้เคียงได้ปรับเปลี่ยนการผลิตมาสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจแทนการทำนา และบางส่วนก็ผันไปเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมขนาดเล็กเช่นการทำโรงอิฐเพื่อป้องกันการก่อสร้างในตัวเมืองต่างๆ ที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การฟื้นตัวใหม่ของตลาดชะอวดในยุคนี้ก็เป็นการฟื้นตัวแบบตลาดขนาดเล็กมากเมื่อเปรียบเทียบกับยุครุ่งเรือง เพราะบรรดาเงื่อนไขที่ทำให้ตลาดชะอวดได้เปลี่ยนไปแบบไม่มีทางวนกลับมาอีก การเกิดถนนรถยนต์ตั้งแต่ทศวรรษ 2510 จนปัจจุบันได้ทำให้เครือข่ายตลาดย่อยๆ ที่ไปสนับสนุนความรุ่งเรืองของตลาดชะอวดได้พัฒนาเป็นตลาดที่ตอบสนองชุมชนรายรอบของตัวเองได้อย่างสมบูรณ์ ตลาดชะอวดในวันที่พัฒนามาเป็นตลาดเทศบาลในปัจจุบันจึงเป็นตลาดจำหน่ายอาหารสด แห่ง เหมือนตลาดเทศบาลทั่วไป

5. ยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากหลายโรงเรียนได้สนใจนำเสนอประวัติความเป็นมาของชุมชน ซึ่งยังไม่ปรากฏว่ามีใครเคยเขียนหรือศึกษามาก่อน หรืออาจพอมืออยู่บ้างก็ยังเป็นเพียงคำบอกเล่าเล็กๆ น้อยๆ ยังไม่มีการเล่าอย่างละเอียดและครบถ้วน การรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนในด้านหนึ่งก็เพื่อให้คนในชุมชนโดยเฉพาะคนรุ่นหลังๆ ได้รู้ถึงความเป็นมาของตนเอง ซึ่งการรู้ถึงรากเหง้าของตนเองจะช่วยให้บุคคลมีประวัติศาสตร์ของตนเองพอที่จะเกิดตัวตนและใช้สำหรับกำหนดความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ได้ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็เพื่อให้คนอื่นหรือคนต่างถิ่นได้รู้จัก ซึ่งจะนำมาสู่การให้ความเคารพนับถือในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งจากผลงานของยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพบว่าความเป็นมาของชุมชนนั้นมีความแตกต่างหลากหลายมาก ทั้งนี้การศึกษาประวัติความเป็นมาดังกล่าวมีทั้งที่ศึกษาเป็นภาพรวมทุกด้านของชุมชนและเลือกศึกษาเฉพาะด้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพัฒนาการด้านการผลิต

โรงเรียนเวียงสระ เสนอเรื่อง **ร่องรอยวิถีชีวิตของชาวเวียงสระ** ผู้ศึกษาพยายามอธิบายประวัติความเป็นมาของชุมชนเวียงสระซึ่งตั้งอยู่ในเมืองเวียงสระเดิม โดยเมืองเวียงสระเป็นเมืองที่เก่าแก่ มีอายุไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี ซึ่งปัจจุบันเหลือแต่ซากให้เห็น ส่วนชุมชนเวียงสระนั้นเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ผู้คนและชุมชนไม่ได้สืบทอดมาจากผู้คนในยุคเมืองเวียงสระเดิม โดยทีมยูววิจัยเสนอให้เห็นว่าบรรพบุรุษของคนรุ่นปัจจุบันกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้แก่ครอบครัวนามสกุลขุนเวียง สุขเกษม รักบำรุง บัวแย้ม ทั้งนี้ในรายงานของทีมยูววิจัยพยายามเสนอข้อมูลทั้งในส่วนที่เป็นประวัติเมืองโบราณและประวัติชุมชนสลับไปมา หากกล่าวเฉพาะชุมชนเวียงสระก็กล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่ใหญ่โตและมีอายุนานพอสมควร อย่างน้อยก็พบว่าในสมัยรัชการที่ 5 เมื่อมีการสร้างรถไฟสายใต้และทางรถไฟตัดผ่านบริเวณที่อยู่ห่างจากชุมชนเวียงสระประมาณ 7 กิโลเมตร ซึ่งปัจจุบันคือสถานีรถไฟบ้านล้อง คนจากชุมชนเวียงสระส่วนหนึ่งได้อพยพออกมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใกล้สถานีรถไฟและมีส่วนสำคัญในการพัฒนาตลาดบ้านล้อง และเมื่อมีการพัฒนากลายเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญขึ้นมาชาวบ้านส่วนหนึ่งก็ออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนนทำให้ชุมชนเวียงสระอยู่ในสภาพที่ยูววิจัยรายงานไว้ว่า “ด้วยความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองที่เปลี่ยนท่าเลไป ทำให้ปัจจุบันเมืองโบราณเวียงสระค่อนข้างจะอยู่อย่างโดดเดี่ยว ห่างไกลความวุ่นวายของตัวเมืองอยู่พอสมควรทีเดียว จึงทำให้โบสถ์เก่าศาลาต่างๆ ยังคงอยู่ในสภาพเดิมเมื่อเกือบร้อยปีก่อน พร้อมทั้งซากเมืองโบราณอายุกว่าพันปีที่ได้ถูกซ่อนอยู่ในป่าที่ด้านหลังวัดเวียงสระ” การที่ชุมชนเวียงสระแต่เดิมใหญ่โตพอสมควรก็เนื่องจากเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นริมแม่น้ำตาปี ซึ่งชาวบ้านสามารถอาศัยน้ำในการทำเกษตร การอุปโภคบริโภค และใช้เป็นเส้นทางในการติดต่อซื้อขาย ภายหลังจากการศึกษาของยูววิจัยยังพยายามชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเวียงสระ โดยเฉพาะในแง่ของการทำมาากิน

และการอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชน รวมทั้งการชี้ให้เห็นว่าครั้งหนึ่งชุมชนเวียงสระกลายเป็นพื้นที่สีแดงเข้ม สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีทั้งที่อยู่บนภูเขาและที่เป็นชาวบ้านด้วยกันเองอยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถปรับตัวอยู่กับข้าวนา 2 ไร่ที่มีอยู่ในหมู่บ้านได้ และเมื่อทางราชการสามารถคลี่คลาย ปัญหาได้โดยใช้คำสั่งที่ 66/23 สมาชิก ผกค.ก็กลายเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนร่วมกันคนกลุ่ม อื่นๆ ทั้งนี้ก็เพราะไม่ว่าคนจะมีความคิดต่าง ๆ กันอย่างไรแต่ว่าพวกเขาก็ล้วนเป็นญาติพี่น้องกันเป็นเพื่อนฝูง กันไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง

โรงเรียนระโนดวิทยา จ.สงขลา เสนอเรื่อง **วิถีคนชายคลองระโนดในยุคสายน้ำ** เรื่องนี้ผู้ศึกษา ต้องการเสนอให้เห็นว่าวิถีชีวิตคนระโนดและตัวเมืองระโนดล้วนผูกพันอยู่กับคลองระโนด โดยผู้ศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ยุค คือระโนดยุคสายน้ำ กับระโนดยุคถนน โดยในยุคแรกนั้นงานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า คลองระโนดมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวระโนดในทุกด้าน ได้แก่ การอาศัยน้ำในการทำนา การ บริโภคอุปโภค การเป็นเส้นทางเดินทางสำคัญ ซึ่งไม่เพียงการเดินทางไปมาในท้องถิ่นเท่านั้น แต่หมายถึง การค้าขายระหว่างระโนดกับพื้นที่อื่น การติดต่อกับเมืองใหญ่ เช่นสงขลา หาดใหญ่ หรือแม้กระทั่งไป กรุงเทพฯ ก็จะต้องเดินทางไปทางคลองระโนดออกไปยังทะเลสาบสงขลา แล้วจึงจะต่อไปที่อื่น แม้กระทั่ง ตัวเมืองระโนดซึ่งประกอบไปด้วยตลาดและหน่วยราชการต่างๆ ก็ต้องอาศัยสะพานเดินทางไปมาถึงจะ ติดต่อกันได้ระหว่างบ้านเรือน ร้านค้า แลสถานที่ราชการ รวมทั้งการดำเนินชีวิตประจำวันอื่นๆ ชีวิตผู้คนใน สมัยนี้จึงต้องพึ่งพาคลองระโนดอย่างมาก จึงไม่แปลกที่จะพบว่างานประเพณีสำคัญของชุมชนและท้องถิ่น ก็จะปฏิบัติกันในคลอง เช่น ประเพณีชักพระ ยุคที่สองเกิดขึ้นเมื่อทางราชการได้พัฒนาถนนสาย นครศรีธรรมราช-ระโนด-สงขลาในช่วงกลางทศวรรษ 2500 เมื่อถนนใช้เดินทางได้สะดวกมากขึ้นก็มีผลต่อ การลดความสำคัญของการเดินทางทางน้ำ ในที่สุดการเดินทางทางน้ำก็ยุติลง เมืองระโนดซึ่งแต่เดิมเป็น ศูนย์การค้าทางน้ำเมืองหนึ่งก็ลดอันดับกลายเป็นเมืองเล็กๆ อยู่ในพื้นที่อับ และความสำคัญของน้ำต่อการ ทำนาก็เป็นอันหมดไปเมื่อการเลี้ยงกุ้งขยายตัวมาถึงทุงระโนดในช่วงต้นทศวรรษ 2530 นาข้าวส่วนใหญ่ถูก ขุดเป็นบ่อกุ้ง ต้นตาลโตนดจำนวนมากไม่ถูกโค่นทิ้งก็ต้องยืนต้นตาย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปตาม ข้อเสนอของรายงานการศึกษาเรื่องนี้ว่า

เสียงเรือในคลองระโนดเสียงเรือในคลองระโนดเริ่มลดลง เสียงเครื่องยนต์จากรถจักรยานยนต์คัน ใหญ่ๆ และเสียงรถยนต์ เริ่มเข้ามาแทนที่ บ้านเรือนที่เคยหันหน้าไปสู่คลองเริ่มขยับขยายหันเข้าหาถนน มากขึ้น เสียงน้ำกระทบพายของเรือขายของริมน้ำ เสียงเรียกขานลูกค้าขายคลอง เลื่อนหายไป ผักตบชวา ผักบุ้งที่เคยขึ้นเต็มคลอง ต้นลำพูสองฝั่งคลองเริ่มทิ้งใบและต้นเฉาตาย ปลาน้ำจืด ปลาแขยง ปลาหัว

อ่อน ปลาพรม หอยกาบ หอยตาก หอยขม รวมถึงกุ่มก้ามกรามที่มีรสชาติอร่อย เริ่มหายากขึ้นทุกวัน สะพานไม้เคี่ยมกลายเป็นสะพานคอนกรีตที่รถจักรยานยนต์และรถยนต์สามารถวิ่งสวนกันได้ ถนนคอนกรีตตัดผ่านเข้าไปตามซอยต่างๆ ของระโนดมากขึ้น น้ำในคลองระโนดตื้นเขินเป็นช่วงๆ บางช่วงได้กลายเป็นที่ทิ้งขยะของชาวบ้านไปโดยปริยาย น้ำเน่าเสียอันเนื่องมาจากการปล่อยน้ำเสียของบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ นาข้าวที่เคยเขียวขจีและความสวยของรวงข้าวสุกเหลืองอร่ามคู่กับตาลโตนดบนคันนา บัดนี้กลายเป็นพื้นดินที่เป็นหลุมเป็นบ่อ ต้นตาลโตนดเหลือแต่ลำต้นไร้ใบ ลูกและงวงตาล สองข้างถนนในยามกลางคืนแสงไฟส่องจ้าไปตลอดแนว

โรงเรียนระโนด จ.สงขลา เสนอเรื่อง **ย้อนรอย 100 ปี ชุมชนมะขามเฒ่า** เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับคลองระโนดเช่นกัน แต่ทีมผู้วิจัยโรงเรียนระโนดเลือกที่จะศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านมะขามเฒ่า ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งของตำบลระโนด ผู้ศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ยุค คือยุค “เผ่าเหล่า หลังกาเปื่องดิน” และยุค “ไถยิ่นเสียงรด ลิ่นเสียงเรือ” โดยชี้ให้เห็นว่ายุคแรกชุมชนมะขามเฒ่ามีลักษณะเป็นตลาดริมคลองระโนด ซึ่งในยุคนั้นถือว่าเป็นศูนย์กลางทางการค้าขายทางเรือ ทั้งเรือแจว เรือถ่อ เรือยนต์ โดยใช้ลำคลองสายต่าง ๆ เพื่อขนถ่ายสินค้า ชุมชนมะขามเฒ่าจึงเป็นจุดศูนย์กลางของสินค้าทุกประเภทจากตำบลต่าง ๆ ของอำเภอระโนด และจากพื้นที่อื่น จนกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจของชุมชนตลาดมะขามเฒ่าหรือตลาดริมคลองระโนดสมัยนั้นอยู่ในระดับดีทีเดียว ส่วนลักษณะทางสังคมนั้นก็พบว่ามีความเติบโตของสถาบันทางสังคมอย่างสอดคล้องกับความเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น มีวัดหลายวัด มีโรงเรียนหลายโรงเรียน เป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอ มีสุเหร่า (สถานือนามัย) เป็นต้น ยุคที่สองเริ่มต้นจากการสร้างถนนสายนครศรีธรรมราช – ระโนด – สงขลาในช่วงกลางทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ส่งผลให้การเดินทางทางน้ำค่อยๆ ลดความสำคัญลง และตลาดริมคลองระโนดก็ค่อยๆ ลดการเป็นศูนย์กลางการค้าขายและการขนส่งทางน้ำลงเช่นกัน แต่ว่าตลาดริมคลองระโนดหรือชุมชนมะขามเฒ่าก็ไม่ได้สูญหายหรือลดความสำคัญไป เนื่องจากเป็นตลาดหรือชุมชนในตัวเมืองของอำเภอระโนด จึงเป็นเพียงการปรับตัวจากการเป็นตลาดหรือชุมชนในบริบทเดิมมาสู่การเป็นตลาดหรือชุมชนในบริบทใหม่ คือบริบทเมืองขนาดเล็กที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจและสังคมภายนอกอย่างเข้มข้นขึ้นเป็นลำดับนั่นเอง

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 6 จ.นครศรีธรรมราช ศึกษาเรื่อง **อดีตและปัจจุบันของคลองปาง และวิถีคนคลองปาง** งานศึกษานี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งยุคการศึกษาออกเป็นสองยุค คือ ยุคอดีต และยุคปัจจุบัน โดยใช้เส้นแบ่งของการพัฒนาและการเสื่อมโทรมของสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชนเป็นตัวแบ่งเวลา

งานศึกษานี้เน้นวิถีคนคลองปางที่ผูกพันกับสายน้ำจนกล่าวได้ว่าปัจจัยการดำรงชีพด้านอาหารล้วนมีที่มาจากสายน้ำแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นข้าว ผัก และปลา อีกทั้งผลผลิตจากวิถีสายน้ำดังกล่าวยังสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัยอื่นได้อีกด้วย งานนำเสนอสามในสี่ส่วนของทั้งหมดเน้นย้ำให้เห็นภาพที่กลุ่มคนในชุมชนใช้ชีวิตผูกพันอย่างแนบสนิทกับสายน้ำ พร้อมๆกับการให้ภาพความเชื่อของชุมชนที่ยึดมั่นกับระบบคุณค่าที่เคารพต่อธรรมชาติ สำหรับยุคปัจจุบันงานศึกษาได้บอกถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเนื่องมาจากการเสื่อมโทรมของสายน้ำที่เป็นผลมาจากการทำลายทรัพยากร โดยเฉพาะป่าต้นน้ำที่ถูกบุกรุกและทำลายจนทำให้สายน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชนค่อยๆลดความอุดมสมบูรณ์ลง ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาของถนนหนทางที่เข้ามาแทนสายน้ำในวิถีเก่าก็ได้ส่งผลให้การผลิตเพื่อกินเพื่ออยู่ได้เปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อขายมากขึ้น สายน้ำที่เคยเป็นเส้นเลือดของชีวิตในยุคเก่าถูกละเลยไม่ใส่ใจจากชุมชน ในตอนสุดท้ายของงานศึกษานี้คณะวิจัยได้แสดงความคาดหวังถึงการรื้อฟื้นความสมบูรณ์ของสายน้ำให้กลับคืนมาใหม่ โดยเรียกร้องต่อคนรุ่นหลังและชี้ให้เห็นระบบคุณค่าแบบเดิมที่ควรรื้อฟื้นมาใช้อย่างสอดคล้องกับยุคสมัย

โรงเรียนพันธศึกษา จ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง **ชุมชนริมคลองท่าฉางจากวันวานถึงปัจจุบัน** เรื่องนี้ยิววิจัยพยายามชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมคลองท่าฉางหมู่ที่ 1 ต.ท่าฉาง อ.ท่าฉาง จ.สุราษฎร์ธานี โดยอธิบายให้เห็นว่าแต่เดิมท่าฉางเป็นพื้นที่ปลูกข้าวสำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ซึ่งชุมชนริมคลองจะเป็นส่วนสำคัญของการเป็นอู่ข้าวอู่น้ำนี้ ถึงขนาดที่ว่ารัฐให้ความสำคัญในการเก็บอากร ซึ่งชาวบ้านต้องส่งอากรเป็นข้าว จึงทำให้บริเวณริมคลองมีฉางข้าวตั้งอยู่เรียงรายมากมาย ทั้งนี้เพื่อเก็บข้าวสำหรับส่งให้รัฐ ซึ่งต้องขนส่งไปทางเรือ ซึ่งชื่อท่าฉางก็ได้ชื่อมาจากฉางข้าวมากมายที่อยู่ริมคลองดังกล่าว นอกจากนี้ผู้ศึกษายังกล่าวถึงอาชีพอื่นๆของชาวนาเพิ่มเติมด้วย เช่น การทำตาลโดนด(การทำน้ำผึ้งน้ำตาล และลูกตาลสด) เพราะในท้องทุ่งนานั้นมีต้นตาลโดนดขึ้นเรียงรายอยู่ตามคันนาทั่วไป เมื่อกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนในยุคของการทำนาแล้วผู้ศึกษาก็เสนอให้เห็นยุคความร่วงโรยของการทำนาโดยสาเหตุสำคัญมาจากความต้องการเงินสดไปใช้จ่ายมากขึ้นในยุคที่ชีวิตต้องพึ่งพิงตลาดในเกือบทุกเรื่อง แรงงานในชุมชนลดน้อยลงเพราะเข้าสู่ยุคที่ครอบครัวต้องส่งลูกหลานเรียนต่อ ในขณะที่การทำนาเข้าสู่การทำนาสมัยใหม่ที่ต้องลงทุนมากขึ้น ผลผลิตไม่แน่นอนเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ส่ง กัก และเก็บน้ำ และที่สำคัญคือราคาข้าวตกต่ำอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นชาวนาจึงหาพืชสมัยใหม่มาปลูก ซึ่งพืชที่เหมาะสมแก่พืชที่ทำนาดังกล่าวได้แก่ปาล์ม พื้นที่นาส่วนใหญ่จึงถูกปรับเปลี่ยนไปปลูกปาล์มดังกล่าว “จากคำบอกเล่าของคนแก่ในชุมชนทำให้เราเห็นภาพนาข้าวที่กว้าง

ใหญ่ไพศาล เป็นธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทุ่งนาที่เขียวจีด้วยพรรณข้าวหลายร้อยชนิด หุ่นไกล้าที่อยู่ตามคันนาเป็นร้อยๆตัว ...ปัจจุบันกลายเป็นต้นปาล์มที่ปลูกเรียงราย ลำต้นสูงใหญ่ จำนวนนับร้อยๆไร่ และนับวันจะมีปริมาณสวนปาล์มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ”

โรงเรียนคลองแดนวิทยา จ.สงขลา เสนอเรื่อง **ย้อนรอยตลาดคลองแดน** ผู้ศึกษาต้องการอธิบายพัฒนาการของตลาดคลองแดน (ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา) จากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจเนื่องจากตลาดแห่งนี้เคยเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก แล้วก็เสื่อมโทรมและล้มหายไป แต่ในปัจจุบันกลับได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาได้ ซึ่งถือว่าเป็นความสามารถของคนในท้องถิ่นล้วนๆ คณะผู้วิจัยโรงเรียนคลองแดนวิทยาได้แบ่งยุคการนำเสนอเนื้อหาเป็น 3 ยุค คือยุคแรกเป็นยุคที่เสนอให้เห็นตลาดคลองแดนเมื่อครั้งยังเจริญรุ่งเรือง โดยเสนอให้เห็นว่าชุมชนคลองแดนเริ่มต้นเมื่อประมาณเกือบ 100 ปีที่ผ่านมาในลักษณะที่เป็นชุมชนริมคลอง และที่บริเวณดังกล่าวมีแรงจูงใจให้คนมาตั้งบ้านเรือนก็เนื่องจากเป็นบริเวณ 3 แ่งที่ลำคลอง 2 สายมาบรรจบกันกลายเป็นคลองที่สามไหลลงสู่ทะเล โดยแต่เดิมที่บริเวณนี้ชาวบ้านที่สัญจรทางเรือนัดพบกันอยู่ก่อนแล้วเพื่อนำผลผลิตมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกันในลักษณะตลาดนัด ต่อมาจึงมีคนเห็นลู่ทางค้าขายจึงเข้ามาตั้งร้านค้าถาวรทั้งเพื่ออยู่อาศัยและค้าขาย ในทศวรรษ 2480 คนจีนซึ่งได้เข้ามาค้าขายที่ตลาดนัดก็เห็นลู่ทางของการค้าขายเช่นกันและทยอยเข้ามาตั้งร้านค้าขายที่ตลาดริมคลองแห่งนี้ ตลาดแห่งนี้ซึ่งเรียกชื่อกันว่าตลาดคลองแดนเจริญสูงสุดในช่วงทศวรรษ 2490 – 2500 รวมระยะเวลาประมาณ 20 ปี โดยในช่วงนี้มีร้านทองถึง 3 ร้าน มีร้านค้าอื่นๆถึงประมาณ 50 ร้าน และมีตลาดนัดสัปดาห์ละ 2 วัน คือวันอาทิตย์และวันพฤหัสบดี โดยผู้มาค้าขายหรือมาจับจ่ายใช้สอยล้วนมาทางเรือทั้งสิ้น ยุคที่สองเริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษ 2510 ซึ่งถือว่าเป็นยุคเสื่อมโทรมของตลาดคลองแดน โดยเริ่มต้นจากการที่ชุมชนตลาดคลองแดนพัฒนาไปสู่ทิศทางที่ไม่ถูกต้องนัก คือผู้ประกอบการท้องถิ่นซึ่งมีอิทธิพลมากในสมัยนั้นได้เปิดบ่อนขว้าวและบ่อนการพนันต่างๆขึ้นบริเวณใกล้ๆตลาดคลองแดน ซึ่งตามมาด้วยการขยายตัวของผู้มีอิทธิพลและโจรผู้ร้าย ถึงขนาดเข้าไปปล้นฆ่าสุจริตชนที่มาค้าขายอยู่ที่ตลาดคลองแดน ส่งผลให้พ่อค้าชาวเงินจำนวนมากอพยพออกจากตลาดคลองแดนไปค้าขายยังที่อื่น ประกอบกับในช่วงนั้นทางราชการได้สร้างถนนจากคลองแดนไปเชื่อมต่อกับถนนสายนครศรีธรรมราช-สงขลา ทำให้ผู้คนจำนวนมากได้ย้ายบ้านเรือนจากตลาดคลองแดนไปตั้งอยู่ใกล้ถนน เนื่องจากในยุคนี้การเดินทางโดยถนนได้เข้ามาแทนที่การเดินทางทางน้ำแล้ว ทำให้มีคนเดินทางมาที่ตลาดคลองแดนน้อย ตลาดคลองแดนจึงเหลือบ้านเรือนน้อยและไม่มี การซื้อขายต่อเนื่องมานาน จนกระทั่งถึงกลางทศวรรษ 2540 เจ้าอาวาสวัดคลองแดนและปัญญาชนของชุมชนอันประกอบไปด้วยครูเกษียณอายุราชการ ผู้อาวุโส และผู้เห็นความสำคัญในการฟื้นฟูตลาดน้ำคลอง

แดนโดยการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสงขลา ได้ร่วมกันทำโครงการฟื้นฟูชุมชน โดยมีเป้าหมายที่จะเชื่อมโยงทั้งตลาดริมคลอง วัด และชุมชน ให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยว โดยมีคำขวัญของการขับเคลื่อนครั้งนี้ว่า “ตลาดน้ำคลองแดน ชุมชนวิถีพุทธ” กระทั่งต้นทศวรรษ 2550 ตลาดน้ำคลองแดนก็ได้ฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาในความหมายใหม่ ผู้ที่มาที่ตลาดคลองแดนไม่ได้มาเพื่อกิจกรรมการค้าขายแบบเดิม แต่เข้ามาท่องเที่ยวและรับประทานอาหาร ชมการแสดง และร่วมกิจกรรมที่ทางคณะกรรมการจัดเตรียมไว้ โดยกิจกรรมสำคัญจะจัดในทุกเย็นวันเสาร์ แต่อื่นๆผู้สนใจก็สามารถเข้าไปเที่ยวได้ตามปกติ ซึ่งจะได้ชมวัดและชุมชนด้วย หากจะพักแรมชาวบ้านก็มีที่พักแบบโฮมสเตย์ไว้รับรอง ผู้ศึกษาได้ลงทำรายงานการศึกษาไว้ว่า “หากท่านได้แวะมาเยือนตลาดน้ำคลองแดนในเย็นวันเสาร์ ท่านจะได้สัมผัสกับกิจกรรมอันน่าประทับใจที่ชาวคลองแดนจะทำให้ท่านไผ่ผื่นที่จะกลับมาเยี่ยมอีกในโอกาสถัดไป เพราะนี่คือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ไม่กี่แห่งในภาคใต้ ชุมชนวิถีพุทธในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กำลังพิสูจน์ความมั่นคงและความยั่งยืนของตนเองไว้ที่นี่”

โรงเรียนบ้านคลองภาษี จังหวัดตรัง เสนอเรื่อง **ชุมชนคลองภาษี (เมืองกันตัง) ในยุคกุลิท่าเรือต่างประเทศ** ชุมชนแห่งนี้มีลักษณะเด่นคือเกิดขึ้นและเติบโตอย่างสัมพันธ์ท่าเรือในกันตัง จ.ตรัง ซึ่งเป็นท่าเรือค้าขายกับชาวต่างชาติและมีมาแต่อดีตแล้ว ความสำคัญของชุมชนคลองภาษีคือการเป็นชุมชนของคนนานาชาติ ที่มียุววิจัยพยายามเสนอให้เห็นว่าชุมชนคลองภาษีเกิดขึ้นมาจากความสำคัญของการค้าขายกับชาวต่างชาติ โดยมีท่าเรือกันตังเป็นศูนย์กลางการติดต่อค้าขาย ความเจริญของการค้าขายทำให้เกิดอาชีพสำคัญขึ้นมาคือ “กุลิท่าเรือ” และชุมชนคลองภาษีซึ่งอยู่ใกล้ท่าเรือก็เติบโตมาจากคนกลุ่มนี้ โดยมีทั้งคนในท้องถิ่น และชาวต่างชาติ ซึ่งสมัยก่อนส่วนใหญ่จะเป็นคนจีน ชาวจีนที่เป็นเจ้าของธุรกิจร้านค้าสำคัญๆใน กันตังในปัจจุบันส่วนใหญ่อีกจะเป็นลูกหลานของกุลิชาวจีนนั่นเอง ต่อมาประมาณกลางทศวรรษ 2510 เป็นต้นมาได้มีเรือประมงขนาดใหญ่มาแวะส่งปลาที่แปปลาใกล้ท่าเรือ ส่งผลให้เกิดแปปลาขึ้นหลายแห่ง ทำให้ชาวต่างชาติที่เราคุ้นเคยในปัจจุบันคือชาวเขมร ชาวพม่าเริ่มปรากฏตัวขึ้น โดยมากับเรือประมง และส่วนหนึ่งได้เข้าไปอยู่ที่ชุมชนคลองภาษี คนในชุมชนคลองภาษีซึ่งมีหลายชาติพันธุ์นั้นจะทำอาชีพเป็นกุลิท่าเรือเป็นหลัก หากมีเวลาว่างก็จะออกทำประมง หรืออาจปลูกพืชผักไว้บริโภค หากเหลือภรรยาก็นำไปขายที่ท่าเรือ ยุคที่สองของเรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อทางราชการร่วมกันองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามาปรับปรุงท่าเรือให้ทันสมัย โดยใช้เครื่องจักรที่ทันสมัย ท่าเรือในยุคนี้จึงเป็นไปอย่างที่มียุววิจัยเสนอไว้ว่า “เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของท่าเรือ เป็นท่าเรือสมัยใหม่ รวมทั้งมีการนำเอาเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานคน ท่าเรือจึงเต็มไปด้วยตู้คอนเทนเนอร์ขนาดใหญ่ ไม่มีตลาดทำน้ำ และไม่มีกุลิท่าเรือที่ทำงาน ในบริเวณท่าเรืออีก

ต่อไป” พร้อมๆกันนี้ก็มีเรือประมงเข้ามาขายสัตว์น้ำที่แพปลาบริเวณใกล้ท่าเรือจำนวนมาก ซึ่งแพลาดังกล่าวส่วนหนึ่งก็อยู่ในชุมชนคลองภาษี อีกส่วนหนึ่งก็อยู่ใกล้ๆ การเข้ามาของเรือประมงดังกล่าวได้นำเอาลูกเรือประมงชาวพม่า ชาวกัมพูชา และชาวลาวมาด้วย ลูกเรือดังกล่าวส่วนใหญ่อีกก็ต้องหาที่พักบนบกซึ่งส่วนใหญ่อีกก็ไปอยู่ในพื้นที่ชุมชนคลองภาษี จนในชุมชนมีคนต่างชาตินานาชาติมากกว่าคนพื้นถิ่น ชุมชนคลองภาษีจึงถูกขนานนามว่าเป็น “ชุมชนนานาชาติ” ภายใต้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้นำชุมชนคลองภาษีไปอยู่ในสภาพ “เมื่อคนจากหลายพื้นที่ หลายชาติ หลายภาษา เข้ามาอยู่รวมกัน ย่อมทำให้เกิดปัญหามากมายตามมา ชุมชนจึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คนต่างด้าวที่เข้ามานับวันจะมีจำนวนมากขึ้น และเข้ามาอาศัยอยู่นานมีลูกมีหลานหลายรุ่นจนกลายเป็นคนส่วนหนึ่งของสังคม” และ “ในขณะที่ท่าเรือปัจจุบันมีความทันสมัย ชุมชนคลองภาษีกลับมามีสภาพที่ไม่แตกต่างจากชุมชนแออัด หรือสลัม สภาพบ้านเรือนทรุดโทรม ความเป็นอยู่ของผู้คนต้องหาเช่ากินค่า พ่อแม่ต้องทำงาน จึงไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนลูกหลาน ทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมายตามมา”

โรงเรียนวัดขั้วช่วย จ.นครศรีธรรมราช นำเสนอเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการผลิตจากดอนภาษีถึงบางดี งานศึกษานี้กล่าวถึงผลกระทบต่อชุมชนอันมีที่มาจากการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานจากภาครัฐเช่นเดียวกับอีกหลายเรื่องในชุดโครงการยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การศึกษาได้แบ่งเวลาออกเป็นสองยุค ยุคแรกเป็นยุคที่ชุมชนยังตั้งอยู่ที่บ้านดอนภาษี ซึ่งดอนภาษีในยุคนี้รุ่งเรืองมากเพราะการสัญจรทางน้ำ เนื่องจากบ้านดอนภาษีตั้งอยู่ตรงปากน้ำที่มีแม่น้ำหลายสายไหลลงสู่ทะเลเรียกว่า “ปากน้ำท่าหมาก” ปากน้ำนี้เจริญทั้งด้านการทำมาหากินและด้านการค้าขาย จนทางราชการมาตั้งด่านเก็บภาษีบริเวณดังกล่าว สำหรับชาวบ้านดอนภาษีจะทำอาชีพประมงเป็นหลัก และทำสวนมะพร้าวเป็นส่วนประกอบ มีบ้างที่ทำนาแต่ว่าก็น้อยมากเนื่องจากในหมู่บ้านมีที่ดินที่พอทำนาได้น้อย นอกนั้นชาวบ้านก็หารายได้จากทางอื่นที่พอทำได้ เช่น บางส่วนเผาถ่านขาย บางส่วนเข้าป่าหาน้ำมันยางมาทำได้ บางส่วนค้าขาย เป็นต้น ยุคที่สองเป็นยุคที่ชาวดอนภาษีต้องอพยพจากชายฝั่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมถนนสายนครศรีธรรมราช-สุราษฎร์ธานี เนื่องจากพื้นที่การพัฒนาได้เปลี่ยนไปตามเส้นทางคมนาคม ซึ่งเมื่อบริเวณปากน้ำหมดความสำคัญในการค้าขาย ด่านเก็บภาษีก็ยกเลิก ตลาดที่เคยรุ่งเรืองที่บ้านดอนภาษีก็ย้ายไปตั้งอยู่ริมถนน การตั้งถิ่นฐานอยู่ริมทะเลที่มีที่ดินสำหรับทำการผลิตน้อยก็ไม่ใช้สิ่งจูงใจที่จะให้ชาวบ้านอยู่ที่เดิม ในขณะที่มีที่ให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากที่เดิม(ประมาณ 2 ก.ม.) ชาวบ้านดอนภาษีจึงค่อยๆทยอยกันออกมาตั้งชุมชนใหม่ที่เรียกกันว่าบ้านบางดี และชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างชุมชนใหม่จนเป็นปึกแผ่นในปัจจุบันเป็นชุมชนหนึ่งที่พัฒนาขึ้นเป็นตลาดริมทางหรือตลาดท้องถิ่น.

โรงเรียนมัธยมเกาะหมาก จ.พัทลุง เสนอเรื่อง **"วิถีชีวิตชาวเกาะหมากก่อนมีสะพานเชื่อมเกาะ"** เรื่องนี้ทีมผู้วิจัยต้องการเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนบนเกาะหมาก ซึ่งเป็นเกาะที่อยู่ในทะเลสาบสงขลา โดยผู้ศึกษาได้แบ่งยุคการเปลี่ยนแปลงเป็น 2 ยุค คือ ยุคก่อนมีสะพานเชื่อม กับยุคหลังมีสะพานเชื่อม โดยยุคแรกเริ่มมาแต่อดีตจนถึงทศวรรษ 2530 ผู้ศึกษาเสนอให้เห็นว่าในยุคแรกนั้นชาวบ้านยังอยู่แบบพึ่งตัวเอง ถึงแม้เกาะจะไม่ห่างจากแผ่นดินใหญ่มากนักแต่วาระยนต์ไม่สามารถข้ามไปได้ ในขณะที่รถจักรยานยนต์ก็ข้ามไปยาก โดยต้องยกลงเรือหรือแพข้ามไป การสัญจรบนเกาะจึงใช้การเดินทางเป็นหลัก หากออกจากเกาะก็ต้องใช้เรือ ส่วนการทำมาหากินก็พึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ได้แก่การทำประมงเป็นหลัก เครื่องมือที่ใช้ในสมัยนั้นได้แก่ ยอ อวน โพงพาง ไซไฟ ไซนั่ง เป็นต้น ตามที่ทราบพอทำนาได้ชาวบ้านก็ทำนาพอมีข้าวกิน ชาวบ้านบางส่วนก็นำหินจากเกาะกระ เกาะสี เกาะห้า มาเผาเป็นปูนขาว ซึ่งขายได้คนบนเกาะมีทั้งคนที่ง้อถิ่นที่นับถือศาสนาพุทธ ชาวมุสลิม และชาวจีน โดยคนทั้ง 3 กลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีหรือใกล้ชิดกัน ความขุ่นข้องหมองใจอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางศาสนา หรือทางชาติพันธุ์ไม่มี การแต่งงานของคนพุทธและมุสลิมสามารถเกิดขึ้นเป็นปกติ หรืองานประเพณีตามศาสนาคนต่างศาสนากันก็ไปร่วมกันได้เป็นปกติเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากคนทั้ง 3 กลุ่มอยู่ร่วมกันบนเกาะมานาน ในช่วงที่ยังออกไปไหนยากเพราะยังไม่มีสะพานจึงอยู่กันแบบร่วมทุกข์ร่วมสุขหรือมีความใกล้ชิดกันมาก เงื่อนไขดังกล่าวจึงช่วยสร้างความแน่นแฟ้นให้แก่คนทั้ง 3 กลุ่ม ต่อเมื่อทางการได้สร้างสะพานเชื่อมเกาะกับแผ่นดินใหญ่ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกๆด้านอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่อาชีพซึ่งเปลี่ยนจากอาชีพแบบพื้นบ้านไปสู่อาชีพเชิงพาณิชย์อย่างชัดเจน เช่น พื้นที่นาข้าว และพื้นที่อื่นๆที่พอจะขุดทำบ่อกึ่งก็ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นบ่อกึ่งทั้งหมด โดยสะพานช่วยให้คนข้างนอกข้ามไปลงทุนและขนส่งได้ง่าย เกิดธุรกิจชุดทรายบนเกาะอย่างกว้างขวาง เกิดรีสอร์ทและร้านอาหารเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ชาวบ้านในวัยทำงานจำนวนมากข้ามฟากออกมาทำงานตามโรงงานต่างๆที่เกิดขึ้นมาก แบบไปเช้ากลับเย็น ความสัมพันธ์ของผู้คนบนเกาะก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนเช่นกัน เช่น ชาวมุสลิมในยุคปัจจุบันข้ามมาสัมผัสกับชาวมุสลิมบนแผ่นดินใหญ่มากขึ้นและลดความสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นบนเกาะ จึงได้รับอิทธิพลของการปฏิรูปศาสนาอิสลามซึ่งแพร่หลายอยู่อย่างกว้างขวางในภาคใต้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ปฏิเสธความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น และการแยกกันชัดเจนระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามและคนที่นับถือแต่ละศาสนา

โรงเรียนผังปาล์ม 2 จ.สตูล เสนอเรื่อง **ชุมชนมะนังก่อนและหลังการเปิดตัวของถ้ำภูผาเพชร** เรื่องนี้ผู้ศึกษาแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของชุมชนมะนัง อ.มะนัง จ.สตูล ใน 2 ยุค โดยใช้การ

เกิดขึ้นของการท่องเที่ยวถ้าภูผาเพชรซึ่งอยู่ในชุมชนเป็นจุดตัดของยุค เนื่องจากเมื่อเกิดการท่องเที่ยวดังกล่าวทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยในยุคแรกนั้นชาวบ้านในชุมชนมะนังจะทำสวนปาล์มเป็นหลัก อาจมีการทำอย่างอื่นประกอบบ้าง เช่นการทำสวนยาง แต่ว่าที่ดินที่ชาวบ้านมีสำหรับทำการผลิตดังกล่าวก็มีจำนวนไม่มาก ดังนั้นเศรษฐกิจในยุคแรกของชาวชุมชนมะนังจึงอยู่ในลักษณะพอมีพอกิน ต่อเมื่อประมาณปี 2517 เป็นต้นมารัฐก็เริ่มตัดถนนเข้าไปสู่พื้นที่ชุมชนมะนัง การเดินทางติดต่อกับภายนอกของชาวชุมชนมะนังจึงสะดวกขึ้น ชาวมะนังจึงสามารถออกไปขายแรงงานในโรงงาน ออกไปติดต่อค้าขายกับภายนอก รวมทั้งการได้ไปเห็นตัวอย่างการพัฒนาชุมชนในแง่มุมต่างๆจากที่อื่น กระทั่งต้นทศวรรษ 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมาก จึงมีการเข้าไปสำรวจถ้ำหนึ่งที่อยู่ ในเขตเทือกเขาบรรทัดซึ่งเป็นเขตพื้นที่ของชุมชนมะนัง ปรากฏถ้ำดังกล่าวมีขนาดใหญ่โตและภายในมีความวิจิตรพิสดารมาก อีกทั้งบริเวณใกล้เคียงยังมีลำน้ำที่สวยงามเหมาะแก่การล่องแก่ง ทางราชการและองค์การบริหารส่วนตำบลจึงได้ร่วมกันดำเนินการเปิดการท่องเที่ยวขึ้นที่ชุมชนมะนัง ซึ่งปรากฏว่าได้รับความนิยมมาก มีผู้เข้ามาท่องเที่ยวมาก เกิดการเติบโตอย่างมากของสถานประกอบการเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น รีสอร์ท ร้านอาหาร การบริการล่องแก่ง ซึ่งผู้ประกอบการดังกล่าวมีทั้งคนภายนอกและภายในชุมชน ส่วนชาวบ้านก็เข้ามามีส่วนร่วมกับการเติบโตของการท่องเที่ยวทั้งการเข้าไปเป็นแรงงานในสถานประกอบการต่างๆ และการค้าขาย ซึ่งมีทั้งสินค้าโอท็อปและสินค้าทั่วไป ทำให้ในยุคนี้ชุมชนมะนังจึงเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางเศรษฐกิจทางสังคมวัฒนธรรม รวมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ

โรงเรียนปาล์มพัฒนวิทย์ จ.สตูล เสนอเรื่อง **ชุมชนมะนังจากยุคบ้านป่าถึงยุคสมัยใหม่** เรื่องนี้เสนอเนื้อหาคล้ายกับผลงานของโรงเรียนผังปาล์ม คืออธิบายถึงพัฒนาการของชุมชนมะนังที่เติบโตกลายเป็นอำเภอมะนัง โดยแบ่งเป็น 2 ยุคเช่นกัน และใช้การเกิดขึ้นของการท่องเที่ยวเป็นจุดตัดเช่นกัน เนื้อหาจึงออกมาไม่ต่างกันนัก เพียงแต่ว่าเรื่องนี้ให้ความสนใจในการอธิบายถึงการเริ่มตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษที่อพยพมาจากหลายพื้นที่ หลายจังหวัด เพื่อเข้ามาทำกินในที่ดินที่ทางราชการจัดการให้ในรูปของนิคมพัฒนาตนเอง มะนังจึงได้ชื่อว่า “ชุมชนคนหลากหลายถิ่น”

โรงเรียนคลองไม้แดง จ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง **ชุมชนปากหมากจากอดีตถึงปัจจุบัน** เรื่องนี้ผู้ศึกษาชี้ให้เห็นพัฒนาการของชุมชนปากหมาก ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี โดยผู้ศึกษานำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ยุค ยุคแรกกล่าวถึงการตั้งชุมชน และพัฒนาการชุมชนที่ยังอยู่ในยุคของการพึ่งพาอาศัยกัน โดยชุมชนดังกล่าวนี้เป็นชุมชนใหม่ที่นาจะเกิดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีชาวบ้านจากหลาย

จังหวัดอพยพเข้ามาบุกเบิกที่ดินทำกิน ในระยะหลังยังมีประชาชนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนืออพยพเข้ามาสมทบเพิ่มขึ้นอีก ประชากรของชุมชนปากหมากจึงมีความหลากหลาย ในยุคแรกจึงเห็นความพยายามของคนกลุ่มต่างๆที่จะปรับตัวอยู่ด้วยกัน ซึ่งก็พบว่าชาวบ้านสามารถปรับตัวเข้าเป็นคนกลุ่มเดียวกันได้ในไม่ช้า การผลิตในยุคแรกนี้ทุกครัวเรือนจะเริ่มต้นด้วยการทำนาเพื่อให้พอมีข้าวบริโภค จากนั้นก็การทำสวน ซึ่งมีทั้งสวนยางและสวนผลไม้ ยุคที่สองเริ่มจากการที่ชาวบ้านปรับเปลี่ยนการทำเกษตรเพื่อหวังผลในการค้าขายอย่างชัดเจน ทำให้ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนเทือกสวนไร่นาของตนไปสู่การทำสวนยางและสวนปาล์ม ดังนั้นในช่วงที่ยางและปาล์มราคาดีชาวบ้านก็จะมีรายได้มาก แต่หากยางและปาล์มราคาคตกชาวบ้านก็จะเดือดร้อนมาก วิถีชีวิตของคนในยุคนี้มีการพึ่งพากันน้อย และหันไปพึ่งพิงตลาดมากขึ้นเป็นลำดับ

โรงเรียนปากแพรกวิทยาคม จ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง **"บ้านใน " ชุมชนคนหลากหลายถิ่นจากอดีตถึงปัจจุบัน** ทีมวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเป็น 2 ยุค ยุคแรกชี้ให้เห็นว่าชุมชนบ้านในมีอายุไม่ต่ำกว่า 200 ปี แต่ยังเป็นชุมชนบ้านในที่ตั้งอยู่คนละที่กับชุมชนบ้านในในปัจจุบันที่ตั้งอยู่บนลูกควนขนาดใหญ่ ลูกควนสมัยนั้นเต็มไปด้วยป่าไผ่ไม่เหมาะแก่การปลูกข้าว จึงไม่มีใครขึ้นมาตั้งบ้านเรือน โดยชุมชนบ้านในเดิมจะตั้งอยู่พื้นที่ล่างซึ่งอยู่รอบลูกควนดังกล่าว พื้นที่ในสมัยนั้นยังเป็นป่ารกชัฏ ชาวบ้านยังชีพด้วยการทำข้าวไร่ การหาของป่า เช่น การทำน้ำมันชัน(น้ำมันยาง) ซึ่งสามารถนำไปทำขี้ได้หรือขายเป็นน้ำมันโดยตรง การตัดหวาย การจับสัตว์ป่า สิ่งที่เหลือจากการบริโภคก็สามารถนำไปแลกเปลี่ยนหรือซื้อขาย โดยใช้เรือถ่อหรือแจวไปสุราษฎร์ธานีหรือไปกาญจนดิษฐ์ วิถีชีวิตของคนในยุคนี้ต้องอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน เพราะว่าการต้องการความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหลายด้านจึงจะสามารถอยู่รอดในถิ่นที่อยู่ที่มีลักษณะเป็นบ้านป่าได้ ยุคที่ 2 เริ่มในปี 2513 เมื่อทางราชการตัดถนนสายสุราษฎร์ธานี – นครศรีธรรมราช ซึ่งผ่านเชิงลูกควนด้วย ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่จับจองที่ดินบนลูกควนทิ้งไว้ได้ย้ายมาตั้งบ้านเรือนบนลูกควนเพื่อให้อยู่ใกล้ถนน ในระยะเดียวกันนี้ก็มีผู้ได้รับสัมปทานตัดไม้ นำไม้มากองรวมอยู่บริเวณริมถนนที่เป็น 3 แยกบ้านในปัจจุบัน ทำให้ยังมีผู้คนเข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนบริเวณบนลูกควนมากขึ้น ทำให้เกิดตลาดขึ้นบริเวณดังกล่าว ทั้งตลาดนัดและตลาดสด ด้วยการเดินทางที่สะดวกขึ้นก็ยิ่งทำให้มีคนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น และจำนวนไม่น้อยที่เข้าไปจับจองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติซึ่งอยู่รายรอบลูกควน ซึ่งทางราชการก็ไม่ว่าอะไร ก็ยิ่งทำให้มีผู้อพยพเข้ามาเพิ่มเติม โดยมากเป็นกลุ่มๆจากหลายอำเภอทั้งใน จ.สุราษฎร์ธานี และ จ.นครศรีธรรมราช ทั้งหมดนี้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ตลาดที่เกิดขึ้นบนลูกควนเจริญเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วงก่อนถึงกลางทศวรรษ 2520 ปรากฏว่าชุมชนที่เติบโตขึ้นดังกล่าวยังมีลักษณะคล้าย

บ้านป่าเมืองเถื่อน เพราะผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่เป็นกลุ่มๆ ต่างพยายามสร้างอิทธิพลของตัวเอง ในจำนวนนี้มีไม่น้อยที่เป็นนักเลงหรือเป็นผู้หนีคดีมาจากที่อื่น ทำให้มีการตัดสินหรือช่วงชิงผลประโยชน์โดยการใช้อำนาจ แต่อิทธิพลเหล่านี้ก็ค่อยๆ หายไปเมื่อนักรบของพรรคคอมมิวนิสต์ขยายอิทธิพลเข้ามาถึง เพราะได้ช่วยเข้ามาปราบผู้ใช้อิทธิพลหรือผู้ที่เป็นโจรเบียดเบียนชาวบ้านจนหมดไป ในที่สุดศูนย์กลางชุมชนบ้านในก็ย้ายมาอยู่บนลูกควน และมีความเจริญก้าวหน้ามาอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันก็คือตลาดและชุมชนบริเวณทางแยกเข้า อ.คอนสารนั่นเอง

โรงเรียนวัดกาฬสินธุ์ จ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง **บ้านน้ำดำกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต** ผู้ศึกษาอธิบายให้เห็นว่าชุมชนน้ำดำ(หมู่ 3 ต.ประสงค์ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี)เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตป่า และเป็นชุมชนเก่าแก่ โดยในยุคแรกซึ่งกินระยะเวลายาวมาก ชาวบ้านจะทำไร่ทำนา โดยเริ่มจากการปลูกข้าวให้มีข้าวไว้บริโภค หากเหลือก็นำไปแลกเปลี่ยนซื้อขายกันยังนอกชุมชน โดยในพื้นที่ใดพอเป็นพื้นที่ราบหรือลุ่มก็จะทำนาดำ พื้นที่ใดเป็นพื้นที่ดอนหรือเป็นพื้นที่ที่มีป่ามากก็จะทำข้าวไร่ นอกจากนี้ครัวเรือนต่างๆ ก็ปลูกพืชไร่อีกหลายชนิด เช่น มัน พริก และลำไยต่างๆ เพื่อเอามาเป็นอาหาร ผลผลิตที่ได้ นอกจากใช้บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปันกันในชุมชนแล้ว ก็นำไปแลกเปลี่ยนและต่อมาซื้อขายกันในตลาดนัดต่างๆ ซึ่งต้องเดินทางไปไกล โดยชาวบ้านเดินทางด้วยเท้าไปตามทางพลีต่างๆ ต่อมาเมื่อมีจักรยานก็มีการนำจักรยานมาใช้ แต่ก็ใช้ถีบไปตามทางพลี ซึ่งต้องถีบบ้างจูงบ้างตามลักษณะความสะดวกของเส้นทาง กระทั่งถึงทศวรรษ 2520 จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญคือเกิดการตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถติดต่อกับตลาดและสังคมสมัยใหม่ได้สะดวกขึ้น ทำให้การทำนาทำไร่แบบเดิมไม่สามารถตอบสนองความต้องการแบบใหม่ที่ตึงเครียดอยู่กับการใช้เงินสดมากๆ ได้ ชาวบ้านจึงปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตไปสู่การทำสวนยางในที่ดอนและปลูกปาล์มในที่ลุ่ม ซึ่งทำให้เกิดการโค่นล้มป่าอีกมากเพื่อทำสวนยางดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันการเดินทางที่สะดวกก็นำพาคนภายนอกเข้ามาบุกเบิกป่าเพื่อจับจองเป็นที่ทำกินอีกมาก ทำให้พื้นที่ป่าและความอุดมสมบูรณ์ของป่าสูญหายไปอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านในปัจจุบันจึงต้องฝากความหวังไว้กับพืชเศรษฐกิจดังกล่าว แทนการฝากความหวังไว้กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

โรงเรียนห้วยยอด จ.ตรัง เสนอเรื่อง **ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชนเขาปินะ** ผู้ศึกษาอธิบายให้เห็นถึงพัฒนาการของชุมชนเขาปินะ (ต.นาหวง อ.ห้วยยอด จ.ตรัง) 3 ยุค ยุคแรก(พ.ศ. 2450 - 2516) พยายามอธิบายให้เห็นว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนเก่าแก่ แต่หลักฐานทางราชการที่พบได้มีเพียงตั้งแต่

รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา คือมีหลักฐานเกี่ยวกับการกำหนดพื้นที่และผู้นำการปกครองท้องถิ่น ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีหลักฐานว่าเมื่อคราวพระองค์เสด็จประพาสหัวเมืองภาคใต้ได้ทรงหยุดพักผ่อนที่เขापินะด้วย สมัยรัชกาลที่ 7 พระองค์ก็เสด็จมาที่เขापินะในปี 2471 ยุคนี้ในชุมชนยังมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ทั้งป่าไม้ ลำคลอง และที่ราบลุ่ม การผลิตหลักของชุมชนคือการทำนา นอกนั้นก็ทำสวน หาของป่า และจับปลา การผลิตในสมัยนั้นมุ่งที่การบริโภค แต่ว่าชาวบ้านก็พยายามผลิตให้มีส่วนเกินที่จะนำไปแลกเปลี่ยนซื้อขายเพื่อหาสิ่งจำเป็นอื่นๆมาใช้ในการดำรงชีวิต ยุคที่สอง (พ.ศ. 2516-2543) สิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจนนในยุคนี้นี้คือการทำสวนยางได้เข้ามาแทนที่การทำนา หรืออาชีพหลักของชาวบ้านในยุคนี้นี้คือการทำสวนยาง ในขณะการดำรงชีวิตก็ปรับเปลี่ยนไปสู่การพึ่งพาตลาดเป็นส่วนใหญ่ ที่เห็นได้ชัดเจนนก็คือการนำเครื่องใช้ไฟฟ้าเข้ามาแทนเครื่องใช้ไม้สอยในทุกด้านๆ แต่การดำรงชีวิตของชาวบ้านในยุคนี้นี้ต้องเผชิญปัญหาที่สำคัญอย่างต่อเนื่องได้แก่ปัญหาราคายางตกต่ำ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในยุคนี้นี้ค่อนข้างฝืดเคือง ยุคที่สาม เป็นยุคที่เกิดปรากฏการณ์ 2 ประการขึ้นพร้อมกันและมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน คือ ประการแรกราคายางสูงขึ้นมากอย่างไม่เคยมีมาก่อน ชาวบ้านได้เปลี่ยนพื้นที่ทำเกษตรอื่นๆที่ไม่ใช่สวนยางมาเป็นสวนยาง หรือไม่ก็เป็นสวนปาล์มหากเป็นที่ลุ่มเกินไป เพราะช่วงดังกล่าวปาล์มก็ถือว่าราคาดีเช่นกันแม้จะสู้ยางไม่ได้ ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นมากและนำไปสู่การเฟื่องฟูของวัฒนธรรมบริโภค ดังจะเห็นว่าเกือบทุกครัวเรือนมีรถยนต์ใช้ เกิดตลาดนัดอยู่รอบๆชุมชนสลับเปลี่ยนกันไปเกือบทุกวัน อย่างไรก็ตามแม้ในด้านหนึ่งชาวบ้านจะเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตและวิถีชีวิตไปสู่ความเป็นสมัยใหม่อย่างเข้มข้นแล้ว แต่ว่าในอีกด้านหนึ่งชุมชนก็พยายามรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยสืบทอดกันมาไว้ และยังเห็นถึงความพยายามของชุมชนที่จะรักษาความสัมพันธ์แบบเดิมไว้โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งถึงแม้จะไม่เข้มข้นเหมือนเดิม แต่ก็ยังเห็นถึงการเป็นพื้นที่ร่วมของคนในสังคมปัจจุบันได้มากพอสมควร

โรงเรียนทุ่งยาวผดุงศิษย์ จ.ตรัง เสนอเรื่อง **ประวัติการตั้งถิ่นฐานและความเปลี่ยนแปลงด้านประเพณีของชาวจีน ตำบลทุ่งยาว** ผู้ศึกษาอธิบายให้เห็นว่าชุมชนชาวจีน ต.ทุ่งยาว (อ.ปะเหลียน จ.ตรัง) ก่อตั้งโดยชาวจีนจากแผ่นดินใหญ่ โดยเดินทางมาด้วยเรือสำเภาใหญ่ มาขึ้นฝั่งที่ป็นังแล้วต่อเรือมาขึ้นที่บ้านหยงสตาร์ (ตัวเมืองปะเหลียนในปัจจุบัน) บางส่วนมาขึ้นที่ท่าเรือบ้านหญ้าคา(บ้านท่าข้าม) และได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นชุมชนแห่งใหม่เรียกว่าปาดังกำ(บ้านทุ่งยาว) โดยกลุ่มคนชาวจีนที่บุกเบิกบ้านทุ่งยาวในสมัยแรกนี้ได้แก่คนจีนในตระกูลแซ่ไคว้ แซ่ฮึง แซ่เตียว แซ่หลี แซ่ลิม และแซ่เอี้ยว ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนกับคนกลุ่มอื่นนับว่าดีมาโดยตลอด โดยชาวจีนสามารถรักษาประเพณีบางอย่างของตนไว้ ในขณะที่

ก็ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น และสามารถสร้างความสัมพันธ์ในเชิงช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และมีการแต่งงานกับคนกลุ่มอื่นๆจนกลายเป็นเรื่องปกติ

โรงเรียนจุฬารักษ์พิทยาคาร จ.นครราชสีมา เลขอเรื่อง **หมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา ๒ : การปรับตัวของกลุ่มคนอพยพ** เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวเหตุการณ์ฝนตกหนักและดินถล่มอย่างรุนแรงในเขต จ.นครราชสีมา ในปี 2531 ทำให้พื้นที่ใกล้ภูเขาได้รับความเสียหายอย่างมาก ทั้งชีวิต ทรัพย์สิน และเทือกสวนไร่นา โดยเฉพาะใน อ.พิปูน ใน ต.เขาพระ และ ต.กะทูน ได้รับความเสียหายอย่างมาก ผู้ศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเป็นยุคต่อเนื่องกัน 3 ยุค ยุคแรกเป็นยุคก่อนเกิดอุทกภัย ยุคที่สองเกิดอุทกภัย และการเกิดหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 2 ยุคที่สามคือยุคที่จังหวัดเป็นผู้ดูแลหมู่บ้านดังกล่าว ในยุคแรกนั้น ผลการศึกษาเสนอให้เห็นว่าพื้นที่ของบ้านเขาพระและกะทูนมีลักษณะเป็นแอ่งล้อมรอบด้วยภูเขา พื้นที่จึงมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรให้ชาวบ้านได้พึ่งพาอาศัยโดยตลอด ช่วงก่อนที่จะเกิดอุทกภัย ชาวบ้านประกอบอาชีพในการทำสวนยางเป็นหลักนอกจากนี้ก็มีการทำสวนผลไม้ ไร่ข้าว และค้าขาย ยุคที่สองเสนอให้เห็นถึงความเสียหายต่างๆที่เกิดจากอุทกภัย คือหมู่บ้านและพื้นที่ทำกินเดิมเสียหายทั้งหมดไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับคืนมาได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เป็นพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อชะลอการไหลของน้ำ และทางราชการได้จัดการให้ชาวบ้านไปอยู่ยังพื้นที่ใหม่ๆในหลายพื้นที่ แต่ว่ามีชาวบ้านบางส่วนไม่ยอมย้ายไปอยู่ที่อื่น สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ได้มีพระราชดำริ ได้มอบหมายให้สถาบันจุฬารักษ์ประสานงานกับทางรัฐบาลให้มาดำเนินโครงการการจัดตั้งหมู่บ้านให้ชาวบ้านอยู่ พร้อมทั้งฝึกฝนด้านอาชีพให้ชาวบ้านมีอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ ในขณะที่ชาวบ้านไม่สามารถมีที่ทำกินได้เหมือนเดิม เนื่องจากที่ทำกินได้สูญเสียดินและกลายเป็นอ่างเก็บน้ำไปแล้ว พื้นที่ที่ยังพอเหลืออยู่บ้างจึงมีเพียงเล็กน้อย ไม่สามารถแบ่งให้เป็นรายครอบครัวได้ ต้องกันไว้เป็นพื้นที่ส่วนรวมที่ชาวบ้านทุกคนจะใช้ประโยชน์ร่วมกัน โครงการที่สถาบันจุฬารักษ์และทางรัฐบาลร่วมกันดำเนินการได้เข้ามาปลูกที่อยู่ออาศัยให้ทุกคนครอบครัวและเข้ามาดำเนินโครงการฝึกอาชีพต่างๆอยู่ทั้งหมด 8 ปี กล่าวได้ว่าชาวบ้านต้องปรับตัวอย่างมาก เพราะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบแบบแผนแบบใหม่ และประกอบอาชีพแบบใหม่ที่พวกตนไม่มีประสบการณ์และไม่คุ้นเคย ยุคที่สามเป็นยุคที่ผู้ดำเนินโครงการในยุคที่สองถอนตัวไปและมอบโครงการให้จังหวัดโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมาเป็นผู้ดูแล ซึ่งชาวบ้านต้องปรับตัวครั้งใหญ่อีกเนื่องจากทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่มีความสามารถที่จะช่วยเหลือชาวบ้านได้อย่างผู้ดำเนินการที่ผ่านมา ในเรื่องของปรับตัวนี้ชาวบ้านให้ความเห็นว่า “ต้องปรับตัวทุกอย่างและทุกด้าน เมื่อต้องอยู่ในหมู่บ้านใหม่ๆ ดูว่าทุกเรื่องวุ่นวายและต้องปรับตัวตลอดเวลา ยิ่งตอนที่ทางราชการจะมาติดตาม

ความก้าวหน้าของโครงการก็ต้องเร่งมือกันเตรียมตัวต้อนรับ เพราะคนที่เข้ามาอยู่มาจากความสูญเสียทั้งหมด เมื่ออยู่ก็ต้องหาสิ่งที่ทำให้ตัวเองและครอบครัวอยู่รอด กลัวว่าจะถูกเอาเปรียบ กลัวจะไม่ได้รับความเป็นธรรม กลัวจะใช้ชีวิตอยู่ไปไม่ได้ บางคนอยากไปอยู่ที่อื่นก็กลัวเสียสิทธิ์ที่ตัวเองควรจะได้เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านจึงต้องใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อหลอมรวมความคิดของคนที่มาอาศัยอยู่ใหม่ให้เกิดการปรับตัวไปในทางที่ดี ที่เป็นไปตามความต้องการของทางราชการ และพัฒนาหมู่บ้านแข่งขันกับหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนาอื่นๆที่ทางราชการได้สร้างขึ้นมาพร้อมๆกัน ปรับทุกอย่าง ปรับทุกเรื่อง บางคนปรับไม่ได้ ยอมออกไปจากหมู่บ้าน”

โรงเรียนสงขลาเทคโนโลยี จ.สงขลา เสนอเรื่องวิถีตาลโตนดกับชุมชนสทิงพระยุคก่อนและหลังเกิดโรงงาน ผู้ศึกษาอธิบายให้เห็นว่าแต่เดิมครัวเรือนใน อ.สทิงพระจะทำนาควบคู่ไปกับการทำตาลโตนด เพราะตาลโตนดจะมีมากทั้งตามบริเวณคันนาและในท้องนา ประมาณว่าในหนึ่งนา 1 ไร่จะมีต้นตาลโตนดอยู่ถึง 20 ต้น ชาวบ้านสมัยก่อนจะนำส่วนต่างๆของตาลโตนดมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ทุกส่วน แต่ที่สำคัญและถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของคนกับตาลโตนดคือการทำน้ำตาลและนำลูกตาลลงมาขาย(เฉาะขายเป็นลอนตาลอ่อน) เพราะจะต้องมีการขึ้นตาล และเป็นที่มาของกลุ่มคนปั่นตาลซึ่งจะต้องมีความชำนาญพอสมควร โดยผู้ศึกษาได้ให้รายละเอียดชัดเจนถึงการทำน้ำตาล และการนำน้ำตาลมาทำเป็นน้ำผึ้ง น้ำตาลแว่น และเหล้าเถื่อน แต่เมื่อเข้ายุคใหม่ซึ่งผู้ศึกษาใช้การเกิดโรงงานเป็นสัญลักษณ์แทนคนสทิงพระก็จะทิ้งตาลโตนด เพราะคนรุ่นใหม่จะมุ่งออกไปเรียนต่อหรือไม่ก็ออกไปทำงานในโรงงาน เพราะสะดวกสบายกว่า มีรายได้ที่แน่นอนกว่า และชีวิตไม่ต้องเสี่ยง ดังที่ผู้ศึกษากล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า “เด็กรุ่นใหม่จะเรียนหนังสือสูงขึ้น รวมไปถึงตัวพ่อแม่ปู่ย่าตายายไม่ปลูกฝังและส่งเสริมให้เด็กประกอบอาชีพขึ้นตาลโตนดเพราะเป็นอาชีพที่เหนื่อยยากและลำบาก ต้องทำงานกลางแดด มักจะถูกมองว่าเป็นอาชีพที่ต่ำการให้ประโยชน์ และรอวันสูญหายไปจากพื้นที่

6. คณะวิจัยของหลายโรงเรียนสนใจศึกษาเกี่ยวทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรของชุมชน เพราะปัญหาการเปลี่ยนเรื่องสิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรถือว่าเป็นปัญหาสำคัญของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ และมักจะมีข้อขัดแย้งต่อเนื่องมายาวนาน ดังนั้นจึงไม่แปลกที่คณะวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหลายโรงเรียนจะสะท้อนปัญหานี้ออกมา

แง่มุมแรกที่ผลงานของยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นคือ ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรแบบทรัพยากรมีส่วนร่วม และมีอำนาจและระเบียบในการดูแลให้ชาวบ้านร่วมกันใช้

ทรัพยากรให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยอำนาจและระเบียบแบบแผนดังกล่าวจะมีที่มาจากความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นสำคัญ

โรงเรียนวัดบ่อทรัพย์ จ.สงขลา เสนอเรื่อง **บ่อซับกับชุมชนบ่อทรัพย์ ผู้ศึกษาอธิบายถึงบ่อน้ำ** แห่งหนึ่งที่คนในชุมชนใช้ร่วมกัน ทั้งกลุ่มบ้านที่เป็นชาวพุทธและกลุ่มบ้านชาวมุสลิม บ่อน้ำแห่งนี้มีชื่อว่าบ่อซับ ตั้งอยู่หน้าวัดบ่อทรัพย์ (ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา)ทั้งนี้ชาวบ้านทั้ง 2 กลุ่มได้ใช้น้ำจากบ่อซับทั้งอุปโภคและบริโภคต่อเนื่องมาแต่อดีต โดยน้ำในบ่อไม่เคยแห้ง บ่อน้ำนี้สร้างมานานโดยมีผู้สันนิษฐานว่าสร้างมาตั้งแต่ปี 2360 สมัยที่เมืองสงขลายังอยู่ที่แหลมสน ซึ่งตรงกับสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตัวบ่อได้รับการออกแบบก่อสร้างอย่างดี โดยมีการตั้งไม้แม่ไฟและก่ออิฐเรียงโค้งกลมและตั้งอย่างได้ระดับ ขนาดกว้าง 7 เมตร ลึก 10 เมตร จุดเด่นของเรื่องนี้คือการที่ชาวบ้านทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิมร่วมกันใช้บ่อน้ำนี้ในลักษณะทรัพยากรหรือทรัพยากรสินส่วนรวม และร่วมกันดูแลอย่างดี ไม่มีการแย่งชิง ร่วมกันดูแลให้น้ำสะอาด เมื่อบ่อขำรดก็ร่วมกันซ่อมแซมอย่างดี ความตระหนักและความร่วมมือดังกล่าว ไม่ได้เกิดจากอำนาจของบ้านเมืองหรือของชุมชนที่ออกมาบังคับใช้เป็นข้อๆ แต่เกิดจากอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังจะเห็นว่าเมื่อเรื่องเล่าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายเรื่อง ซึ่งทั้งหมดช่วยให้ชาวบ้านเชื่อว่าบ่อน้ำนี้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้เกิดขึ้นและรักษาอยู่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวทำให้ในบ่อน้ำมีทรัพยากรสินเงินทองฝังอยู่ ใครมีบุญหรือทำดีจะได้เห็นหรือได้รับทรัพยากรสินเงินทองดังกล่าว และรูปธรรมของบ่อน้ำนี้ที่ไม่เคยแห้งก็ยิ่งทำให้ชาวบ้านเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยน้ำในบ่อซับต่อเนื่องมายาวนานจนกระทั่งมีประปาเข้าหมู่บ้านและเข้าถึงทุกหลังคาเรือน คนจึงหันไปใช้น้ำประปาแทน บ่อซับจึงถูกทิ้งไว้ ประกอบกับคนในปัจจุบันคำนึงถึงทรัพยากรส่วนรมน้อยลง และสิ่งศักดิ์ที่เชื่อว่าดูแลบ่อซับอยู่ก็ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบที่คนในยุคปัจจุบันเชื่อถือ บ่อซับจึงกลายเป็นบ่อสกปรกไม่มีใครดูแล ชาวบ้านจะนำน้ำมาใช้บ้างก็ประเภทตกมาล้างรถ เป็นต้น

โรงเรียนบ้านม่วงงาม จ.สงขลา นำเสนอเรื่อง **ความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญ "บ่อน้ำ" ของชุมชนบ่อกลอง** โดยอธิบายว่าที่ชุมชนบ่อกลอง(หมู่ 4 ต.ม่วงงาม อ.สิงหนคร จ.สงขลา) เป็นหมู่บ้านที่ขาดแคลนน้ำมาแต่อดีต ในปี 2482 ได้มีการขุดบ่อน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ ชาวบ้านได้พึ่งพาน้ำในบ่อในการดำรงชีวิต แต่ว่าการที่บ่อน้ำจะเกิดได้ก็ต้องอิงอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ที่ต้นไทรไปเข้าฝันชาวบ้านคนหนึ่งว่าให้ไปขุดบ่อน้ำที่บริเวณใกล้ๆต้นไทรแล้วจะมีน้ำใช้ ชาวบ้านคนดังกล่าวจึงนำความฝันไปบอกเล่าให้ชาวบ้านฟังและช่วยกันขุดบ่อน้ำ ปรากฏว่าพบแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านจึงดีใจและคิดว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้นไทรซึ่งชาวบ้านเรียกว่าทวดต้นไทรคือผู้ประทานน้ำดังกล่าวให้

จึงได้ร่วมทำบุญที่บริเวณบ่อน้ำมาแต่นั้น และกลายเป็นประเพณีประจำปีที่ชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญแต่นั้นมา “เพื่อระลึกถึงพระคุณของทวดต้นไทรที่ได้ให้น้ำอันเป็นการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งจะขึ้นปีละครั้งในทุกๆปี และในการทำบุญแต่ละครั้งคนแก่คนเฒ่าจะพาลูกพาหลานทั้งวัยผู้ใหญ่ วัยหนุ่มสาว วัยเด็ก ไปทำบุญด้วยกันเป็นครอบครัว” บ่อน้ำแห่งนี้ชาวบ้านเรียกว่าบ่อกลอง เนื่องจากในทุกวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ชาวบ้านจะได้ยินเสียงกลองจากบ่อน้ำ และต่อมาชื่อชุมชนก็ถูกเรียกตามชื่อบ่อน้ำ ซึ่งเมื่อชาวบ้านเชื่อว่าบ่อน้ำนี้เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์จึงเชื่อต่อไปว่าสามารถช่วยเหลือชาวบ้านด้านอื่นได้ด้วย เช่นด้านความเจ็บป่วย โดยสามารถมาขอน้ำจากทวดต้นไทรไปรักษาความเจ็บป่วยได้ รายงานผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าบ่อน้ำดังกล่าวไม่เพียงเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชนเท่านั้นแต่เป็นพื้นที่ร่วมของคนในชุมชนและคนต่างชุมชนที่มาอาศัยแหล่งน้ำนี้ในการดำรงชีวิตด้วย “ชาวบ้านที่มาดักน้ำ บ้างก็เป็นคนในหมู่บ้านบ่อกลองเอง บ้างก็เป็นประจวบ ช่างปะโอ ชาวบางเขียน ชาวชะแล้ ที่เดินทางไปเอาน้ำเพื่อไปเอาประโยชน์ การพูดคุย สื่อกสาร ข่าวดร้าวความเป็นไปของผู้คน บ้านไหนจะมีงานแต่ง งานบุญ งานบวช ออกแขก ขอความร่วมมือ ก็ได้รู้ข่าวกันที่บ่อน้ำแห่งนี้ และเด็กๆที่ตามผู้ปกครองมาก็ได้เจอกัน วิ่งเล่นกัน หนุ่มสาวได้มีโอกาสได้เจอกัน พูดคุยสื่อกสารกัน นำไปสู่การชอบพอและแต่งงานกัน” ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในยุคแรก แต่เมื่อเข้าสู่ยุคที่สองสถานการณ์ที่วุ่นวายก็เปลี่ยนไป เนื่องจากหมู่บ้านมีแหล่งน้ำแบบใหม่ใช้ คือน้ำประปา ซึ่งใช้ได้สะดวกกว่ามาก แหล่งน้ำจากบ่อกลองจึงมีความจำเป็นน้อยลง ประเพณีทำบุญที่บ่อกลองก็ลดขนาดลงเป็นประเพณีเล็กๆ โดยมีแต่ผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังมาทำบุญอยู่ แต่ว่าความเชื่อเรื่องทวดต้นไทรยังคงอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบไป คือเปลี่ยนไปสู่การตอบสนองความต้องการของปัจเจกบุคคล เช่น กราบขอเข้าเรียนต่อ การขอเข้าทำงาน โชคลาภ การรักษาโรค และพิธีกรรมที่ชาวบ้านกระทำต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่ไปขอพรนั้นโดยตรง เช่น การแก้บน

โรงเรียนวัดหญ้าปล้อง จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง “ตำนานบ้านในตำบลดอนตะโก : ความหมายและความสำคัญที่เปลี่ยนแปลง” ดอนตะโกเป็นตำบลเก่าแก่แห่งหนึ่งในอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยหลายละแวกบ้าน เช่น บ้านดอนตะโก บ้านจันทอ บ้านหญ้าปล้อง บ้านฉาง บ้านวังหิน บ้านคูใหม่ บ้านไทรอ้ายคู บ้านไทรขาม เป็นต้น ละแวกบ้านเหล่านี้ล้วนมีตำนานหรือเรื่องเล่าถึงที่มาของละแวกบ้าน ซึ่งรายงานการศึกษาของทีมวิจัยอธิบายให้เห็นว่า เรื่องเล่าหรือตำนานบ้านแต่ละเรื่องมีความสัมพันธ์กับร่องรอยทางกายภาพที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับตำนานบ้านในบางที่มีพลังอำนาจในการปกป้องรักษาพื้นที่และทรัพยากรของชุมชนเอาไว้ ขณะในบางที่ตำนานบ้านทำให้ชาวบ้านเชื่อกันว่าชุมชนมีความเกี่ยวโยงประวัติศาสตร์ของ

ศูนย์กลางอำนาจดังเช่นเมืองนครศรีธรรมราชในอดีต ทั้งบางที่ยังอ้างความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติ ในการทำสงครามระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองไทรบุรี รวมทั้งสัมพันธ์ประวัติศาสตร์พม่าในการทำสงครามกับนครศรีธรรมราช เป็นต้น คนเฒ่าคนแก่เล่าว่าในยุคที่การทำมาหากินยังมีการพึ่งตนเองได้สูง ตำนานบ้านจะแสดงให้เห็นถึงความเคารพนับถือที่มาของละแวกบ้าน ต่อมาเมื่อชุมชนขยายตัว และเกิดการพึ่งพิงปัจจัยการเป็นอยู่จากภายนอกมากขึ้นเรื่อยๆ จึงทำให้สถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในตำนานเริ่มถูกชาวบ้านบุกรุกเข้าไปเอาเป็นที่ทำกิน ส่วนสำนักที่ภาคภูมิใจในฐานะที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ก็ถูกลดความสำคัญไป

โรงเรียนสวัสดิ์รัตนนิมิต จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **ตำนานตาทมอช้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านช้อง** งานศึกษาความเชื่อของชุมชนบ้านช้องนี้ มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อต่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของตาทมอช้อง ซึ่งชาวบ้านยกสถานะขึ้นเป็นทวดศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ผู้ศึกษานำเสนอผลงานเป็น 2 ยุค ยุคแรกกล่าวถึงความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ของตาทมอช้องที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติ คือความเชื่อนี้เกิดขึ้นมาเพื่อสร้างระเบียบบางอย่างเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า ดังจะเห็นว่าตาทมอช้องที่ชาวบ้านเชื่อดิฉันนั้นได้รับการผูกโยงเรื่องให้สัมพันธ์กับป่า คือปลูกขนำเลี้ยงควายอยู่ในป่า เป็นผู้มีคาถาอาคมและได้ประลองคาถาอาคมกับผู้ที่มาจากถิ่นอื่นที่ผ่านมาบริเวณนั้นและตาทมอช้องเป็นผู้ชนะ ท้ายสุดตาทมอช้องกลายเป็นเสื้อสมิงและหายเข้าไปในป่า เท่ากับว่าความเชื่อนี้ต้องการสร้างให้ตาทมอช้องเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับป่า และความเชื่อนี้ยังมีรายละเอียดต่อไปอีกว่าชาวบ้านมักจะเห็นรอยตีนเสื้อที่เชื่อว่าเป็นตาทมอช้องปรากฏอยู่ในหมู่บ้าน และเชื่อว่าตาทมอช้องคอยสอดส่องพฤติกรรมและคอยช่วยเหลือชาวบ้าน ลักษณะเช่นนี้เท่ากับเป็นการทำให้ชาวบ้านเชื่อดิฉันในอำนาจและเกรงกลัวอำนาจของตาทมอช้องอยู่ตลอดเวลา ความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ของตาทมอช้องดังกล่าวมีผลสำคัญต่อการใช้ประโยชน์จากป่า คือช่วยให้เกิดกฎเกณฑ์การใช้ป่าร่วมกันของชาวบ้าน คือ ในพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านเชื่อว่าตาทมอช้องอารักษ์อยู่ชาวบ้านจะไม่ตัดไม้ แต่เข้าไปเก็บของป่ามาใช้ประโยชน์ได้ ในอดีตจึงไม่มีใครลักบุกรุกพื้นที่ป่า เพราะเชื่อว่าหากใครฝ่าฝืนก็จะต้องเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามเมื่อชาวบ้านนับถือสิ่งใดเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ชาวบ้านจะไม่เพียงนับถือหรือศรัทธาเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง กรณีตาทมอช้องก็เช่นเดียวกัน เพราะพบว่าชาวบ้านยังพึ่งพาความเชื่อนี้ในการแก้ปัญหาที่ประสบอยู่เรื่อยๆ ที่สำคัญเช่นการบนบานให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ยุคที่สองเริ่มขึ้นเมื่อการศึกษาสมัยใหม่และการพัฒนาสมัยใหม่ขยายสู่ชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ในด้านหนึ่งความเชื่อดั้งเดิมได้เปลี่ยนไปสู่การมีความหมายใหม่ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการแบบใหม่ของคนได้ ในขณะที่อีก

ด้านหนึ่งคนก็มีความจำเป็นต้องใช้ที่ดินมากขึ้น ทำให้พื้นที่ป่าซึ่งเคยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องอยู่ถูกบุกรุกทั่วไป กรณีตาหมอช่องถึงกับมีผู้อัญเชิญวิญญาณจากป่าเข้าไปสิงสถิตที่ซุ้มประตูของวัดในชุมชนด้วยเหตุผลว่า “หากวิญญาณของตาหมอช่องยังที่อยู่ศาลในป่าเช่นเดิมคนก็จะล้มไปในที่สุด เพราะสังคมบ้านช่องคนได้เปลี่ยนไปจากเดิมมากแล้ว” แม้ว่าในปัจจุบันยังคงมีคนสืบทอดความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของตาหมอช่อง แต่ความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวได้เปลี่ยนความหมายเหลือเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะใช้โชคละมเฉพาะตัว เช่นการถูกหวย การได้งานทำ เป็นต้น

ผลงานของยุววิจัยอีกจำนวนหนึ่งเสนอให้เห็นว่าทรัพยากรที่ชาวบ้านเคยพึ่งพิงและจัดการโดยระบบของชุมชนนั้นเปลี่ยนแปลงไปโดยการพัฒนาสมัยใหม่ เช่น ระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนหมดความหมาย และชาวบ้านหันมาแย่งชิงทรัพยากรส่วนรวมไปเป็นทรัพย์สินส่วนตัว หรือแย่งชิงกันแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา บางกรณีทางราชการได้นำทรัพยากรส่วนรวมที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์อยู่มาใช้ประโยชน์สำหรับทางราชการ เช่น สร้างที่ทำการของหน่วยราชการ หรือการนำไปให้สัมปทาน

โรงเรียนชะวอดเคร่งธรรมวิทยา จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **กระจุกับวิถีการผลิตของคน**
เครื่อง : จากยุคใช้สอยสู่ยุคการผลิตภัณฑ์สินค้าโอท็อป งานศึกษานี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนเครื่องผ่านการใช้ทรัพยากรกระจุ เนื่องจากชุมชนดังกล่าวอยู่ในพื้นที่ป่าพรุขนาดใหญ่ คือพรุควนเคร่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกระจุขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ยุค คือยุคใช้สอย ยุคสินค้าพื้นเมือง และยุคสินค้าโอท็อป การใช้กระจุทั้งสามยุคดังกล่าวผู้ศึกษาได้แสดงให้เห็นพัฒนาการการใช้ทรัพยากรกระจุทั้งในแง่สิทธิในการถือครองทรัพยากร การเก็บเกี่ยว การนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ และการนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนซื้อขาย ซึ่งในยุคการใช้สอยนั้นงานศึกษานี้เสนอให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถเข้าถึงทรัพยากรกระจุได้ 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นสิทธิส่วนตัว ซึ่งจะเกิดจากใครได้ถือครองที่ดินบริเวณใดแปลงกระจุที่อยู่ต่อเนื่องกับที่ดินที่ถือครองดังกล่าวจะได้รับการยอมรับว่าเป็นเจ้าของที่ดินนั้นด้วย แม้แปลงกระจุดังกล่าวจะเป็นที่ดินสาธารณะก็ตาม แม้ในช่วงที่พรุควนเคร่งได้รับการประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติแล้ว ลักษณะสิทธิดังกล่าวก็ยังได้รับการยอมรับจากชุมชน ลักษณะที่สองเป็นสิทธิส่วนรวม คือกระจุในแปลงที่ไม่ได้อยู่ติดกับที่ดินของใคร ซึ่งจะมีอยู่เป็นพื้นที่กว้าง และมีหลายแปลง ชาวบ้านสามารถไปตัดมาใช้ประโยชน์ได้ทุกคน ส่วนการนำกระจุมาใช้ประโยชน์ในยุคนี้ยังเป็นเพียงนำมาสานเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก เช่น เสื่อ กระสอบขนาดต่างๆ ซึ่งยังเป็นการสานสิ่งของเครื่องใช้แบบยังไม่ยอมสีกระจุ นอกจากการทำใช้เองในครัวเรือนแล้ว ยังมีการนำผลิตภัณฑ์ไปขายยัง

ตลาดนัดในพื้นที่อื่นได้ ยุคที่สองเริ่มต้นประมาณช่วงต้นทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา ลักษณะเด่นของยุคนี้คือ ผลิตภัณฑ์ของกระจุยขายได้ในวงกว้างมากขึ้น และเทคนิคการผลิตพัฒนาไปถึงขั้นย้อมสีดอกกระจุยและมีการสานเป็นลวดลายต่างๆ รวมทั้งมีการออกแบบสร้างผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับยุคสมัยมากขึ้น ในขณะที่มีชาวบ้านจากภายนอกเข้ามาซื้อกระจุยสดไปใช้ประโยชน์มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ครัวเรือนสามารถมีรายได้หลักจากกระจุยและการสร้างผลิตภัณฑ์กระจุย จึงเกิดปรากฏการเกี่ยวกับการเข้าถึงกระจุย 2 ลักษณะตามมา ลักษณะแรกคือแต่เดิมครัวเรือนที่เคยถือครองแปลงกระจุยไว้จะทิ้งไว้ไม่ได้ดูแลอะไรมาก เนื่องจากความต้องการใช้กระจุยในยุคนั้นยังมีน้อย มาในยุคนี้แต่ละครัวเรือนพยายามที่จะดูแลแปลงกระจุยของตนซึ่งรวมถึงการปลูกซ่อมเสริมด้วย ครัวเรือนบางส่วนพยายามรื้อล้างพื้นที่สาธารณะเพิ่มขึ้นเพื่อให้แปลงกระจุยของตนกว้างขวางขึ้น ลักษณะที่สอง พื้นที่กระจุยสาธารณะถูกชาวบ้านบุกรุกเข้าไปถือครองเป็นทรัพย์สินส่วนตัวมากขึ้น ครัวเรือนที่ไม่มีแปลงกระจุยเป็นของตนเองต้องเข้าไปป่าบุกรุกเพิ่มขึ้นกว่าเดิมมากถึงจะเก็บกระจุยได้ เนื่องจากแปลงที่อยู่ใกล้ถูกบุกรุกเข้าไปจับจองหมดแล้ว ความสำคัญของกระจุยต่อเศรษฐกิจของครัวเรือนในยุคนี้เป็นไปดั่งข้อสรุปต่อไปนี้ “พ่อกับแม่สานกระจุยทุกวัน พี่น้องต้องช่วยกันทำกระจุยตั้งแต่ลงพรตตัดกระจุย แบกกระจุยกลับบ้าน เตรียมดอกสำหรับงานสาน กระทั่งถึงงานสานเสื้อ สานกระสอบ....ลูกทุกคนเรียนจนจบปริญญาตรีจากกระจุยที่พ่อกับแม่ทำทุกวัน.... ในช่วงเวลากลางคืนแม่จะนั่งเย็บริมเสื้อกระจุยยันดึกดื่น” ยุคที่สามเริ่มต้นจากช่วงปลายทศวรรษ 2530 โดยเริ่มจากประธานกลุ่มแม่บ้านของชุมชนเคิ่งได้นำผลิตภัณฑ์กระจุยไปถวายให้สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทอดพระเนตรในคราวที่พระองค์เสด็จมาที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินธัมมัง สมเด็จพระนางเจ้าพระทัยมาก และทรงแนะนำให้กลุ่มแม่บ้านกลับไปผลิตแบบกลองมีฝาปิด พระองค์ยังรับสั่งว่าจะนำผลิตภัณฑ์กระจุยไปเสริมใส่ผ้าไหมเพื่อส่งขายต่างประเทศ หลังจากนั้นก็มีงานเข้ามาให้ชาวบ้านทำอีกมาก และมีหน่วยงานทางราชการหลายหน่วยงานได้เข้ามาส่งเสริมดูแลระบบการผลิตในชุมชน เมื่อเข้าสู่กลางทศวรรษ 2540 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ยิ่งทำให้กระจุยของชุมชนเคิ่งเป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านสามารถปรับตัวเข้ากับโอกาสทางธุรกิจด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายตามความต้องการของตลาดที่เปิดกว้างมากขึ้น ทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มชาวบ้านมากขึ้นตามมา อันเนื่องมาจากความต้องการกระจุยมีสูง จึงมีการลักขโมยเก็บเกี่ยวกระจุย และนำไปสู่การฟ้องร้องกันอยู่เนืองๆ สิทธิการถือครองแปลงกระจุยที่เคยยอมรับกันแต่เดิมในปัจจุบันหากไม่ใช่ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิการยอมรับก็จะลดลงมาก ส่วนแปลงกระจุยสาธารณะก็อยู่ในสภาพวิกฤติจากการแย่งกันถึงขั้น

ที่ใช้การเกี่ยวแทนการถอน และการพยายามที่จะเข้าไปถือครองเป็นพื้นที่ส่วนตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งแน่นอนว่าย่อมเต็มไปด้วยความขัดแย้ง ประกอบกับในปัจจุบันเกิดไฟลุกเผาป่าพรุอยู่เสมอ ซึ่งมีทั้งที่เกิดจากภัยธรรมชาติ และจากการเผาเพื่อต้องการที่ดิน ทำให้กระจุต้องถูกทำลายไปครั้งละมาก ๆ ด้วย ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงเศรษฐกิจคงสรุปได้ว่ากระจุช่วยเศรษฐกิจของชาวบ้านให้เติบโตได้เป็นอย่างดี แต่หากเมื่อกล่าวถึงการรักษาทรัพยากรกระจุก็กล่าวได้ว่าอยู่ในสภาพวิกฤติ จึงไม่แปลกที่ทีมวิจัยจะทิ้งท้ายการรายงานผลการศึกษาของตนไว้ว่า “เราต้องไม่ลืมว่าเราพึ่งพาความทุกข์ยาก ดังนั้นคนเราจึงต้องผสานความร่วมมือกันดูแลผืนป่าพรุควนเคร็งและพื้นที่กระจุให้ดำรงความสมบูรณ์อยู่ตลอดไป หากเราไม่เห็นแก่ประโยชน์ระยะสั้นเหนือกว่าประโยชน์ระยะยาว อนาคตของคนเราก็คงจะมีความรื่นรมย์ ร่าเริง เบิกบาน เช่นเดียวกับต้นกระจุที่กำลังพริ้วไหวอยู่ในพรุควนเคร็งอยู่ทุกวันและคืน”

โรงเรียนนาขยาดวิทยาคาร จ.พัทลุง เสนอเรื่อง **พอยกับความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้คนชุมชนนาขยาด** เรื่องนี้ทีมวิจัยต้องการเสนอเรื่องเกี่ยวกับแหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอำนาจที่ทำให้ผู้ใช้เกรงกลัวและมีแนวปฏิบัติในการใช้แหล่งน้ำร่วมกัน แหล่งน้ำดังกล่าวนี้ชื่อว่า “พอย” เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ประกอบด้วยบึง 2 แห่งเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน บริเวณรอบหนองมีป่าล้อมรอบรอบในลักษณะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ พอยมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งการเป็นแหล่งน้ำ แหล่งสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ และในป่ารอบๆ ก็สมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้ พืชป่า พืชผักต่างๆ รวมทั้งสัตว์ป่า ชาวบ้านอาศัยจับสัตว์น้ำ ตัดไม้ หาของป่าและจับสัตว์ป่าไปใช้ประโยชน์ อาศัยน้ำในหนองสำหรับการทำนาและเลี้ยงสัตว์ อีกทั้งหนองดังกล่าวยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่รับน้ำได้เป็นอย่างดี ทำให้น้ำที่ป่ามาจากเขาไม่ท่วมเร็วและไม่ไหลแรงจนเกินไป สิ่งที่สามารถควบคุมให้ประชาชนจากหลายชุมชนที่มาใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำนี้และป่ารายรอบร่วมกันได้อย่างต่อเนื่องมานานก็คืออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เริ่มตั้งแต่บึง 2 แห่งที่ประกอบเป็นพอยนั้นมีเรื่องเล่าว่ามาจากลำภา 2 ลำของชาวจีน 2 พี่น้องนำสินค้าเข้ามาค้าขายโดยเข้ามาตามคลองต่างๆ จนมาถึงบริเวณที่เป็นหนองในปัจจุบันก็โดนพายุล่มจมหายไปทั้ง 2 ลำ บึงส่วนแรกจึงเรียกว่าภาใหญ่ บึงส่วนที่สองเรียกว่าภาน้อย แต่ที่ชัดเจนที่สุดก็คือความเชื่อเรื่องทวดพอย โดยชาวบ้านบริเวณแหล่งน้ำนี้มีทวดพอยสิงสถิตอยู่ โดยทวดพอยมีลักษณะเป็นงูจงอางมีหงอน 2 ตัว ชาวบ้านบางส่วนเชื่อว่างูจงอาง 2 ตัวดังกล่าวคือชาวจีน 2 พี่น้องที่จมไปในหนองน้ำพร้อมกับเรือลำภาตนเอง ทั้งนี้ในอดีตชาวบ้านเชื่อว่าทวดพอยทำหน้าที่ปกปักรักษาแหล่งน้ำและทรัพยากรรายรอบ หากใครใช้แบบทำลายก็จะได้รับอันตรายจากอิทธิฤทธิ์ของทวดพอย ดังนั้นคนในสมัยก่อนจึงสามารถร่วมกันใช้ร่วมกันดูแลแหล่งน้ำดังกล่าวมาได้ กระทั่งก้าวเข้าสู่ยุคของการขยายพื้นที่ปลูกยางจึงเริ่มมีคนบุกรุกเข้าไปถางป่าบริเวณแหล่งน้ำ โดยเฉพาะมี

คนจากภายนอกเข้ามาจับจองที่ดินทำกินเพิ่มเติม เมื่อคนในพื้นที่เห็นเช่นนั้นและผู้บุกรุกก็ไม่ใช่อันตรายก็บุกรุกเข้าไปบ้าง ในระยะต่อมาเมื่อไม่มีพื้นที่ให้บุกรุกแล้วก็บุกรุกโดยการถมดินลงไปในหนอง ทำให้พอยซึ่งเคยมีพื้นที่ถึง 1,000 กว่าไร่ปัจจุบันเหลือเพียง 93 ไร่เท่านั้น ส่วนความเชื่อเรื่องทวดพอยชาวบ้านก็ไม่ได้ทิ้งไปเพียงแค่ปรับให้เข้ากับยุคสมัย โดยเลิกเชื่อในเรื่องการปกปักรักษาทรัพยากรซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม แต่หันมาเชื่อในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับส่วนตัว เช่น การขอโชคลาภ การขอให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

โรงเรียนปากพะยูนพิทยาคาร จ.พัทลุง เสนอเรื่อง **ย้อนวันวาน เศรษฐกิจรังนกนางแอ่น** โดยเสนอให้เห็นว่ากลุ่มเกาะในทะเลสาบสงขลาซึ่งเรียกรวมๆว่าเกาะสี่ เกาะห้า มีนกนางแอ่นไปทำรังอยู่ในถ้ำต่างๆอยู่มาก ชาวบ้านได้อาศัยเก็บรังนกไปบริโภคและขายบ้าง รวมทั้งชาวบ้านยังพออาศัยเก็บทรัพยากรที่พอมืออยู่บนเกาะไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ กล่าวได้ว่ายุคนี้เกาะ ถ้ำ และรังนกนางแอ่นเป็นสมบัติส่วนรวม แต่ยุคต่อมาต่อมารัฐเปิดให้เอกชนสัมปทานการเก็บรังนกนางแอ่นบนเกาะดังกล่าว รังนกจึงกลายเป็นสมบัติที่มีค่าของผู้ได้รับสัมปทาน และเกาะสี่เกาะห้าก็กลายเป็นสมบัติของผู้ได้รับสัมปทาน ชาวบ้านไม่เพียงไม่สามารถขึ้นไปเก็บรังนกเท่านั้น แม้การเดินเข้าไปใกล้เขตหวงห้ามที่เจ้าของสัมปทานกำหนดไว้ก็ทำไม่ได้ เพราะเจ้าของสัมปทานนำมือปืนมาไว้บนเกาะจำนวนมาก เพื่อป้องกันไม่ให้ชาวบ้านแอบเข้าไปเก็บรังนก แต่เนื่องจากรังนกเป็นสิ่งที่มีความค่าและเคยเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเคยเก็บได้มาก่อน จึงมีชาวบ้านบางกลุ่มพยายามจะแอบเข้าไปเก็บรังนก แต่ก็ต้องเสี่ยงกับการถูกยิงทิ้งจากมือปืน ซึ่งแม้ทีมวิทยุวิจัยจะไม่กล้าเขียนเรื่องนี้ อย่างชัดเจนเพราะในปัจจุบันการเก็บรังนกก็ยังคงอยู่ภายใต้ระบบสัมปทาน แต่ก็มีหลายตอนที่น่าสนใจนำเสนอเรื่องไว้อย่างพอเข้าใจได้ เช่นตอนหนึ่งเขียนไว้ว่า “จากยุคการเก็บเกี่ยวผลผลิตรังนกเพื่อนำมาบริโภคและจำหน่ายบ้าง ก็เริ่มสู่การพัฒนาเป็นขบวนการผลิตจอร์เจีย จากที่เกาะรังนกเคยเป็นเกาะสมบัติส่วนรวมก็กลับกลายเป็นสมบัติส่วนตัว พื้นที่ที่เคยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติมาบัดนี้ก็ได้อุดมไปด้วยคนงานเฝ้าเกาะ และมือปืนเฝ้าถ้ำ”

โรงเรียนบ้านคลองขุด จ.สตูล เสนอเรื่อง **“มำบัง” สายน้ำไม่ไหลย้อนกลับของชาวคลองขุด** ผู้ศึกษาต้องการนำเสนอความสำคัญของคลองมำบังที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยแบ่งเป็น 2 ยุค คือยุคที่คลองมำบังยังมีความสำคัญต่อชาวบ้าน และยุคที่สองคลองมำบังหมดความจำเป็นสำหรับชาวบ้าน ทั้งนี้คลองมำบังเป็นสายน้ำสำคัญที่ไหลผ่าน ต.พิมาน ต.ควนขัน และ ต.คลองขุด ทั้ง 3 ตำบลนี้อยู่ในเขต อ.เมือง จ.สตูล โดยในยุคแรกชาวบ้านต้องพึ่งพาคลองมำบังในทุกด้าน ทั้งด้านน้ำกินน้ำใช้ การจับสัตว์น้ำ การหาพืชผักริมคลอง และการเป็นเส้นทางคมนาคม ชาวบ้านจึงร่วมกันรักษาน้ำในคลองให้ใสสะอาด ใน

ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ปรับตัวปลูกบ้านให้สอดคล้องกับธรรมชาติของคลอง ได้แก่การสร้างบ้านมีได้ทุนสูง เพื่อหลีกเลี่ยงจากภัยน้ำท่วมในช่วงฤดูฝนที่น้ำในคลองจะเอ่อล้นเข้าท่วมบ้านเรือน เมื่อเข้าสู่ยุคที่สอง ชาวบ้านมีสิ่งให้พึ่งพาได้สะดวกกว่าการพึ่งพาคลองมาบัง กล่าวคือมีถนนให้เดินทางแทนการเดินทางตามสายน้ำ มีน้ำประปาให้ใช้แทนน้ำในคลอง และอาหารการกินก็สามารถซื้อหาได้สะดวกกว่าการหาในคลอง คลองจึงถูกละเลยไป ประกอบกับทางราชการได้สร้างสะพานถาวรข้ามคลองทำให้การเดินทางข้ามไปมาสะดวกขึ้นมาก ก่อให้เกิดการขยายตัวของบ้านเรือนออกมาอยู่ริมคลองเพิ่มขึ้นอีกมาก เนื่องจากยังมีพื้นที่ว่างอยู่ บ้านเรือนเหล่านี้ล้วนตั้งขยະลงคลอง บ้านเรือนบางส่วนเลี้ยงสัตว์เลี้ยงไว้ เมื่อสัตว์เลี้ยงตายก็โยนทิ้งลงไปในคลอง คลองมาบังในปัจจุบันจึงอยู่ในสภาพ “บ้านถูกสร้างเรียงรายตามริมคลองที่เป็นปากร้าง ขยະลอยมาติดค้างตามพงหญ้าหรือพุ่มไม้ริมคลอง บ้านหลายหลังสร้างคอกสัตว์ไว้ริมคลอง ซากเปิดไก่ที่ลอยมาติดจนเน่าเหม็นมีมาให้เจอเจอบ่อยครั้ง...”

โรงเรียนกันตังรัชฎาศึกษา จ.ตรัง เสนอเรื่อง **นาเกลือจากความทรงจำของชาวนาเกลือ** โดยทีมยุววิจัยต้องการพิสูจน์ว่าที่บ้านนาเกลือเคยมีการทำนาเกลือหรือไม่ เพราะในเบื้องต้นน่าจะเชื่อว่ามีการทำนาเกลือ เพราะชื่อบ้านก็ระบุไว้แล้วว่า “นาเกลือ” อีกทั้งชุมชนก็อยู่ชายฝั่งทะเลและมีพื้นที่ที่จะทำนาเกลือได้ แต่ว่าผู้ที่มิชีวิตอยู่ในปัจจุบันไม่มีใครเคยเห็นการทำนาเกลือ จะมีก็แต่คำบอกเล่าอยู่บ้างว่าเคยมีการทำนาเกลือ แต่คำบอกเลาดังกล่าวก็ขาดความจริงจังและชัดเจน ทีมยุววิจัยได้ข้อมูลจากผู้อาวุโสในหมู่บ้านว่าเคยได้รับฟังคำบอกเล่าต่อกันมาว่ามีคนชื่อ “โต๊ะแะ” มาจากปีนัง ได้เข้ามาอยู่ที่บ้านนาเกลือและลงมือทำนาเกลือ แต่ว่าทำอยู่ไม่นานก็ต้องเลิกไป และไม่มีใครทำต่อ สาเหตุของการเลิกทำมีหลายประการประกอบกัน จากนั้นก็ไม่มีเรื่องราวของการทำนาเกลือที่บ้านนาเกลืออีก

โรงเรียนสภาราชินี 2 จ.ตรัง เสนอเรื่อง **ความเปลี่ยนแปลงของทุ่งแจ๊ะ ทุ่งปอน และไสลาว กับวิถีชีวิตชุมชน** ผู้ศึกษาต้องการชี้ให้เห็นว่าสถานที่ก่อสร้างสำคัญของเมืองในปัจจุบัน แท้จริงแล้วสร้างขึ้นมาจากการเข้าไปแทนที่แหล่งทรัพยากรที่สำคัญของท้องถิ่นในอดีต แหล่งทรัพยากรดังกล่าวคือ “ทุ่งแจ๊ะ ทุ่งปอน และไสลาว” โดยแบ่งงานศึกษาออกเป็น 2 ยุคใหญ่ๆ คือยุคที่ยังเป็นทุ่งแจ๊ะ ทุ่งปอน และไสลาว และยุคที่บริเวณดังกล่าวกลายเป็นสถานที่สำคัญสมัยใหม่ โดยในยุคแรกทุ่งแจ๊ะ ทุ่งปอน และไสลาว เป็นพื้นที่ป่าพรุขนาดใหญ่ต่อเนื่องกันทั้ง 3 พื้นที่ โดยมีบางส่วนเป็นทุ่งนา ชาวบ้านได้อาศัยป่าพรุดังกล่าวหากินทั้งในการหาของป่า ล่าสัตว์ จับสัตว์น้ำ ตัดไม้ไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้พื้นที่ป่าพรุดังกล่าวเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่จึงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญของบริเวณนั้น รวมทั้งบริเวณนี้ยังเคยเป็นที่พักแรมของคนเดินทาง

จาก อ.สีเกา และ อ.กันตัง มายัง จ.ตรัง เพราะไม่สามารถเดินทางไปกลับได้ภายในวันเดียวกัน กระทั่งเมื่อทางราชการตัดถนนสายตรัง-สีเกาผ่านไปในพื้นที่ที่ถือว่าเข้าสู่ยุคที่สอง เพราะหลังจากนั้นไม่นานตัวเมืองตรังก็ขยายตัวออกไปยังพื้นที่ดังกล่าว โดยมีการสร้างสถานที่ราชการหลายแห่งในพื้นที่ รวมทั้งโรงเรียนสภาราชนี 2 สนามกีฬาแห่งชาติ และเกิดการขยายตัวตามเข้าไปของบ้านเรือนและร้านค้าต่างๆ ในปัจจุบันไม่เพียงจังหวัดตรังจะเสียพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญไปเท่านั้น แต่คนในปัจจุบันน้อยนักที่จะรู้ว่าพื้นที่หนึ่งที่เป็นความเจริญของเมืองในปัจจุบันแต่เดิมคือป่าพรุขนาดใหญ่ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรสำคัญที่มีผลต่อความอยู่รอดของคนสมัยนั้น

โรงเรียนปากแพรววิทยาคม จ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง **การจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาน้ำตกวิภาวดี** ผู้ศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ยุค โดยในยุคแรกได้ชี้ให้เห็นว่าน้ำตกวิภาวดี(เปลี่ยนชื่อจากชื่อเดิมเมื่อคราวที่หม่อมเจ้าหญิงวิภาวดีรังสิตเสด็จมาประทับแรม ณ บริเวณน้ำตกนี้ในปี 2518) และลำคลองที่รับน้ำตกและไหลต่อเนื่องมาลงที่อ่าวไทยได้มีประโยชน์ต่อประชาชนสมัยก่อนทั้งการเป็นแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภค การทำการเกษตร การจับสัตว์น้ำ การเดินทาง และการเป็นเส้นทางค้าขายที่สำคัญ จนกระทั่งถึงปี 2516-2517 เกิดถนนสายสุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช ซึ่งตัดผ่าน ต.ปากแพรว ทำให้ลำคลองจากน้ำตกวิภาวดีลดความสำคัญลง ในที่สุดก็กลายเป็นลำคลองที่ตื้นเขิน แต่ว่าน้ำตกวิภาวดีได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งเข้าไปค้าขาย ต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบลพยายามเข้าไปจัดระเบียบการค้าขาย โดยให้ย้ายพื้นที่ค้าขายใหม่ แต่ก็ขัดแย้งกับชาวบ้าน เพราะชาวบ้านเห็นว่าที่ตนค้าขายอยู่ก่อนสะดวกกว่า อีกทั้งทางราชการได้เข้าไปดำเนินการต่อท่อน้ำจากน้ำตกไปทำน้ำประปาให้ อ.ดอนสระ และ อ.เกาะสมุย ซึ่งก็ขัดแย้งกับชาวบ้านในพื้นที่ เพราะชาวบ้านเห็นว่าชาวบ้านในพื้นที่ควรจะได้ประโยชน์จากการทำน้ำประปาด้วย

การสร้างโครงการขนาดใหญ่เป็นอีกกรณีหนึ่งที่เข้าไปมีผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง และกลายเป็นความขัดแย้งในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็เสนอเรื่องในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน

โรงเรียนรัชชประภาวิทยาคม จ.สุราษฎร์ธานี เสนอเรื่อง **หมู่บ้านจัดสรรตำบลเขาพัง : การปรับตัวของกลุ่มชาวบ้าน ไกรสรที่ได้รับผลกระทบ จากการสร้างเขื่อนรัชชประภา** เรื่องนี้ผู้ศึกษาต้องการชี้ให้เห็นถึงผลกระทบและความสามารถของชาวบ้านในการปรับตัวอันเนื่องมาจากการสร้างเขื่อน โดยพิจารณากรณีของกลุ่มคนที่ต้องถูกอพยพจากพื้นที่ไปอยู่รวมในชุมชนใหม่ที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

(กฟผ.) สร้างให้ ซึ่งทีมยุทธวิธีใช้ทั้งหลักฐานจาก กฟผ. และจากปากคำของชาวบ้าน จึงเห็นถึงการขัดกัน
 ไปมาของข้อมูล 2 ชุดนี้ โดยผู้ศึกษานำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ยุค ยุคแรกชี้ให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของ
 ชาวบ้านก่อนมีการสร้างเขื่อน โดยชี้ให้เห็นว่าชุมชนที่อยู่ในเขตสร้างเขื่อนและต้องถูกอพยพนั้นเป็นชุมชน
 ในเขตป่า เกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นบนเขตป่าลึกดังนั้นก็ดำรงชีวิต
 อยู่ด้วยการพึ่งตนเองให้มากที่สุด เพราะว่าการติดต่อกับภายนอกทำได้ลำบาก คราวเรือจึงต้องเริ่มต้นด้วย
 การทำซ่าวไร่เพื่อให้มีข้าวบริโภค จากนั้นก็ทำสวน ลำสัตว์ เก็บของป่า ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บก็ใช้ภูมิปัญญา
 แบบหมอพื้นบ้านในการดูแลรักษา งานศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์
 ของทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดี และมีเรื่องเล่าที่เป็นความทรงจำมากมายที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะ
 ของชาวบ้านที่ตั้งชุมชนอยู่ในเขตป่า ยุคที่สองเป็นยุคที่นับแต่มีการอพยพผู้คนเพื่อดำเนินการสร้างเขื่อน
 เป็นต้นมา ซึ่งหากอาศัยข้อมูลของ กฟผ. ประชาชนจะได้รับการดูแลอย่างดีในทุกๆ ด้าน และจะมีคุณภาพ
 ชีวิตที่ดีขึ้น แต่หากพิจารณาข้อมูลจากชาวบ้านจะเห็นว่าไม่มีใครเห็นด้วยกับการสร้างเขื่อน เพราะกลัว
 เดือดร้อนและได้รับความไม่เป็นธรรม แต่ว่าเนื่องจากไม่มีแกนนำในการคัดค้าน ชาวบ้านจึงต้องยอมปฏิบัติ
 ตามทางราชการ และได้เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแห่งใหม่ โดยชาวบ้านได้รับที่ดินสำหรับตั้งบ้านเรือนและที่ดิน
 ทำกิน หมู่บ้านได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สามารถติดต่อกับภายนอกทางถนนที่สร้างขึ้นใหม่
 แทนทางเรือและทางเท้า มีโรงเรียนเกิดขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของบุตรหลานของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้าน
 ก็พยายามปรับให้สามารถอยู่รอดในบริบทที่เปลี่ยนไปนี้ ซึ่งก็พบว่าชาวบ้านมีศักยภาพในการปรับตัวไม่
 เท่ากัน และทางการ กฟผ. และทางราชการก็จะช่วยดูแลชาวบ้านในระยะต้นเท่านั้น ดังนั้นข้อสรุปที่เป็น
 ภาพรวมของชาวบ้านก็คือพวกเขาได้รับความสะดวกในแง่ของการพัฒนาแบบใหม่ แต่ต้องพบกับชีวิตที่มี
 ความเสี่ยงมากขึ้น เพราะการดำรงชีวิตทุกอย่างต้องใช้เงินเพิ่มขึ้นมาก แต่เงินก็หายาก ครอบครัวไม่
 สามารถอยู่ร่วมกันแบบพร้อมหน้าพร้อมตา เพราะต้องแยกย้ายกันออกไปทำมาหากิน และผู้คนอยู่กับแบบ
 ตัวใครตัวมัน การลักขโมยและโจรผู้ร้ายมีมากขึ้น

**คณะยุทธวิธีบางโรงเรียนได้นำเสนอเกี่ยวกับการสูญเสียป่าและธรรมชาติของป่าจากการ
 เปลี่ยนแปลงของการพัฒนาที่พื้นป่าถูกทำลายและถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โดยยุทธ
 วิธีได้หยิบสิ่งที่ประชาชนสนใจมาเสนอในเชิงที่เป็นสัญลักษณ์ของการสูญเสียป่าดังกล่าว
 สัญลักษณ์ที่ว่านี่คือสัตว์ที่ประชาชนสนใจ ซึ่งจะได้แก่สัตว์ขนาดใหญ่ที่ใกล้ชิดกับคน**

โรงเรียนสตรีพัทลุง จ.พัทลุง นำเสนอเรื่อง ตามรอยช้างค่อมทะเลน้อย งานศึกษานี้สืบหาข้อมูล
 จากคนเฒ่าคนแก่ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปทั้งสิ้น เพราะช้างค่อม(ช้างขนาดเล็ก)ในชื่อเรียกของชาวบ้านชุมชน

ทะเลน้อยได้สูญหายไปตลอดกาลจากพื้นที่ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นปีที่น้ำท่วมใหญ่ที่ชาวบ้านในพื้นที่เรียกกันว่า "ปีช้างลอย" คณะผู้วิจัยได้แบ่งยุคการนำเสนอเรื่องราวของช้างป่าที่พิสดารนี้ออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคช้างอยู่ส่วนช้างคนอยู่ส่วนคน ยุคคนกับช้างเผชิญหน้ากัน และยุคการหายไปตลอดกาลของโขลงช้าง แม้การนำเสนอของการศึกษานี้จะยึดช้างป่าเป็นแกนหลักในการให้ภาพของชุมชนทะเลน้อยจากยุคป่าทึบและป่าพรุขอบทะเลน้อยยังอุดมสมบูรณ์มาจนถึงยุคการสูญเสียผืนป่าจนไม่เหลือในปัจจุบัน แต่สาระสำคัญของเนื้อหาก็ยังเป็นประวัติศาสตร์การใช้ทรัพยากรของกลุ่มคนในชุมชนทะเลน้อย การนำเสนอเนื้อหาจึงเป็นภาพของกลุ่มคนในบ้านทะเลน้อยที่เข้าไปใช้ทรัพยากรในชุมชนนั่นเอง เพียงแต่ว่าการเข้าใช้ทรัพยากรดังกล่าวทำให้กลุ่มคนต่างๆต้องไปสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ากับฝูงช้างป่า ดังเช่น กลุ่มคนหาของป่า กลุ่มคนทำไม้ กลุ่มถอนกระจุต กลุ่มคนหาปลา หานก กลุ่มชาวนา เป็นต้น สำหรับในยุคแรกที่กล่าวถึงช้างค่อมจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ นั้น คณะผู้วิจัยได้ให้ภาพป่าริมขอบทะเลน้อยหรือที่เรียกว่า "หัวป่าเขียว" แผ่ขยายพื้นที่กว้างขวางกระทั่งเชื่อมไปถึงป่าพรุควนเคร็งในอำเภอชะอวด ซึ่งมีพื้นที่นับร้อยตารางกิโลเมตร ฝูงช้างป่าจะออกหากินหญ้าในป่าพรุและใช้ป่าทึบเป็นที่พักอาศัย ในยุคนี้นี้ช้างกับคนต่างแบ่งพื้นที่กันอยู่เพราะมีพื้นที่กว้างขวาง การเข้ามาตั้งบ้านอาศัยของคนยังมีน้อยมาก คนกลุ่มแรกๆที่ได้พบเจอช้างค่อมในยุคนี้นี้คือกลุ่มพวกหาของป่าและกลุ่มคนหาปลา หานก แต่ในยุคนี้นี้คนจะพยายามหลีกเลี่ยงที่จะเผชิญหน้ากับฝูงช้าง ครั้นในช่วงคร้วเรือนตามเขตเมืองเริ่มขยายตัวในทศวรรษ 2480 ความต้องการไม้สำหรับการสร้างบ้านมีเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดขบวนการทำไม้เพื่อขายในบริเวณป่ารอบๆขอบทะเลน้อยด้านตะวันตกและด้านเหนือหรือที่เรียกว่า "หัวป่าเขียว" การเข้าไปถูกรานดินอาศัยของฝูงช้างค่อมทำให้ยุคนี้นี้คนต้องเป็นฝ่ายหลบเลี่ยงจากฝูงช้างเพราะช้างเริ่มเป็นอันตรายต่อคนแล้ว เนื่องจากการเข้าไปล่ากรวยในเขตช้างอาศัยนั่นเอง นอกจากกลุ่มทำไม้แล้วในยุคนี้นี้ชาวทะเลน้อยอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องเผชิญหน้ากับช้างบ่อยขึ้นก็คือกลุ่มถอนกระจุต ซึ่งต้องเดินทางโดยการแจวหรือถ่อเรือเข้าไปถอนกระจุตในดงเสม็ดซึ่งมักอยู่ใกล้ๆกับขอบป่าทึบ ช้างป่าในยุคนี้นี้จึงเริ่มถูกกลุ่มคนดังกล่าวมองเป็นเป็นศัตรู ช้างกับคนเผชิญหน้ากันมากยิ่งขึ้นเมื่อชาวทะเลน้อยได้ขยายพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อขาย แล้วถูกฝูงช้างบุกเข้าในเขตนาข้าวเพื่อหาอาหาร เนื่องจากป่าถูกทำลายจนเสื่อมโทรม ช้างเริ่มคุกคามชาวบ้านขณะที่ชาวบ้านก็เริ่มล่าช้าง ไล่ช้างด้วยการไล่ฟันและไล่ยิง กระทั่งมีการนำหมอช้างมาจับเอาช้างป่าฝูงนี้มาใช้งานจนฝูงช้างลดจำนวนลง ท้ายสุดฝูงช้างก็สูญหายไปจากทะเลน้อยเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2505 โดยช้างจำนวนหนึ่งจมน้ำตายลอยซากให้คนทะเลน้อยได้เห็นขณะที่เหลือได้หนีหายไปจากป่าพรุแห่งนี้

โรงเรียนวัดทุ่งสงวน(คุรุประชาสรรค์) จ.สงขลา เสนอเรื่อง **ช้างแควในความทรงจำของคนทุ่งสงวน** ช้างแควที่งานศึกษานี้นำเสนอคือช้างประเภทเดียวกับที่เรียกว่า “ช้างค่อม” ที่โรงเรียนสตรีพัทลุงนำเสนอช้างต้น ทั้งนี้เพราะช้างประเภทนี้มีชื่อเรียกหลายอย่าง และพื้นที่ป่าที่ช้างประเภทนี้อยู่ก็เป็นป่าผืนเดียวกัน คือป่าพรุตอนเหนือทะเลสาบสงขลาซึ่งมีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล โดยผู้ศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาเป็น 2 ยุค คือยุคที่ช้างแควยังมีมาก และยุคที่ช้างแควหมดไป ในยุคแรกผู้ศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับช้างแคว คือ ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีขนาดกว้างขวาง จึงมีช้างแควมาก ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างช้างแควกับชาวบ้าน คือช้างแควมีที่ทางอยู่ในป่า ชาวบ้านไม่ไปรุกรานช้าง และช้างก็อยู่ในป่า ไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับชาวบ้าน หากมีช้างออกมารบกวนชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะช่วยกันจุดคบเพลิงขับไล่ให้เข้าป่าไป ทั้งนี้จากข้อมูลของชาวบ้านที่เคยเห็นช้าง ช้างแควจะมีขนาดเล็ก ตัวมีขนาดประมาณเท่าควาย คำอธิบายของชาวบ้านว่าน่าจะมาจากอาหารสำหรับช้างในป่าพรุน้อย ไม่เหมือนกับป่าใหญ่ ทำให้ช้างแควแคระแกร็น ยุคที่สองเกิดขึ้นเนื่องจากมีผู้คนเข้ามาบุกเบิกป่าพรุเพื่อตั้งถิ่นฐานมากขึ้น ทำให้พื้นที่ป่าลดลงมาก ทำให้ช้างแควต้องอยู่อย่างยากลำบาก ในขณะที่การทำนาทำสวนของชาวบ้านก็ทำให้เกิดพืชที่เป็นที่ชื่นชอบของช้าง เช่น ข้าวเปลือก กล้วย ข้าวโพด ช้างจึงออกจากป่ามากินพืชผักของชาวบ้านมากขึ้น ทำให้เกิดการไล่ฆ่าช้างเพื่อปกป้องพืชผัก ในขณะที่ชาวบ้านก็เปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับช้างไปสู่การล่าเป็นอาหาร และการนำมาสร้างเป็นเครื่องรางของขลัง ในที่สุดช้างแควก็หมดไปจากป่า

7. ผลงานยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกกลุ่มหนึ่งได้เสนอเรื่องราวที่ปรากฏในท้องถิ่นอีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ในหลายพื้นที่ คือ การเสนอให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะคนพุทธและคนมุสลิมที่ในปัจจุบันมีผู้พยายามที่จะเน้นความแตกต่างจนกลายเป็นศัตรูและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อกัน ดังกรณีเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

โรงเรียนประชารัฐ จ.พัทลุง เสนอเรื่อง **ประเพณีทำบุญสองศาสนาบ้านตะโหมด** เรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าจะมีปรากฏอยู่ที่บ้านตะโหมดแห่งเดียว เริ่มต้นจากการที่บ้านตะโหมดมีประวัติความเป็นมายาวนาน คนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งชุมชนเป็นชาวมุสลิม มีผู้ชื่อว่า “โต๊ะหมุด” ต่อมาเพี้ยนเสียงเป็น “ตะโหมด” ซึ่งกลายเป็นชื่อบ้านในปัจจุบัน ต่อมาไม่เพียงมีชาวมุสลิมเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มเติมเท่านั้น แต่มีชาวพุทธเข้าไปตั้งถิ่นฐานด้วย บ้านตะโหมดจึงมีชาวมุสลิมและชาวพุทธอยู่ร่วมกันมาแต่เดิม และแต่เดิมาแล้วเช่นกันที่มีประเพณีหนึ่งที่คนสองศาสนาจะทำร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าประเพณีทำบุญสองศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากความจริงที่ว่าในสมัยก่อนทั้งชาวมุสลิมและชาวพุทธเพื่อมีคนตายก็จะนำไปฝัง โดย

พื้นที่ที่ใช้ฝังศพอยู่ที่ยอดควนที่เรียกว่าควนโต๊ะโหมด ทั้งนี้คนในสมัยก่อนตกลงกันว่าปีหนึ่งให้ทั้งชาวมุสลิมและชาวพุทธขึ้นควนไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษพร้อมกัน โดยแต่ละฝ่ายก็มีพื้นที่ทำพิธีกรรมของตน ฝ่ายมุสลิมจะเริ่มทำพิธีก่อนในพื้นที่ของตน ในขณะที่ฝ่ายพุทธก็จะสงบนิ่ง เมื่อพิธีกรรมของฝ่ายมุสลิมเสร็จลงฝ่ายพุทธก็เริ่มพิธีกรรมของตน ฝ่ายมุสลิมก็จะสงบนิ่ง เมื่อทั้งสองฝ่ายทำพิธีกรรมเสร็จแล้วก็นำอาหารมาแบ่งปันและร่วมรับประทานอาหารกัน วันที่ทำพิธีนี้ใช้วันว่างในประเพณีสงกรานต์ ซึ่งน่าสนใจว่าชาวมุสลิมตั้งแต่ผู้นำศาสนาก็ยอมรับให้ใช้วันนี้ ผู้สูงอายุทั้ง 2 ศาสนาล้วนยอมรับว่าประเพณีทำบุญ 2 ศาสนาช่วยให้คนรู้สึกว่าจะไม่นับถือศาสนาอะไรก็ล้วนเป็นญาติพี่น้องกัน ซึ่งในความเป็นจริงก็เป็นเช่นนั้นเพราะพี่น้องกันก็นับถือศาสนาคนละศาสนาได้ ต่อมาประเพณีค่อยเสื่อมคลายไปเนื่องจากชาวพุทธเริ่มมีวัดของตนเองและใช้การเผาศพแทน ในขณะที่ชาวมุสลิมก็สร้างกุโบ(ป่าช้าสำหรับฝังศพ)แห่งใหม่ๆขึ้นในที่อื่นตามจำนวนประชากรและพื้นที่ชุมชนที่ขยายตัวมากขึ้น กระทั่งในยุคปัจจุบันที่เกิดความพยายามทำให้ผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามรู้สึกว่าเป็นคนละพวก และเป็นศัตรูกัน แกนนำชุมชนทั้งฝ่ายมุสลิมและฝ่ายพุทธจึงได้ร่วมปรึกษาหารือที่จะรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาอีก ซึ่งก็สามารถทำได้สำเร็จโดยในวันว่างของแต่ละปีในปัจจุบันจะมีลูกหลานทั้งของชาวพุทธและชาวมุสลิมไม่ว่าจะไปทำงานที่ไหนก็จะกลับมาบ้านและขึ้นไปทำบุญที่ยอดควนโต๊ะโหมด โดยก่อนวันว่างก็จะขึ้นไปทำความสะอาดบริเวณหลุมฝังศพของบรรพบุรุษของตระกูลตนก่อน ขั้นตอนของพิธีกรรมก็พยายามดำเนินการแบบเดิมแต่เพิ่มความละเอียดให้สอดคล้องกับยุคสมัย และเมื่อแต่ละฝ่ายทำพิธีกรรมเสร็จแล้วก็นำอาหารมาร่วมรับประทานกันเช่นเดิม แต่มีประเพณีร่วมกันที่ยิ่งใหญ่กว่าเช่น มีมหรสพแสดงให้ชม มีการจัดกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่นุตรหลานโดยไม่แยกศาสนา การบริจาคเงินเพื่อประโยชน์แก่ศาสนาโดยไม่แยกศาสนา เป็นต้น คณะผู้วิจัยได้สรุปถึงความหมายของประเพณีนี้ในที่สุดว่า “ประเพณีสองศาสนาของชุมชนบ้านตะโหมด เป็นประเพณีที่สร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชนที่มีความคิดแตกต่างกันในเรื่องศาสนาให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งคนในชุมชนจะถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน โดยเมื่อคนไทยพุทธจัดงานต่างๆ คนอิสลามก็จะมาช่วยงาน และถ้าอิสลามจัดงานต่างๆ คนไทยพุทธก็จะไปร่วมงานด้วย จึงควรแก้ไขให้เป็นชุมชนตัวอย่างในการอยู่ร่วมกันของสังคมสองศาสนาเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ มีปัญหาการอยู่ร่วมทำให้สามารถแก้ไขได้”

โรงเรียนบ้านนาเคียน จ.นครศรีธรรมราช เสนอเรื่อง **ความสัมพันธ์ระหว่างไทยมุสลิมกับไทยพุทธในตำบลนาเคียน** เรื่องนี้เสนอเนื้อหาคล้ายกับเรื่องข้างต้น คือเสนอให้เห็นว่าชุมชนนาเคียนเป็นชุมชนชาวมุสลิมมาแต่เดิม ต่อมาเมื่อชาวพุทธอพยพเข้าไปอยู่ในพื้นที่บ้างพอสมควร แต่ว่าคนทั้ง 2 กลุ่มมี

ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อยู่ด้วยกันแบบพึ่งพาอาศัยกัน แม้งานประเพณีตามศาสนาก็ไปช่วยเหลือกันได้ เพียงแต่จะไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมตามศาสนา ยกเว้นเพียงประเพณีการบวชพระที่ชาวมุสลิมจะไม่ไปร่วมงาน ในยุคปัจจุบันแม้ความใกล้ชิดที่เคยเป็นมาในอดีตจะเสื่อมคลายไปบ้างเนื่องจากต้องออกไปทำงานนอกบ้านกันมากขึ้น ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาพบปะกัน ความจำเป็นต้องพึ่งพากันเหลือน้อยลง แต่เมื่อพบปะกันก็ยังเป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน ไม่มีความรู้สึกเป็นคนละพวกกัน เพียงแต่ว่าเรื่องนี้ยังให้ภาพกว้างๆ ยังไม่ได้อธิบายให้เห็นถึงเงื่อนไขต่างๆที่ทำให้คนทั้ง 2 กลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือชี้ให้เห็นถึงประเพณีหรือพื้นที่ร่วมทางสังคมที่คนแต่ละรุ่นสร้างขึ้นมาเพื่อทำให้คนทั้งสองกลุ่มสามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้มาโดยตลอด

โรงเรียนบ้านหินคอกควาย จ.ตรัง นำเสนอเรื่อง **วัฒนธรรมและการผลิตของชุมชนบ้านหินคอกควาย** ในชุมชนนี้มีทั้งคนไทยท้องถิ่น คนจีน และคนมุสลิมอยู่ร่วมกัน งานศึกษาเรื่องนี้ได้ช่วยชี้ให้เห็นชัดเจนว่าบ้านหินคอกควาย(ต.วังวน อ.กันตัง จ.ตรัง)เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของคน 3 กลุ่ม โดยในด้านหนึ่งแต่ละกลุ่มจะยอมรับความแตกต่างของแต่ละกลุ่มในขณะที่จะสร้างพื้นที่ร่วมในความแตกต่างเหล่านี้ เช่น พบว่าในชุมชนมีทั้งวัด มัสยิด และศาลเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์และเป็นสถานที่เฉพาะของแต่ละกลุ่ม แต่ก็พบว่าเมื่อแต่ละกลุ่มมีพิธีกรรมหรืองานประเพณีในสถานที่ดังกล่าวคนทุกกลุ่มสามารถเข้าไปร่วมได้ แม้พิธีกรรมที่เป็นพื้นที่แสดงตัวตนเฉพาะกลุ่มก็พบว่าที่นี่มีความยืดหยุ่นมากกว่าที่อื่น เช่น การแต่งงานระหว่างชาวมุสลิมกับคนกลุ่มอื่นหากเป็นพื้นที่อื่นคนกลุ่มอื่นจะต้องเปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาอิสลามก่อนจึงจะแต่งงานกันได้ แต่ที่บ้านหินคอกควายชายหญิงสามารถแต่งงานกันได้โดยแต่ละฝ่ายยังนับถือศาสนาของตน หรือชาวมุสลิมจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นก็ได้ เช่นครอบครัวหนึ่งบิดาเป็นชาวพุทธ มารดาเป็นชาวมุสลิม มีลูก 4 คน ลูก 3 คนแรกนับถือศาสนาพุทธ คนสุดท้ายนับถือศาสนาอิสลามตามแม่ โดยแต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติพิธีกรรมตามศาสนาของตนได้ตามปกติ โดยที่อีกฝ่ายถึงแม้ไม่ได้ไปด้วยแต่ก็สนับสนุน ม้าทรงหรือคนทรงเจ้าคนหนึ่งศาลเจ้าของกลุ่มคนจีนหากพิจารณาที่นามสกุลจะพบว่าเป็นนามสกุลของชาวมุสลิมกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหินคอกควาย แต่ว่าปู่ของเขาได้แต่งงานกับคนจีนและเปลี่ยนไปนับถือศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างคนจีน ในประเพณีทรงเจ้าประจำปีของคนจีนที่จัดอย่างยิ่งใหญ่ ทั้งคนพุทธและคนมุสลิมต่างก็เข้าไปร่วมพิธี ทั้งร่วมกันเจ ร่วมพิธีลุยไฟ ในการทรงเจ้าเพื่อรักษาโรค สะเดาะเคราะห์ และเสริมส่งาราศี ก็มีชาวพุทธและชาวมุสลิมเข้าไปร่วมพิธี เป็นต้น ลักษณะการบูรณาการทางวัฒนธรรมดังกล่าวจึงทำให้คนทุกกลุ่มในบ้านหินคอกควายอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเข้าใจซึ่งกันและกัน ส่วนด้านการผลิตอันเป็นวิถีการทำมาหา

กินนั้น ผู้ศึกษาได้แบ่งยุคการทำมาหากินออกเป็นสามยุค คือยุคการทำประมง ยุคเผาถ่าน และยุคสวนยางพารา ซึ่งช่วยชี้ให้เห็นได้ชัดอย่างชัดเจนว่า ชุมชนบ้านหินคอกควายมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์อย่างมาก ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเข้มแข็งมาแต่อดีต และด้วยที่ชาวบ้านกลุ่มต่างๆสามารถบูรณาการทางวัฒนธรรมกันได้อย่างเข้มแข็งอันเนื่องมาจากการเข้าถึงทรัพยากรและการผลิตจึงปรากฏให้เห็นน้อย

8. ผลงานยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางเรื่องเสนอให้เห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของรัฐในท้องถิ่น แต่วาก็ยังมียววิจัยสนใจประเด็นนี้น้อย

โรงเรียนป่าพะยอมพิทยาคม จ.พัทลุง เสนอเรื่อง "ทุ่งลานโยกับพัฒนาการศึกษา : วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป" ผู้ศึกษาเสนอให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชนบทที่เรียกว่า "ทุ่งลานโย" ซึ่งแต่เดิมเป็นทุ่งนา ทุ่งหญ้า และป่า ประกอบกัน ชุมชนน่านาจะมีอายุไม่มากนัก ในช่วงก่อนปี 2510 ยังมีบ้านเรือนน้อย และบ้านเรือนยังตั้งอยู่ห่างๆกัน ผู้คนดำรงชีพโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่เป็นฐานการผลิต เช่น การทำนา การเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านที่อยู่ในทุ่งลานโยแม้จะจับจองที่ดินของตนไว้ปลูกบ้านเรือนและเป็นที่ทำกิน แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ เพราะที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ ในอดีตชุมชนดังกล่าวถือว่าอยู่ในพื้นที่ปิด เพราะอยู่ห่างไกลทั้งตัวอำเภอและตัวจังหวัด ที่กล่าวมาโดยสรุปนี้ถือว่าอยู่ในยุคแรก ยุคที่สองเริ่มต้นในช่วงต้นทศวรรษ 2520 เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนป่าพะยอมพิทยาคม วิทยาลัยเทคนิคป่าพะยอม และมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง เป็นลำดับ ซึ่งสถานศึกษาดังกล่าวนี้อาจได้ผนวกพื้นที่จำนวนหนึ่งของทุ่งลานโยเข้าไปด้วย ซึ่งก็หมายถึงพื้นที่ที่ถือครองทำประโยชน์ของชาวบ้านนั่นเอง แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่สาธารณะทางราชการจึงสามารถดำเนินการได้ ซึ่งชาวบ้านส่วนที่สนับสนุนเห็นว่าการเกิดขึ้นของสถานศึกษาจะนำความเจริญมาสู่พื้นที่ เมื่อเกิดสถานศึกษาแล้วก็เกิดการขยายตัวเข้าไปของการพัฒนาสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน ผู้คนที่เข้าไปเรียนหนังสือ ธุรกิจการค้าขาย อาชีพแบบใหม่ และบ้านเรือนสมัยใหม่ แต่ก็เกิดผลที่ไม่คาดหวังขึ้นเช่นกัน ก็คือการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ประชาชนชาวทุ่งลานโยได้สูญเสียอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน เพราะการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ได้นำคนกลุ่มใหม่เข้ามาซึ่งมีจำนวนและมีอำนาจมากกว่าคนดั้งเดิม

โรงเรียนวิเชียรมาตุ จ. ตรัง นำเสนอเรื่อง โรงเรียนวิเชียรมาตุ : พัฒนาการสู่ 1 ศตวรรษ งานศึกษานี้ต้องการเสนอให้เห็นถึงพัฒนาการในรอบร้อยปีของโรงเรียนวิเชียรมาตุ โดยแบ่งยุคของพัฒนาการเป็น 3 ยุค คือ ยุคแรกเริ่มแต่ปี พ.ศ. 2459 วิเชียรมาตุได้พระมหากษัตริย์คุณ ซึ่งเป็นการกล่าวถึงการ

กำเนิดโรงเรียนแห่งนี้โดยพระมหากษัตริย์คุณของ และการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองพระมหากษัตริย์คุณ ดังกล่าว ยุคที่สองเริ่มตั้งแต่ปี 2475 วิเชียรมาตุยุคการขยายตัวของรัฐบาลใหม่ และยุคที่สามเริ่มตั้งแต่ปี 2521 วิเชียรมาตุยุคร่างคนสำหรับสังคมสมัยใหม่ โดยในยุคแรกนั้นทีมยูววิจัยพยายามเสนอให้เห็นถึง ความภาคภูมิใจของชาววิเชียรมาตุทุกกลุ่มทั้งอดีตและปัจจุบันที่โรงเรียนแห่งนี้เกิดขึ้นโดยพระมหากษัตริย์คุณ ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทั้งในการทรงมีกระแสรับสั่งให้ตั้ง โรงเรียนแห่งนี้ พระราชทานเงินส่วนพระองค์ในการสร้างโรงเรียน และพระราชทานนาม “วิเชียรมาตุ” ซึ่ง หมายถึงพระราชชนนีของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร หมายความว่า พระมิ่งขวัญเกล้าเจ้าอยู่หัว รายงาน การศึกษา ยังเสนอด้วยความภาคภูมิใจในต่อไปว่า สมเด็จพระมิ่งขวัญเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงเปิดโรงเรียน วิเชียรมาตุในปี 2460 และทรงมีพระราชดำรัสครั้งนั้นด้วย ซึ่งทางโรงเรียนได้เก็บพระราชดำรินั้นไว้เป็นอย่างดี และพระองค์ยังเสด็จทอดพระเนตรห้องต่างๆอย่างใกล้ชิด และยังพระราชทานเงินส่วนพระองค์สำหรับ ทางสัการะเรียนด้วย และในวันที่ 26 มกราคม 2471 สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาที่ จ.ตรัง ซึ่ง คณะลูกเสือจากโรงเรียนวิเชียรมาตุได้ไปรับเสด็จที่ศาลากลางจังหวัด นอกจากนี้รายงานการศึกษายังเสนอ ให้เห็นว่ามีเจ้านายต่างพระเนตรพระกรรณอีกหลายท่านที่มาเยี่ยมโรงเรียนวิเชียรมาตุ จากนั้นก็นำเสนอถึง การบริหารโรงเรียนและการเรียนการสอน ซึ่งในยุคนี้ผู้มีโอกาสเข้าศึกษาจะเป็นผู้ที่อยู่ในในอำเภอเมืองและ พื้นที่ใกล้เคียง การเรียนการสอนยังเน้นความเอาใจจริงเอาใจของครูและนักเรียน ครูที่ดีคือครูที่มีลักษณะ “เมื่อ ถึงเวลาสอบวิชาภาษาอังกฤษถ้าใครเขียนผิดต้องถูกเขียนตัวละ 1 ที่ ทำให้นักเรียนที่เรียนกับครูจริง จิตใจ จำทำนได้เป็นอย่างดี เพราะท่านเป็นครูที่ดี นักเรียนจึงทั้งเคารพและเกรงกลัว” ยุคที่สองเป็นยุคที่ ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น จึงส่งบุตรหลานมาเรียนที่โรงเรียนวิเชียรมาตุมากขึ้น ยุค นี้โรงเรียนมีความพร้อมทั้งในด้านอาคารสถานที่และครูที่จะให้ความรู้แก่นักเรียน นอกจากการเข้มงวดทาง วิชาการแล้วโรงเรียนวิเชียรมาตุยังเน้นด้านความประพฤติของนักเรียน มีการควบคุมนักเรียนด้วยระเบียบที่ เข้มงวด การศึกษาในยุคนี้ขยายตัวมากทำให้นักเรียนจากอำเภอรอบนอกเข้ามาสอบชิงทุนการศึกษาเพื่อ มาเรียนต่อที่โรงเรียนวิเชียรมาตุกันมาก และครูก็เอาใจใส่ต่อนักเรียนเป็นอย่างดี นักเรียนในยุคนี้ส่วนใหญ่ จะเข้าไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย และไปเรียนต่อ ณ ต่างประเทศได้หลายคน และผู้ที่จบการศึกษา มากก็เป็นที่ยอมรับของสังคม ความภาคภูมิใจของชาววิเชียรมาตุในยุคนี้ก็เป็นดังบทความของครูชิ้น เรื่อง เวช อดีตครูใหญ่ ที่เขียนไว้ในวารสาร 60 ปีวิเชียรมาตุว่า “นอกจากครูจะเก่งแล้วครูยังทุ่มเทเอาใจใส่ในการ สอนมาก ทุ่มเททั้งกำลังกาย และกำลังความรู้ ให้ศิษย์โดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ซึ่งครูใหญ่เองก็มีชั่วโมง สอนนักเรียนเช่นกัน ส่วนในการสอบได้ก็ปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด มีความยากง่ายพอควรแก่ระดับชั้น ครู

จะไม่วิตกว่านักเรียนจะตกมากหรือน้อย แต่ต้องให้ได้มาตรฐาน” ในช่วงท้ายของยุคนี้โรงเรียนวิเชียรมาตุได้เริ่มย้ายจากที่เดิมมาอยู่ยังที่ปัจจุบันเนื่องจากที่เดิมคับแคบ สำหรับยุคที่สามโรงเรียนวิเชียรมาตุได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านสื่อเทคโนโลยีที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในยุคใหม่ ทั้งการเรียนรู้ในและนอกห้องเรียน ส่งผลให้นักเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นรอบตัว

9. สรุป

ผลงานของโรงเรียนต่างๆดังที่กล่าวมาไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลงานที่ดีที่สุดตามมาตรฐานวิชาการที่เราคุ้นเคย รวมทั้งไม่อาจเทียบกับผลงานของนักวิจัยมืออาชีพได้ แต่ก็เป็ผลงานที่ทุกฝ่ายที่ร่วมทำงานมีความภูมิใจ เพราะอย่างน้อยก็เป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่ักวิจัยกลุ่มใหม่ให้เข้ามาช่วยสร้างสรรค์สังคมไทย โดยเฉพาะท้องถิ่นของนักวิจัยเอง และเปิดโอกาสให้เรื่องราวของคนเล็กคนน้อยในท้องถิ่นต่างๆที่ไม่มีใครสนใจได้มีโอกาสขึ้นสู่หน้าประวัติศาสตร์เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และมีส่วนที่จะสร้างความเป็นตัวของตัวเองให้แก่คนกลุ่มต่างๆที่มีความแตกต่างหลากหลายได้

ภาคผนวก

บัญชีโครงการวิจัยของโรงเรียนต่างๆ

นครศรีธรรมราช

โรงเรียน	ชื่อโครงการ	หมายเหตุ
1. โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ อำเภอปากพนัง (1 โครงการ)	1. มหาวิทยาลัยแห่งแหลมตะลุมพุกในความทรงจำของคน ที่รอดชีวิตชีวิต	
2. โรงเรียนชะอวดวิทยาคาร อำเภอชะอวด (1 โครงการ)	2. ความรุ่งเรืองและเสื่อมถอยของตลาดชะอวด	
3. โรงเรียนวัดหน้าปล่อง อำเภอท่าศาลา (1 โครงการ)	3. ตำนานบ้านในตำบลอนตะโก : ความหมาย ความสำคัญ และการเปลี่ยนแปลง	
4. โรงเรียนวัดโทเอก อำเภอพรหมคีรี (1 โครงการ)	4. เดือนสามหลามเหนียว : ประเพณีสัมพันธที่บ้านน้ำแคบ	
5. โรงเรียนวัดโคกเมรุ อำเภอฉวาง (1 โครงการ)	5. เขาศูนย์ความเจริญในความทรงจำของชาวอำเภอฉวาง	
6. โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 6 อำเภอ ทุ่งสง (1 โครงการ)	6. ชุมชนคลองปางในอดีต : ชีวิตกับสายน้ำ	
7. โรงเรียนวัดนาขัน อำเภอพรหมคีรี (1โครงการ)	7. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในการผลิตของชุมชนบ้าน ป่าพริกจากยุคก่อตั้งถึงปัจจุบัน	
8. โรงเรียนบ้านควนรุษ อำเภออ่อนพิบูลย์ (1 โครงการ)	8. นกกรงหัวจุกกับชาวควนรุษ : จากกรงแขวนชายคาถึง ลานแข่งเสียง	
9. โรงเรียนสิชลคุณธารวิทยา อำเภอสิชล (1 โครงการ)	9. เหมืองเขี้ยวกับผลกระทบต่องิ๊ชีวิตของชาวตำบล ฉลอง	
10. โรงเรียนสตรีปากพนัง อำเภอปากพนัง (1 โครงการ)	10. ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของปากพนังยุคโรงสีไฟ	
11. โรงเรียนวัดแดง อำเภอเชียรใหญ่ (1 โครงการ)	11. รอยพระพุทธรูปในชุมชนเขาพระบาท : ความศรัทธาที่ เปลี่ยนแปลงไป	
12. โรงเรียนจุฬารัตน์พิทยาคาร อำเภอ พิปูน (1 โครงการ)	12. หมู่บ้านจุฬารัตน์พัฒนา 2 : การปรับตัวของกลุ่มคน อพยพ หลังอุทกภัย ปี 2531	

13. โรงเรียนวัดสระ อำเภอบางแพ (1 โครงการ)	13. ป่าจาก : ฐานที่มั่นทางเศรษฐกิจของชุมชนท่าพญา	
14. โรงเรียนชะอวดเคร่งธรรมวิทยา อำเภอลำชะอวด (1 โครงการ)	14. กระบวนการผลิตของคนเคร่ง : จากยุคใช้สอยสู่ยุค การผลิตภัณฑ์สินค้า	
15. โรงเรียนชุมชนวัดกะทูนเหนือมิตรภาพที่ 218 อำเภอบึงนาราง (1 โครงการ)	15. ชาวกะทูนก่อนและหลังภูเขาถล่ม	
16. โรงเรียนวัดดอนไทร อำเภอบางบาล (1 โครงการ)	16. การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตกับความสัมพันธ์ ของคนในชุมชน : ศึกษากรณี ชุมชนกลาย อำเภอบางบาล จังหวัดนครศรีธรรมราช	
17. โรงเรียนวัดขรัวช่วย อำเภอลำลูกกา (1 โครงการ)	17. จากดอนภาษีถึงบ้านบางดี	
18. โรงเรียนวัดพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี (1 โครงการ)	18.จากตลาดบ้านปึกถึงตลาดนอกท่า : ชุมทางเศรษฐกิจ ของอำเภอบรรพตพิสัย	
19. โรงเรียนบ้านนาเคียน อำเภอบางบาล (1 โครงการ)	19. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยมุสลิมกับไทยพุทธในตำบล นาเคียน	
20. โรงเรียนร่อนพิบูลย์เกียรติวสุนธรา ภักดิ์ อำเภอร่อนพิบูลย์ (1 โครงการ)	20. ร่องรอยวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชาวร่อนพิบูลย์ในยุค การทำเหมืองแร่	
21. โรงเรียนโรงเรียนชุมชนไทยรัฐวิทยา ๗๔ (ชุมชนบ้านศรีวัง) (1 โครงการ)	21. เรือเหนือ : วิถีชีวิตชาวศรีวัง จากปากคำของคนใน	
22. โรงเรียนวัดเนกขัมมา อำเภอเมือง (1 โครงการ)	22. วัดนาคาม : ศูนย์กลางความสัมพันธ์ของชุมชนบ้าน หน้ากาม	

ต้ง

โรงเรียน	ชื่อโครงการ	หมายเหตุ
1. โรงเรียนกมลศรี อำเภอสิเกา (1 โครงการ)	1. ทำเรือกะลาเส่น้อยในอดีต : ชุมทางชีวิตของชาวกะลาเส	
2. โรงเรียนกันตังรัชฎาศึกษา อำเภอกันตัง (1 โครงการ)	2. นาเกลือจากความทรงจำของชาวนาเกลือ	
3. 3. โรงเรียนจุ่งฮัวชะเขียว อำเภอกันตัง (1 โครงการ)	3. ย้อนรอยประเพณีชักพระกับวิถีชีวิตชาวย่านชื้อ	
4. โรงเรียนตรังรังสฤษฎ์ อำเภอย่านตาขาว (1 โครงการ)	4. ประวัติการตั้งถิ่นฐานและพัฒนากิจชุมชนบ้านทุ่งค่าย จากอดีตถึงปัจจุบัน	
5. โรงเรียนตรังวิทยา อำเภอเมือง (1 โครงการ)	5. ทดควนหาญกับความศรัทธาของชุมชนที่เปลี่ยนแปลง ไป	
6. โรงเรียนทุ่งยาวผดุงศิษย์ อำเภอปะ เหลียน (1 โครงการ)	6. ประวัติการตั้งถิ่นฐานและความเปลี่ยนแปลงด้าน ประเพณีของชาวจีน ตำบลทุ่งยาว	
7. โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 39 อำเภอเมือง (1 โครงการ)	7. สอนยางพารากับความเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านนา ไต่ห่มิง	
8. โรงเรียนบ้านคลองเต็ง อำเภอเมือง (1 โครงการ)	8. “ถั่วเล” กับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเขากอบ	
9. โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดกะพังสุรินทร์) อำเภอเมือง (1 โครงการ)	9. วัดกะพังสุรินทร์ก่อนจะเป็นพระอารามหลวง	
10. โรงเรียนวิเชียรมาตุ อำเภอเมือง (2 โครงการ)	10. โรงเรียนวิเชียรมาตุพัฒนาการสู่ 1 ศตวรรษคลอง	
	11. น้ำเจ็ดกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมคลอง	
11. โรงเรียนสภาราชนี 2 อำเภอเมือง (1 โครงการ)	12. ความเปลี่ยนแปลงของทุ่งแจ้ ทุ่งปอน และไสลาว กับ วิถีชีวิตชุมชน	
12. โรงเรียนสวัดร์รัตนากิมุข อำเภอนาโยง (1 โครงการ)	13. ตำนานตาหมอช้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านช้อง	
13. โรงเรียนห้วยยอด อำเภอห้วยยอด (1 โครงการ)	14. ความเป็นมาและพัฒนากิจของชุมชนเขาปินะ	
14. โรงเรียนมัธยมวัดควนวิเศษมูลนิธิ อำเภอเมือง (1 โครงการ)	15. พ่อแก่สีทันดรกับวิถีชีวิตชาวนาท่ามใต้	

15. โรงเรียนลำภูราเรืองวิทย์ อำเภอห้วยยอด (1 โครงการ)	16. นายชุกมิ่ง เค็กชุกมิ่ง และลำภูรา	
16. โรงเรียนบ้านหินคอกควาย อำเภอปะเหลียน (1 โครงการ)	17. วัฒนธรรมและการผลิตของชุมชนบ้านหินคอกควาย	
17. โรงเรียนห้วยนางราษฎร์บำรุง อำเภอห้วยยอด (3 โครงการ)	18. การเปลี่ยนแปลงความเชื่อเรื่องการ “ตั้งตายาย” กับวิถีชีวิตชาวห้วยนาง	
	29. ความเชื่อเรื่องการทรงเจ้ากับวิถีชาวบ้านหนองช้างแล่น	
	20. เศรษฐกิจสังคมของชุมชนท่าจิวในยุคเหมืองแร่	
18. โรงเรียนวัดศรีวิหาร อำเภอห้วยยอด (1 โครงการ)	21. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดห้วยยอดก่อนและหลังการทำเหมืองแร่	
19. โรงเรียนเทศบาลบ้านคลองภาษี อำเภอกันตัง (1 โครงการ)	22. ชุมชนคลองภาษี (เมืองกันตัง) ในยุคกุลิท่าเรือต่างประเทศ	
20. โรงเรียนนาโยงวิทยาคม อำเภอนาโยง (1 โครงการ)	23. ความเชื่อเรื่องตาพานร่างทรงกับวิถีชีวิตชาวบ้านไสขัน	
21. โรงเรียนสามัคคีศึกษา อำเภอห้วยยอด (1 โครงการ)	24. จากนาข้าวถึงสวนปาล์ม วิถีชีวิตของชาวนาวง	

พัทลุง

โรงเรียน	ชื่อโครงการ	หมายเหตุ
1. โรงเรียนงหราพิชากร อำเภองหรา (1 โครงการ)	1. วัดคลองเฉลิม : พุทธสถานท่ามกลางชุมชนมุสลิม	
2. โรงเรียนมัธยมเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน (1 โครงการ)	2. วิถีชีวิตชาวเกาะหมากก่อนมีสะพานเชื่อมเกาะ	
3. โรงเรียนบ้านท่าแค(วันครู 2500) อำเภอเมือง (1 โครงการ)	3. “ครูหมอโนราบ้านท่าแค” ความเชื่อและศรัทธาที่เปลี่ยนแปลงไป	
4. โรงเรียนตะแพนพิทยา อำเภอศรีบรรพต (1 โครงการ)	4. “เขาแก้ว”กับประวัติศาสตร์การสู้รบ	
5. โรงเรียนตะโหมด อำเภอตะโหมด (1 โครงการ)	5. บทบาทของตระกูลชนะสิทธิ์ และตระกูลทับธนะ ที่มีต่อพัฒนาการของชุมชนแม่ขรี	
6. โรงเรียนนาขยาดวิทยาคาร อำเภอควนขนุน (1 โครงการ)	6. “พอย” กับความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้คนชุมชนนาขยาด	
7. โรงเรียนบางแก้วพิทยาคม อำเภอบางแก้ว (1 โครงการ)	7. คลองหู่กับความทรงจำของชาวท่ามะเดื่อ	
8. โรงเรียนประภัสสรรังสิต อำเภอศรีนครินทร์ (1 โครงการ)	8. ตลาดนาท่อมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง	
9. โรงเรียนปัญญาวุธ อำเภอแพรวหา (1 โครงการ)	9. ผ้าทอแพรวหา : พัฒนาการบนเส้นด้าย	
10. โรงเรียนปากพะยูนพิทยาคาร อำเภอปากพะยูน (1 โครงการ)	10. ย้อนวันวานเศรษฐกิจวังนกนางแอ่นบนเกาะสี่-เกาะห้า	
11.โรงเรียนปาบอนพิทยาคม อำเภอปาบอน (1 โครงการ)	11. สืบประวัติปากของฝากจากปาบอน : ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของชาวสืบประวัติในอำเภอปาบอน จังหวัดพัทลุง	
12. โรงเรียนพัทลุง อำเภอเมือง (1 โครงการ)	12. “งานกรี่ทา” ในความทรงจำ	

13. โรงเรียนพัทลุงพิทยาคม อำเภอเมือง (1 โครงการ)	13. “คูเมือง” กับประวัติศาสตร์บอกเล่าของผู้คนใน ตำบลควนมะพร้าว	
14. โรงเรียนวชิรธรรมสถิต อำเภอเมือง (1 โครงการ)	14. สำนักวัดเจ็نتกและน้ำมันเอ็นพ้อท่านเมฆ	
15. โรงเรียนสตรีพัทลุง อำเภอเมือง (1 โครงการ)	15. ตามรอยช้างค่อมทะเลน้อย	
16. โรงเรียนหารเทารังสีประชาสรรค์ อำเภอปากพะยูน (1 โครงการ)	16. ประวัติและบทบาททางสังคมของพระครูศรีรัตนุ รักษ์ (ตาทรงวรรณ วาจาสิทธิ์)	
17. โรงเรียนป่าพะยอมพิทยาคม อำเภอ ป่าพะยอม (1 โครงการ)	17. พุ่กลานโยกับพัฒนาการการศึกษา : วิถีชีวิตที่ เปลี่ยนแปลงไป	
18. โรงเรียนประชาบำรุง อำเภอตะโหมด (1 โครงการ)	18. ประเพณีทำบุญสองศาสนาบ้านตะโหมด	
19. โรงเรียนดอนศาลานำวิทยา อำเภอ ควนขนุน (1 โครงการ)	19. พ้อท่านมะโม วัดบ้านสวน และชุมชนมะกอกเหนือ	
20. โรงเรียนวัดดอนศาลา อำเภอควนขนุน (1 โครงการ)	20. ตามรอยภูมิปัญญา “แซ่ว่านยา - กินเหนียวดำ” ชุมชนดอนศาลา	
21. โรงเรียน กศน.ป่าพะยอม อำเภอป่า พะยอม (1 โครงการ)	21, ชุมชนตลาดบางแก้วจากอดีตถึงปัจจุบัน	
22. โรงเรียนอุดมวิทยายน อำเภอควนขนุน (1 โครงการ)	22. “ลิเกป่าบ้านสุนทรา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดง ผู้ชม และคนอื่นๆ ในบริบทของท้องถิ่น	

สงขลา

โรงเรียน	ชื่อโครงการ	หมายเหตุ
1. โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ อำเภอเมือง (1 โครงการ)	1. มหาวิทยาลัยราชภัฏกับสงครามโลกครั้งที่ 2	
2. โรงเรียนคลองแดนวิทยา อำเภอระโนด (1 โครงการ)	2. ย้อนรอยตลาดน้ำคลองแดน	
3. โรงเรียนบ้านขนุน อำเภอสิงหนคร (1 โครงการ)	3. ย้อนรอยการนั่งวิปัสสนาที่ป่าช้าเกาะฝ้าย	
4. โรงเรียนบ้านม่วงงาม อำเภอสิงหนคร (1 โครงการ)	4. ความเชื่อและพิธีกรรมการทำบุญ “ป้อน้ำ” ของชุมชน บ่อกลอง	
5. โรงเรียนวรรณวีเฉลิมจังหวัดสงขลา อำเภอเมือง (1 โครงการ)	5. การหยุดเดินรถไฟขบวนสงขลา-หาดใหญ่กับ ผลกระทบต่อประชาชนในตำบลบ่อয়ง	
6. โรงเรียนวัดเจดีย์งาม อำเภอระโนด (1 โครงการ)	6. วัดพระเจดีย์งาม : ศูนย์กลางชุมชนจากอดีตถึง ปัจจุบัน	
7. โรงเรียนเทพา อำเภอเทพา (1 โครงการ)	7. ข้าวแกงไก่ทอดเทพาข้างรถไฟ	
8. โรงเรียนวัดทุ่งสงวน อำเภอระโนด (1 โครงการ)	8. ช้างแควในความทรงจำของคนทุ่งสงวน	
9. โรงเรียนชุมชนวัดคลองรี มิตรภาพที่ 220 อำเภอสทิงพระ (1 โครงการ)	9. ประเพณีต่ายย่นของชุมชนท่าคูระ	
10. โรงเรียนตะเคียนวิทยา อำเภอระโนด (1 โครงการ)	10. เปรม ชูเกลี้ยง บุรุษผู้พลิกฟื้นผืนดินระโนด	
11. โรงเรียนระโนด อำเภอระโนด (1 โครงการ)	11. ย้อนรอย ๑๐๐ ปีชุมชนมะขามเฒ่า	
12. โรงเรียนสงขลาเทคโนโลยี อำเภอเมือง (1 โครงการ)	12. วิถีตาลโตนดกับชุมชนสทิงพระยุคก่อนและหลังการ เกิดโรงงาน	
13. โรงเรียนสามปอวิทยา อำเภอระโนด (1 โครงการ)	13. พ่อเฒ่าวัดนกกับวิถีชีวิตของชุมชนวัดสน	

14. โรงเรียนระโนดวิทยา อำเภอระโนด (1 โครงการ)	14. วิถีคนชายคลองระโนดในยุคสายน้ำ	
15. โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ อำเภอสิงหนคร พระ (1 โครงการ)	15. หลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืดกับวิถีชีวิตชุมชนชุมพล	
16. โรงเรียนวัดหนองหอยอำเภอสิงหนคร (1 โครงการ)	16. โนราโรงครูกับความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนวัดขนุน	
17. โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 37 (วัดหัวถิน) อำเภอระโนด (1 โครงการ)	17. วิถีชีวิตชาวบ้านหัวถินก่อนและหลังการเกิดนาถุ้ง	
18. โรงเรียนสทิงพระวิทยา อำเภอสทิงพระ (1 โครงการ)	18. คูเมืองสทิงพาราณสี : ความหมายและความทรงจำที่เปลี่ยนไป	
19. โรงเรียนวัดบ่อทรัพย์ อำเภอสิงหนคร (1 โครงการ)	19. บ่อขั้กับชุมชนบ่อทรัพย์	
20. โรงเรียนจะนะวิทยา อำเภอจะนะ (1 โครงการ)	20. บั้งสะหม้อ กับวิถีชีวิตและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของชาวสะกอม	

สมุด

โรงเรียน	ชื่อโครงการ	หมายเหตุ
1. โรงเรียนพินาศพิทยาสรรค์ อำเภอเมือง (1 โครงการ)	1. กูเด็น คฤหาสน์กูเด็น และชุมชนพินาศ	ขอยุติโครงการหลัง ส่งรายงานงวดแรก
2. โรงเรียนควนโดนวิทยา อำเภอควนโดน (1 โครงการ)	2. “ดาระ” ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของควนโดน	
3. โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัยสตูล อำเภอเมือง (2 โครงการ)	3. โรตี ชาดี ชาวฉลุง จากวันวานสู่ปัจจุบัน	
	4. ดินปั้นบ้านย่านซื่อ ผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่สินค้าโอท็อป (OTOP)	
4. โรงเรียนกำแพงวิทยา อำเภอละงู (1 โครงการ)	5.ชาไกแห่งเทือกเขาบรรทัดในชุมชนวังสายทอง : การปรับตัวของเจ้าแห่งพงไพรในวิถีการท่องเที่ยว	
5. โรงเรียนบ้านคลองขุด อำเภอเมือง (1 โครงการ)	6.มำบัง : สายน้ำไม่ไหลกลับของชาวคลองขุด	
6. โรงเรียนบ้านเจ๊ะบิลัง อำเภอเมือง (1 โครงการ)	7. การย่างกุ้งในท้องถิ่นชุมชนเจ๊ะบิลังจากอดีตสู่ ปัจจุบัน	รับงบประมาณ ครบ 3 งวด แต่ไม่ ส่งรายงาน เนื่องจากครูที่ ปรึกษาย้าย โรงเรียน ติดต่อใคร ไม่ได้
7. โรงเรียนละงูพิทยาคม อำเภอละงู (1โครงการ)	8. กลิ่นอายรอแจ้งที่บ้านปากบาง	
8. โรงเรียนบ้านไทรงาม อำเภอเมือง (1 โครงการ)	9. สามล้อและบทบาทของสามล้อในตลาดพินาศ	
9. โรงเรียนบ้านเกตุรี อำเภอเมือง (1 โครงการ)	10. พัฒนาการประเพณีคอตัมอัล-กูรานของชุมชน เกตุรี	

10. โรงเรียนผังปาล์ม 2 อำเภอมะนัง (1 โครงการ)	11. ชุมชนมะนังก่อนและหลังการเปิดตัวของถ้ำภูเขาเพชร	
11. โรงเรียนปาล์มพัฒนวิทย์ อำเภอมะนัง (1 โครงการ)	12. หลากหลายชุมชนมะนัง : จากรุ่นปู่สู่รุ่นหลาน	
12. โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 42 อำเภอเมือง (1 โครงการ)	13. ความยากลำบากกับการแข่งขันว่าวของชาวสตูล	
13. โรงเรียนดรุณดาอาเรฟ อำเภอควนโดน (1 โครงการ)	14. ย้อนรอยดรุณดาอาเรฟปอเนาะหลังแรกในจังหวัดสตูล	
14. โรงเรียนแสงธรรม อำเภอเมือง (1 โครงการ)	15. ย้อนอดีตบาตูอัมปา ตลาดสินค้าของหมู่บ้านกับหมู่เกาะ	
15. โรงเรียนจริยธรรมอิสลามมูลนิธิ อำเภอเมือง (1 โครงการ)	16. ย้อนรอย ซาเยาะห์ สุนทรพจน์พัฒนาชุมชนตำบลบ้านควน	
16. โรงเรียนอันซอเรียอะคดียีเยห์ อำเภอเมือง (1 โครงการ)	17. ภูเขาอะรุตดิน บินกูแมะ และโต๊ะครูหัจญ์อัมหมัดซีกีร์ บินอับดุลมานัน กับชุมชนกัมปงซัว	
17. โรงเรียนสันติศาสตร์ อำเภอเมือง (1 โครงการ)	18. วิถีชีวิตของเด็กปอเนาะจากยุคโรงเรียนปอเนาะถึงยุคโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม : กรณีศึกษาโรงเรียนแสงประทีปวิทยา อ.เมือง จ.สตูล	

สุราษฎร์ธานี

โรงเรียน	ชื่อโครงการ	หมายเหตุ
1. โรงเรียนวัดเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน (1โครงการ)	1. พระนารายณ์ที่เขาศรีวิชัยกับวิถีชีวิตของชุมชน	
2. โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 1 (ดอนสักผดุงวิทย์) อำเภอดอนสัก (1 โครงการ)	2. ประวัติและผลงานของพ่อหลวงจำลอง	
3. โรงเรียนศรีรัฐวิทยาคม (1โครงการ)	3. รลไฟกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวศรีรัฐนิคม	รับงบประมาณ 2 งวด แต่เขียน รายงานไม่ได้ จึงไม่ รับเงินงวดที่สาม และไม่ส่งรายงาน
4. โรงเรียนปากแพรกพิทยาคม อำเภอ ดอนสัก (2 โครงการ)	4.การจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาน้ำตก วิภาวดี	
	5.“บ้านใน” ชุมชนคนหลากหลายถิ่นจากอดีตถึง ปัจจุบัน	
5. โรงเรียนพะงันศึกษา อำเภอเกาะพะงัน (1 โครงการ)	6.ประเพณีชักพระทางทะเลประเพณีน้ำอนุรักษ์	
6. โรงเรียนพันธศึกษา อำเภอพุนพิน (1 โครงการ)	7. ชุมชนริมคลองท่าฉางจากวันวานถึงปัจจุบัน	
7. โรงเรียนมัธยมวิภาวดี อำเภอวิภาวดี (1โครงการ)	8. บ้านท่านหญิง ศูนย์ศิลปาชีพและการ เปลี่ยนแปลงของชุมชน	
8. วิทยาลัยอาชีวศึกษา อำเภอเมือง (1 โครงการ)	9. หลวงพ่อพัฒน์ นารโท กับศรัทธามหาชน	
9. โรงเรียนเกาะมุกด์ อำเภอท่าชนะ (1 โครงการ)	10. ประเพณีเข้าเทียนแต่งงานที่บ้านเกาะมุกด์	
10. โรงเรียนพ่วงพรมครวิทยา อำเภอเคียนซา (1 โครงการ)	11. ย้อยรอยประวัติศาสตร์ค่าย 514	

11. โรงเรียนบางสวรรค์วิทยาคม อำเภอพระแสง (1 โครงการ)	12. ตำบลบางสวรรค์จากอดีตถึงปัจจุบัน	
12. โรงเรียนบ้านกลาง อำเภอท่าชนะ (1 โครงการ)	13. บัดซาง : การรักษาโรคแบบพื้นบ้านที่ คลองพา	
13. โรงเรียนชัยบุรีพิทยา อำเภอชัยบุรี (1 โครงการ)	14. ชุมชนชัยบุรีจากอดีตถึงปัจจุบัน	ทำสัญญาและรับ เงินงวดแรก แต่ไม่ มารายงาน ความก้าวหน้า ไม่ รับการติดต่อ จึง ยุติโครงการไปโดย ปริยาย
14. โรงเรียนวัดกาฬสินธุ์ อำเภอท่าชนะ (1 โครงการ)	15. บ้านน้ำดำกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน	
15. โรงเรียนท่าฉางวิทยาคาร อำเภอท่าฉาง (1 โครงการ)	16. การทำตาลโตนดของชาวท่าฉาง	มารายงาน ความก้าวหน้างวด แรก รับงบประมาณ 2 งวด สูดทำยครุ ย้ายโรงเรียน ติดต่อ ใครไม่ได้ ไม่มี รายงานส่ง
16. โรงเรียนวัดพระพรหม อำเภอท่าฉาง (1 โครงการ)	17.การทำเคย (กะปิ) กับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบ้านท่าเคย	ทำสัญญาและรับ เงินงวดแรก เขียน รายงาน ความก้าวหน้างวด แรกส่ง แต่ไม่ สามารถทำงานได้ ตามแผนจึงขอยุติ โครงการ
17. โรงเรียนสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง (2 โครงการ)	18.ตาปี สายनที่แห่งชีวิตของคนบ้านดอน	
	19. “คุณครูลำยอง” และชาวบ้านดอน : วีรชน เมืองคนดี	

18. โรงเรียนประดู่พิทยาคม อำเภอเมือง (1 โครงการ)	20. ผ้าทอพุมเรียงกับวิถีชีวิตชุมชน	
19. โรงเรียนรัชชประภาวิทยาคม อำเภอบ้านตาขุน (1 โครงการ)	21. หมู่บ้านจัดสรรตำบลเขาพัง : การปรับตัวของกลุ่มชาวบ้านไกรสรที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา	
20. โรงเรียนท่าชนะ อำเภอท่าชนะ (1 โครงการ)	22. เขาคันธูลากับสงครามโลกครั้งที่ 2	
21. โรงเรียนคลองไม้แดง อำเภอไชยา (1 โครงการ)	23. ชุมชนปากหมากจากอดีตจนถึงปัจจุบัน	
22. โรงเรียนบ้านพุน้ำร้อน อำเภอเวียงสระ (1 โครงการ)	24. เพลงกล่อมเด็กที่บ้านพุน้ำร้อน	
23. โรงเรียนเวียงสระ อำเภอเวียงสระ (1 โครงการ)	25. ร่องรอยวิถีชีวิตของชาวเวียงสระ	